

DOLNOŚLĄSKIE CENTRUM
INFORMACJI NAUKOWEJ
I EKONOMICZNEJ
– biblioteka otwarta

Uniwersytet Ekonomiczny
we Wrocławiu

DOLNOŚLĄSKIE CENTRUM
INFORMACJI NAUKOWEJ
I EKONOMICZNEJ
– biblioteka otwarta

pod redakcją Barbary Żmigrodzkiej

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2011

Senacka Komisja Wydawnicza

Zdzisław Pisz (przewodniczący),

*Andrzej Bąk, Krzysztof Jajuga, Andrzej Matysiak, Waldemar Podgórski
Mieczysław Przybyła, Aniela Styś, Stanisław Urban*

Recenzent

Maria Piłtypczak-Majerowicz

Redakcja wydawnicza

Anna Grzybowska

Redakcja techniczna i korekta

Barbara Łopusiewicz

Łamanie

Adam Dębski

Projekt okładki

Beata Dębska

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISBN 978-83-7011-116-4

Druk: Drukarnia TOTEM

*Wypadnie komu razem do wielu dzieł zajrzeć,
wypadnie rozpatrzeć się, co w pewnym przedmiocie exystuje,
słuszna zdejmuje kogo ciekawość,
jak dalece w jego naukowym przedsięwzięciu biblioteka zasilić może? [...]
Takie poszukiwania na miejscu w bibliotece dopełnione być muszą.
A jeżeli biblioteka ma istotny naukowy użytek przynosić,
na takowe poszukiwania dla każdego otwartą być powinna...*

Joachim Lelewel: *Bibliograficznych ksiąg dwoje...*, T. 2,
Wilno 1826, s. 309

Spis treści

Wstęp	9
Małgorzata Świrad: Przeobrażenia w bibliotece jako odpowiedź na zmieniające się potrzeby obecnych i przyszłych użytkowników	11
Jędrzej Leśniewski: Biblioteka a nowe zasady finansowania nauki w Polsce	31
Beata Chrapczyńska: Budowanie relacji między biblioteką akademicką i jej otoczeniem	51
Małgorzata Wecko: Portal biblioteki pomostem w procesie komunikacji i wymiany informacji między biblioteką a jej użytkownikiem	67
Ewa Mydlarz, Ewa Parzonka: Bibliotekarz bliżej czytelnika, czyli o potrzebie rozwoju kadry bibliotecznej	86
Agnieszka Bobruk, Magdalena Pruszyńska: Opracowanie 4D czyli katalogowanie nowej generacji.....	105
Elżbieta Pieńkowska: Klasyfikacja zbiorów do wolnego dostępu jako część składowa systemu informacyjno-wyszukiwawczego biblioteki	115
Kinga Żmigrodzka: Zastosowanie technologii RFID w bibliotekach – nowe rozwiązania.....	124
Barbara Żmigrodzka: Udział bibliotekarzy w procesie tworzenia nowej siedziby biblioteki.....	136
Dorota Matysiak: Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej nowym miejscem dla księgozbioru bibliotecznego.....	167
Joanna Kasprzyk-Machata, Marzena Zgorzelska: Publikacje pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu	189
Kronika budowy	215

Summaries

Małgorzata Świrad: Library transformation as an answer to changing needs of contemporary and future users	29
Jędrzej Leśniewski: New rules of financing science in Poland and their influence on libraries.....	50

Beata Chrapczyńska: Building of communication between an academic library and its environment.....	66
Małgorzata Wecko: A library portal as a bridge in the process of communication and information exchange between a library and its user.....	85
Ewa Mydlarz, Ewa Parzonka: A librarian closer to a reader – about the need to develop library staff.....	104
Agnieszka Bobruk, Magdalena Pruszyńska: 4D description or next generation cataloguing	114
Elżbieta Pieńkowska: Classification for free access to the collections as part of the library's information retrieval system.....	123
Kinga Żmigrodzka: Application of RFID in libraries – new solutions	135
Barbara Żmigrodzka: The role of the library staff in creating a new library building	166
Dorota Matysiak: Lower Silesia Centre for Scientific and Economic Information as a new place for library resources.....	188
Joanna Kasprzyk-Machata, Marzena Zgorzelska: Publications of the staff of the Main Library of the Wrocław University of Economics	214

Wstęp

Monografia, którą oddajemy w Państwa ręce, stanowi sumę przemyśleń i doświadczeń autorów – pracowników Biblioteki. Chcąc podzielić się wiedzą nabytą w trakcie powstawania Centrum, postanowiliśmy ją zebrać w ramy tego opracowania i pokazać drogę, którą przebyliśmy jako zespół: od biblioteki tradycyjnej do biblioteki otwartej, od Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu do Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej.

Autorzy starali się wskazać te aspekty współczesnego bibliotekarstwa, które mogą przebudować relacje między czytelnikiem a biblioteką naukową. Zasadniczym celem biblioteki, podobnie jak każdej innej organizacji, jest rozwój – możliwy tylko dzięki dostrzeganiu i realizacji potrzeb użytkowników. Zmiany zachodzące w bibliotece to z jednej strony odpowiedź na zmieniające się potrzeby i oczekiwania czytelników, z drugiej dostosowywanie się do warunków, jakie stwarza otoczenie. Niewątpliwie nowe zasady funkcjonowania nauki w Polsce nie pozostają bez wpływu na sytuację bibliotek naukowych, ale ogromny wpływ na nią mają także nowoczesne technologie.

Zachętą do odwiedzenia biblioteki jest rozszerzenie wypełnianych funkcji. Nowoczesna biblioteka to nie tylko magazyn zbiorów drukowanych, ale również miejsce spotkań oraz miejsce pracy w komfortowych warunkach. Przy kreowaniu nowych funkcji należy pamiętać również o roli, jaką może i powinna pełnić biblioteka, przeciwdziałając wykluczeniu społecznemu. Autorzy kolejnych artykułów omawiają różne aspekty funkcjonowania biblioteki. Odwołują się do literatury, doświadczeń innych bibliotek polskich i światowych, jak również do doświadczeń własnych.

Wieloletnie starania dyrekcji Biblioteki, determinacja władz uczelni oraz możliwość pozyskania funduszy unijnych pozwoliły pod koniec 2005 r. na rozpoczęcie realnych starań o budowę nowej siedziby biblioteki na miarę XXI wieku. Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej będzie działać zarówno na rzecz społeczności akademickiej, jak i społeczeństwa naszego regionu. Sądzimy, że otwarcie nowej siedziby jest początkiem zmian, których kierunku możemy się tylko domyślać.

Budowanie takiego nowoczesnego miejsca to na początek zmiana własnych przyzwyczajeń, konieczność zdobywania nowych umiejętności i otwartość

na potrzeby innych. Ale poza ogromem pracy to również satysfakcja z udziału w tworzeniu czegoś nowego. Wierzimy, że udało nam się zrealizować marzenia wielu osób, które pracowały w Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu przed nami.

Mamy nadzieję, że lektura okaże się pożyteczna, zarówno dla przyszłych użytkowników Centrum, jak i dla bibliotekarzy, chcących również pójść drogą zmian w swoich placówkach.

Małgorzata Świrad

PRZEOBRAŻENIA W BIBLIOTECIE JAKO ODPOWIEDŹ NA ZMIENIAJĄCE SIĘ POTRZEBY OBECNYCH I PRZYSZŁYCH UŻYTKOWNIKÓW

Wstęp

W roku 2011 planowane jest otwarcie Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej (DCINiE), do którego przeniesie się Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Od momentu pojawienia się szansy na budowę Centrum bibliotekarze zaangażowali się w prace nad koncepcją oraz projektem nowej biblioteki. Studia literaturowe i wizyty w nowo budowanych bibliotekach Polski i Europy pozwoliły zapoznać się z najnowszymi trendami w budownictwie bibliotecznym. Przechodzenie od bibliotek tradycyjnych do hybrydowych, od zamkniętych magazynów do otwartych przestrzeni – to najwyraźniej widoczne tendencje wpływające na tworzenie nowego wizerunku biblioteki. Uprawnione jest stwierdzenie, że budowa Centrum w obecnym kształcie wynika ze zmian, jakie zachodzą w bibliotekarstwie na świecie.

„Trwa proces transformacji bibliotek naukowych – z zorientowanych na zbiory ku zorientowanym na dostęp i użytkownika; komputeryzacja bibliotek wiąże się z koniecznością przebudowy istniejących struktur i rozwiązań organizacyjnych, z przesunięciem funkcji bibliotek – z ich zadań usługowych, naukowych i dydaktycznych – ku funkcjom informacyjnym. Przyszłość bibliotek związana jest z konsorcjami. Konsorcja – powoli – będą się stawać superbibliotekami, zdolnymi do tworzenia systemów i usług, jakich pojedyncze biblioteki samodzielnie nigdy nie byłyby w stanie wykreować i nimi zarządzać. Wydaje się jednak, iż przemiany w bibliotekach naukowych muszą uwzględniać specyfikę poszczególnych placówek oraz koegzystencję obu form funkcjonowania biblioteki: modelu tradycyjnego i modelu informacyjnego. Nie tylko humaniści nie wyobrażają sobie pracy bez tradycyjnej książki i biblioteki – bez księgozbioru w klasycznym znaczeniu. Postęp technologiczny, względy ekonomiczne, a także dostęp do aktualnej i szybkiej in-

formacji – przemawiają za modelem elektroniczno-informacyjnym; jednak kulturotwórcza i historyczna rola biblioteki nie może być zagrożona” [Patkaniowska 2005, s. 100].

Poszczególne artykuły, zamieszczone w niniejszej publikacji, dotyczą zmian w samym bibliotekarstwie, jak i w otoczeniu bibliotek, i wskazują te, które wpłynęły na rozwiązania przyjęte w nowo budowanych bibliotekach ze szczególnym uwzględnieniem Biblioteki UE. Są również próbą identyfikacji tych czynników, które będą miały wpływ na dalszy rozwój Centrum.

Rodzaje zmian

Zmiana jest stałym elementem każdej organizacji i biblioteka nie stanowi tu wyjątku. Patrząc na procesy zachodzące tak w otoczeniu, jak i wewnątrz biblioteki, dostrzec można wzrost tempa zmian w ostatnich latach. Można wyróżnić dwa rodzaje zmian: ewolucyjne oraz rewolucyjne. Zmiany ewolucyjne polegają na usprawnianiu oraz stopniowym dostosowywaniu organizacji do zmian otoczenia. Zmiany mogą dotyczyć strategii, struktur, procesów i ludzi.

Zmiany polegające na usprawnianiu przejawiają się:

- udoskonalaniem stosowanych metod i procedur działania,
- tworzeniem wyspecjalizowanych jednostek służących podnoszeniu jakości oraz obniżaniu kosztów funkcjonowania,
- rozwojem personelu,
- stymulacją zaangażowania jednostek i grup do realizacji zadań,
- promowaniem przywiązania do obowiązujących w organizacji norm,
- jasnym określeniem ról, władzy i podległości.

Zmiany powyższe prowadzą do większej stabilności organizacji. Zmiany ewolucyjne są naturalnym procesem w każdej organizacji i zazwyczaj opór przed ich wprowadzaniem jest niewielki.

Z kolei zmiany rewolucyjne mogą polegać na:

- radykalnym przedefiniowaniu misji,
- przebudowie istniejącego podziału władzy,
- reorganizacji istniejących struktur oraz obowiązujących procedur,
- modyfikacji wzajemnych relacji,
- wymianie kadry kierowniczej.

Wprowadzanie zmian rewolucyjnych może budzić sprzeciw, jednak często jest konieczne dla dalszego trwania organizacji.

Źródła zmian

Źródeł zmian można doszukiwać się albo wewnątrz organizacji, albo w jej otoczeniu. Biblioteka akademicka znajduje się w strukturze uczelni macierzystej, a stopień jej samodzielności określa statut uczelni. Źródłem wewnętrznym, inicjującym zmiany zachodzące w bibliotece akademickiej, są albo władze uczelni, albo kierownictwo biblioteki. Mogą to być decyzje o zmianie w systemie biblioteczno-informacyjnym, sformułowanie nowej misji czy zadań biblioteki, powołanie dyrektora czy zmiana struktury organizacyjnej. Może to być również decyzja o budowie nowej siedziby czy rozbudowie już istniejącej. Modernizacja istniejącej biblioteki lub budowa nowej siedziby są kosztowne i możliwe jedynie pod warunkiem pozyskania zewnętrznych funduszy na ich realizację. Ogromną szansą dla wielu bibliotek stało się przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. W swoim artykule Barbara Żmigrodzka wskazuje fundusze europejskie jako podstawowe źródło finansowania DCINiE, ale także podkreśla rolę bibliotekarzy na każdym etapie przygotowania i realizacji projektu.

Zewnętrzne źródła zmian:

1. Prawo. Przynajmniej dwa artykuły niniejszej publikacji wskazują na ustawodawstwo jako jedno ze źródeł zmian zachodzących w bibliotekach. I tak Jędrzej Leśniewski szczegółowo opisuje zmiany w finansowaniu ustawowych zadań bibliotek, związane z zapowiadаныmi zmianami w finansowaniu nauki. Z kolei jedną z przyczyn podnoszenia kwalifikacji przez bibliotekarzy jest ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym z 27 lipca 2005 r., na co wskazuje artykuł Ewy Mydlarz i Ewy Parzonki. Wymienione artykuły to tylko przykłady, w jaki sposób ustawodawca może wpływać na konieczność wprowadzania zmian w bibliotekach.

2. Klienci. Biblioteki akademickie zawsze odgrywały rolę służebną wobec swoich czytelników – pracowników naukowych oraz studentów. Wspomagały proces nauczania i uczenia się, ale także – poprzez dostarczanie materiałów źródłowych – badania naukowe. Rozwój konkurencyjnych źródeł informacji wymusił zmianę podejścia do czytelnika – klienta biblioteki. Biblioteki dostrzegły konieczność nie tylko ciągłego rozwijania swoich usług, ale również ich promowania. Beata Chrapczyńska w swoim artykule przedstawia teoretyczne podstawy działań zmierzających do zmiany wizerunku biblioteki, a także wskazuje na to, jakie działania zostały podjęte w Bibliotece UE.

3. Konkurencja (Internet, inne źródła informacji). Współczesna biblioteka akademicka musi konkurować z wszechobecnym Internetem. Jak powinna się zmienić, żeby mieć szanse w tej rywalizacji? Czego może nauczyć się od wyszuki-

warek typu Google? Występująca na IV Konferencji Biblioteki Politechniki Łódzkiej „Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece” Lidia Derfert-Wolf przedstawiła wyniki badań, które przeprowadzili Lynn Silipigni Connaway i Timothy J. Dickey z OCLC¹ [Connaway 2010]. Badania dotyczyły zachowań i oczekiwań czytelników, a raport zawierający analizy wyników badań wskazuje na to, że:

- „użytkownicy traktują bibliotekę jako magazyn książek – po informację cyfrową zwracają się gdzie indziej, często nie wiedzą o istnieniu zasobów elektronicznych bibliotek,
- wyszukiwarki (głównie Google) są punktem startowym przy wyszukiwaniach informacji, zarówno przez uczniów i studentów, jak i naukowców,
- 93% uczniów i studentów jest zadowolonych z wyników wyszukiwań przy pomocy wyszukiwarki,
- 1/3 ruchu w serwisach e-journals jest generowana z Google, a nie z platform wydawców,
- preferowane przez użytkowników cechy systemów wyszukiwawczych – interfejs jak Google, krótkie odwiedzin, proste pytania,
- najchętniej wybierane są interfejsy – szukanie „wszystkiego w jednym”,
- najczęściej przeglądane są tylko fragmentów witryn/publikacji,
- młodzież jest biegła w posługiwaniu się komputerem, ale nie informacją, największe kłopoty sprawia:
 - tworzenie dobrych strategii wyszukiwania,
 - ocena jakości znalezionych informacji,
 - zrozumienie, czym naprawdę jest Internet” [Derfert-Wolf 2010, s. 41-42].

Wystąpienie wywołało interesującą dyskusję. Określono pożądany kierunek rozwoju portali bibliotek akademickich. Przeszukiwanie zasobów biblioteki powinno być równie proste jak przeszukiwanie zasobów w Internecie. Być może jednym z rozwiązań są zmiany w katalogowaniu zasobów bibliotek opisane w artykule Agnieszki Bobruk i Magdaleny Pruszyńskiej.

4. Technologie. W bibliotekach są to przede wszystkim komputery, ale także systemy zabezpieczenia zbiorów. Artykuł Kingi Żmigrodzkiej opisuje technologię RFID i dylematy, przed jakimi stają biblioteki, które zdecydowały się na wprowadzenie takiego sposobu zabezpieczenia swoich zasobów. Jeśli chodzi o komputery, to ze względu na szczególną rolę, jaką odgrywają we współczesnych bibliotekach, temat zmian wynikających z szerokiego stosowania w bibliotekach

¹ OCLC – Online Computer Library Center, prekursor współkatalogowania, działa od 1971 roku.

akademickich technologii komputerowych zamieszczono w oddzielnej części niniejszego artykułu.

5. Styl życia społeczeństwa. Obserwowane w ostatnich latach ograniczanie przestrzeni publicznej może być szansą dla bibliotek, które znajdują się w przestrzeni publicznej i jednocześnie tę przestrzeń tworzą. Wielofunkcyjne przestrzenie nowoczesnych bibliotek, w których można się spotkać i spędzić czas na nauce, rozmowie lub przy filiżance kawy, czytając bieżącą prasę – pełnią ważną funkcję społeczną. Wykreowanie mody na bywanie w bibliotece jest jednym z zadań stojących przed osobami zajmującymi się promocją.

Opór wobec zmian

Przez wiele lat zmiany w bibliotece były ewolucyjne i wynikały z poszukiwania sposobów lepszego wypełnienia misji. Zmiany takie nie wywołują zazwyczaj większych oporów wśród pracowników. Im wprowadzane zmiany są bardziej radykalne, tym opór przeciw nim jest większy. Należy zauważyć, że opór przed wprowadzaniem zmian jest zjawiskiem naturalnym i wynika z następujących przyczyn:

- Przyzwyczajenia. Większość ludzi źle toleruje niepewność i zmianę wypracowanych metod działania, skąd bierze się opór przeciwko zmianom w rutynowym postępowaniu.
- Lęk przed utratą pozycji. Dotyczy to zwłaszcza pracowników długo związanych z organizacją, którzy wiele zainwestowali w jej rozwój.
- Przekonania, że zmiany są nie do pogodzenia z celami i interesami organizacji. Jeśli te obawy są wyrażane jawnie, mogą być korzystne dla organizacji.
- Nienadążanie za zmianami.
- Niezrozumienie zmian i ich skutków.

Uświadomienie sobie istnienia tego zjawiska i reakcja adekwatna do skali problemu pozwalają na osłabienie oporu wobec wprowadzanych zmian. W literaturze opisane są różnorodne techniki pozwalające na radzenie sobie z oporami wobec zmian. Można do nich zaliczyć:

- edukowanie i komunikowanie, skuteczne przy założeniu, że opór wynika z dezinformacji lub niedostatecznej komunikacji,
- uczestnictwo, polegające na zaproszeniu do udziału w procesach decyzyjnych osób, które najmocniej mogą odczuć konsekwencje wprowadzanych zmian,

- ułatwienia i wspomaganie, które może polegać na prowadzeniu szkoleń z nowych umiejętności, merytorycznym przygotowaniu pracowników do realizacji nowych zadań,
- negocjacje, oznaczające dostarczenie czegoś w zamian za złagodzenie oporu wobec zmian,
- manipulacje i pozyskiwanie, będące niejawnymi sposobami radzenia sobie z oporem wobec zmian, mogą one odnieść skutek odwrotny od zamierzonego,
- wymuszanie, często nielegalne, polegające na stosowaniu bezpośrednich gróźb lub siły wobec opornych [Robbins, DeCenzo 2002, s. 333].

Mogłoby się wydawać, że w bibliotekach skala oporu wobec zmian jest znikoma, jednak może być to wrażenie mylne. Być może opór nie jest jawnie artykułowany, ale postawa niechęci może bardzo negatywnie odbijać się zarówno na tempie wprowadzania zmian, jak i na stosunkach panujących w miejscu pracy. Aby rozwiać obawy pracowników Biblioteki przed udostępnieniem zbiorów w otwartych magazynach, zorganizowano wycieczkę do polskich bibliotek naukowych, w których takie rozwiązanie funkcjonuje już od kilku lat. Pozwoliło to dużej grupie pracowników przyjrzeć się przyjętym w innych bibliotekach rozwiązaniom i dzięki rozmowom z pracującymi tam bibliotekarzami dostrzec zalety wolnego dostępu i lepiej przygotować się do zmian.

Kultura organizacyjna

Można postawić tezę, że postawa wobec zmian w znacznym stopniu zależy od typu kultury organizacyjnej, która charakteryzuje organizację. W marcu 2007 r. zostało przeprowadzone badanie ankietowe, którego zadaniem była identyfikacja cech kultury organizacyjnej dominującej w Bibliotece. Przyjęta koncepcja, opis oraz wyniki badania zostały opublikowane w referacie konferencyjnym [Świrad 2008, s. 263-274].

Wyniki badań wskazały na dominującą w Bibliotece kulturę wspólnotową w aspekcie negatywnym. Ilustruje to tab. 1.

Kultura wspólnotowa wykazuje wysoki poziom tak uspołecznienia, jak i solidarności. Pracownicy czują się emocjonalnie związani ze wspólnotą, którą tworzą, i realizują zadania, które są jasno sprecyzowane. Ujemne cechy tego typu kultury wynikają z nadmiernego zadowolenia oraz lekceważenia otoczenia, w którym organizacja funkcjonuje.

W sierpniu 2010 r. badanie zostało powtórzone na porównywalnej próbie 37 pracowników Biblioteki. Lata, które dzielą oba badania, charakteryzowały się:

Przeobrażenia w bibliotece jako odpowiedź na zmieniające się potrzeby...

- podnoszeniem kwalifikacji pracowników (aż 5 osób zdało w tym czasie egzamin na bibliotekarza dyplomowanego, kilka osób uzupełniło swoje wykształcenie poprzez udział w studiach podyplomowych zarówno z zakresu bibliotekoznawstwa, jak i nauk ekonomicznych; szerzej ten temat przedstawiony jest w artykule Ewy Mydlarz i Ewy Parzonki),

Tabela 1. Typ i forma kultury organizacyjnej w Bibliotece Głównej AE we Wrocławiu (marzec 2007)

Typ kultury organizacyjnej \ Aspekt	Pozytywny	Negatywny	Razem
Fragmentaryczna	1	1	2
Wyrachowana	2	2	4
Sieciowa	6	-	6
Wspólnotowa	12	17	29
			41

Źródło: [Świrad 2008, s. 273].

- udziałem bibliotekarzy w pracach nad DCINIE (zagadnienie to omawia w swoim artykule Barbara Żmigrodzka),
- intensyfikacją prac nad przygotowaniem zbiorów do przeniesienia do nowej siedziby,
- wzmożonym udziałem w konferencjach naukowych oraz wzrostem liczby publikacji dużej grupy bibliotekarzy (analizę publikacji pracowników Biblioteki przedstawiają w swoim artykule Joanna Kasprzyk-Machata i Marzena Zgorzelska).

Wyniki badania ankietowego przedstawiono w tab. 2.

Tabela 2. Typ i forma kultury organizacyjnej w Bibliotece UE we Wrocławiu (sierpień 2010)

Typ kultury organizacyjnej \ Aspekt	Pozytywny	Negatywny	Razem
Fragmentaryczna	2	1	3
Wyrachowana	-	1	1
Sieciowa	2	5	7
Wspólnotowa	12	14	26
			37

Źródło: opracowanie własne.

Nadal dominującym typem kultury organizacyjnej Biblioteki jest kultura wspólnotowa. Być może ten typ kultury dobrze się sprawdza przy wprowadzaniu zmian – lub zmiany, które były prowadzone, nie naruszały w istotny sposób interesów pracowników.

Komputer w bibliotece akademickiej

W wyniku gwałtownego rozwoju technologii komputerowych nastąpił przełom w udostępnianiu informacji. Biblioteki akademickie były prekursorami w korzystaniu z nowej technologii, powodzenie zaś we wdrażaniu nowego sposobu pracy zależało od zaangażowania dużej grupy pracowników. Komputeryzacja bibliotek wiązała się z powstawaniem wielu napięć, szczególnie trudna do pokonania wydawała się bariera komunikacyjna pomiędzy bibliotekarzami a wdrażającymi nowe technologie przedstawicielami firm informatycznych oraz zatrudnianymi w bibliotekach informatykami.

Komputeryzację w bibliotekach akademickich można sprowadzić do następujących działań:

1. Wdrażanie zintegrowanych systemów bibliotecznych.

Biblioteki, szczególnie akademickie, szybko dostrzegły szansę, jaką stanowiło wykorzystanie komputerów do automatyzacji podstawowych prac bibliotecznych. Był to pierwszy etap komputeryzacji i można przyjąć, że zakończył się udostępnieniem informacji o własnych zasobach w postaci katalogów elektronicznych (OPAC – Online Public Access Catalogue). Nie oznacza to, że katalogi tradycyjne (papierowe) przestały funkcjonować, lecz od lat nie są one uzupełniane. Oczywiście pożądaną sytuacją byłoby umieszczenie w katalogu OPAC pełnej informacji o posiadanych zasobach, jednak jest to realne tylko w bibliotekach nowych, w których zbiory są stosunkowo niewielkie. Duże biblioteki, z bogatymi zbiorami, nie mają możliwości szybkiego wprowadzenia starego zasobu do katalogu. W takich przypadkach katalog jest nadal udostępniany w formie tradycyjnej lub skanowane są karty katalogowe i w postaci takiego quasi-elektronicznego katalogu umieszczane na stronie internetowej biblioteki (taki katalog ma ograniczone możliwości funkcjonalne). Doświadczenia i wnioski z komputeryzacji Biblioteki zostały przedstawione w artykule Małgorzaty Świrad [2007, s. 47-53] zamieszczonym w monografii opublikowanej z okazji 60-lecia istnienia Biblioteki. Wdrożone w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku zintegrowane systemy biblioteczne cały czas ewoluują, ale stały się na tyle powszechne, że ich wykorzystanie w codziennej pracy nie budzi niczyich sprzeciwów.

2. Organizowanie dostępu do źródeł elektronicznych.

Wraz z rozwojem i upowszechnieniem Internetu wyrósł bibliotekom konkurent w dostarczaniu informacji, lecz równocześnie pojawiła się szansa zaistnienia w świecie wirtualnym, który jest naturalnym środowiskiem wielu czytelników. Kolejnym etapem wykorzystania nowych technologii było tworzenie stron internetowych bibliotek. Biblioteki gromadzą zarówno zbiory papierowe, o których informację można znaleźć w katalogach (OPAC i tradycyjnych, w przypadku starszego zasobu), jak i źródła elektroniczne, które udostępniane są na różnych platformach. Prenumerata lub zakup tych źródeł, tworzenie konsorcjów, organizacja dostępu, szkolenia czytelników – to wyzwania, z jakimi muszą się mierzyć pracownicy bibliotek. Biblioteki wykorzystują również swoje portale do wszechstronnej i wielokanałowej komunikacji z użytkownikiem, o czym szczegółowo pisze w swoim artykule Małgorzata Wecko.

3. Współtworzenie cennych dla nauki baz danych.

Przykładem takiej bazy jest katalog NUKAT, w którego współtworzeniu bierze udział Biblioteka. Maria Burchard pisze o nim: „katalog NUKAT powstaje metodą współkatalogowania i jest źródłem gotowych rekordów dla bibliotek współpracujących. Katalog centralny NUKAT:

- ułatwił uzyskanie informacji o miejscu przechowywania dokumentu w Polsce oraz o jego dostępności w bibliotece lokalnej; stanowi to istotne ułatwienie w prowadzeniu wypożyczeń bibliotecznych;
- umożliwił przyspieszenie i racjonalizację katalogowania zbiorów poprzez organizację współkatalogowania wykluczającą dublowanie pracy;
- pozwala na budowanie spójnego systemu danych w skali kraju;
- wymusza w bibliotekach współpracujących restrykcyjne stosowanie norm, formatów i przepisów katalogowania oraz podążanie za zmianami w tym zakresie;
- ma wpływ na organizację pracy w bibliotekach współpracujących” [Burchard 2005, s. 182].

Inną bazą, do której współtworzenia została zaproszona Biblioteka UE, jest BazEkon. Tworzona jest ona od 2004 r. przez pracowników biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Baza ta stanowi bibliografię zagadnień ekonomicznych i pokrewnych opartą na zawartości najważniejszych polskich periodyków naukowych, gospodarczych oraz naukowych serii wydawniczych uczelni ekonomicznych, wydziałów ekonomicznych i zarządzania uniwersytetów, a także instytucji naukowych, również pozarządowych.

4. Tworzenie bibliotek cyfrowych, samodzielnie lub w ramach współpracy środowiskowej.

Biblioteka UE współtworzy Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową (DBC), w ramach której udostępnia własne zbiory (m.in. starodruki), zeszyty naukowe (Prace Naukowe UE) oraz prace doktorskie. Zasoby DBC są widoczne w katalogu EUROPEANA, a prace doktorskie w bazie DART. Najczęściej wymieniane zalety publikowania w Internecie to:

- zwiększenie liczby cytowań dzieła,
- promocja dorobku naukowego w kraju i za granicą,
- efektywniejsze wykorzystanie dzieła naukowego w środowisku dziedzinowym i wśród studentów,
- umieszczenie publikacji w bibliotece cyfrowej znacznie ułatwia możliwości zidentyfikowania późniejszych plagiatów.

Mimo niewątpliwych zalet umieszczania publikacji naukowych w bibliotekach cyfrowych, pozyskiwanie współczesnych publikacji do DBC jest niewystarczające.

5. Tworzenie repozytoriów instytucjonalnych.

Często to właśnie biblioteki tworzą repozytoria instytucjonalne. Ponieważ możliwe jest ograniczenie udostępniania zasobów umieszczonych w repozytorium do sieci wewnętrznej instytucji, być może akceptacja środowiska naukowego będzie większa i opory przed umieszczaniem w repozytorium swojego dorobku badawczego, naukowego oraz materiałów dydaktycznych będą słabsze. Tworzenie repozytoriów to kolejne zadanie, stojące przed bibliotekarzami.

Biblioteka hybrydowa

Biblioteka akademicka to z reguły biblioteka o charakterze hybrydowym. Nie sposób nie zgodzić się ze stwierdzeniem Mirosława Górniego, że „biblioteka akademicka najbliższych lat będzie układem trzech zasobów: drukowanego, zasobu cyfrowego, do którego kupować się będzie dostęp, i zasobu cyfrowego stworzonego lokalnie” [Górny 2005, s. 56]. Hybrydowość dotyczy zarówno gromadzonych zasobów, jak i sposobów ich udostępniania.

W bibliotece wciąż gromadzi się dokumenty tradycyjne – papierowe. Ponadto, przynajmniej na razie, nie ma możliwości ani fizycznych, ani prawnych przeniesienia do postaci cyfrowej posiadanego zasobu papierowego, który jest wciąż wykorzystywany tak w badaniach naukowych, jak i w nauczaniu czy samodzielnym studiowaniu.

Dostrzec można tendencję publikowania czasopism naukowych w postaci albo tylko cyfrowej, albo równoległe cyfrowo i tradycyjnie. Prenumerata czasopism w wersji elektronicznej ma wiele zalet (oszczędność powierzchni magazynowej, z wersji elektronicznej równoległe może korzystać więcej osób), choć niesie z sobą również pewne zagrożenia (często nierozwiązany problem praw do archiwum po zakończeniu prenumeraty). Wydaje się jednak, że miejscem wymiany myśli naukowej coraz częściej będzie Internet i czasopisma, szczególnie wąsko specjalistyczne, będą umieszczane bądź to na serwerach wydawców, bądź to w repozytoriach instytucji odpowiadającej za dany tytuł.

Obserwacje rynku książek nie wskazują na masowe korzystanie przez czytelników z wersji elektronicznej. Wydawcy oferują wprawdzie e-książki (barierą jest jednak cena czytników oraz zbyt mała różnica w cenach pomiędzy książką tradycyjną i cyfrową) lub czytelnie (takie jak ibuk PWN), ale wydaje się, że jeszcze przez kilka lat e-książka nie wyeliminuje książki papierowej.

Biblioteka powinna zapewnić taki sposób udostępniania, który pozwoli czytelnikowi łatwo przeszukiwać zasoby biblioteczne bez względu na to, w jakiej formie są one gromadzone. Z punktu widzenia czytelnika informacja o wszystkich zasobach powinna być wyszukiwana w jednym zapytaniu, a sposób dostępu do wyszukanych zbiorów powinien być możliwie otwarty. I tu pojawia się kolejny problem. Jeśli zasoby cyfrowe można udostępniać w systemie 24/7/365², to z zasobami papierowymi niestety jest już inaczej. Wprawdzie literatura podaje przykłady bibliotek otwartych całodobowo, ale są to jedynie nieliczne przypadki i nawet tam nie są udostępniane w takim systemie pełne zasoby biblioteki. Należy jednak pamiętać, że nawet w odniesieniu do zasobów cyfrowych realna możliwość udostępniania jest ograniczona licencją.

Lansowany model biblioteki otwartej zakłada również otwarty dostęp do zasobów tradycyjnych. Poza wydzielonym zasobem³ wszystko jest udostępniane w otwartych przestrzeniach, w których można skorzystać z wyszukanych dokumentów na miejscu lub je wypożyczyć. Przestrzeń powinna zachęcać do odwiedzin, ale również umożliwić pracę osobom o różnych w tym względzie preferencjach. Powinny się zatem znaleźć w tej przestrzeni miejsca do pracy cichej, ale również takie, gdzie można pracować w zespole. Jak stwierdzili w artykule Hen-

² 24/7/365 oznacza 24 godziny, 7 dni w tygodniu, 365 dni w roku.

³ Mogą być różne powody takiego podzielenia zasobu. Zazwyczaj nie udostępnia się w otwartych magazynach: zbiorów cennych, zasobów słabo zabezpieczonych, a także zasobów archiwalnych, które są mało wykorzystywane.

ryk Hollender i Jolanta Stępniaak, wolny dostęp powinien dać „możliwość swobodnego organizowania warsztatu pracy z dowolnych oferowanych przez bibliotekę materiałów, w tym także elektronicznych, w dowolnym punkcie przestrzeni publicznej gmachu” [Hollender, Stępniaak 2000].

Należy znaleźć sposób, by zachęcić czytelnika do korzystania z wszystkich zasobów posiadanych przez bibliotekę. Jednak trudno wskazać sposób na przekazanie czytelnikowi, że biblioteka to nie tylko okienko, w którym odbiera zamówione książki, i nie tylko portal, w którym można się zapoznać z ofertą biblioteki. Rozpoznanie istniejących potrzeb, ale również kreowanie nowych to zadanie osób zajmujących się promocją i tworzeniem nowego wizerunku biblioteki.

Centra informacji naukowej

Odpowiedzią na zmieniające się potrzeby informacyjne użytkowników są budowane w ostatnich latach centra informacji naukowej, zawierające w swojej strukturze biblioteki. Można sobie postawić pytanie, co kryje się pod tym pojęciem.

Wydaje się, że główną cechą charakteryzującą centrum jest bardzo szeroko rozumiana otwartość, która zazwyczaj wiąże się z szukaniem nowych użytkowników, co z kolei oznacza poszerzenie funkcji. W przypadku DCINiE oznacza to działanie na rzecz społeczeństwa całego regionu, w zakresie szeroko pojmowanej informacji ekonomicznej.

Centrum tworzy przestrzeń publiczną i jako takie pełni wiele funkcji. Jest:

- miejscem nauki i studiowania,
- miejscem spotkań,
- miejscem pracy zespołowej,
- współczesną agorą.

Otwartość oznacza również większą dostępność zbiorów. Służy temu szerokie udostępnienie w otwartej przestrzeni nowego budynku zasobów zarówno w formie tradycyjnej, jak i w formie cyfrowej. Zasoby cyfrowe udostępniane są na komputerach zarówno centrum, jak i czytelników, ponieważ w całym budynku działa bezprzewodowy Internet.

Najcenniejsze, często historyczne zbiory bibliotek, tworzące Narodowy Zespół Biblioteczny, nie mogą być powszechnie udostępniane. Aby umożliwić ich szerszą prezentację, centra często są wyposażone w sprzęt do skanowania i zatrudniają osoby współtworzące biblioteki cyfrowe.

Budowane centra charakteryzuje również otwarcie na osoby wykluczone z powodu swojej niepełnosprawności (nowoczesne budynki są w pełni dostępne

dla osób niepełnosprawnych, a oferowany sprzęt wspomaga pracę osób z dysfunkcjami).

Centra informacji naukowej powstają w różnych regionach kraju, na uczelniach o różnych profilach, dlatego ostatnim członem ich nazwy jest określenie specjalizacji, z której zakresu gromadzone są zasoby. Z kolei początek nazwy to często określenie regionu, którego mieszkańcom centrum będzie służyło. Specjalizacja gromadzonych zasobów oraz przygotowanie merytoryczne pracowników centrum do wyszukiwania w różnorodnych źródłach informacji powinny budować markę tych nowych instytucji, służących społeczeństwu informacyjnemu.

Wyprzedzanie oczekiwań, kreowanie potrzeb, rozszerzenie kręgu potencjalnych użytkowników – wszystko to cechuje DCINiE.

Struktury organizacyjne – współczesne tendencje

Struktury organizacyjne ulegają przekształceniom. Literatura z zakresu nauk o zarządzaniu wskazuje na następujące tendencje:

1. Spłaszczanie, którego główną przyczyną jest dążenie do przyspieszenia obiegu informacji i skracania czasu podejmowania decyzji.

2. Uelastycznianie, polegające na takim podziale pracy, w którym bieżące zadania są realizowane przez trwałe formy organizacyjne, a zadania tymczasowe – przez formy zmienne (grupy czy zespoły zadaniowe).

3. Odchudzanie, realizowane zazwyczaj przez *outsourcing*.

4. Rozmywanie (dotyczy zwłaszcza organizacji wirtualnych).

5. Konstruowanie typów idealnych.

Tendencje wymienione w punktach 4-5 nie dotyczą bibliotek akademickich. Jeśli chodzi o tendencje wymienione w punktach 1-3, to można je zaobserwować również w bibliotekach.

Przez wiele lat struktury organizacyjne odpowiadały podstawowym procesom realizowanym w bibliotekach (gromadzenie – opracowanie – udostępnianie). Wzrost znaczenia informacji naukowej w latach sześćdziesiątych przyczynił się do powstania nowej jednostki w strukturze organizacyjnej.

Nowe zadania, nowe technologie wymuszają zmiany w strukturze. Część zadań ma charakter doraźny i wtedy możliwe jest powoływanie zespołów zadaniowych. Po zakończeniu realizacji zadania zespoły są rozwiązywane. Taki sposób realizacji zadań sprawdza się na przykład przy przygotowaniu zbiorów do przeniesienia do nowej siedziby. Rozwiązania przyjęte w Bibliotece zostały

przedstawione w dwóch artykułach. Przed uruchomieniem DCINiE szczególnie ważne były dwa zadania:

Zadanie 1: Przygotowanie zbiorów do wolnego dostępu, czyli opracowanie klasyfikacji oraz organizacja procesu klasyfikowania omówione zostały w artykule Elżbiety Pieńkowskiej.

Zadanie 2: Przygotowanie zbiorów do przeniesienia omówione zostało w artykule Doroty Matysiak.

W Bibliotece istnieje trwale jeszcze jeden stały zespół, funkcjonujący poza formalną strukturą, który skupia osoby prowadzące zajęcia dydaktyczne z zakresu informacji naukowej (obecnie prowadzony na studiach magisterskich i doktorskich przedmiot to „Elektroniczne źródła informacji naukowej”).

Wiele nowych zadań w bibliotekach realizuje się w starych strukturach. Do wyodrębniania nowych jednostek organizacyjnych mogą się przyczynić:

1. Wzrost znaczenia nowych technologii, prowadzący do rozbudowy działów związanych z ich wykorzystywaniem, wymuszający powoływanie sekcji czy oddziałów odpowiedzialnych za komputeryzację oraz utrzymanie systemu. W takich zespołach mogą znaleźć się obok siebie informatycy odpowiedzialni za sprzęt, bibliotekarze (np. bibliotekarz systemowy), informatycy odpowiadający za stronę internetową itp.

2. Tworzenie repozytoriów instytucjonalnych, często związane z koniecznością wydzielenia stanowisk ds. opracowania materiałów oraz umieszczenia ich w repozytorium.

3. Digitalizacja własnych zasobów, oznaczająca z jednej strony techniczne skanowanie zbiorów, z drugiej zaś opracowanie ich i umieszczenie w bibliotece cyfrowej.

4. Konieczność promowania swoich usług, opracowywanie planów i strategii oraz zabieganie o czytelników i sponsorów.

Na przywoływanej wcześniej IV Konferencji Biblioteki Politechniki Łódzkiej „Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece” jedno z wystąpień dotyczyło konieczności zmian w strukturach organizacyjnych współczesnych bibliotek akademickich. Autorki wystąpienia Izabela Gajda i Anna Ptak w podsumowaniu zawarły następujące stwierdzenia:

1. Tradycyjne oddziały, takie jak gromadzenie czy opracowanie, pozostaną, dopóki biblioteki będą gromadziły zbiory drukowane.

2. Należy rozważyć możliwość łączenia działów udostępniania i informacji naukowej w oddział obsługi użytkownika (bezpośrednie formy komunikacji z użytkownikiem typu GG, Skype).

Przeobrażenia w bibliotece jako odpowiedź na zmieniające się potrzeby...

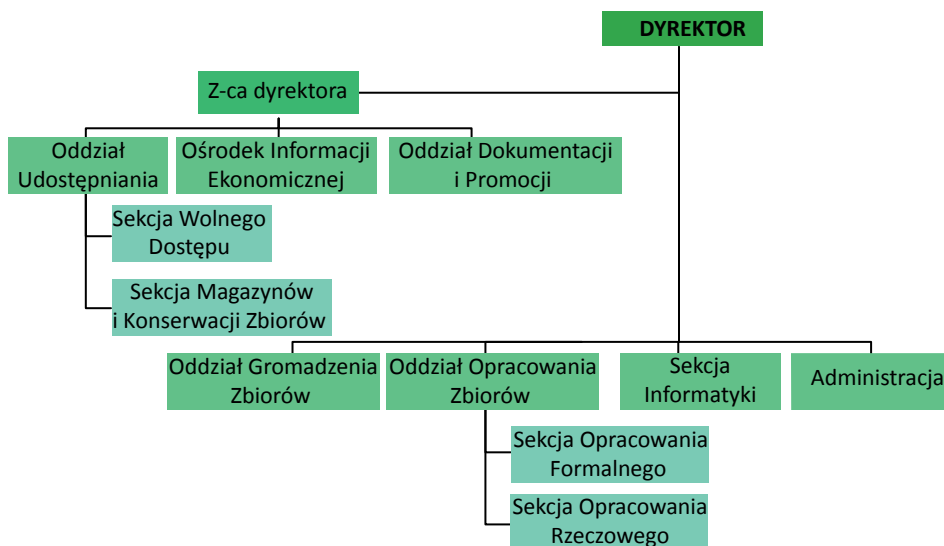
3. Powinny powstać odrębne komórki ds.: źródeł elektronicznych i współpracy w ramach konsorcjów ds. zakupów, bibliotek cyfrowych i repozytoriów.

4. Powinny powstać nowe jednostki lub stanowiska ds. promocji, *public relations*, planowania i rozwoju.

5. Struktura macierzowa w bibliotekach oznacza powoływanie zespołów zadaniowych do tworzenia stron www, portali tematycznych i e-learningu; zespoły takie powinny działać poza strukturą.

Struktura organizacyjna DCINiE

Przeniesienie do nowego budynku oraz poszerzenie funkcji dotychczas pełnionych przez Bibliotekę spowodowały konieczność opracowania nowej struktury organizacyjnej. Zaproponowana poniżej struktura stanowi jedno z możliwych rozwiązań, a jej ostateczna wersja zostanie, zgodnie z **Regulaminem Systemu Biblioteczno-Informacyjnego Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu** uchwalonym przez Senat 28 czerwca 2006 r., zatwierdzona przez Rektora po przedstawieniu przez dyrektora Biblioteki. Przedstawiana rektorowi struktura organizacyjna musi wcześniej uzyskać pozytywną opinię Rady Bibliotecznej.

Rys. 1. Schemat organizacyjny DCINiE

Źródło: opracowanie własne.

Merytorycznie Centrum podlegać będzie Rektorowi ds. Nauki. Poniżej krótko zostaną przedstawione zadania przypisane poszczególnym jednostkom organizacyjnym oraz zadania, które będą realizowane przez funkcjonujące poza formalną strukturą zespoły zadaniowe.

1. Oddział Gromadzenia Zbiorów, zajmuje się gromadzeniem zbiorów zarówno tradycyjnych, jak i elektronicznych. W odniesieniu do zbiorów tradycyjnych zakres prac w ostatnich latach nie uległ znacznemu rozszerzeniu i dodatkowa praca sprowadza się do naklejenia etykiety RFID, co wiąże się z przyjętym w Centrum sposobem zabezpieczenia zbiorów. Z kolei wzrost znaczenia zasobów elektronicznych i różnorodność sposobów ich pozyskiwania spowodowały konieczność przydzielenia spraw związanych z umowami, licencjami oraz kontaktami z dostawcami jednemu z pracowników oddziału. Źródła elektroniczne zazwyczaj prenumerowane na zasadach określonych w umowach i licencjach pozyskiwane są na zasadach:

- licencji krajowej.
- zakupu w ramach konsorcjum,
- zakupu poza konsorcjum.

2. Oddział Opracowania Zbiorów. W nowej strukturze przewidywany jest podział na dwie sekcje:

- 2.1. opracowania formalnego,
- 2.2. opracowania rzeczowego.

Jest to uzasadnione rozszerzeniem dotychczasowego zakresu prac i przewidywanym wzrostem zatrudnienia w tym oddziale. Do obowiązków, które są już realizowane, a zostały wprowadzone w ostatnim okresie, takich jak współtworzenie katalogu NUKAT czy kodowanie etykiet RFID, dojdzie jeszcze wydruk etykiety SWD oraz opracowanie zbiorów ciągłych, obecnie realizowane w Sekcji Czasopism.

3. Oddział Udostępniania. Będzie to najliczniejszy oddział w nowym Centrum, który przejmie część zadań realizowanych obecnie przez Oddział Informacji Naukowej. Kierownikowi oddziału będą podlegały sprawy bezpośrednio związane z wypożyczalniami: miejscową oraz międzybiblioteczną. Przewidywane ograniczenie możliwości zamawiania książek przez Internet tylko do tych, które znajdują się w magazynie skryptów oraz w magazynie kompaktowym, a także możliwość zwrotów książek w całodobowo czynnej wrzutni powinny pozwolić na skrócenie czasu pracy wypożyczalni. Godziny otwarcia zostaną dopasowane do potrzeb czytelników. Pozostałe zadania oddziału realizowane będą w dwóch sekcjach:

3.1. Sekcja Wolnego Dostępu. Będzie to najbardziej widoczna zmiana w sposobie obsługi czytelnika. Bibliotekarze będą udzielali informacji na temat zbiorów tradycyjnych, znajdujących się w wolnym dostępie, oraz źródeł elektronicznych. Do obowiązków pracowników obsługujących poszczególne piętra będzie należało utrzymanie porządku na półkach oraz zarządzanie dostępem do komputerów i kabin pracy indywidualnej. Ze względu na przewidywane ograniczenie godzin pracy wypożyczalni bibliotekarz dyżurny obsługujący I piętro będzie w miarę potrzeb realizował wypożyczenia oraz pomagał czytelnikom w rozwiązywaniu problemów, które się pojawiają. Ze względu na dłuższy czas otwarcia to właśnie ta sekcja będzie miejscem pierwszego i najczęstszego kontaktu z czytelnikiem. Bibliotekarz dyżurujący na III piętrze przejmie obowiązki pracowników Oddziału Informacji Naukowej w zakresie komunikacji z czytelnikami z wykorzystaniem nowych technologii. Oczywiście nie zawsze samodzielnie będzie odpowiadał na pytania, ale jego zadaniem będzie kierowanie pytań czy postulatów do kompetentnych osób. W otwartych przestrzeniach magazynowo-czytelnianych znajdować się będzie również wydzielona czytelnia czasopism bieżących i zbiorów specjalnych, obsługiwana przez pracowników sekcji.

3.2. Sekcja magazynów i konserwacji zbiorów połączy zadania obecnie przypisane różnym jednostkom Biblioteki, a także będzie realizowała nowe zadania. Do takich nowych zadań można zaliczyć skanowanie własnych zbiorów oraz wklejanie etykiet RFID. Konserwacja zbiorów, uzupełnianie etykiet SWD oraz obsługa magazynów zamkniętych (kompaktowego i skryptów), a także przywożenie z wrzutni zwracanych książek i przekazywanie ich do właściwego magazynu w części otwartej lub zamkniętej to zadania podobne do tych, które realizują teraz magazynierzy biblioteczni oraz konserwatorzy książki.

4. Ośrodek Informacji Ekonomicznej, w skład którego wejdzie Czytelnia Europejska. Czytelnia będzie gromadziła źródła papierowe i elektroniczne dotyczące szeroko rozumianej problematyki unijnej. Obecnie aplikujemy o utworzenie na Uczelni Centrum Dokumentacji Europejskiej, które znajdzie swoje miejsce w Czytelni Europejskiej. Pracownicy ośrodka będą udzielali specjalistycznej informacji biznesowej i w realizacji tego zadania będą ściśle współpracować z Biurem Nauki i Współpracy z Gospodarką.

5. Oddział Dokumentacji i Promocji. Zadania realizowane w oddziale można podzielić na dwie grupy:

Pierwsza to dokumentowanie dorobku pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego. Zadania te obecnie są realizowane przez pracowników Oddziału Informacji Naukowej i polegają na uzupełnianiu bibliografii publikacji pracowników

UE, uzupełnianiu współtworzonej przez polskie uczelnie ekonomiczne bazy bibliograficznej BazEkon oraz umieszczaniu publikacji w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej. Wydaje się, że pojawi się nowe zadanie, którym będzie tworzenie repozytorium prac badawczych, naukowych i materiałów dydaktycznych pracowników Uczelni.

Druga grupa zadań to szkolenia bibliotekarzy i czytelników oraz przygotowanie materiałów informacyjnych. Te zadania są obecnie realizowane przez Oddział Informacji Naukowej. Można tu wymienić nadzór nad zawartością strony internetowej, przygotowywanie folderów, informatorów, a także materiałów do prowadzonych kursów, realizowanych czy to tradycyjnie, czy w postaci e-learningu.

6. Sekcja Informatyki, w której będą współpracować bibliotekarz systemowy oraz osoby odpowiedzialne za działanie strony internetowej, systemu bibliotecznego i sieci bibliotecznej. Będzie to jednostka niezwiązana bezpośrednio z realizacją procesów bibliotecznych czy obsługą czytelnika, lecz niezbędna do prawidłowego funkcjonowania DCINiE przez zapewnienie wsparcia informatycznego innym jednostkom centrum.

7. Ostatnim trwałym elementem struktury jest administracja, dział, który ma zapewnić prawidłowe funkcjonowanie służb porządkowych i ochrony.

Poza stałymi elementami struktury organizacyjnej powoływane będą zespoły zadaniowe. Jak wspomniano wcześniej, jeden taki zespół pozwala na obsługę dydaktyki. Powoływanie kolejnych będzie odpowiedzią na pojawiające się zadania, które wymagają współpracy osób zatrudnionych na co dzień w różnych działach.

Struktura organizacyjna, która zostanie przyjęta w momencie rozpoczęcia działalności DCINiE, na pewno będzie dalej ewoluować w miarę pojawiania się nowych usług, zadań czy priorytetów stawianych przed centrum zmieniające się otoczenie, a przede wszystkim przez zmiany oczekiwań użytkowników.

Literatura

Burchard M., *Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT a przemiany w bibliotekach*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność*, materiały konferencyjne, tom 1, Poznań 15-17 czerwca 2005, praca zbiorowa pod red. H. Ganińskiej, Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, Poznań 2005, s. 182-189.

Connaway L.S., Dickey T.J., *The Digital Information Seeker: Report of the Findings from Selected OCLC, RIN, and JISC User Behavior Projects* [dostęp 18.10.2010], <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/publications/reports/2010/digitalinformationseekerreport.pdf>.

Derfert-Wolf L., *Dogonić Google?*, [w:] *Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece?* IV Konferencja

- Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź 15-17 czerwca 2010, materiały konferencyjne, Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Łódź 2010, s. 41-52.
- Gajda I., Ptak A., *Struktury organizacyjne nowoczesnych bibliotek uczelnianych*, [w:] *Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece?*, IV Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź 15-17 czerwca 2010, materiały konferencyjne, Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Łódź 2010, s. 141-152.
- Górny M., *Biblioteka akademicka jako element globalnej cyfrowej infrastruktury informacyjnej*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność*, materiały konferencyjne, tom 1, Poznań 15-17 czerwca 2005, praca zbiorowa pod red. H. Ganińskiej, Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, Poznań 2005, s. 52-68.
- Hollender H., Stępniański J., *Dostęp do informacji na Uniwersytecie Warszawskim: co zmienia nowy gmach BUW?*, EBIB 2/2000 [dostęp 18.10.2010], www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib-sp2/hollender.html.
- Marfo-Yiadom E., *Zasady zarządzania*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Łódź 2008.
- Patkaniowska D., *Biblioteka Jagiellońska 21. wieku – tradycja i nowoczesność*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność*, materiały konferencyjne, tom 1, Poznań 15-17 czerwca 2005, praca zbiorowa pod red. H. Ganińskiej, Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, Poznań 2005, s. 90-101.
- Pawlak Z., Smoleń A., *Organizacja firmy: projektowanie, budowa, usprawnianie*, Poltext, Warszawa 2008.
- Robbins S.P., DeCenzo D.A., *Podstawy zarządzania*, PWE, Warszawa 2002.
- Schermerhorn J.R., *Zarządzanie: kluczowe koncepcje*, PWE, Warszawa 2008.
- Ścibiorek Z., *Zmiany w organizacji – moda czy konieczność?*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.
- Świrad M., *Klasyfikacja specyficznych cech kultury organizacyjnej grupy pracowników biblioteki*, [w:] *Kultura organizacyjna w bibliotece*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 4-6 czerwca 2007, praca zbiorowa pod red. H. Brzezińskiej-Stec, Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2008, s. 263-274.
- Świrad M., *Komputeryzacja Biblioteki – doświadczenia i wnioski*, [w:] *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, red. B. Żmigrodzka, Wydawnictwo AE, Wrocław 2007, s. 47-53.

LIBRARY TRANSFORMATION AS AN ANSWER TO CHANGING NEEDS OF CONTEMPORARY AND FUTURE USERS

Summary

The article presents the problems of change of management in a contemporary scientific library. Characterizing different kinds and sources of changes and pointing at the reasons for resistance against them, the author bases on examples from different scientific libraries. The above issues have been also described in other articles in this publication. The author devotes much space

to computerization and transformation of libraries – from traditional to hybrid, as well as to the formation of centres for scientific information. It is the change in technology that has given rise to the revolution in access to information and to the creation of other sources of information which is competitive to libraries. Building the knowledge based economy forces changes in acquiring and making library resources available. Better knowledge and sometimes even creating the users` needs and expectations will allow future existence and development of libraries. That is why the library as an institution should be open to changes.

Jędrzej Leśniewski

BIBLIOTEKA A NOWE ZASADY FINANSOWANIA NAUKI W POLSCE

Wstęp

„Finansowanie projakościowe, lepsze wykorzystanie potencjału badawczego i dydaktycznego, integracja z otoczeniem społeczno-gospodarczym, stworzenie mechanizmu wyłaniania krajowych naukowych ośrodków wiodących, umożliwienie zmian w ustroju uczelni publicznej, optymalizacja sposobu funkcjonowania organizacji przedstawicielskich i kontrolnych, lepsze przygotowanie absolwentów do potrzeb rynku pracy, upodmiotowienie studentów i dbałość o ich prawa” [Uzasadnienie Projektu z 30 lipca..., <http://nauka.gov.pl>] – to tylko niektóre argumenty uzasadniające mnogość zmian legislacyjnych w związku z reformą szkolnictwa wyższego w Polsce. Głównym powodem dokonanych oraz zamierzonych zmian jest dążenie do podniesienia jakości oraz efektywności kształcenia na poziomie uniwersyteckim. Celem zmian jest sprawne uczestnictwo w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego oraz – w związku z określonymi wskaźnikami demograficznymi – budowanie konkurencyjności polskiego szkolnictwa wyższego na arenie międzynarodowej [www.ehea.info/]. Zanim jednak zostanie uchwalone nowe prawo o szkolnictwie wyższym, będą już obowiązywały nowe uregulowania ustawowe, bezpośrednio wpływające na kształt polskiej nauki. Są to: ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki [Ustawa, DzU 2010.96.615], ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju [Ustawa, DzU 2010.96.616], ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Nauki [Ustawa, DzU 2010.96.617], ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych [Ustawa, DzU 2010.96.618], ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk [Ustawa, DzU 2010.96.619], wchodzące w życie – co do zasady¹ – z dniem 1.10.2010.

¹ Wymienione w zdaniu ustawy wchodzi w życie wg ustaleń Ustawy z dnia 20 kwietnia 2010 roku. Przepisy wprowadzające ustawy reformujące system nauki [DzU 2010.96.620].

Biblioteka jako instytucja

„Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego” [Ustawa, DzU 1997.85.539, art. 3]. Elementem niezbędnym do prawidłowego funkcjonowania uczelni wyższej czy szerzej – ośrodka akademickiego jest biblioteka. W polskim prawie nie istnieje definicja biblioteki. Termin *instytucja*, którym zwykło się posługiwać celem opisanie biblioteki jako zorganizowanej formy działalności w postaci gromadzenia, przechowywania i udostępniania materiałów bibliotecznych, należy skojarzyć z jego socjologicznym wydźwiękiem, odmiennym od prawniczego rozumienia słowa *instytucja*. Socjologiczne rozumienie *instytucji* wprowadzone zostało do szerokiego użycia przez Herberta Spencera, który postrzegał ten typ działalności jako pozwalający dokonać się przystosowaniu niespołecznego z natury człowieka do naturalnego stanu współpracy ze społeczeństwem². Instytucja wg Spencera to trwały element ładu społecznego, uregulowana i usankcjonowana forma działalności czy wreszcie – co najogólniej oddaje charakter biblioteki – wybrane organizacje formalne pełniące w społeczeństwie określone funkcje.

Instytucja kultury, którą jest biblioteka, ma określone funkcje społeczne narzucone przez ustawodawcę. Przyjęto w literaturze przedmiotowo wyodrębnić prawo biblioteczne jako zbiór przepisów sytuowanych w najróżniejszych aktach normatywnych – od ustawy zasadniczej aż po listy okólne o zasięgu resortowym – odnoszących się w zakresie regulacji do spraw wyłącznie bibliotecznych. Prawo biblioteczne stanowi w swoim charakterze prawo konstruktywne, pozbawione jednak niemalże zupełnie funkcji sankcjonującej [Zarzębski 1991, s. 10-11]. Do wyjątków potwierdzających regułę można zaliczyć zapis ustawowy o zagrożeniu karą grzywny za niedopełnienie ustawowego obowiązku przekazania przez wydawców egzemplarza obowiązkowego odpowiednim bibliotekom³. Rozszerzenie objętościowe bibliotek cyfrowych i łatwy do nich dostęp, będące skutkiem pracy głównie bibliotekarzy i informatyków, powoduje wzrost zainteresowania tą formą realizacji misji bibliotek. Misja zapisana w prawie pozostaje niezmienna, tak jak niezmienny pozostaje sens edukacji, zdobywania wiedzy. Współczesna rzeczywistość społeczno-ekonomiczna powoduje z jednej strony potrzebę

² Herbert Spencer – angielski filozof i socjolog. Por.: <http://www.iep.utm.edu/spencer/> [dostęp 28.10.2010] i <http://plato.stanford.edu/entries/spencer/> [dostęp 28.10.2010].

³ „Kto uchyla się od obowiązku przekazania uprawnionej bibliotece lub FilMOTECE Narodowej w Warszawie egzemplarza obowiązkowego, podlega karze grzywny” art. 8.1 Ustawy z dnia 7 listopada 1996 r. o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych [DzU 1996.152.722].

szybszego dotarcia do informacji, z drugiej zaś łatwość wprowadzania informacji do obiegu i swego rodzaju swawola wprowadzających skutkują szumem informacyjnym, z którego trudno wybrać informację trafną, oczekiwaną.

W literaturze od lat podejmuje się próby wyznaczenia czynników decydujących o charakterze naukowym biblioteki [Łoś 1980, s. 6-8]⁴. Przyjęto uważać, że do takowych należy zaliczyć przede wszystkim księgozbiór biblioteczny i jego naukowy charakter, krąg użytkowników i personel biblioteczny [Łoś 1980, s. 7 i 8]. Kolejność – właściwa dla ery preelektronicznej, w dobie zmiany form komunikacji, wymaga zupełnego odwrócenia, a przynajmniej wyciągnięcia na pierwsze miejsce personelu bibliotecznego. Biblioteka naukowa to biblioteka charakteryzująca się specyficznymi – odróżniającymi ją od bibliotek powszechnych, publicznych – właściwościami, wśród których należy wymienić przede wszystkim pewność informacji dostarczanej zainteresowanym. W czasach, w których informacja jest dostępna dzięki technologii w dowolnym niemalże miejscu na świecie, to nie sama wiedza (informacja) stanowi o sukcesie instytucji bibliotecznej. Tak zwany naukowy księgozbiór można w pierwszej dekadzie XXI w. skompletować na dysku dowolnego niemalże komputera z dostępem do Internetu. Do rangi oczywistości pretenduje stwierdzenie o potrzebie opracowania i selekcji ogromu informacji naprawdę rzeczowych i relewantnych do zapytania poszukującego. Takiego opracowania – wyboru spośród trudno policzalnych dziś źródeł informacji – dokonać może pracownik informacji, bibliotekarz posiadający umysłowe, ale oczywiście i techniczne, narzędzia do realizacji potrzeb czytelnika, a raczej użytkownika biblioteki. Kapitał intelektualny – ludzki, poddawany nieustannemu procesowi edukacyjnemu, współstanowi o naukowym charakterze biblioteki w stopniu przeważającym. Należy zwrócić uwagę, że oprócz najpopularniejszego rozumienia zwrotu „biblioteka naukowa” – oznaczającego biblioteki uczelniane – występują również biblioteki o charakterze naukowym, związane organizacyjnie z instytucjami niebędącymi ośrodkami uniwersyteckimi, ośrodkami *stricte* badawczymi [Łoś 1980, s. 106]. Zaznaczyć należy, że niniejszy tekst zogniskowany jest na bibliotekach o charakterze naukowym, związanych z instytucjami uczelni publicznych i kwestiach związanych z prawnym aspektem ich funkcjonowania, przy szczególnym nacisku na zmiany dokonywane w zakresie ich finansowania.

⁴ Autor przytacza m.in. opinie A. Łysakowskiego i P. Rybickiego na temat bibliotek – również tam źródła zamieszczonych opinii.

Biblioteka a informacja

Warto zwrócić uwagę na dwa podstawowe wymiary działalności biblioteki. Pierwszy stanowi pozyskiwanie informacji z zewnątrz, z istniejących w innych regionach instytucji badawczych i/lub naukowych. W czasach przed powszechną komputeryzacją i tanim dostępem do Internetu to biblioteka – dzięki dotacjom z budżetu państwa i zgodzie na kontakty międzynarodowe – mogła dokonywać zakupów i pozyskiwać informacje. Sytuacja taka powodowała, że zawodowa, bibliotekarska kontrola jakości następowała już w momencie pozyskania dokumentów bibliotecznych. Drugim wymiarem pozostaje do dziś udostępnianie informacji – obecnie poddawanej szczególnej kontroli najczęściej dopiero przed jej udostępnieniem. Łatwość dostępu do informacji, a dalej – do wiedzy, zapewniona przez popularność nowych środków jej przekazu, powoduje, że wzrasta zagrożenie szumem informacyjnym oraz pozyskaniem informacji niepewnej co do źródeł. Niemal każdy może zdobyć informację czy książkę – jedynym prawdopodobnie ograniczeniem są tu środki finansowe. Rola biblioteki wzrasta w kontekście zapewnienia użytkownikom dostępu do informacji pewnej, informacji wysokiej jakości, czyli z potwierdzonych, wiarygodnych źródeł. W literaturze podkreśla się, że bez względu na ustrój polityczny, okoliczności historyczne czy historyczno-gospodarcze, tworząc prawo biblioteczne, stawiano za cel przede wszystkim rozwój bibliotek oraz zapewnienie bibliotekom warunków rozwoju w kierunku najlepszego możliwego zapewnienia realizacji potrzeb czytelniczych [Zarzębski 1991, s. 19]. Należy przyjąć, że socjologicznie instytucjonalny kształt został nadany bibliotece jednak przez prawo, dookreślające formę realizacji jej społecznych funkcji.

Prawne uwarunkowania funkcjonowania biblioteki naukowej

Ustawa z roku 1968 tworzyła spójną prawną konstrukcję instytucji bibliotecznej [Howorka 2010, s. 70 i nast.] – od określenia przedmiotowego biblioteki, jej form organizacyjnych i typologii, aż po umiejscowienie w systemie organizacyjnym ogółu instytucji o charakterze publicznym. Istotne, że ustawa ta regulowała również kwestię biblioteczną w jej podmiotowym wymiarze, traktując o „pracownikach, zatrudnionych na stanowiskach bibliotekarskich, tworzących zawodową grupę bibliotekarzy” [Ustawa, DzU 1968.12.63, art. 29.1], a także o innych pracownikach bibliotek. Równie istotne jest, że wspomniany dokument ustanawia

mocą art. 12.1⁵ ogólnokrajową sieć biblioteczną, nadając jej w zapisach następujących artykułów rozdziału 13 (w całości poświęconego krajowej sieci bibliotecznej) określony kształt i zasady z niej korzystania. Zarzębski [1991, s. 51] zaznacza, że realizacja zapisów ustawy doprowadziła do wydania ponad dwudziestu aktów wykonawczych. Nieuchronnie nasuwający się zarzut odsyłaczowego charakteru ustawy bibliotecznej z 1968 r. należy tłumaczyć historyczno-politycznymi uwarunkowaniami czasów, w których pracował zespół przygotowujący ustawę, bogaty w doświadczenie walki o ustawę od czasów zdezaktualizowanego, głównie wskutek zmian politycznych, dekretu z 1946 roku. Ogólny a konkretny charakter tej ustawy pozwolił funkcjonować jej samej, jak i instytucji, której została poświęcona, zarówno w okresie stanu wojennego w latach 1981-1983, jak i przemian ustrojowych przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Dla pełnego obrazu instytucji bibliotecznej jako organizacji służebnej, pomocnej w kształceniu również poprzez udostępnianie informacji, należy wspomnieć Uchwałę nr 35 Rady Ministrów z dnia 12 lutego 1971 r. w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej [Uchwała, M.P. 1971.14.104] stworzoną „celem zapewnienia planowego rozwoju działalności w dziedzinie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej oraz efektywnego jej wykorzystywania w gospodarce narodowej” [Uchwała, M.P. 1971.14.104]. Warto nadmienić, że uchwała ta definiuje działalność informacyjną, określając jej mianem następujące działania: „1) gromadzenie, opracowywanie, przetwarzanie i udostępnianie pierwotnych, wtórnych i pochodnych materiałów informacyjnych o stanie i kierunkach rozwoju nauki, techniki i ekonomiki w kraju i za granicą, 2) upowszechnianie i popularyzowanie osiągnięć w zakresie nauki, techniki i ekonomiki” [Uchwała, M.P. 1971.14.104]. Rozdzielność, uchodząca w drugiej połowie XX wieku za słuszną, a mająca na celu odróżnienie funkcji *stricte* bibliotecznej od tzw. działalności informacyjnej, w czasach obecnych zupełnie traci swój sens. Dowodem tego jest nie tylko połączenie realizacji tych dwu funkcji w jednej instytucji bibliotecznej, ale również spotykane w czasach obecnych działania w obszarze finansowania nowych ośrodków biblioteczno-informacyjnych, gdzie to działalność informacyjna o znaczeniu ekonomicznym stanowi o powodzeniu w ubieganiu się o finansowanie bibliotecznych inwestycji⁶. Można zaryzykować

⁵ „Biblioteki państwowe i biblioteki Polskiej Akademii Nauk i jej placówek, do których stosuje się przepisy ustawy, stanowią ogólnokrajową sieć biblioteczną”. Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach, DzU 1968.12.63, art. 12.1.

⁶ Przykładem jest Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej, powstające obecnie we Wrocławiu. Por.: [Żmigrodzka 2009].

twierdzenie o powrocie koncepcji biblioteki tematycznej, opierającej się na bibliotece fachowej z mocną modyfikacją grupy docelowej.

Przybliżając specyfikę polskich bibliotek naukowych, należy stwierdzić, że ich sytuacja prawna niemalże od zawsze wiąże się z kwestią ustawodawstwa dotyczącego szkolnictwa/edukacji w ogóle. W polskim prawie – współcześnie obowiązującym – bibliotekom naukowym został poświęcony przede wszystkim rozdział 6 Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. Rozdział ten zawiera zapis artykułu 21 ustawy w brzmieniu:

„1. Biblioteki naukowe:

1) służą potrzebom nauki i kształcenia, zapewniając dostęp do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych oraz zawierających wyniki badań naukowych,

2) prowadzą działalność naukowo-badawczą w zakresie bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych, a także w zakresie obsługiwanych przez nie dziedzin nauki.

2. Do bibliotek naukowych należą:

1) Biblioteka Narodowa,

2) biblioteki, których organizatorami są szkoły wyższe,

3) biblioteki, których organizatorem jest Polska Akademia Nauk,

4) biblioteki, których organizatorami są jednostki badawczo-rozwojowe,

5) inne biblioteki.

3. Wykaz bibliotek naukowych prowadzi Biblioteka Narodowa.

4. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, zasady i tryb zaliczania bibliotek, o których mowa w ust. 2 pkt 5, do bibliotek naukowych oraz ustali ich wykaz” [Ustawa, DzU 1997.85.539].

Wspomniane w ustawie rozporządzenie ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego [Rozporządzenie, DzU 1998.44.269] faktycznie stanowi o rozszerzaniu katalogu bibliotek naukowych o te, które niekoniecznie kojarzone są w rozumieniu podstawowym z bibliotekami o takim charakterze. Wśród bibliotek zaliczonych mocą rozporządzenia [Rozporządzenie, DzU 1998.44.269] do naukowych największą grupę stanowią biblioteki wybranych bibliotek wojewódzkich i publicznych miejskich. Szczególnie istotne są dwa zapisy wspomnianego rozporządzenia. Pierwszy – zawarty w § 1 – określa grupę bibliotek, które mogą być brane pod uwagę w ewentualnym zaliczeniu w poczet bibliotek naukowych. Drugi zapis – wyrażony w § 2 – wymienia cechy, jakie winna spełniać biblioteka pretendująca do miana naukowej. Pierwszy zapis

traktuje o bibliotekach „prowadzących i koordynujących prace badawcze, badawczo-rozwojowe w zakresie bibliotekoznawstwa, informacji naukowej i dziedzin pokrewnych, a także obsługiwanych przez te biblioteki dziedzin gospodarki narodowej i życia społecznego” [Rozporządzenie, DzU 1998.44.269]. Drugi zapis – w brzmieniu:

„Przy zaliczaniu biblioteki do bibliotek naukowych uwzględnia się:

- 1) działalność merytoryczną i dokonania biblioteki w zakresie:
 - a) prowadzenia i koordynowania prac badawczych, badawczo-rozwojowych w zakresie bibliotekoznawstwa, informacji naukowej i dziedzin pokrewnych oraz obsługiwanych przez bibliotekę dziedzin kultury, nauki, techniki i przygotowania ich wyników do wdrożenia,
 - b) zapewniania dostępu do zasobów informacyjnych krajowych i zagranicznych kadrze naukowej,
 - c) opracowywania i wydawania własnych publikacji naukowych, dokumentacyjnych, unifikacyjnych, bibliograficznych,
 - d) prowadzenia działalności dydaktycznej, metodycznej w zakresie kształcenia i doskonalenia kadr naukowych,
 - e) gromadzenia dokumentów publikowanych i rękopiśmiennych, zapisanych na nośnikach elektronicznych z zakresu kultury, nauki, techniki, dziedzin nauki obsługiwanych przez bibliotekę;
- 2) warunki organizacyjne i kadrowe biblioteki w zakresie:
 - a) zatrudnienia pracowników o odpowiednim przygotowaniu zawodowym i kwalifikacjach naukowych,
 - b) wykazania się infrastrukturą techniczną, informacyjną oraz warunkami materialnymi zapewniającymi możliwość kontynuowania prac naukowych”

jest kluczowy dla rozumienia idei biblioteki naukowej tak, jak rozumie ją polski ustawodawca. Sytuację prawną bibliotek naukowych współregulują również ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej [Ustawa, DzU 1991.114.493] (głównie w aspekcie bibliotek tzw. publicznych) oraz Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym [Ustawa, DzU 2005.164.1365] (głównie w aspekcie bibliotek naukowych) wraz z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 sierpnia 2006 r. w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej [Rozporządzenie, DzU 2006.155.1112], a także – wchodząca w życie z początkiem roku akademickiego 2010/2011 – Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki [Ustawa, DzU 2010.96.615], która zastąpi obecnie obowiązującą Usta-

wę z dnia 8 października 2004 r. o zasadach finansowania nauki [Ustawa, DzU 2004.238.2390].

Funkcje i zadania bibliotek pośrednio opisane zostały już na poziomie ustawy zasadniczej Rzeczypospolitej Polskiej. Wnioskować można, że to m.in. do bibliotek należy realizacja zapisów m.in. 5⁷, 6⁸, czy 73⁹ artykułu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. [Ustawa, DzU 1997.78.483] [Kowalska 2009a, s. 11]. Podobnie w ustawie z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym wymienia się „upowszechnianie i pomnażanie osiągnięć nauki, kultury narodowej i techniki, w tym poprzez gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych i informacyjnych” [Ustawa, DzU 2005.164.1365, art. 13. ust. 1. pkt 5] wśród podstawowych zadań uczelni wyższych prowadzących studia na poziomie wyższym niż licencjat. Najważniejszym, z punktu widzenia bibliotek, zapisem omawianej ustawy, jest zapis art. 88. ust. 1 w brzmieniu „W uczelni działa system biblioteczno-informacyjny, którego podstawę stanowi biblioteka. Organizację i funkcjonowanie systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni, w tym zasady korzystania z niego przez osoby niebędące pracownikami, doktorantami lub studentami uczelni, określa statut” [Ustawa, DzU 2005.164.1365, art. 88.1]. W tym miejscu należy odwołać się do – postulowanej w literaturze – potrzeby solidnej realizacji punktu 4 art. 14 ustawy o bibliotekach¹⁰, zgodnie z którym regulamin biblioteki stanowi jedno z najistotniejszych narzędzi ochrony materiałów bibliotecznych. To właśnie regulamin kształtuje precyzyjnie stosunki między czytelnikiem a biblioteką.

„Regulamin ten powinien spełniać (poza innymi) dwa podstawowe zadania:

1) zapewnić czytelnikowi dostęp do dzieła, stosownie do art. 3 ust. 2 ustawy o bibliotekach, w warunkach zapewniających odpowiednie bezpieczeństwo materiałów bibliotecznych,

⁷ „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. [DzU 1997.78.483 z późn. zm., art. 5].

⁸ „1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”, tamże, art. 6. ust. 1.

⁹ „Każdemu zapewnia się wolności twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury”, tamże, art. 73.

¹⁰ „Zasady i warunki korzystania z biblioteki określa regulamin nadany przez jej dyrektora (kierownika)” Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach” [DzU 1997.85.539, art. 14, pkt 4].

2) otoczyć szczególną ochroną znajdujące się w bibliotece najcenniejsze dzieła, wchodzące w skład narodowego zasobu bibliotecznego, stosownie do art. 6 powołanej ustawy” [Howorka 1999, s. 7].

Regulamin biblioteki jest wymiernym obrazem kompromisu pomiędzy potrzebami użytkownika a ochroną materiałów bibliecznych. Wiążący charakter regulaminu zawdzięcza zapisowi ustawowemu nadającemu mu kluczową rolę w kształtowaniu relacji instytucji bibliecznej i użytkownika. Ustawodawca, pozostawiając podmiotom kierującym biblioteką możliwość kreowania regulaminu zgodnie z potrzebami właściwymi dla określonej, zindywidualizowanej biblioteki, dał wyraz uniwersalistycznego rozumienia koncepcji ustawy bibliecznej.

Biblioteka a prawo własności intelektualnej

Biblioteka jest miejscem, w którym wykorzystuje się ograniczenia monopolu autorskiego w sposób bardzo szeroki. Następuje wkroczenie w monopol autorski na skalę – prawdopodobnie – najszerszą ze znanych polskiej ustawie prawn-autorskiej. Zjawisko to warunkowane jest interakcją między ustawą zasadniczą a aktami niższego rzędu, takimi jak ustawa prawo o szkolnictwie wyższym czy ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Konstytucja, jako akt wyższego rzędu, zapewnia – zapisem art. 6 oraz 73 [Kowalska 2009a, s. 11] – dostęp do dóbr kultury, jakimi niewątpliwie pozostają materiały biblieczne, a także możliwość prowadzenia badań naukowych. Prawo autorskie, zapisem art. 28¹¹, jak przywołano powyżej, jest z kolei gwarantem nieograniczonej praktycznie możliwości korzystania z przywołanych konstytucyjnych praw i wolności poprzez instytucję biblioteczną. Fakt ten obliuguje do wyjątkowo precyzyjnego konstruowania kontraktu zawieranego między użytkownikiem biblioteki a samą instytucją. Kwestia regulaminu (zwanego także regulaminem zakładowym [Howorka 2010, s. 178]) jest kwestią dokumentu, którego stworzenie i wykonywanie wynika z obowiązku ustawowego, ale przede wszystkim jest narzędziem pozwalającym na zabezpieczenie zbiorów bibliecznych przed nieuprawnionym użyciem, a także narzędziem ewentualnej obrony przed zarzutem naruszeń prawa własności intelektualnej.

¹¹ „Biblioteki, archiwa i szkoły mogą: 1) udostępniać nieodpłatnie, w zakresie swoich zadań statutowych, egzemplarze utworów rozpowszechnionych; 2) sporządzać lub zlecać sporządzanie egzemplarzy rozpowszechnionych utworów w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów; 3) udostępniać zbiory dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek”, Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych [DzU 1994.24.83, art. 28].

Prawo statuuje zadania bibliotek, ale także dostarcza możliwości ich realizacji w zgodzie z obowiązującym porządkiem prawnym. Dwoma podstawowymi zakresami uregulowań umożliwiającymi realizację ustawowej misji bibliotek jest zakres prawa własności intelektualnej oraz zakres regulacji, związane z finansowaniem działalności bibliotek. Gałąź prawa cywilnego w postaci prawa własności intelektualnej stanowi podstawę pozwalającą bibliotekom na nieodpłatne udostępnianie materiałów bibliotecznych poprzez ustanowienie przywileju bibliotecznego. Przywilej ten jest jednym z ograniczeń majątkowych praw autorskich. Autorom przysługują prawa osobiste o charakterze niezbywalnym¹² oraz prawa majątkowe – przenaszalne – posiadające kluczowe znaczenie finansowe. Majątkowe prawa autorskie zostały zapisane w art. 17¹³ ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych [Ustawa, DzU 1994.24.83]. Ich koncepcja opiera się na cywilistycznej koncepcji prawa własności [Barta i in., 2005, s. 247], co nieraz implikuje błędne równanie prawa własności intelektualnej z prawem własności rzeczy. Znaczenie ekonomiczne majątkowych praw autorskich powoduje, że stanowią one część majątku osoby uprawnionej. Celem zapewnienia równowagi między interesem jednostki w osobie podmiotu uprawnionego z ich tytułu a społeczną potrzebą dostępu do informacji czy utworów – monopol autorski poddano ograniczeniom. Pierwszym typem ograniczenia jest dozwolony użytek prywatny (osobisty), pozwalający na bezpłatne korzystanie we własnym zakresie, ewentualnie w gronie osób pozostających w stosunku towarzyskim, z wybranych kategorii utworów rozpowszechnionych [Golat 2008, s. 83]. Drugim typem ograniczeń jest instytucja dozwolonego użytku publicznego. Dla bibliotek największe znaczenie ma art. 28 prawa autorskiego *expressis verbis* traktujący o prawie bibliotek do nieodpłatnego udostępniania utworów rozpowszechnionych, a także o udostępnianiu zbiorów „dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (ter-

¹² „Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i nie podlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w szczególności prawo do: 1) autorstwa utworu; Orzeczenia [1]2) oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo; Orzeczenia [2]3) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania; 4) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności; 5) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu”, Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych [DzU 1994.24.83, art. 16].

¹³ „Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu”, tamże, art. 17.

minali) znajdujących się na terenie tych jednostek” [Ustawa, DzU 1994.24.83]. W ostatnim przywołanym zapisie pojawia się bardzo istotna z punktu widzenia nowoczesnej biblioteki możliwość korzystania z zasobów, m.in. baz danych udostępnionych na komputerach bibliotek. Ustawa jasno stanowi, że zbiory można udostępniać w celach badawczych lub poznawczych, nie wspomina zaś o celach zarobkowych. Przywilej biblioteczny i inne potrzebne w realizacji misji bibliotek zapisy ustawy prawnoautorskiej dają się dość łatwo, przy zachowaniu staranności interpretacyjnej, stosować w codziennej praktyce. Dzięki dostosowaniu polskiego prawa autorskiego do ogólnoświatowych konwencji¹⁴ oraz ustawodawstwa Unii Europejskiej spełnia ono swoją funkcję ochrony wypracowanego kompromisu między interesami autorów (lub innych uprawnionych podmiotów) a potrzebami informacyjnymi społeczeństwa.

Nowe zasady finansowania działalności biblioteki

W obszarze finansowania bibliotek naukowych najistotniejszym aktem prawnym – z tytułu pozostawania większości tych bibliotek w strukturze szkół wyższych – jest Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki [Ustawa, DzU 2010.96.615], wchodząca w życie z dniem 1. października 2010 roku. Ustawa ta powstała w odpowiedzi na regulacje systemu finansowania nauki w Polsce wg Ustawy z dnia 8 października 2004 r. o zasadach finansowania nauki [Ustawa, DzU 2004.238.2390], a także na całościową potrzebę zmiany kształtu polskiej nauki, której zarzuca się „brak mechanizmów pro jakościowych w systemie finansowania, niski stopień umiędzynarodowienia studiów, niewłaściwą strukturę kierunków kształcenia, skomplikowaną ścieżkę kariery naukowej, słabe powiązanie uczelni z otoczeniem społeczno-gospodarczym” [Uzasadnienie rządowego projektu ..., druk sejmowy nr 1637]. Skutkiem niedomagań polskiej nauki jej udział w nauce ogólnoświatowej jest znikomy. Równie niemożliwe jest pozytywna ocena udziału polskich młodych naukowców w konkursach Europejskiej Rady Badań. Wnioski polskich młodych naukowców w obszarze badań poznawczych zostały wyprzedzone przez wnioski autorstwa młodych ludzi nauki m.in. z Czech i Węgier. Przydatność publikacji jednostek naukowych w praktyce gospodarczej nie przekracza 15% ogółu¹⁵. Nowa ustawa opiera swój planowany sukces m.in.

¹⁴ Między innymi Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych, http://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/trtdocs_wo001.html [dostęp 15.09.2010].

¹⁵ „Udział polskich prac w puli cytowań prac naukowych (ok. 0,5%), stosowaniu norm systemu zarządzania jakością oraz zgłaszaniu przez rezydentów wniosków patentowych (po 0,3%)

na przeniesieniu znacznej części ciężaru decyzyjnego w sprawach finansowania nauki z ministra ds. nauki na Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz Narodowe Centrum Nauki. Obie instytucje będą zajmowały się rozdziałem środków na naukę w Polsce. Co za tym idzie, pojawiają się wątpliwości co do celowości tworzenia dwu odrębnych instytucji zajmujących się bardzo podobnymi kwestiami. W związku z tym, że zarówno opis ustawy o zasadach finansowania nauki, jak i wspomnienie o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju (dalej: NCBiR) oraz Narodowym Centrum Nauki (dalej: NCN) opierają się w chwili obecnej na czysto teoretycznych założeniach ustawy, która jeszcze nie weszła w życie, najrozsądniejsze wydaje się przytoczenie argumentów przywołanych przez twórców projektu w fazie uzasadnienia projektu. Jakakolwiek ocena realnej celowości powołania tych dwu instytucji będzie możliwa w kilka lat po ich utworzeniu, kiedy finansowane ich decyzją badania naukowe zostaną poddane weryfikacji międzynarodowej, chociażby przez przyjęcie lub odrzucenie w konkursach unijnych. Na chwilę obecną w uzasadnieniu można przeczytać, że:

„1. **Inny jest przedmiot finansowanych badań.** NCBiR zarządza i finansuje badania o charakterze stosowanym oraz z Krajowego Programu Badań. Natomiast Narodowe Centrum Nauki zarządza i finansuje badania o charakterze podstawowym i wszystkie te, które nie wchodzą w zakres właściwości NCBiR. Ustawa wprowadza przepis zapobiegający sporom kompetencyjnym między NCN a NCBiR.

2. **Inny stopień nadzoru Ministra nad NCN i NCBiR.** NCN będzie posiadać znaczną autonomię. Środowisko naukowe będzie miało znaczny wpływ na sposób wyboru kluczowego organu, jakim jest Rada Centrum, a przez to na kierunki rozwoju poszczególnych dziedzin nauki. NCN, nie wymaga więc tak ścisłego nadzoru jak NCBiR, które zarządza i finansuje strategiczne programy badawcze oraz z Krajowego Programu Badań uchwalanego przez Rząd.

3. **Inne są metody pracy Narodowego Centrum Nauki i NCBiR.** Przy podejmowaniu rozstrzygnięć o finansowaniu badań ważną rolę w NCN pełnią Koordynatorzy Dyscyplin, których istnienia nie przewiduje ustawa o NCBiR.

4. **Inny jest skład rad uchwalających programy badawcze.** W skład Rady Narodowego Centrum Nauki wchodzi tylko przedstawiciele środowiska naukowego, natomiast Rada NCBiR składa się z przedstawicieli nauki, sektora gospodarczego i administracji rządowej” [Uzasadnienie komisyjnego projektu ..., druk

jest bardzo niski. Jeszcze niższy jest udział polskich autorów w grupie najwyższej cytowanych publikacji (dwóch na cztery tysiące), oraz udział w światowej puli tzw. patentów triady – ok. 0,02% (w 2005 r.)” – [Uzasadnienie rządowego projektu ..., druk sejmowy nr 1637].

sejmowy nr 1588]. Z przytoczonej argumentacji faktycznie wynika, iż powołanie dwu niemalże niezależnych instytucji może mieć pozytywny wpływ na naukę w Polsce. W całym mechanizmie napędowym nauki, poddawany gruntownej reorganizacji, położono ogromny nacisk na zmotywowanie zarówno osób zarządzających jednostkami naukowymi, jak i osób bezpośrednio tworzących naukę. Miejszem, w którym dochodzi do spotkania interesów finansowanych i finansujących, może być biblioteka. Nowoczesna biblioteka jest instytucją, w której dochodzi do gromadzenia i opracowania wartościowych zbiorów, ale przede wszystkim do ich udostępnienia dwóm, co do zasady, grupom użytkowników. Pierwszą stanowią ludzie nauki w tradycyjnym rozumieniu, czyli studenci, dydaktycy, badacze, nieco generalizując – teoretycy. Drugą – dotychczas niewielką, prawdopodobnie ze względu na niską społeczną świadomość dostępności bibliotek uczelnianych, jest grupa praktyków. Istotne jest zauważenie, że coraz częściej ludzie nie pozostający na co dzień w kontakcie z uczelniami, jednostkami badawczymi, chcą mieć świadomość, na co wydaje się pieniądze z odprowadzanych przez nich podatków. W dobie pewnych trudności ekonomicznych, społecznych, z jakimi spotyka się człowiek współczesny, informacja o tym, że pieniądze z podatków poprzez rozdział budżetu drogą dotacji ministerialnych wydawane są na naukę, może przynieść dwojaki skutek. W gorszym scenariuszu jest to oburzenie społeczeństwa, które często potrzebowałoby funduszy na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych. Drugim, optymistycznym wariantem scenariusza jest wskazanie – poprzez sposobność praktycznego wykorzystania wiedzy – możliwości wykorzystania sfinansowanych badań i szeroko pojętej nauki do własnych celów poprawy jakości życia. Oczywiście, że jest to proces trudny i długotrwały. Wydaje się jednak, że przy dokonującej się zmianie wizerunku współczesnych bibliotek, kojarzonych dotychczas z regałami pełnymi zakurzonych, często nieaktualnych już książek, na dynamiczne centra informacji służące każdemu zainteresowanemu – proces ten należy uznać za celowy. Coraz częstsze wskazywanie na biblioteki uczelniane jako na ośrodki informacji – ekonomicznej, patentowej, tzw. europejskiej – stwarza szansę akceptacji społecznej dla rozwoju bibliotek z jednej strony, a także możliwość praktycznego wykorzystania ich zasobów z drugiej. Opiszana sytuacja pozwoli na podniesienie pozycji biblioteki i sieci biblioteczno-informacyjnej w strukturze uczelni, a dalej na odpowiednie jej randze finansowanie, zgodne z założeniami nowej ustawy o zasadach finansowania nauki. Głównym zamierzeniem ustawodawcy – wynikającym z lektury wspomnianej ustawy i uzasadnień – jest zmotywowanie polskich naukowców do przeniesienia swoich badań w obszary, w którym wyniki ich pracy mogą zna-

leżć praktyczne zastosowanie. Wymieniana w literaturze potrzeba współpracy świata nauki z sektorem gospodarczym wydaje się oczywista. Pewnym problemem może być tu natychmiastowa niemalże konfrontacja wyników badań nie z kolejnymi opiniami teoretycznymi osób z większym doświadczeniem i starszych stopniem naukowym, ale z nieubłaganą praktyką.

Z punktu widzenia nowej ustawy o zasadach finansowania nauki należy zauważyć, że nie wpływa ona znacząco na realizację zadań (w obszarze nauki) finansowanych z tzw. środków unijnych, pozostawiając kryteria i tryb przyznawania i rozliczania tychże przepisom dotyczącym czy to programów operacyjnych, czy też właściwym dla danych dotacji umowom międzynarodowym¹⁶. Poprzez finansowanie nauki ustawodawca rozumie „finansowanie działań na rzecz realizacji polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa, w szczególności badań naukowych, prac rozwojowych oraz realizacji innych zadań szczególnie ważnych dla postępu cywilizacyjnego, rozwoju gospodarczego i kulturalnego państwa” [Ustawa, DzU 2010.96.615, art. 3]. Potrzebną nauce wysokość środków budżetowych planuje minister właściwy do spraw nauki w projekcie budżetu państwa [Ustawa, DzU 2010.96.615, art. 6. ust. 1]. Istotne jest, że w nowej ustawie o zasadach finansowania nauki biblioteka została – odmiennie do wcześniejszej regulacji ustawowej [Ustawa, DzU 2008.169.1049] – potraktowana jako odrębna jednostka w strukturze instytucji uczelnianej. Stan ten stwarza wiele nowych możliwości pozyskiwania środków na funkcjonowanie bibliotek i jednocześnie powoduje większą przejrzystość w rozliczaniu ich finansowania. Wypracowanie właściwych mechanizmów funkcjonowania bibliotek w nowych realiach ustawowych wymaga jednak czasu i zrozumienia ze strony zainteresowanych. Przykładem mogą być tu zmiany w kwestii pozyskiwania funduszy na zakup baz danych. Dotychczas sprawnie funkcjonował mechanizm, w którym poszczególne wydziały uczelni przekazywały część swoich środków z puli tzw. środków badawczych do dyspozycji biblioteki celem zakupu i opłat za aktualizację i dostęp do baz danych. Zakup materiałów bibliotecznych w tradycyjnej formie drukowanych wydawnictw – znacznie mniej kosztowny – następował z puli środków statutowych

¹⁶ „Współfinansowanie zadań realizowanych i finansowanych ze środków funduszy strukturalnych Unii Europejskiej albo z niepodlegających zwrotowi środków pomocy udzielonej przez państwa członkowskie Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) odbywa się na podstawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych określonych w przepisach dotyczących programów operacyjnych albo w przypadku zadań finansowanych z niepodlegających zwrotowi środków pomocy udzielonej przez państwa członkowskie Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA), zgodnie z umowami międzynarodowymi” – Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki [DzU 2010.96.615, art. 24].

mocą zapisu art. 10 pkt 6 umożliwiono bibliotekom naukowym występowanie z wnioskami o przyznanie środków zarówno do Centrum Badań i Rozwoju, jak i Narodowego Centrum Nauki. Wnioski te, zgodnie z art. 5 pkt. 1-3, mogą dotyczyć finansowania w zakresie: strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych finansowanych przez te instytucje, badań naukowych i prac rozwojowych na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa, a także – co istotne – na badania podstawowe i (szerokie ujęcie) „inne zadania finansowane” przez Narodowe Centrum Nauki. Kolejnym źródłem funduszy dla instytucji bibliotecznych powiązanych ze szkolnictwem wyższym jest finansowanie w ramach upowszechniania nauki. Możliwość taka zapisana jest w art. 25, przy czym należy zauważyć, że niektóre z zapisów tego artykułu, np. „Finansowanie działalności upowszechniającej naukę obejmuje: [m.in.] upowszechnianie, przetwarzanie, udostępnianie i popularyzowanie osiągnięć naukowych i naukowo-technicznych, podejmowanie innych działań szczególnie ważnych dla rozwoju nauki” [Ustawa, DzU 2010.96.615, art. 25.1.2 i.5] stanowią zapisy o charakterze nieostrym, mogą zatem nastroczać poważnych trudności interpretacyjnych, zarówno na korzyść, jak i niekorzyść podmiotów uprawnionych. Bardzo istotne będzie wywiązanie się ministra z przypisanej mu mocą ustawy konieczności stworzenia właściwych rozporządzeń, pozwalających na wprowadzenie przepisów nowej ustawy na drogę właściwej realizacji. Kontrolę pod względem legalności, celowości, gospodarności i rzetelności nad wydatkowaniem środków przeznaczanych na naukę sprawuje minister właściwy ds. nauki [Ustawa, DzU 2010.96.615, art. 31 ust. 3].

Wnioski

„W społeczeństwie niemalże wszystkie relacje zachodzące w sferze wertykalnej, jak i horyzontalnej, regulowane są poprzez prawo. To ono daje podstawy funkcjonowania oraz instrumenty legislacyjne umożliwiające ochronę materiałów bibliotecznych, rozwój, jak i finansowanie działalności biblioteczno-informacyjnej” [Kowalska 2009b, s. 108]. Rolą władzy wykonawczej – w odniesieniu do bibliotek naukowych – rolą ministra właściwego do spraw nauki jest takie wykorzystanie kompetencji nadanych przez ustawę co do tworzenia rozporządzeń wykonawczych, by podstawy funkcjonowania działalności biblioteczno-informacyjnej były bazą do budowania gospodarki i społeczeństwa, w którym wiedza i nauka są jednymi z najwyższych wartości. Taki obrót sprawy spowoduje, że finanse wydatkowane z budżetu państwa, a pośrednio z kieszeni podatników, będą mogły być uznane za wydatkowane zgodnie z właściwą im legalnością, celowością, gospo-

darnością i rzetelnością. Konkludując – pakiet ustaw mających na celu zreformowanie polskiej nauki, celem uczynienia jej bliższą praktycznemu wykorzystaniu jej osiągnięć – ma szanse powodzenia przy wydaniu właściwych aktów wykonawczych oraz przy aktywnym udziale czynnika ludzkiego.

Z dniem 1 października 2010 r. weszły w życie akty wykonawcze do opisanej w tekście ustawy o zasadach finansowania nauki, do których należą:

1. Rozporządzenie w sprawie wysokości wynagrodzenia członków Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych, Komitetu Polityki Naukowej, zespołów ewaluacji i zespołów powoływanych przez ministra właściwego do spraw nauki oraz recenzentów i ekspertów [DzU 2010.181.1221].

2. Rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność upowszechniającą naukę [DzU 2010.179.1206].

3. Rozporządzenie w sprawie sposobu przeprowadzania merytorycznej i finansowej kontroli realizacji badań naukowych, prac rozwojowych i innych zadań finansowanych ze środków finansowych na naukę oraz wydatkowania tych środków [DzU 2010.79.1205].

4. Rozporządzenie w sprawie sposobu i trybu wyłaniania kandydatów do Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych [DzU 2010.178.1197].

5. Rozporządzenie w sprawie sposobu i trybu wyłaniania kandydatów na członków Komitetu Polityki Naukowej oraz sposobu powoływania tych członków [DzU 2010.178.1198].

6. Rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania nagród za wybitne osiągnięcia naukowe lub naukowo-techniczne oraz stypendiów naukowych dla wybitnych młodych naukowców [DzU 2010.179.1204].

Ze względu na krótki odstęp czasu od wejścia w życie²⁰ wspomnianych rozporządzeń niemożliwa jest na ten moment rzetelna ocena ich przydatności do poprawy finansowania nauki. Dążenie do realizacji koncepcji reformy polskiej nauki przejawia się jednak już w konkretnych działaniach, podejmowanych przez Ministerstwo, m.in. w Narodowym Programie Foresight – wdrożenie wyników [Załącznik, M.P. 2010.71.911].

Należy jednocześnie zauważyć, że w latach następnych zarówno decydujący o finansowaniu i kształcie nauki w ogóle, jak i podmioty bezpośrednio sprawą zainteresowane, jak uczelnie, jednostki badawcze, a z punktu widzenia niniejszej pracy – biblioteki, będą miały pewne trudności w zmianie koncepcji funkcyjno-

²⁰ Tekst poddany poprawkom z końcem października 2010 roku.

wania. Koncepcja ta bowiem zakłada aktywne uczestnictwo w opartej na wiedzy gospodarce, nie tylko utrzymywanie *status quo*. Wydaje się, że na wygranej pozycji są te instytucje, które od kilku lat już pozyskują pieniądze z funduszy Unii Europejskiej, zdobywając zarówno środki potrzebne na prawidłowy rozwój, jak i doświadczenie w aplikowaniu o potrzebne finanse ze źródeł, w którym należy – podobnie jak w ubieganiu o dotacje celowe – niezwykle trafnie i precyzyjnie uzasadnić swoje oczekiwania.

Literatura

- Barta J. i in., *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005.
- Biblioteka i informacja w systemie edukacji*, red. M. Drzewiecki, SBP, Warszawa 1993.
- Bieranowski A. i in., *Prawo cywilne. Zarys wykładu*, Wolters Kluwer Sp. z o.o. Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2009.
- Cisek R. i in., *Dobra i usługi informacyjne w obrocie gospodarczym*, LexisNexis, Warszawa 2005.
- Dąbrowska A. i in., *E-usługi a społeczeństwo informacyjne*, Difin, Warszawa 2009.
- Dolińska M., *Innowacje w gospodarce opartej na wiedzy*, PWE, Warszawa 2010.
- Golat R., *Prawo autorskie. Komentarz dla praktyków*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr Sp. z o.o., Gdańsk 2008.
- Howorka B., *Bibliotekarz i prawo. Podstawowe informacje o prawie dla pracowników bibliotek*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2010.
- Howorka B., *Ochrona zbiorów bibliotecznych w świetle przepisów*, „Bibliotekarz” 1999 nr 3, s. 7, <http://kpbc.umk.pl/dlibra/doccontent?id=28399&dirids=1> [dostęp: 28.10.2010].
- Howorka B., *Prawo autorskie w działalności bibliotekarskiej*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1997.
- Kietlińska K., *Rola trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim*, Difin, Warszawa 2010.
- Kowalska S., *Akty normatywne dotyczące bibliotek w prawie polskim, unijnym i międzynarodowym*, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny, Poznań-Kalisz 2009a.
- Kowalska S., *Prawo w działalności współczesnych bibliotek polskich*, UAM w Poznaniu, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny, Poznań-Kalisz 2009b.
- Łoś L., *Biblioteki naukowe*, Ossolineum, Wrocław 1980.
- Machała W., *Dozwolony użytek prywatny w polskim prawie autorskim*, Liber, Warszawa 2003.
- Marszałek A., *Rola uczelni w regionie*, Difin, Warszawa, 2010.
- Michniewicz G., *Ochrona własności intelektualnej*, CH Beck, Warszawa 2010.
- Mroziewski M., *Kapitał intelektualny współczesnego przedsiębiorstwa. Koncepcje, metody wartościowania i warunki jego rozwoju*, Difin, Warszawa 2008.
- Prawo własności intelektualnej*, red. Sieńczyło-Chlabczyk, LexisNexis, Warszawa 2009.
- Proces boloński w kształtowaniu systemu zapewniania jakości kształcenia*, red. K. Mazurek-Łopacińska, Wydawnictwo UE, Wrocław 2009.

- Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych*. Według stanu w dniu 1 I 1989 zebrał i opracował T. Zarzębski, Warszawa 1989.
- Społeczeństwo informacyjne. Stan i kierunki rozwoju w świetle uwarunkowań regionalnych*, red. C.F. Hales, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008.
- Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do roku 2020 – drugi wariant przygotowany przez Ernst&Young Business Advisory oraz Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, s. 124, http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/Finansowanie/fundusze_europejskie/PO_KL/Projekty_systemowe/20100727_Strategia_rozwoju_SW_w_Polsce_do_2020_roku_war_2.pdf [dostęp 13.09.2010].
- System prawa prywatnego. Prawo autorskie (t. XIII)*, red. J. Barta, C.H.Beck, Warszawa 2007.
- Zarzębski T., *Polskie prawo biblioteczne. Aneks I 1990-2000. Wg stanu prawnego na dzień 1 czerwca 2000 r.*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2000.
- Zarzębski T., *Polskie prawo biblioteczne 1973-1990.*, wyd. 2 rozszerz., Biblioteka Narodowa, Warszawa 1991.
- Żmigrodzka B., *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej*, EBIB, 2009 nr 3 (103), Architektura i wystrój wnętrz w bibliotekach. Projekty bibliotek <http://www.ebib.info-/2009/103/a.php?zmigrodzka> [dostęp: 06.09.2010].
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. [DzU 1997.78.483].
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach [DzU 1997.85.539].
- Ustawa z dnia 7 listopada 1996 r. o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych [DzU 1996.152.722].
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym [DzU 2005.164.1365].
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych [DzU 1994.24.83].
- Ustawa z dnia 8 października 2004 r. o zasadach finansowania nauki [DzU 2004.238.2390].
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki [DzU 2010.96.615].
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju [DzU 2010.96.616].
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Nauki [DzU 2010.96.617].
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych [DzU 2010.96.618].
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk [DzU 2010.96.619].
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2010 r. Przepisy wprowadzające ustawy reformujące system nauki [DzU 2010.96.620].
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 19 marca 1998 r. w sprawie zasad i trybu zaliczania bibliotek do bibliotek naukowych oraz ustalania ich wykazu [DzU 1998.44.269].
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 sierpnia 2006 r. w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej [DzU 2006.155.1112].
- Rozporządzenie w sprawie wysokości wynagrodzenia członków Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych, Komitetu Polityki Naukowej, zespołów ewaluacji i zespołów powoływanych przez ministra właściwego do spraw nauki oraz recenzentów i ekspertów [DzU 2010.181.1221].
- Rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność upowszechniającą naukę [DzU 2010.179.1206].
- Rozporządzenie w sprawie sposobu przeprowadzania merytorycznej i finansowej kontroli realizacji badań naukowych, prac rozwojowych i innych zadań finansowanych ze środków finansowych na naukę oraz wydatkowania tych środków [DzU 2010.179.1205].

Rozporządzenie w sprawie sposobu i trybu wyłaniania kandydatów do Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych [DzU 2010.178.1197].

Rozporządzenie w sprawie sposobu i trybu wyłaniania kandydatów na członków Komitetu Polityki Naukowej oraz sposobu powoływania tych członków [DzU 2010.178.1198].

Rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania nagród za wybitne osiągnięcia naukowe lub naukowo-techniczne oraz stypendiów naukowych dla wybitnych młodych naukowców [DzU 2010.179.1204].

Uchwała nr 35 Rady Ministrów z dnia 12 lutego 1971 r. w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej [M.P. 1971.14.104].

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zasadach finansowania nauki [druk sejmowy nr 1637].

Uzasadnienie komisijnego projektu ustawy o Narodowym Centrum Nauki [druk sejmowy nr 1588].

Uzasadnienie Projektu z 30 lipca 2010 r. Ustawy o zmianie ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/ministerstwo/Aktualnosci/UZASADNIENIE_do_projektu_ustawy_z__20100730.pdf [dostęp 11.09.2010].

Załącznik do komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 września 2010 r. (poz. 911) [M.P. 2010.71.911].

www.ehea.info

www.ue.wroc.pl

www.ebib.info

<http://www.iep.utm.edu>

<http://plato.stanford.edu>

NEW RULES OF FINANCING SCIENCE IN POLAND AND THEIR INFLUENCE ON LIBRARIES

Summary

The article explains new rules for financing science and their implications on higher education libraries in the broader aspect of reform of Polish science in the second decade of the twenty-first century. The text presents the characteristics of library institutions and the legal basis for its functioning. The legal framework for the library privilege (fair use) is also described.

Beata Chrapczyńska

BUDOWANIE RELACJI MIĘDZY BIBLIOTEKĄ AKADEMICKĄ I JEJ OTOCZENIEM

Wstęp

Z pojęciem kształtowania wizerunku biblioteki naukowej nierozdzielnie łączą się jej działania *public relations* (PR). PR to dbałość o dobre kontakty w danym środowisku, których celem jest kreowanie pozytywnego obrazu biblioteki oraz korzystnej atmosfery wokół niej. Dobre kontakty ze zbiorowością użytkowników wymagają działań dwukierunkowych: jednoczesnego nawiązania i podtrzymywania dobrych relacji z otoczeniem oraz zaznaczenia swojej obecności na lokalnym rynku.

Zadaniem *public relations* jest utrzymanie możliwie najlepszego obrazu biblioteki akademickiej w oczach jej użytkowników, społeczności lokalnej, władz, sponsorów i innych instytucji finansujących jej działalność. W systemie komunikowania się biblioteki z otoczeniem działania ze sfery PR pełnią głównie funkcję tworzenia wizerunku biblioteki (budowanie, zmiana lub utrzymanie pozytywnych wyobrażeń i opinii o bibliotece) oraz wzmacniania „wytrzymałości” biblioteki w sytuacjach kryzysowych [Huczek 2004].

***Public relations organizacji non-profit* – teoria**

Organizacje *non-profit*, aby osiągnąć sukces, muszą być zorientowane przede wszystkim na rynek i konsumentów. Chcąc stworzyć pozytywny wizerunek firmy bądź poprawić już istniejący, należy sięgać do nowoczesnych metod zarządzania, jakimi są metody *public relations*. Wśród najważniejszych kierunków działania PR w instytucjach *non-profit* należy wymienić:

- utrzymywanie jak najlepszych kontaktów z użytkownikami,
- pozyskiwanie nowych klientów,
- kreowanie i utrwalanie pozytywnych skojarzeń z instytucją,
- stałą i ciągłą promocję jej usług i produktów,
- pozyskiwanie sponsorów.

PR jest planowym i ciągłym działaniem, mającym na celu tworzenie pozytywnych relacji między instytucją i jej otoczeniem. Działania te wspierają kreowanie wizerunku firmy i pomagają w budowaniu zaufania między nią i jej użytkownikami, władzami, a także szerszym otoczeniem: władzami lokalnymi, regionalnymi i ministerialnymi. Są niezbędne w budowaniu zaufania potencjalnych użytkowników i mają pozytywny wpływ również na proces utożsamiania się pracowników z firmą.

„Praktyczne działania z zakresu PR zaliczają się do szeroko pojętego zarządzania instytucją i obejmują:

- propagowanie dobrej opinii o firmie wewnątrz i na zewnątrz,
- zapobieganie i rozwiązywanie konfliktów wewnątrz firmy,
- zatrudnianie jak najlepszego personelu,
- badanie opinii publicznej.

Podstawową ich cechą musi być planowość i ciągłość” [*Public relations...* 2004, s. 113].

Zasadniczym celem PR w bibliotece jest tworzenie zamierzonego, pozytywnego wizerunku w taki sposób, by umożliwić wyróżnienie jej spośród innych bibliotek.

„Na społeczny wizerunek biblioteki oraz stosunek do jej otoczenia, w którym funkcjonuje, wpływają m.in.: jej lokalizacja, rozwiązania wewnętrzne, swoboda dotarcia do zbiorów, profesjonalizm pracowników oraz ich przekonanie o potrzebie skutecznej obsługi użytkowników” [Dudziak-Kowalska 2004].

Działania *public relations* w bibliotekach naukowych

Kluczem do osiągnięcia sukcesu przez współczesne organizacje jest umiejętność reagowania na zmiany oraz wypracowywanie optymalnych sposobów przekształcania i dostosowywania się do wymagań klienta, rynku oraz sprostania wysokim wymaganiom stawianym przez konkurencję. Taką elastyczność można osiągnąć m.in. poprzez wdrażanie procesów uczenia się i doskonalenia organizacji.

„Coraz częściej prawidła obowiązujące w świecie ekonomii i gospodarki zaczynają odnosić się do organizacji *non-profit*, w tym również do bibliotek akademickich. Biblioteki te muszą obserwować swoje otoczenie, potencjalnych i faktycznych użytkowników, badać ich potrzeby i przede wszystkim wykorzystywać efekty tych obserwacji w codziennej pracy. Muszą również umiejętnie przekształcać się i dostosowywać do tych zmiennych warunków działania, sprawdzać nowe sposoby realizowania swych usług, poszukiwać innowacji” [Jaskowska 2005].

Biblioteki naukowe należą do organizacji typu *non-profit*, a główną przesłanką funkcjonowania instytucji tego typu jest służenie ludziom w procesie zaspokajania ważnych społecznie potrzeb. Bogata literatura naukowa oraz praktyka wykazują, że organizacje *non-profit* mogą z powodzeniem posługiwać się instrumentami marketingowymi, podobnie jak organizacje gospodarcze.

Przyjęcie przez bibliotekę koncepcji marketingowych oznacza zmianę sposobu osiągania jej głównych celów. Zmiana ta ma polegać na kreowaniu pozytywnego wizerunku biblioteki i dostarczaniu satysfakcji użytkownikowi, co w konsekwencji ma doprowadzić do rozwoju placówki.

Public relations obejmują różnorodne aspekty działalności biblioteki naukowej, należy tu wymienić dwie podstawowe funkcje: wewnętrzne i zewnętrzne. Do funkcji wewnętrznych PR zaliczyć można m.in. zwiększenie lojalności pracowników, poprawę efektywności pracy czy wzrost poparcia dla decyzji i działań kierownictwa biblioteki. Czynności te pozwalają na utożsamianie się personelu z biblioteką, co służy współtworzeniu dobrego wizerunku tej instytucji. Natomiast funkcje zewnętrzne PR polegają na promowaniu usług bibliotecznych, budowaniu przychylności użytkowników i innych grup otoczenia zewnętrznego oraz kreowaniu pozytywnego wizerunku biblioteki. Kształtowanie procesu PR na zewnątrz i do wewnątrz przynosi konkretne rezultaty, które się kumulują i wzajemnie na siebie wpływają.

Decydując się na wprowadzenie orientacji marketingowej, każda organizacja, w tym również biblioteka akademicka, powinna dostateczną uwagę poświęcić marketingowi wewnętrznemu. Zastosowanie tych działań w bibliotece może w znaczący sposób poprawić efektywność jej pracy. Ten rodzaj działań PR obejmuje całokształt działań realizowanych w bibliotece i jest skierowany do pracowników mających kontakt z jej klientami oraz pracowników wspierających te działania w celu zapewnienia wysokiej jakości obsługi klientów biblioteki.

„Marketing wewnętrzny w bibliotece opiera się na dwóch zasadach:

1. Wszyscy pracownicy są świadomi misji biblioteki, jej strategii i celów działania. W praktyce powinno to oznaczać wysokiej jakości kontakty pracowników biblioteki z jej użytkownikami oraz kontakty wewnętrzne między pracownikami.
2. Każdy pracownik i każda komórka biblioteki współpracują ze sobą na zasadzie wewnętrznych nabywców i dostawców. Sytuacją optymalną jest osiągnięcie możliwie wysokiego poziomu usług świadczonych wzajemnie przez poszczególne komórki i osoby” [Huczek 2002].

Należy podkreślić, że w marketingu wewnętrznym szczególną wagę przywiązuje się do pracowników mających bezpośredni kontakt z klientem, ponieważ

to od ich umiejętności, wiedzy, osobowości, uprzejmości oraz fachowości zależy końcowa ocena zarówno pracowników biblioteki, jak i całej instytucji. Biblioteka nie osiągnie swoich celów bez udziału pracowników, stanowiących istotny kanał komunikacji pomiędzy nią a jej otoczeniem zewnętrznym. Zadowolony i doceniony pracownik przekazuje pozytywne informacje o bibliotece na zewnątrz, dlatego tak ważna jest rola działań nakierowanych właśnie na pracowników biblioteki akademickiej.

W bibliotekach akademickich działania z zakresu PR powinny być zsynchronizowane z działaniami ich macierzystej uczelni, mogą również być reprezentowane przez biuro promocji szkoły wyższej, której są integralną częścią.

Główne cele działań PR biblioteki akademickiej to m.in.:

- stworzenie i stałe rozwijanie pozytywnego wizerunku biblioteki,
- tworzenie przychylnego nastawienia do biblioteki zarówno ze strony pracowników macierzystej uczelni, jak i użytkowników z zewnątrz,
- nawiązanie współpracy ze społecznością uczelnianą, przynoszącej korzyści obu stronom,
- budowanie zaufania i klimatu akceptacji dla produktów bibliotecznych,
- uzyskanie konkretnych korzyści finansowych (zwiększone dotacje) lub społecznych (pomoc w doborze księgozbioru, w organizacji imprez),
- wskazywanie kierunku zmian i rozwoju biblioteki.

Równie ważny jest dobór odpowiednich metod osiągnięcia tych celów i należy tu wymienić:

- właściwe zorganizowanie współpracy wewnątrz biblioteki,
- wspieranie inicjatyw pracowniczych mających na celu poprawę wizerunku biblioteki,
- stałe informowanie o nowych inicjatywach, osiągnięciach, usługach na terenie biblioteki i poza nią,
- troska o ciągłe poszerzanie oferty usług bibliotecznych.

„Biblioteka naukowa wtedy skutecznie zrealizuje cele *public relations*, jeśli ta działalność zostanie podjęta świadomie, jest stała, systematyczna i planowo zorganizowana. Stosując się do tej zasady, proces PR powinien składać się z następujących etapów:

1. Badanie stanu wyjściowego – zdefiniowanie problemu. Krok pierwszy polega na sondowaniu oraz monitorowaniu wiedzy, opinii i postaw lub zachowań osób związanych z biblioteką. To staje się podstawą do pozostałych kroków w procesie rozwiązywania problemów poprzez określenie: Co dzieje się teraz? Jaka jest obecnie sytuacja biblioteki?

2. Planowanie i sporządzanie programu – tworzenie planu. Informacje zebrane w pierwszej fazie są wykorzystywane w podjęciu decyzji o odbiorcach programu, celach, strategii realizacji i taktyce. Oznacza to wdrożenie danych zebranych w fazie pierwszej do programu biblioteki. Krok drugi odpowiada na pytanie: Na podstawie tego, co już wiemy o sytuacji, co powinniśmy zrobić, żeby ją zmienić na lepszą i co w związku z tym zakomunikować?

3. Realizacja programu – wdrożenie. Trzecia faza polega na wprowadzeniu programu, który został zaprojektowany, żeby osiągnąć specyficzne cele poszczególnych grup odbiorców i cel ogólny programu. Pytania na tym etapie: Kto powinien przekazać użytkownikom odpowiednie komunikaty, kiedy, gdzie, jak?

4. Ocena programu – pomiar efektywności. Końcowym etapem jest oszacowanie przygotowania, wdrożenia i rezultatów programu. W trakcie wdrażania programu są czynione dostosowania w oparciu o informacje zwrotne. Po zakończeniu programu powinniśmy być w stanie odpowiedzieć na pytania: Jak nam się to powiodło? Czy cele zostały zrealizowane? Czy podjęte działania były efektywne?

Prowadzenie działań *public relations* według tych zasad oznacza, że najpierw analizuje się sytuację wyjściową, ustala strategiczne i taktyczne cele PR oraz tworzy programy działania, zawierające konkretne strategie dla poszczególnych części otoczenia biblioteki, a także odpowiadające im narzędzia działania. Następnie opracowuje się budżet finansowy i czasowy oraz metody oceny efektów” [*Marketing biblioteczny ... 2007*, s. 25].

Wizerunek bibliotekarzy

Wizerunek to istniejący w ludzkiej świadomości obraz produktu, usługi, osoby lub firmy. Wydaje się, że szczególnie w bibliotekach mamy do czynienia z sytuacją, w której wizerunek całej instytucji i jej personelu wzajemnie na siebie wpływają.

Praca bibliotekarzy od dawna podlega negatywnym stereotypom, jest postrzegana jako zawód typowo kobiecy, nudny, niewymagający kwalifikacji i źle opłacany. A przecież współczesna biblioteka, funkcjonując w dobie Internetu, elektronicznej komunikacji międzyludzkiej i pędu do wiedzy, aby osiągnąć sukces na rynku szeroko pojętych usług informacyjnych, musi zapewnić szybki dostęp do potrzebnych informacji, możliwość ich wykorzystania oraz wysoką jakość obsługi obecnych i potencjalnych użytkowników. Zakupione bazy danych z różnych dziedzin, bogaty księgozbiór, wszelki sprzęt i programy usprawniające proces

wyszukiwania informacji nie będą w pełni wykorzystywane, jeżeli nie będzie kadry odpowiednio przygotowanej do zarządzania tymi zasobami. Dlatego filarem sprawnie funkcjonującej biblioteki są kompetentni pracownicy – wykwalifikowani bibliotekarze i pracownicy informacji posiadający odpowiednią wiedzę i umiejętności interpersonalne [Koniczek 2006]. Stereotypy i uprzedzenia dotyczące bibliotekarzy i bibliotek mają swoje źródło w powszechnym braku świadomości zmian (komputeryzacja), które w ciągu ostatnich kilku lat przeobraziły zadania oraz funkcje tych instytucji. Brak społecznego zrozumienia dla miejsca bibliotek w nowoczesnym społeczeństwie jednocześnie świadczy o nieznanym roli, jaką w epoce powszechnej komputeryzacji odgrywa informacja. Stąd też wynika konieczność prowadzenia spójnych i celowych działań ukierunkowanych na budowanie pozytywnego wizerunku bibliotekarzy oraz bibliotek.

Bibliotekarz XXI wieku to człowiek komunikatywny, aktywny zawodowo, twórczy i otwarty na zmiany. Musi posiadać umiejętności menedżerskie, uprawiać marketing, odważnie głosić swe poglądy i promować bibliotekę. „Nowoczesny bibliotekarz w swojej pracy zawodowej wykorzystuje różnorodne media i multimedia, sprawnie korzysta z wyszukiwarek oraz sprzętu technicznego, który jest dostępny w bibliotece” [*Marketing biblioteczny...* 2007, s. 106]. Podstawowym elementem dobrych działań PR każdej biblioteki naukowej jest tzw. czynnik ludzki, czyli profesjonalni, odpowiednio przeszkoleni pracownicy, umiejący nawiązywać kontakty z użytkownikami. Głównym celem działań PR w tym zakresie jest pokazanie, jaką pracę obecnie wykonują bibliotekarze, jak za sprawą komputeryzacji uległa ona modyfikacji oraz jak zmieniły się potrzeby informacyjne klientów bibliotek.

Wizerunek biblioteki naukowej w Internecie

Aby zaspokajać potrzeby informacyjne swoich użytkowników, współczesna biblioteka naukowa musi rozumieć ich potrzeby informacyjne. Oznacza to podejmowanie wszelkich działań zmierzających do popularyzowania i propagowania zasobów i usług biblioteki oraz kształtowanie swojego wizerunku w Internecie.

Elementy biblioteki elektronicznej lub cyfrowej, która współistnieje z tradycyjną, to biblioteka hybrydowa, pojmowana jako ta, w której równowaga między informacją w wersji drukowanej i metainformacją w wersji cyfrowej zwraca się bardziej ku elementom elektronicznym. Biblioteka taka gwarantuje też dostęp do zasobów sieciowych.

Potrzeby współczesnych użytkowników ulegają ciągłym zmianom, pozostając w ścisłym związku z postępowaniem technicznym i rozwojem technologii informacyjnych. Komputeryzacja, digitalizacja i usługi elektroniczne całkowicie odmieniły oblicze bibliotek, które dzięki zastosowaniu nowych technologii rozszerzają swoje usługi, powiększają zasoby, ułatwiają efektywne ich wykorzystanie, zdobywając tym samym uznanie swoich użytkowników.

Obecnie głównymi narzędziami biblioteki elektronicznej są:

- strony www,
- nowoczesne katalogi OPAC,
- *e-learning*,
- e-bibliotekarz,
- poczta elektroniczna.

Niezwykle istotnym środkiem kreowania wizerunku biblioteki naukowej w Internecie jest jej strona domowa. Przeglądając strony www bibliotek, można zauważyć różnorodność zarówno koncepcji, jak i środków wykorzystanych do ich realizacji. „Posiadają one pewne standardowe rozwiązania, klasyczny schemat bibliotecznych witryn www obejmuje kilka podstawowych elementów:

- podstawowe informacje o bibliotece (historia, struktura organizacyjna, lokalizacja, podstawowe dane adresowe, godziny otwarcia, regulaminy),
- informacje o zbiorach (zbiory tradycyjne, wydawnictwa elektroniczne, zbiory specjalne),
- zasady udostępniania zbiorów,
- informacje o katalogach (katalogi kartkowe, katalogi dostępne *on-line*),
- informacje o innych aspektach działalności bibliotecznej (działalność wydawnicza, organizowanie wystaw, w tym również wystaw wirtualnych), rozmaitych imprez kulturalnych, konkursów, spotkań,
- organizacja konferencji, seminariów, kursów,
- informacje o usługach związanych bezpośrednio z działalnością biblioteczną (usługi bibliograficzne, informacyjne, reprograficzne) oraz o usługach okołobibliotecznych (np. wynajmowanie sal konferencyjnych),
- polecane linki” [Dudziak-Kowalska 2004].

Witryny elektroniczne bibliotek obejmują bardzo szeroki zakres informacji, są one interaktywne i na bieżąco aktualizowane. Witryna internetowa nie tylko pełni funkcję wizytówki biblioteki, ale stanowi jej wirtualną siedzibę. Serwisy www umożliwiają użytkownikom szeroki dostęp do różnorodnych treści bez pośrednictwa bibliotekarzy, ale równocześnie są bardzo dobrym miejscem do kontaktowania się czytelników z bibliotekarzami (zastosowanie komunikatorów

czy awatarów). Postęp naukowo-techniczny oraz liczne zmiany w niemal każdej dziedzinie życia umożliwiły dostęp do mediów elektronicznych szerokim rzeszom społeczeństwa. Aby w obecnych realiach biblioteki mogły realizować swoje zadania, muszą wprowadzać rozwiązania innowacyjne. Dobrze zorganizowana, nowoczesna biblioteka uczelniana jest ważnym elementem w systemie kształcenia.

Promocja bibliotek naukowych przez architekturę

„Pierwsze wrażenie jest niezwykle ważnym elementem kształtowania opinii, w przypadku bibliotek pierwszą bezpośrednią warstwę stanowi obszar ich fizycznego wizerunku, który obejmuje wygląd budynków i ich otoczenia, optymalne rozmieszczenie, estetykę i funkcjonalność pomieszczeń bibliotecznych, wyposażenie sal oraz sprzęt wykorzystywany do pracy” [Firlej-Buzon 2004, s. 8].

W ostatnich latach w budownictwie bibliotecznym zaszły duże zmiany. Na potrzeby bibliotek projektowane i budowane są nowoczesne obiekty (np. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego), które swoją architekturą przyciągają użytkowników. Są to „przyjazne użytkownikowi”, wielofunkcyjne i nowoczesnie wyposażone gmachy, z wolnym dostępem do zbiorów.

Oczywiste jest, że wygląd bibliotek, zarówno wewnętrzny, jak i zewnętrzny, podlega tej samej modzie, co inne wznoszone obiekty. Architekt, stając przed wyzwaniem zaprojektowania nowego gmachu biblioteki, oprócz specyfiki dzisiejszych czasów musi wziąć pod uwagę jeszcze kilka innych aspektów: wnętrze powinno zachęcać i oddziaływać stymulująco na odbiorcę, przyzwyczajonego do nowoczesnych form przekazu i szybkiej wymiany informacji, powinno także mieć w miarę przejrzyste rozwiązania funkcjonalno-przestrzenne. Współczesne projekty pozwalają na odejście od stereotypu biblioteki, jako miejsca „sztywnych zachowań”, dzwoniącej w uszach ciszy czy nieprzyjemnej obsługi.

Podsumowując, biblioteka naukowa nie tylko przez swoje zasoby, ale również przez swój wygląd zewnętrzny powinna przyciągać użytkowników oraz zachęcać do korzystania z jej usług.

Działania *public relations* Biblioteki Głównej UE

Znaczący wpływ na wizerunek i postrzeganie biblioteki ma właściwa organizacja pracy wewnątrz instytucji. Jest niezwykle ważne, aby pracownicy mający bezpośredni kontakt z użytkownikami byli na bieżąco informowani o wszystkich

działaniach podejmowanych przez bibliotekę [*Public relations...* 2004, s. 138]. Integracja i identyfikacja pracowników z biblioteką wpływają na przekazywany przez nich dalej pozytywny obraz instytucji, w której pracują. Obecnie działania promocyjne Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu polegają głównie na szerokim informowaniu użytkowników, pracowników naukowych i studentów Uczelni o zbiorach i nowych zasobach biblioteki, a także na promowaniu aktywności naukowej jej pracowników.

Informowanie użytkowników realizowane jest głównie poprzez stronę domową biblioteki i wymienić tu należy:

- redagowanie i aktualizacja informacji na stronie www biblioteki, informowanie użytkowników o nowych nabytkach (m.in. zakładka nowości),
- kontakt z pracownikami naukowymi za pomocą poczty elektronicznej,
- szkolenia studentów (poziom podstawowy: „Przysposobienie biblioteczne za pomocą e-learningu”) oraz studentów studiów magisterskich i doktorantów (poziom wyższy) w zakresie obsługi baz danych w ramach przedmiotu: „Elektroniczne źródła informacji naukowej”,
- udostępnianie subskrybowanych baz pełnotekstowych w miejscu dogodnym dla użytkownika, np. w domu usługa dla pracowników naukowych Uczelni (serwer Proxy),
- opracowywanie informatora o zasobach elektronicznych biblioteki (jest on także zamieszczony na stronie domowej jako plik PDF),
- współpraca z Biurem Promocji (m.in. wysyłanie informacji do uczelnianego pisma „UE-Portal” o nowych bazach danych),
- włączenie się w inicjatywę i prezentowanie swoich zbiorów w ramach Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej,
- opracowywanie bibliografii publikacji pracowników Uczelni,
- ścisła współpraca dyrektora Biblioteki z władzami Uczelni,
- udział pracowników Biblioteki w krajowych imprezach naukowych, m.in. konferencjach, seminariach i szkoleniach,
- aktywne uczestnictwo w organizowanym na Uczelni Festiwalu Nauki (wystawa nt. laureatów Nagrody Nobla z zakresu ekonomii),
- publikowanie przez bibliotekarzy różnego rodzaju artykułów i prac z zakresu bibliotekoznawstwa czy praktyki bibliotekarskiej, m.in. w EBIB-ie elektronicznym piśmie bibliotekarzy, „Bibliotekarzu”, „Forum Akademickim” czy „Naszej Akademii” (obecnie „UE-Portal”), czy też udział w wielu krajowych konferencjach branżowych,

- udział w tworzeniu regionalnej organizacji bibliotekarskiej pod nazwą „Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich” – pracownicy biblioteki są nie tylko jej członkami, lecz także aktywnie działają w zarządzie.

Formą docenienia i zauważenia pracy bibliotekarzy są także odznaczenia oraz nagrody otrzymywane corocznie z rąk władz Uczelni, z okazji inauguracji roku akademickiego lub Święta Uniwersytetu Ekonomicznego.

Następnym ważnym narzędziem z zakresu PR stosowanym obecnie w Bibliotece jest tablica ogłoszeń dla pracowników, pozwalająca na przekazanie w krótkim czasie pracownikom biblioteki wielu istotnych informacji. Także w ramach wewnętrznego PR organizowane są w bibliotece wycieczki i wyjazdy dla pracowników, wspólne imprezy, np. ważne rocznice czy pożegnania pracowników odchodzących na emeryturę. Cyklicznie są organizowane, zarówno dla pracowników Biblioteki, jak i pracowników naukowych Uczelni, pokazy i szkolenia z baz danych, jakimi dysponuje biblioteka.

Integracja pracowników Biblioteki powstaje na różnych poziomach i jest to również prezentowanie własnej pracy naukowej. Na przykład z okazji 60-lecia Biblioteki Głównej pracownicy, pod merytoryczną opieką dyrektora, napisali artykuły dotyczące historii swojej instytucji, zamieszczone w publikacji pt. *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*. Monografia została opublikowana przez wydawnictwo uczelniane w 2007 roku.

Ogromnie ważne jest, aby pracownicy identyfikowali się z instytucją, rozumieli jej misję i podstawowe cele. Profesjonalni i świadomi swoich zadań pracownicy to gwarancja wypełniania podstawowej misji biblioteki naukowej, jaką jest prawidłowa jakość usług i zaspokajanie potrzeb informacyjnych czytelników.

Public relations w Dolnośląskim Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – propozycje

Budynek, w którym obecnie mieści się Biblioteka Główna UE, nie pozwala na sprostanie nowym wymaganiom (szybki rozwój technologiczny, zmiany w kształceniu, rosnąca liczba studentów, aktywniejsze metody nauczania i uczenia się). W związku z tym konieczna stała się budowa nowego gmachu. Już w grudniu 2007 r. projekt ten znalazł się na liście kluczowych inwestycji przeznaczonych do współfinansowania przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego z uzasadnieniem: „Projekt ma strategiczny charakter dla regionu, jego celem jest ułatwienie i poprawa jakości dostępu do fachowej literatury z dziedziny nauk

ekonomicznych i zarządzania, co przyczynia się do wzrostu wiedzy i jej wykorzystania w różnych dziedzinach, głównie gospodarczej. Realizacja inwestycji znacząco wpłynie na poprawę jakości kształcenia” [Żmigrodzka 2009].

W DCINiE zostaną połączone funkcje regionalnej bazy informacyjnej z dziedziny nauk ekonomicznych oraz biblioteki. Centrum oferować będzie pracownikom i studentom Uczelni oraz wszystkim zainteresowanym pełny dostęp do swoich zbiorów, dostęp do zasobów elektronicznych, bezprzewodowy Internet oraz kompleksową informację naukową i biznesową.

„Nowe zadania Centrum to rozwijanie istniejących i projektowanie nowych form usług umożliwiających szerszy dostęp do zasobów informacyjnych przechowywanych lokalnie i w sieci globalnej. Planowane jest utworzenie Ośrodka Informacji Ekonomicznej, w którym pracownicy Centrum, przy wsparciu kadry naukowej uczelni, wykorzystując swoją wiedzę zarówno z zakresu informacji naukowej, jak i ekonomii oraz dostępne w Centrum i Internecie źródła informacji, będą na potrzeby użytkowników przygotowywać opracowania specjalistyczne z zakresu wiedzy ekonomicznej (informacje gospodarcze, finansowe, zestawienia statystyczne itp.” [Żmigrodzka 2009].

Poza działalnością dla macierzystej Uczelni, zadaniem Centrum będzie poszerzenie oferty oraz świadczenie usług informacyjnych dla biznesu. Będzie to głównie: gromadzenie, udostępnianie, analizowanie oraz ocenianie informacji gospodarczej o firmach, instytucjach, organizacjach, konkurentach i producentach, informacji o rynkach, informacji finansowej, informacji o produktach i usługach, opracowywanie raportów czy danych statystycznych. Większość małych i średnich przedsiębiorstw działających na obszarze Wrocławia i na terenie Dolnego Śląska może, z powodów finansowych, mieć problem z dostępem do wiarygodnych źródeł informacji, a na niesprawdzonych danych (jakich wiele obecnie w Internecie) trudno opierać rozwój czy powodzenie przedsiębiorstwa. Wykorzystując subskrybowane bazy (m.in. EMIS, GMID, Reuters, Amadeus, Bankscope), jesteśmy w stanie dostarczyć użytkownikowi informacji wiarygodnej, rzetelnej oraz merytorycznie ocenionej, co jest niezwykle ważne w zalewie informacji niesprawdzonych, które można znaleźć w Internecie (tzw. pułapki sieci). Rzetelna informacja biznesowa może być podstawą przetrwania, sukcesu i wiarygodności przedsiębiorstwa. Zakres usług informacyjnych, z jakimi Centrum ma zamiar wyjść do klienta biznesowego, będzie kształtować się elastycznie, w zależności od potrzeb i wymagań tych użytkowników. W sferze zamierzeń jest też gromadzenie i udostępnianie informacji na temat. Dolnego Śląska oraz działania mające na

celu rozwój naszego miasta, regionu, współpracę z instytucjami, organizacjami i urzędami lokalnymi.

Strategia PR w stosunku do Centrum powinna objąć wszystkie podlegające bezpośredniej oraz pośredniej ocenie społecznej aspekty działalności biblioteki – misję, zadania i jakość ich realizacji. Niezbędnym warunkiem rozpoczęcia działań promocyjnych będzie określenie grupy docelowej, czyli do kogo, poza pracownikami i studentami Uczelni, chcemy skierować ofertę nowego Centrum. W tej grupie znajdują się niewątpliwie studenci i pracownicy innych wrocławskich uczelni, absolwenci i uczniowie wrocławskich szkół średnich, szeroko rozumiany lokalny biznes, a także mieszkańcy Wrocławia i regionu.

W nowym budynku tradycyjny zakres prac bibliotekarzy ulegnie zasadniczej zmianie i wiele czynności czytelnicy będą mogli wykonać samodzielnie, m.in. wypożyczanie czy zwrot książek. Natomiast pracownikom biblioteki, mającym bezpośredni kontakt z czytelnikami, przypadnie rola przewodnika po zbiorach i będzie to praca oparta na zasadach nowych specjalizacji, m.in. bibliotekarza dziedzinowego, asystenta i brokera informacji.

W Centrum pracownicy biblioteki będą mieli w zakresie swoich zadań organizację wystaw, oprowadzanie wycieczek, prowadzenie szkoleń i warsztatów, redagowanie informatorów oraz dbałość o stronę www Centrum. Konieczna będzie aktywizacja działalności promocyjnej Centrum, a to już w dużej mierze będzie zależało od inwencji pracujących tu bibliotekarzy. Szczególnie starannej uwagi będą wymagały następujące zagadnienia:

- nawiązanie ściślejszej współpracy z Biurem Promocji Uczelni, nawiązanie kontaktów z mediami, umożliwienie kontaktu *on-line* z bibliotekarzami pracującymi w DCINiE (komunikatory) i dalsze rozwijanie koncepcji e-biblioteki (biblioteka jako „miejsce wirtualne” – nowa rola bibliotek akademickich);
- utworzenie jednolitej identyfikacji wizualnej DCINiE: wprowadzenie tzw. literatury firmowej: periodyki informacyjno-promocyjne, foldery, informatory dotyczące oferty i działalności Centrum; identyfikacja wizualna: logo, papier firmowy, wizytówki, powinna korespondować z kolorystyką uczelni;
- prowadzenie ciągłej informacji i promocji przez Internet – jak wcześniej wspomniano, jednym z głównych narzędzi komunikacyjnych jest obecnie witryna internetowa;
- zaplanowanie samego momentu otwarcia DCINiE – (zapewne powszechny aplauz wśród studentów zyskałoby anulowanie albo częściowe umorzenie z tej okazji kar za przetrzymanie książek), należy zadbać o nagłośnienie faktu otwarcia centrum zarówno na Uczelni, jak i w mediach;

- opracowanie koncepcji „DCINiE wizytówką Uniwersytetu Ekonomicznego”, Centrum powinno stać się miejscem spotkań władz Uczelni z gośćmi (spotkania ze znanymi biznesmenami, politykami);
- nadal musi być prowadzone intensywne doształcanie oraz podwyższanie kwalifikacji pracowników biblioteki.

Do realizacji tych zadań należy powołać specjalny zespół, który opracuje pomysły na ciekawe działania promocyjne. Muszą to być działania, które zaintrygują, zaciekawią i przyciągną klientów, nie należy bać się pomysłów niestereotypowych i odważnych (np. okazjonalne otwarcie DCINiE nocą).

Aby sprawdzić i potwierdzić zasadność działań PR, niezbędne będzie cykliczne przeprowadzanie badań opinii i badań ankietowych wśród użytkowników Centrum. W marketingu bibliotecznym zasadnicze znaczenie ma badanie i ocenianie wzajemnych relacji między klientem – użytkownikiem a biblioteką. Wiedza ta jest źródłem informacji o stanie biblioteki, jej potrzebach, a także oczekiwaniach użytkowników.

Niezwykle ważne byłoby, aby dzięki takim działaniom promocyjnym nowe Centrum stało się miejscem chętnie odwiedzanym, w którym toczy się życie akademickie. Należy też wykorzystać fakt, że nowy, atrakcyjny budynek oraz nowa forma dostępu do zbiorów będą bardzo silnym magnesem przyciągającym użytkowników.

Podsumowanie

Biblioteki akademickie mają obecnie wiele do zaoferowania, zarówno swoim uczelniom macierzystym, jak i otoczeniu zewnętrznemu, a pozytywny wizerunek, jaki sobie wypracują, przyczyni się do wzrostu jej popularności. Nowa jakość realizacji usług, udostępniania informacji, a także informacja o możliwości uzyskania książek, czasopism czy baz w dostępie elektronicznym, znacząco wpływają na kształtowanie opinii o bibliotece. Tworzy to obraz nowoczesnej, prężnej instytucji liczącej się w środowisku [Tarka 2007].

Na podkreślenie zasługuje fakt, że niekomercyjny charakter biblioteki naukowej nie musi być przeszkodą w stosowaniu narzędzi PR, które dają możliwość kreowania jej pozytywnego wizerunku jako instytucji nowoczesnej, nastawionej na użytkownika oraz uświadamiają rolę, jaką odgrywa w społeczności akademickiej jej biblioteka. Jakość i zakres usług świadczy przecież o poziomie całej instytucji, niejednokrotnie jest ważnym elementem przy ocenie Uczelni (przy akredytacji).

Nowoczesna biblioteka naukowa, chcąc być postrzegana jako potrzebna w pracy naukowej swoich użytkowników, musi stosować działania z zakresu *public relations* oraz zmierzać do podnoszenia jakości swoich usług, utrzymywania stałych kontaktów z otoczeniem, a zarazem pozyskiwania nowych czytelników. Należy pamiętać, że dobry wizerunek biblioteki naukowej na uczelni to większe możliwości dodatkowych finansów i wyższy prestiż w środowisku naukowym, a miarą sukcesu biblioteki jest zadowolenie i zaspokojenie potrzeb informacyjnych danej społeczności oraz uczestnictwo w tworzeniu potencjału wiedzy w regionie. W czasach wszechobecnej na rynku usług konkurencji w działaniach PR bibliotek naukowych ważne jest, jak przyciągnąć nowych użytkowników, ale także – jak zatrzymać dotychczasowych. W ostatnich latach uległa zmianie rola biblioteki akademickiej, z miejsca, gdzie przychodziło się tylko wypożyczyć książkę lub przeczytać artykuł, biblioteka przekształca się w strefę wiedzy (*knowledge space*) gdzie użytkownicy już nie tylko czytają, ale bardziej „są *knowledge space*”, to nie tylko nowy gmach, ale także nowy „duch instytucji”.

Na zakończenie należy wspomnieć, że w polskim piśmiennictwie bibliotekarskim stosunkowo niedawno pojawiło się nowe zagadnienie, dotyczące zarządzania bibliotekami, tzw. zarządzanie estetyczne (*aesthetic management*). „W największym skrócie jest to system skoordynowanych i planowanych działań mających na celu stworzenie wizerunku biblioteki będącego jak najbardziej atrakcyjnym dla pracowników, użytkowników i dalszego otoczenia. Realizowany poprzez wystrój wnętrz, np. architekturę i kolorystykę, ale także poprzez szatę graficzną strony www biblioteki, papieru firmowego i wszelkich wydawnictw. Nie bez znaczenia jest także wizerunek samych bibliotekarzy, w tym ich ubiór. Takie działania spowodują wykształcenie się pozytywnej tożsamości (*corporate identity*) oraz zanik nadal funkcjonującego negatywnego stereotypu bibliotekarza. Należy przy tym podkreślić konieczność działania systemowego, a więc postrzegania wszystkich elementów funkcjonowania biblioteki w tym kontekście. Dzięki takim działaniom uda się stworzyć wizerunek biblioteki akademickiej jako miejsca nie tylko przepełnionego wiedzą, ale także przyjaznego, miejsca, w którym chce się przebywać” [Marcinkowski, Internet 2010].

Biblioteka naukowa funkcjonująca we współczesnym społeczeństwie informacyjnym musi brać pod uwagę potrzeby swojego otoczenia zewnętrznego. Jej działania na tym polu powinny sprawiać, że będzie ona widoczna dla użytkowników rzeczywistych i potencjalnych oraz sponsorów i instytucji nadrzędnych. Dlatego tak istotne jest stworzenie, dzięki działaniom PR, korzystnego i pozytywnego wizerunku tej instytucji.

Literatura

- Białopiotrowicz G., *Kreowanie wizerunku w biznesie i polityce*, Poltext, Warszawa 2009.
- Budzyński W., *Public relations: strategia i nowe techniki kreowania wizerunku*, Poltext, Warszawa 2008.
- Dudziak-Kowalska M., *Internetowe strony WWW bibliotek jako element public relations*, EBIB 2004 nr 5 (56) [dostęp 24.05.2009], <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/56/kowalska.php>.
- Dutko M., *E-biznes: poradnik praktyka. Biznes usieciowiony*, Helion, Gliwice 2009.
- Firlej-Buzon A., *Jak wygląda bibliotekarka?* „Poradnik Bibliotekarza” 2004 nr 1, s. 8.
- Huczek M., *Marketing wewnętrzny czynnikiem poprawy efektywności pracy biblioteki*, EBIB 2002 nr 3 (33) [dostęp 11.05.2009], <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/32/huczek.php>.
- Huczek M., *Public relations a wizerunek biblioteki*, EBIB 2004 nr 5 (56) [dostęp 11.05.2009], <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/56/huczek.php>.
- Jakość usług informacyjnych w społeczeństwie informacyjnym*, red. J. Kamieńska i B. Żołędowska-Król, SBP, Warszawa 2009.
- Jaskowska B., *Koncepcja „biblioteki uczącej się” odpowiedzi na dylemat: stare czy nowe*, [w:] *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich*, Rzeszów 1-3 czerwca 2005 [dostęp 07.07.2010], <http://bur.univ.rzeszow.pl/relacja/index.html>.
- Jaskowska M., *Public relations bibliotek naukowych w Internecie*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2009.
- Konieczko A., *Bibliotekarz gwarantem sukcesu biblioteki*, EBIB 2006 nr 10 (80) [dostęp 13.05.2009], <http://www.ebib.info/2006/80/a.php?konieczko>.
- Łebkowski M., *E-wizerunek: Internet jako narzędzie kreowania image`u w biznesie*, Helion, Gliwice 2009.
- Marcinkowski P., *Bibliotekarz w akademickim knowledge space* [dostęp 06.07.2010], <http://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/171/1/Bibliotekarz%20w%20akademickim%20knowledge%20space.pdf>.
- Marketing biblioteczny: rozważania, dyskusje, konteksty*, red. M. Wojciechowska, Ateneum, Gdańsk 2007.
- Nowoczesna biblioteka: materiały z ogólnopolskiej, przedjazdowej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*, Konstancin-Jeziorna, 29-30 maja 2009 r., SBP, Warszawa 2009.
- Partnerzy bibliotek: model komunikacji z otoczeniem*, red. I. Kurczak i E. Okularczyk, Firma Księgarska Wiesława Miszczaka, Łódź 2008.
- Public relations: biblioteki, wydawnictwa, informacja naukowa, uczelnie*, red. M. Kocójowa, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2004.
- Public relations instytucji użyteczności publicznej*, red. E. Hope, SPG, Gdańsk 2005.
- Sadowska J., *Na marginesie zarządzania – wizerunek biblioteki*, „Bibliotekarz” 2010 nr 9.
- Szepliński P., *Spółczeństwo informacyjne – o czym biblioteka XXI wieku powinna wiedzieć?*, [w:] *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?*, Politechnika Łódzka, Łódź 2006.
- Tarka M., *Public relations w bibliotece*, EBIB [on-line] 2007 nr 3 (84) [dostęp 08.05.2009], <http://www.ebib.info/2007/84/a.php?tarka>.
- Walczak A., *Promocja bibliotek poprzez architekturę, czyli, o czym pisze się na łamach czasopisma „Architektura Murator”*, EBIB [on-line] 2009 nr 3 (103) [dostęp z dnia 13.05.2009], <http://www.ebib.info/2009/103/a.php?walczak>.

Wojciechowska M., *Zarządzanie zmianami w bibliotece*, SBP, Warszawa 2006.

Wojciechowski J., *Idee i rzeczywistość: bibliotekarstwo pragmatyczne*, SBP, Warszawa 2002.

Wojcik K., *Public relations: wiarygodny dialog z otoczeniem*, Placet, Warszawa 2009.

Zarządzanie marketingowe biblioteką, red. Agnieszka Kanczak, Wyższa Szkoła Bankowa, Poznań 2008.

Żołędowska-Król B., *Wizerunek biblioteki publicznej*, UŚ, Katowice 2006.

Żmigrodzka B., *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej*, EBIB 2009 nr 3 (103) [dostęp 04.06.2009], <http://www.ebib.info/2009/103/a.php?zmigrodzka>.

BUILDING OF COMMUNICATION BETWEEN AN ACADEMIC LIBRARY AND ITS ENVIRONMENT

Summary

The article shows how public relations influence the creation of the picture of a modern academic library. The paper presents the following issues: the image of contemporary academic libraries, the profession of a librarian and academic libraries in the Internet. It points out the change which the image of an academic library undergoes. It becomes a user-friendly place because of the architecture of library buildings. The article also presents solutions and proposals for creating a good image of the Lower Silesia Centre for Scientific and Economic Information.

Małgorzata Wecko

PORTAL BIBLIOTEKI POMOSTEM W PROCESIE KOMUNIKACJI I WYMIANY INFORMACJI MIĘDZY BIBLIOTEKĄ A JEJ UŻYTKOWNIKIEM

Idealni czytelnicy nie podążają za opowieścią: oni biorą w niej udział.

A. Manuel, A Reader on Reading

Jak to się zaczęło... od Web 1.0 do Web 3.0, czyli od monologu do dialogu

„Dla współczesnego człowieka media elektroniczne są niczym powietrze, którym oddycha, a którego drgania pozwalają mu komunikować się z innymi” [Filiciak, Ptaszek 2009, s. 9]. Jednym z takich mediów jest Internet. Każdego dnia miliony internautów wykorzystuje to medium w poszukiwaniu potrzebnych im informacji, usług czy towarów. Dziś nie trzeba już nikogo przekonywać, że Internet stał się globalną siecią, a wszyscy użytkownicy korzystający z tej sieci stali się zintegrowaną internetową społecznością. Wiemy też, że cechą wyróżniającą Internet, oprócz jego szerokiego zasięgu, szybkości przepływu informacji, elastycznego, multimedialnego i dwukierunkowego charakteru przekazu, jest jego **INTERAKTYWNOŚĆ**.

Na tę wyróżniającą się cechę zasadniczy wpływ miały narzędzia Web 2.0. Określenie Web 2.0 związane jest z aplikacjami internetowymi, które sprzyjają interaktywnej wymianie informacji oraz pozwalają użytkownikom na interakcje z innymi użytkownikami. W przeciwieństwie do Web 2.0, Web 1.0 charakteryzował się biernością i statycznością, istnieli posiadacze (właściciele serwerów) i poszukujący (zwykli użytkownicy) [Bigo 2010]. Podział był jasno sprecyzowany: na tych, którzy najczęściej byli autorami stron www, posiadali informacje i na określonych zasadach udostępniali je innym, oraz na tych, którzy ograniczali się do biernego przeglądania treści, nie mając wpływu na ich przetwarzanie. Cha-

rakterystyczną cechą Web 1.0 był brak dialogu między posiadaczami a poszukującymi. Przejście na Web 2.0 pozwoliło społeczności internetowej zaistnieć w „kulturze uczestnictwa” [Jenkins 2007, s. 125], czyli skończył się podział na posiadaczy i poszukujących, dziś każdy może aktywnie uczestniczyć w tworzeniu, wartościowaniu, korygowaniu, aktualizowaniu, usuwaniu, czyli porządkowaniu treści na stronach www. Według Barda i Söderqvista – „Internet jest czymś zupełnie nowym – to medium, w którym każdy może stać się producentem, jak i konsumentem tekstu, obrazu, dźwięku [...] w sieci wszyscy jesteśmy autorami, wydawcami i producentami, nasza wolność ekspresji nie ma ograniczeń, a potencjalna widownia jest nieograniczona” [Bard, Söderqvist 2007, s. 35].

W sieci drugiej generacji przestaje liczyć się system operacyjny i urządzenie, z którego korzysta użytkownik, ważna jest głównie przeglądarka i szybki dostęp do sieci, internauci zaś sami decydują o poziomie swego zaangażowania [Bigo 2010]. Oczywiście pojawiały się też głosy krytyki w stosunku do Web 2.0, gdyż to, co wydaje się najistotniejsze, czyli interaktywność, dwukierunkowość wypowiedzi, dla innych jest krokiem wstecz, bowiem dopuszczenie milionów internautów, niefachowców do tworzenia sieciowej rzeczywistości pogłębia szum informacyjny, który jest podstawową zgorą Internetu [Urbanowicz 2007, s. 28].

Jeszcze na dobre nie poznaliśmy wszystkich możliwości Web 2.0, a już stymy u progu Web 3.0, który być może zrewolucjonizuje Internet. Idea Web 3.0 ma się opierać na wykorzystaniu sztucznej inteligencji, rozwiązaniach semantycznych, prościej mówiąc, strony www będą poprawnie interpretować, rozpoznawać zamiary użytkownika na podstawie metadanych. Na czym miałyby to polegać? Wpisując w dowolnej wyszukiwarce np. zapytanie, gdzie znajdę hotel we Wrocławiu z dostępem do Internetu oraz siłownią, przy założeniu, że dysponuję sumą 80 zł, komputery, aby dać odpowiedź na tego typu pytanie, muszą rozumieć metadane, czyli tzw. dane o danych, a dokładniej informacje o formie i treści dokumentów elektronicznych. Dziś tylko człowiek jest w stanie na tego rodzaju pytania odpowiedzieć i do tego celu wykorzystuje m.in. fora dyskusyjne. Naukowcy pracują już nad takimi programami, które dzięki analizie komentarzy, informacji z portali społecznościowych (MySpace, YouTube, Nasza Klasa, Facebook, Flickr) mogłyby znajdować związki między danymi i wykonywać skomplikowane polecenia [Urbanowicz 2007, s. 28]. Najogólniej mówiąc, Web 3.0 połączyłby Web 1.0, gdzie teksty redagowane przez redaktorów serwisów internetowych były dostarczane za pomocą stron www odbiorcom, oraz Web 2.0 – efekt działalności internetowych społeczności. Oba źródła wytworzyły miliardy treści, bardziej i mniej wartościowych, potrzeba zatem dużo cierpliwości,

aby w gąszczu tych informacji, czy jak niektórzy chcą, w „śmietniku informacji”, odnaleźć tę najbardziej relevantną i merytorycznie poprawną. Web 3.0 ma za zadanie spełnić nasze oczekiwania. Już wiemy, że potrzebne są metody inteligentnego wyszukiwania informacji, które nie tylko selektywnie odnajdą treści zgodne z potrzebami użytkownika, lecz także doprowadzą je do postaci w pełni wyczerpującej zagadnienie [Adamczyk 2010].

Library 2.0 (Biblioteka 2.0)

Biblioteki dość szybko zareagowały na nowe technologie, tym bardziej, że dają one nowe narzędzia służące podtrzymywaniu, nawiązywaniu i kontaktowaniu się z czytelnikami. Wraz z Web 2.0 pojawił się termin Library 2.0 (Biblioteka 2.0). Jako pierwszy użył tego terminu Michael Casey, znawca bibliotek i technologii informacyjnych. Sam termin oznacza wyszukiwanie informacji przez bibliotekarza przy jednoczesnym zaangażowaniu użytkownika. Wikipedia, która jest sztandarowym produktem Web 2.0, podaje, że rozwój i tworzenie Biblioteki 2.0 możliwe są dzięki interaktywnym właściwościom zastosowanych w niej nowych technologii komunikacyjnych, umożliwiających uczestnictwo rzeszy użytkowników w społecznym, masowym i globalnym wytwarzaniu treści kulturowych [Wikipedia 2010]. Aktywny użytkownik jest nieodłącznym elementem Biblioteki 2.0, a bibliotekarz jeszcze bardziej musi respektować jego potrzeby oraz zachęcać do współuczestniczenia w tworzeniu usług tradycyjnych oraz cyfrowych. Ideą Biblioteki 2.0 jest koncentracja na użytkownikach, którzy coraz częściej chcą i uczestniczą w działalności biblioteki, zaznaczając swoją obecność poprzez stronę www biblioteki przy wykorzystaniu popularnych narzędzi Web 2.0, tj. komunikatory, RSS, wiki, blogi czy tagi.

Możliwość wykorzystania tych narzędzi pozwala na dwukierunkowy przepływ informacji między bibliotekarzem i użytkownikiem, wszystko to powoduje zaś stały i rosnący proces udoskonalania usług bibliotecznych. Dziś, w dobie ery sieciowej, pierwszy kontakt z biblioteką odbywa się często za pomocą strony www biblioteki, które w ciągu ostatnich kilkunastu lat uległy przeobrażeniu i stały się portalem lub serwisem bibliotecznym. To dzięki tym portalom, wzbogaconym o nowoczesne technologie i narzędzia Web 2.0, możliwy stał się dialog między biblioteką a jej użytkownikami. Witryny internetowe ulegają ciągłej ewolucji, zmieniają się layouty (szablony stron www), funkcjonalności, znaczącym przeobrażeniom uległy przede wszystkim możliwości aktywnej komunikacji

z użytkownikami. Dziś strony, które działają na zasadzie „gadał dziad do obrazu, a obraz do niego ani razu”, marne mają szanse na powodzenie [Miłkowski 2010].

Elektroniczna komunikacja, czyli od e-maila do Second Life

Internet zwiększył możliwość taniego i szybkiego komunikowania się z użytkownikami Biblioteki. Wymiana informacji pomiędzy bibliotekarzem a użytkownikami pozwala na śledzenie przez bibliotekarza potrzeb użytkowników. Biblioteki od lat korzystają z poczty elektronicznej, świadcząc poprzez nią różnego rodzaju usługi (od zamówienia bądź rezerwacji książki, poprzez prolongatę, aż do zamówienia dokumentów skanowanych bądź materiałów z elektronicznych baz danych dostępnych w danej bibliotece). Obecnie część tych usług można uzyskać za pośrednictwem katalogów OPAC oraz innych narzędzi, takich jak np. formularze www, poprzez które użytkownik może zadać pytanie, wyrazić swoją opinię o działalności biblioteki i oferowanych przez nią usługach. W wielu bibliotekach archiwizuje się często zadawane pytania użytkowników, by móc je później wykorzystać do tworzenia list FAQ, publikowanych na stronach www. Dla użytkowników jest to bardzo wygodne, gdyż informacja w postaci gotowej odpowiedzi bibliotekarza jest natychmiastowa. Zalety tego typu usług są nieocenione, użytkownik uzyskuje informacje na bieżąco, w „czasie rzeczywistym”; nie przerywając innych zajęć; nie opuszczając miejsca pracy, może natychmiast liczyć na fachową odpowiedź. Lista FAQ jest uzupełnieniem interaktywnych form komunikacji, takich jak np. komunikatory GG, widżety GG, Skype. Zanim użytkownik zada pytanie poprzez GG czy Skype’a, proszony jest, by zajrzał najpierw na listę FAQ, gdzie być może odnajdzie odpowiedź na swoje pytanie.

Ciekawą, niestety dość rzadko wykorzystywaną, formą kontaktu z e-użytkownikiem jest Newsletter, który pełni funkcję elektronicznego biuletynu rozsyłanego za pomocą poczty elektronicznej do prenumeratorów. Newsletter może zawierać przegląd nowości, informacje o nowych czy dopiero testowanych bazach, ciekawych linkach, nowych usługach czy najświeższych wydarzeniach z życia biblioteki. Dzisiejsze Newslettery umożliwiają samodzielną konfigurację ich zawartości, w zależności od wybranych subskrypcji i liczby nowych publikacji mogą być przesyłane dwa razy dziennie, a informacje wskazane jako najważniejsze wysyłane są zaraz po ich opublikowaniu na stronie www, dodatkowo dostępne są zazwyczaj dwa formaty wyświetlania, HTML i tekstowy. Wszystko to stanowi zatem swoistą reklamę biblioteki, która zachęca użytkowników do e-wizyty (strona internetowa) bądź wizyty w bibliotece.

Kolejnymi, częściej wykorzystywanymi niż Newsletter formami kontaktu bibliotekarza z użytkownikiem są e-ankiety, kwestionariusze ocen (ciekawy przykład kwestionariusza do badań jakości usług biblioteki zamieściła na swojej stronie internetowej Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu) oraz księgi gości. Ankieta zamieszczona na stronie www biblioteki, podobnie jak częściej obecnie wykorzystywany blog, pozwala odbiorcom uczestniczyć w modyfikowaniu i tworzeniu witryny www zgodnie z ich oczekiwaniami, bibliotekarzom zaś pozwala zorientować się w potrzebach użytkowników. Biblioteki muszą być dziś otwarte na wszelkiego rodzaju uwagi, nie zawsze pochlebne, ale krytyka wymusza zmiany. Ankiety mogą w znacznym stopniu przyczynić się do lepszej współpracy bibliotekarzy i użytkowników, efektem zaś tej współpracy może być coraz lepsza jakość usług bibliotecznych. Niektóre biblioteki uatrakcyjniają swoją stronę tzw. księgą gości, która, podobnie jak ankieta, pozwala odwiedzającemu portal zamieścić swoją opinię, uwagę, wyrazić zdanie na temat strony www biblioteki oraz usług czy działalności biblioteki. Założenie księgi gości jest dziś bardzo proste i, co najważniejsze, darmowe, a zalety spore: m.in. księga dzięki licznikom (licznik wejść i wpisów) jest dobrym miernikiem popularności strony.

Lista dyskusyjna to forma komunikacji polegająca na automatycznym rozsyłaniu e-maili przez jej użytkowników na adres listy, skąd są one przesyłane do osób, które się na taką listę zapisały (ich adresy nie są publicznie widoczne). Aby prowadzić dyskusję na wybrany temat, trzeba posiadać konto pocztowe i jakikolwiek program (klient) pocztowy oraz być subskrybentem danej listy, lista zaś jako całość posiada własny adres e-mail. Przesłanie maila na ten adres powoduje, że serwer automatycznie rozsyła jego kopie do wszystkich użytkowników/subskrybentów danej listy [Gustowski 2008, s. 42]. Listy dyskusyjne mają zwykle charakter otwartego forum, na którym użytkownicy wymieniają się wszelkimi informacjami i uwagami dotyczącymi różnych spraw, niekoniecznie tylko tych związanych z biblioteką. Śmiało można powiedzieć, że lista to swoisty kanał informacyjny, poprzez który użytkownicy/użytkownicy, użytkownicy/bibliotekarze, bibliotekarze/bibliotekarze mogą się wzajemnie powiadamiać o ciekawych wydarzeniach, konferencjach, szkoleniach, wystawach, imprezach, publikacjach czy bazach elektronicznych. Lista często jest wykorzystywana do zapytań katalogowych, organizowania wypożyczeń międzybibliotecznych, zgłaszania ofert pracy, wymiany dubletów itp. (przykład bibliotek Politechniki Łódzkiej, Szczecińskiej oraz Krakowskiej, gdzie lista dyskusyjna jest platformą dwustronnej komunikacji między pracownikami biblioteki a jej użytkownikami).

Obecnie listy dyskusyjne ustępują miejsca forum dyskusyjnym, z których można korzystać bezpośrednio ze stron www; nie obciążają one kont pocztowych użytkowników, a dodatkową zaletą jest to, iż użytkownik ściąga tylko te treści postów, których tytuły go zainteresują. Forum dyskusyjne z założenia jest miejscem do wymiany poglądów i informacji między osobami o podobnych zainteresowaniach. Bibliotekarze szybko dostrzegli, że może być doskonałym narzędziem komunikacji z użytkownikiem. Można na nim informować publiczność o działalności biblioteki, zawiadamiać o nowych usługach bibliotecznych. Forum sprzyja ciekawym dyskusjom w luźnej formie, jak również pomaga bibliotekarzom w zorientowaniu się, co należy jeszcze poprawić, by satysfakcja użytkowników z korzystania z usług biblioteki była większa. Archiwizacja postów (data, godzina, autor), a tym samym ich przegląd, pozwala użytkownikowi zorientować się, jakie treści poruszane były na forum, a to w znacznym stopniu ułatwia znalezienie odpowiedzi na pytania (na co często nie pozwala nam kontakt indywidualny, choćby za pośrednictwem komunikatorów, rozmowy telefonicznej czy poczty mailowej). Ciekawym przykładem współpracy bibliotekarzy z czytelnikami są dwa jednocześnie działające fora na Uniwersytecie Rzeszowskim, oba świetnie się uzupełniają, a na każdym z nich jest link do drugiego. Bibliotekarze zachęcają do rejestrowania i włączenia się w życie forum, a wszystko to ma na celu wspólne budowanie i kształtowanie działalności nowoczesnej biblioteki [Bułdak, Olszowy-Kata 2008, s. 233].

Wciąż ciekawą formą kontaktu z użytkownikiem są interaktywne formularze, gdzie użytkownicy mają możliwość zadawania pytań bibliotekarzowi, wykorzystując do tego celu narzędzia sieciowe, i uzyskiwania niemal natychmiastowej odpowiedzi. Elektroniczne usługi informacyjne, które kojarzą się z logo „Ask a Question”, a na witrynach bibliotek „Ask a Librarian”, stały się powszechnym uzupełnieniem usług tradycyjnych. Zaletą formularzy typu „Zapytaj bibliotekarza” czy „Zaproponuj książkę” jest to, iż użytkownik może zadać pytanie czy zaproponować zakup książki w czasie i miejscu dla niego dogodnym, wadą zaś jest to, że nie może on uściślić swoich potrzeb, a uzyskanie odpowiedzi nie następuje „od razu” [Rozmowa... 2010]. W przypadku formularza typu „Zaproponuj książkę” użytkownik ma nie tylko wpływ na kształt księgozbioru, ale odczuwa satysfakcję z tego, że sam kształtuje ofertę skierowaną do niego.

Usługi *on-line* (bez względu na to, czy są to usługi biblioteczne, czy też nie) w zależności od zastosowanych technologii można podzielić na usługi asynchroniczne i synchroniczne.

Usługi asynchroniczne to głównie serwisy oparte na e-mailach i formularzach www (opisane wyżej newslettery, FAQ, ankiety czy fora), te zaś, realizowane w czasie rzeczywistym, przy użyciu narzędzi Web 2.0 i 3.0, nazywamy usługami synchronicznymi, czyli bezpośrednimi. Komunikacja bezpośrednia, interaktywna, zapewnia największą swobodę wymiany informacji i jej integralność, praktycznie wykluczającą ingerencję osób trzecich w treści wymienianych informacji, sieć jest tu wyłącznie biernym pośrednikiem w akcie komunikacji, o synchroniczności zaś zachowań nadawcy i odbiorcy w procesie komunikowania sieciowego świadczy ten sam czas rozpoczęcia i zakończenia wymiany informacji pomiędzy nimi [Gogołek 2010, s. 119, 120].

Czat (ang. *chat* – rozmowa, rodzaj internetowej pogawędki) jest obecnie najczęściej (choć wciąż za rzadko) wykorzystywanym narzędziem do komunikacji między użytkownikami w czasie rzeczywistym. Trzeba jednak pamiętać, że ideą czatów jest natychmiastowa wymiana treści między „czatującymi”, czyli każda wiadomość powinna się spotkać z natychmiastową odpowiedzią! Czaty prowadzone w czasie rzeczywistym z bazą kontaktów z całego świata uczyniły z komunikacji natychmiastowej nową i podstawową cechę pokolenia sieci [Tapscott 2010, s. 87]. W ostatnim czasie coraz więcej bibliotek zamieszcza na swoich stronach różnego rodzaju komunikatory, takie jak ICQ, Gadu-Gadu, Google Talk, Tlen i inne. Badania dowiodły, że jest to najmniej krępująca forma komunikacji, a sama wymiana informacji jest krótka, rzeczowa i zrozumiała dla odbiorcy. Ciekawą propozycją dla bibliotek może być przygotowanie czatu poświęconego usługom bibliotecznym czy tematowi jakości obsługi użytkownika bądź reklamowanie nowej elektronicznej bazy. Czat jest zatem idealnym narzędziem marketingowym, potrzeba tylko czasu, by bibliotekarze nie tylko wdrożyli, ale i docenili jego walory komunikacyjne i marketingowe. Jak słusznie jednak zauważyła Lidia Derfert-Wolf, komunikatory, choć są bezpłatne, muszą być instalowane na dysku użytkownika i, pomimo iż są stale ulepszane, ciągle brakuje im wielu istotnych funkcji obsługi. Stanowczo lepszym rozwiązaniem są specjalistyczne oprogramowania typu Web Contact Center. Dobrym przykładem takiego oprogramowania jest *Co-browsing*, które pozwala podglądać ekran użytkownika, a użytkownikowi ekran bibliotekarza. Bibliotekarz sugeruje czytelnikowi najłatwiejsze rozwiązanie problemu, prowadząc go przez przeszukiwania. Tego typu rozwiązania świetnie mogłyby się sprawdzić przy testowaniu nowych elektronicznych baz danych, gdzie bibliotekarz pełniłby rolę „przewodnika” po tajnikach bazy, czy też w różnego rodzaju katalogach i wyszukiwarkach. Dodatkową zaletą tego typu oprogramowań jest to, iż pozwalają automatycznie zapisać „sesję”

i przesłać ją mailem do użytkownika, rejestrują dane, generują raporty do celów statystycznych, pozwalają na tworzenie profili i autoryzację użytkowników [Rozmowa... 2010]. Niestety, profesjonalne serwisy informacyjne, sprzedawane głównie przez zachodnie firmy, nie są jeszcze stosowane w polskich bibliotekach głównie ze względu na wysokie koszty zakupu i ... postawę bibliotekarzy, którzy ciągle uważają, iż trudno pogodzić jednocześnie obsługę użytkowników przychodzących do biblioteki oraz tych „wirtualnych”.

Uzupełnieniem komunikatorów tekstowych są komunikatory głosowe wraz z możliwością obserwowania rozmówcy, czyli wideo. Dobrym przykładem takiego komunikatora jest popularny Skype (konkurencyjny Google Talk czy MSN), który pozwala na darmowe rozmowy pomiędzy użytkownikami programu, jak również płatne z posiadaczami telefonów stacjonarnych lub komórkowych za pomocą technologii VoIP (Voice over IP). Dodatkowo programy te oferują także funkcje synchronicznej wymiany informacji tekstowych za pomocą ręcznie wpisywanych treści oraz dają możliwość przesyłania plików.

Do ciekawych usług telefonii internetowej należą połączenia konferencyjne pozwalające na jednoczesną rozmowę kilku użytkowników (przykładem mogą tu być szkolenia internetowe dla bibliotekarzy przez firmę Proquest). Niski koszt połączeń telefonii sieciowej w porównaniu z tradycyjną jest zaletą tego typu rozwiązań, niestety wadą jest konieczność posiadania odpowiedniego sprzętu, dostępu do Internetu oraz oprogramowania, jak również wcale nie najlepsza jakość obrazu i dźwięku.

Ciekawym rozwiązaniem dla bibliotek może być także wdrożenie systemu IVR (Interactive Voice Response), umożliwiającego interaktywną obsługę osoby dzwoniącej. Wcześniej nagrane komunikaty przekazywane są osobie dzwoniącej, kiedy ta za pośrednictwem klawiatury telefonu dokona wyboru poszczególnej opcji, np. „aby dowiedzieć się, w jakich godzinach otwarta jest biblioteka, wybierz 1” itd. System na podstawie interakcji z użytkownikiem realizuje jego żądania, udostępnia wymagane informacje, pomaga w połączeniu się z właściwym konsultantem, jak też może przekazywać nagrane informacje dotyczące oferty i promocji usług bibliotecznych.

Każda biblioteka, chcąc być postrzegana jako nowoczesna, szybko reagująca na zmiany technologiczne czy wrażliwa na relacje z otoczeniem, musi dziś proponować swoim użytkownikom szereg udogodnień związanych z dostępem do informacji o swoich usługach. O ile firmy telekomunikacyjne, banki, lotniska, szybko dostrzegły zalety IVR, o tyle biblioteki, zarówno polskie, jak i zagraniczne, pozostają daleko w tyle.

Narzędzia Web 2.0

Cechą charakterystyczną społeczeństwa informacyjnego, w którym sieć stała się pośrednikiem w wymianie informacji, jest m.in. potrzeba więzi społecznej oraz komunikacji. Nowe technologie, media, a przede wszystkim narzędzia Web 2.0 przyczyniły się do narodzin nowego zjawiska, jakim jest „społeczny” bądź „społecznościowy”, a dokładniej ujmując, „interaktywny” Internet. Przejawia się to w tworzeniu różnego rodzaju grup społecznych (Internet *social networking*), grup wirtualnych (np. dzielących wspólne zainteresowania), którym znaczną część życia w „realu” zastępuje świat wirtualny. Komunikacja pomiędzy członkami grup odbywa się za pośrednictwem różnorodnych form indywidualnej wymiany informacji *on-line* i *off-line*, od poczty elektronicznej, poprzez listy i fora dyskusyjne, blogi, serwisy społecznościowe (Nasza Klasa, MySpace, Facebook, Bebo, Flickr, YouTube itd.), do wideokonferencji włącznie. Co ciekawe, wraz ze stałym wzrostem liczby osób zjednoczonych w grupach społecznościowych nastąpiło większe zainteresowanie wzajemnym komunikowaniem się oraz wymianą informacji niż pierwotnym wykorzystaniem sieci w celu wyszukiwania i przeglądania stron www głównie dla przyjemności [Gogołek 2010, s. 160]. Atrakcyjne formy social networkingu (blogi, Wiki, RSS, podcasty) dość szybko zostały dostrzeżone przez bibliotekarzy, a technologie Web 2.0 powinny być adaptowane do statutowej działalności biblioteki, gdzie, oprócz gromadzenia, opracowywania i wypożyczania książek, będzie dbałość o dobry kontakt, a przede wszystkim współpracę z użytkownikiem, co wiąże się z respektowaniem jego uwag na temat działalności biblioteki oraz jakości usług oferowanych przez bibliotekę.

Jednym z najbardziej popularnych narzędzi Web 2.0, na ogół bezpłatnym (Google Blogger, Blog.pl) i prostym w obsłudze, jest blog (ang. *web log* – dziennik, rejestr sieciowy), dzięki któremu skutecznie można dziś informować o usługach i zasobach bibliotecznych, a tym samym je promować w bardziej przyjazny sposób. Blog to rodzaj strony internetowej, na której umieszczane są chronologicznie uporządkowane (poczynając od najnowszego) wpisy, czyli posty, oraz uzupełniające je komentarze. Większość blogów udostępnia archiwum postów, wyszukiwarkę, wykaz ciekawych linków wg kategorii tematycznych, odnośniki do innych blogów oraz kanał RSS. Tematyka i charakter blogów są zróżnicowane, w przypadku blogów tworzonych przez biblioteki uczelniane są to najczęściej aktualności, artykuły na temat elektronicznych baz danych, bibliotek cyfrowych, spraw „okołobibliotecznych” oraz tematy związane z Internetem, będącym narzędziem umożliwiającym dotarcie do informacji (przykład blogu Biblioteki Po-

litechniki Warszawskiej). Blog ma charakter społeczny, wzbogacony dodatkowo o elementy multimedialne (dźwięki, zdjęcia, materiały wideo) jest atrakcyjną platformą komunikowania się z otoczeniem, wymiany informacji, dzielenia się pomysłami, formowania poglądów i opinii na wybrane tematy lub o dostępnych (za pośrednictwem sieci) usługach, produktach czy nawet promocji [Gogołek 2010, s. 137]. W przypadku bibliotek czytelnicy mogą się wypowiadać, komentować i oceniać działalność biblioteki (nie trzeba organizować spotkań, rozsyłać ulotek czy ankiet), jak również przysyłać propozycje zakupu nowych książek i agitować w sprawie zakupu określonych baz danych. Blogi określane są często mianem „kolektywnej konwersacji” [Weil 2006 s. 4] i nie można się z tym nie zgodzić. Wszyscy dziś piszą blogi: politycy, artyści, pisarze i ... piekarze. Mając na uwadze ich popularność oraz zalety komunikacyjne, marketingowe i PR-owskie, bibliotekarze szybko zauważyli korzyści płynące z ich posiadania. Biblioteka posiadająca blog postrzegana jest bardziej nowoczesnie, jako ta orientująca się w bieżących trendach, nie obawiająca się działań niekonwencjonalnych, a dzięki możliwości prowadzenia „rozmów” z użytkownikami zyskuje możliwość budowania aktywnego i pozytywnego wizerunku biblioteki.

Warto przy okazji blogów wspomnieć o kanałach RSS. Dzięki kanałom RSS (Really Simple Syndication; Atom) użytkownik/subskrybent może przeczytać treść nagłówków (nagłówek zawiera tytuł, zwięzły opis oraz link odsyłający do bardziej szczegółowej informacji) bądź całe teksty natychmiast po opublikowaniu ich w sieci. Odbiór zasobów RSS odbywa się za pomocą specjalnych oprogramowań/czytników (agregatorów) bądź wtyczek (pluginów) w znanych przeglądarkach, a informacje (feeds) w standardzie RSS wybrane przez użytkownika są automatycznie dostarczane do jego komputera. Dla członka e-społeczności kanał RSS jest dużym udogodnieniem: chcąc sprawdzić, co dzieje się w różnych serwisach społecznościowych, blogach, e-gazetach, audycjach radiowych itp., nie musi on już wchodzić na każdą ze stron www, wystarczy, że otworzy swój agregator informacji i zobaczy, jakie nowe posty lub artykuły zostały zamieszczone na konkretnej, wcześniej subskrybowanej przez użytkownika stronie, dodatkowo czytnik RSS pozwala śledzić wiele kanałów równocześnie [Gustowski 2008, s. 52]. Przydatność RSS dla bibliotek i bibliotekarzy jest ogromna. Z jednej strony brak czasu nie pozwala bibliotekarzom na codzienne przeglądanie serwisów i portali internetowych, korzystanie zatem z agregatorów informacji skraca ten czas, a dodatkowo „personalizuje” treści informacji. Z drugiej zaś strony bibliotekarze mogą propagować różne informacje za pomocą RSS-ów, takie jak: nowości w zasobach (zarówno drukowanych, jak i elektronicznych), testowanie nowych

baz bądź aktualności zamieszczanych prawie na każdej witrynie bibliotecznej [Derfert-Wolf 2010].

Kolejnym ciekawym „miejscem” do dzielenia się zasobami oraz komunikowania się z innymi ludźmi są serwisy społecznościowe (np. Facebook, Twitter, Myspace). Don Tapscott, kanadyjski badacz Internetu, nazywa takie miejsca wirtualnymi centrami wspólnoty. Tysiące osób samodzielnie się organizuje, bez patronatu organizacji, nie mając nawet świadomości, że zmienia oblicze Internetu. Internet przestaje być tylko miejscem wyszukiwania informacji, a staje się forum, gdzie się je udostępnia, a także wspólnie pracuje nad projektami dla powszechnej korzyści [Tapscott 2010, s. 87].

Co serwis społecznościowy może zaoferować bibliotece? Przede wszystkim pozwala na prezentację własnej wizytówki, czyli strony www, dystrybucję informacji (zasoby, usługi) oraz nawiązanie kontaktów na wiele różnych sposobów (czaty, komunikatory, listy dyskusyjne, fora, blogi) przy niewielkich kosztach. Poza tym biblioteki mogą wykorzystać serwis w celach reklamowych poprzez różnego rodzaju ogłoszenia, a ponieważ serwisy mają zasięg globalny, pozwalają na utrzymywanie kontaktów na całym świecie. Siła serwisów społecznościowych została zauważona przez bibliotekarzy i coraz częściej biblioteki chwalą się na swoich stronach www, że mają swój profil na Facebooku. Na facebookowym profilu Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie obok informacji o zagubionych okularach można znaleźć np. informacje o Nocy w BUW-ie, czyli o przedłużeniu godzin otwarcia biblioteki (do godz. 5!) na czas sesji. Takie udogodnienie szybko „odbiło się echem” na profilu, studenci innych uczelni chwalili pomysł, pisząc, iż w godzinach, kiedy można kupić kartę biblioteczną – pracują, dlatego nocne otwarcie biblioteki było dla nich sytuacją luksusową, wielokrotnie w komentarzach przekazywali sobie wiadomość, że tylko BUW zapewnia im dostęp do wszystkich książek (tu: imponujące wykazy lektur), które trzeba przeczytać przed egzaminem, poza tym wielu studentów uznało, że biblioteka jest rewelacyjnym miejscem do nauki przed egzaminami, bo: „nie rozprasza Facebook☺, lodówka i telewizor”; „można zajrzeć do książek lub notatek znajomych, którzy też się uczą”; „nie ma wygodnego łóżka, które... kusi drzemką”. Na najbardziej wytrwałych „uczących się” w BUW-ie całą noc czekało śniadanie w ogrodzie, ciepłe kakao i drożdżówka z jabłkiem! Tylko pod tym jednym postem podpisało się i podziękowało sponsorom 12 osób (komentarzy do niego było dużo więcej). Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego tak reklamuje swój profil na Facebooku – „Nie tylko książki, czasopisma naukowe i prasa bieżąca. Nie tylko Internet i szereg wartościowych źródeł elektronicznych. Nie tylko wypożyczalnia i kilka specjalistycznych czytelników.

O wiele więcej! Zapraszamy nie tylko niedowiarków”. Biblioteka zwykle zamieszcza na profilu bieżące informacje, począwszy od wakacyjnych godzin pracy biblioteki, reinstalacji systemu komputerowego, poprzez testowe dostępy do nowych baz, link do katalogu, aż do sprawozdań i zdjęć z imprez bibliotecznych czy wyjazdów bibliotekarzy na konferencje naukowe. Podsumowując, przytoczę słowa warszawskiego bibliotekarza – blogera – „Róbmy ciekawe rzeczy, ale nie zapominajmy, że wszyscy muszą o nich wiedzieć. Mówmy o swojej pracy i sukcesach!” [Blog 2010].

Serwisy sprzyjają kreowaniu atrakcyjnego, aktywnego, a przede wszystkim przyjaznego wizerunku biblioteki, a jednocześnie budują wokół siebie sieć kontaktów, fanów i przyjaciół (opcja: dodaj do „ulubionych”). Chcąc nie chcąc, musimy zgodzić się z twierdzeniem, iż pokolenie sieci (pokolenie Google, urodzeni po 1993 roku) to przede wszystkim ludzie młodzi i to ich oczekiwaniom musimy wychodzić naprzeciw.

Web 2.0 oferuje sporo narzędzi aktywizujących użytkownika nie tylko do samodzielnego publikowania dokumentów, ale też opisywania, klasyfikowania, komentowania i oceniania dokumentów udostępnianych przez innego użytkownika. Zespół tych czynności nazywamy folksonomią, bądź kumplonomią (termin zaproponowany przez Justynę Hofmokl), to po prostu wspólne tagowanie (ang. *tagging* – hasłowanie/opracowanie przedmiotowe przez ekspertów), społeczna klasyfikacja, społeczne indeksowanie, współkategoryzacja treści za pomocą słów kluczowych lub fraz [Wikipedia 2010].

Najbardziej znanym produktem realizacji tej koncepcji jest Wikipedia czy serwis YouTube, gdzie każdy użytkownik (zarejestrowany bądź niezarejestrowany) może edytować i uaktualnić treść danego serwisu w czasie realnym. Zastosowanie tej koncepcji w katalogach OPAC jest tu tylko kwestią czasu, choć ta bariera już została pokonana, większą barierą jest brak akceptacji w środowisku bibliotekarzy. Ta druga wydaje się nie do pokonania. W świadomości bibliotekarzy zakorzeniony jest pogląd, iż w katalogu, inwentarzu musi panować ład i porządek, sama myśl o tym, że jakiś anonimowy użytkownik mógłby swą mało profesjonalną ingerencją zburzyć ten ład, wywołuje nieprzyjemne uczucia. Wielu bibliotekarzy przytaknie, że tagi są mało precyzyjne, mało zrozumiałe, ważna jest również ich poprawność gramatyczna i ortograficzna, a ta czasem „woła o pomstę do nieba”. Cechą charakterystyczną dla tagów, która odróżnia je od innych języków wyszukiwawczych, jest przede wszystkim ich subiektywne i emocjonalne zabarwienie. Drugą zaś cechą jest to, iż użytkownicy „tagują” głównie z myślą o swoich potrzebach, rzadko kierują się potrzebami innych użytkowników. Nieprzestrzeganie

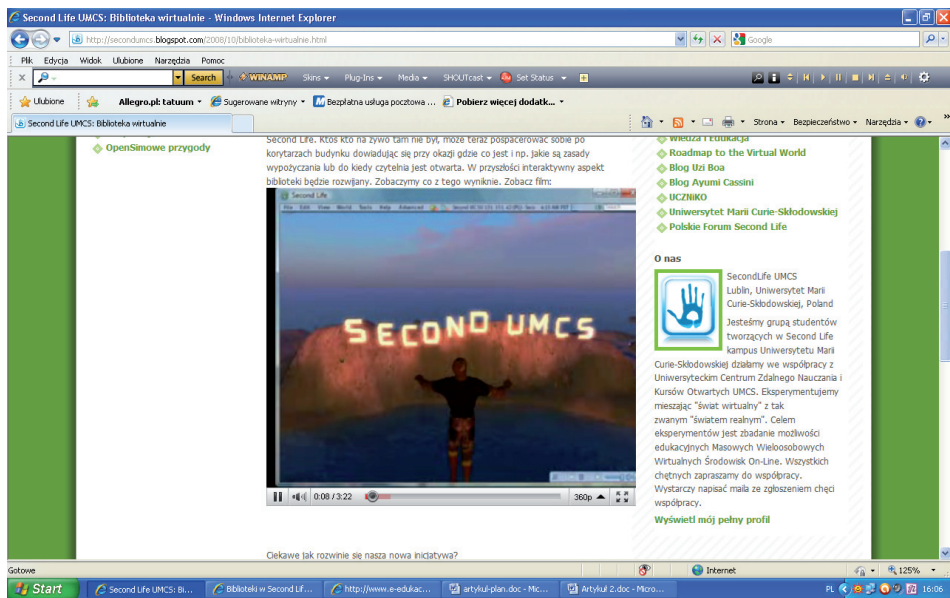
jednolitych zasad, brak konsekwencji w stosowaniu poprawnych form, prowadzą do szumu informacyjnego. Wydaje się, iż obie cechy zdecydowanie niekorzystnie wpływają na ich postrzeganie. A jednak coraz więcej jest katalogów OPAC (m.in. PROLIB oraz najnowsza wersja systemu obsługi bibliotek cyfrowych dLibra), w których istnieje możliwość tagowania, oczywiście tylko wtedy, kiedy bibliotekarz odblokuje odpowiedni parametr. Pojawiły się nawet takie określenia, jak „społeczny OPAC” czy „OPAC 2.0”, a wiele bibliotek zagranicznych umożliwiło swoim czytelnikom „otagowanie” różnych rodzajów dokumentów [Koszowska 2010b]. Tagi, metadane z punktu widzenia użytkownika są przydatniejsze, ponieważ utworzone zostały przez osobę zainteresowaną danym tematem, która wcześniej wyszukiwała informacje dla siebie, odwrotnie niż bibliotekarze, którzy, katalogując zbiory, mają na uwadze tych, którzy będą z nich korzystać. Ważna jest też dynamika zmian, recenzje, opisy ciągle są edytowane i uaktualniane. Istotny jest też walor poznawczy i badawczy tagowania, tagi użytkowników mogą zawierać ważne informacje na temat recepcji treści opisywanych materiałów przez użytkowników [Koszowska 2010b]. Dużą zaletą etykietowania/tagowania jest budowanie zaangażowanej wspólnoty z innymi użytkownikami korzystającymi z zasobów biblioteki. Tagowanie wymusza także wnikliwą analizę opisywanych treści, dodatkowo użytkownik ma poczucie, iż aktywnie uczestnicząc w procesie katalogowania, może wpłynąć na podwyższenie jakości usług oferowanych przez bibliotekę. Coraz częściej na stronach www bibliotek pojawiają się tzw. chmury tagów (przykład biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego), czyli graficznie przedstawiona zawartość portalu/serwisu; tagi są uporządkowane alfabetycznie, a wielkość czcionek uzależniona jest od popularności danego słowa lub znacznika. Czas pokaże, czy użytkownicy i bibliotekarze będą chcieli wspólnie katalogować, czy, jak kto woli, tagować, tymczasem cieszymy się, że mamy już taką możliwość.

Obok portali społecznościowych nową formą komunikacji bibliotekarzy z użytkownikami jest Second Life (SL, There, Sims), czyli trójwymiarowy wirtualny świat w pełni wykreowany przez swoich mieszkańców (ang. *residents*) – graczy. Co gracze zyskują?... Większe poczucie kontroli nad wirtualną niż nad prawdziwą rzeczywistością! Zabawa w „stwórcę”? Czemu nie, dziś wszystko jest możliwe!

W second life-ach podobnie jak w portalach społecznościowych ważny jest ich aspekt społeczny. W wirtualnych światach toczy się normalne „wirtualne” życie, sen, praca, wypoczynek, ale też inwestuje się na giełdach, zakłada bądź traci przedsiębiorstwa, robi się zakupy, a nawet zarabia realne pieniądze na sprzedaży różnych produktów czy usług. Komunikatory (czat, SKYPE) wbudowane w gry słu-

żą do prowadzenia rozmów, fora pozwalają na aktywność w prezentacji swoich poglądów, pomysłów, projektów i wszelkiego rodzaju własnych dóbr (zdjęć, podcastów). Zatem, czy Second Life to dobre miejsce dla bibliotek? Wiele bibliotek (głównie zagranicznych) ma już swoje „wyspy” w SL, a jego wirtualne środowisko w zależności od typów użytkowników wykorzystują głównie do realizacji celów informacyjnych, edukacyjnych i kulturalnych.

Z inicjatywy amerykańskiej organizacji Alliance Library System powstał projekt „Info Island”, którego celem jest organizowanie bibliotecznych usług w wirtualnym świecie SL. Info Island (zob. YouTube – Tour of Info Island/Second Life Libraries) oferuje usługi informacyjne, prezentuje materiały *on-line* (w tym pełne teksty dokumentów), serwisy z recenzjami i przewodniki po książkach, witryny poświęcone klubom dyskusyjnym, organizuje spotkania z autorami książek, dyskusje literackie, wystawy, koncerty itp. Okazuje się, że wszystkie te wydarzenia cieszą się dużą popularnością i przyciągają nawet tych mieszkańców wirtualnego świata, którzy na co dzień nie korzystają z usług bibliotecznych w świecie rzeczywistym. Zatem, dzięki Second Life, można zrealizować jedno z założeń Biblioteki 2.0 – aktywne poszukiwanie nowych grup użytkowników [Koszowska 2010a].

Rys. 1. Second Life, UMCS, Lublin

Źródło: <http://secondumcs.blogspot.com/> [dostęp 14.05.2010].

Polskie biblioteki wykorzystują SL głównie w celach promocyjnych i edukacyjnych, przykładem jest tu biblioteka UMCS, gdzie podczas wirtualnej wycieczki można pospacerować sobie po korytarzach budynku, dowiadując się przy okazji, „gdzie co jest”, poznać zasady wypożyczania książek lub w jakich godzinach otwarte są poszczególne agendy biblioteki. Autorzy prezentacji, a są nimi studenci Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej działający we współpracy z Uniwersyteckim Centrum Zdalnego Nauczania i Kursów Otwartych UMCS (rys. 1), zdają sobie sprawę z niedoskonałości pierwszej prezentacji, eksperymentują, mieszając „świat wirtualny” z tzw. światem realnym, zapewniają jednak, iż w przyszłości interaktywny aspekt biblioteki będzie rozwijany, a cele edukacyjne, realizowane w postaci szkoleń bibliotecznych, będą się odbywały w Second Life.

SL jest interesującą alternatywą „tradycyjnych” platform czy środowisk e-learningowych, umożliwiającą komunikację w trybie synchronicznym (czat, Skype), jak i asynchronicznym (archiwizowanie wiadomości, przesyłania obrazów itp.). W SL możemy tworzyć repozytoria multimediów cyfrowych: użytkownicy mogą tam czytać książki, oglądać filmy, słuchać muzyki, przeglądać strony www czy prowadzić wirtualne wykłady (kombinacja komunikacji głosowej, prezentacji PPT i „mowy ciała”). Zastosowanie wirtualnych światów w nauczaniu powoli, ale dociera do świadomości nauczycieli oraz bibliotekarzy, a rozpoznanie metodyki w-learning (Virtual-World Learning) jest kolejnym intrygującym wyzwaniem [Wodecki 2010]. Odzew użytkowników na tego typu nowoczesne przedsięwzięcia jest natychmiastowy (widać to w postach „wrzucanych” na biblioteczne i ogólnouczelniane blogi), warto zatem dbać o rozwój usług bibliotecznych w wirtualnym środowisku, a przy dobrej współpracy bibliotekarzy z użytkownikami jest szansa, że jakość usług bibliotecznych będzie na coraz wyższym poziomie.

Rodzaje usług na stronach www wg raportu firmy Cap Gemini Ernst & Young

Przeglądając różnego rodzaju dokumenty Komisji Europejskiej (np. eEuropa 2010), można zauważyć, że wskazują one na konieczność informatyzacji gospodarki oraz na zastosowanie technologii informatycznych, przede wszystkim komunikacyjnych, przez organizacje gospodarcze i publiczne. Biblioteka jest instytucją publiczną, zatem przystępując dziś do tworzenia stron www bibliotek, trzeba mieć na względzie kilka ważnych założeń. Podstawowym założeniem większości działań, mających na celu promowanie cech społeczeństwa informacyjnego oraz wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych, jest zapewnienie

powszechności dostępu do treści i usług elektronicznych oraz budowanie ich atrakcyjnej oferty [*Strategia...* 2003, s. 3]. Z uwagi na to, że Internet łamie geograficzne granice, umożliwiając każdemu dostęp do tych usług bez względu na miejsce świadczenia, usługi te podnoszą jakość „świadomości wirtualnej”, te komunikacyjne zaś przyczyniają się w znacznym stopniu do integracji społecznej (fora, blogi, serwisy społecznościowe itp.).

Na zlecenie Komisji Europejskiej firma Cap Gemini Ernst & Young opracowała 4-stopniową skalę postępów inicjatywy eEurope służącą do oceny dostępności usług *on-line* przez użytkowników indywidualnych oraz firmy i przedsiębiorstwa:

0 – usługa nie jest świadczona elektronicznie (brak strony www lub strona www nie spełnia kryteriów dla poziomu 1-4);

1 – informacja – poprzez serwis, stronę www ułatwione jest dotarcie do informacji drogą internetową, co w konsekwencji prowadzi do uruchomienia procedury uzyskania usługi;

W przypadku biblioteki znajdują się tu informacje teleadresowe, godziny otwarcia biblioteki, regulaminy, aktualności/nowości, informacje o udostępnianych zasobach (katalog OPAC, bibliografia, bazy elektroniczne itp.);

2 – interakcja – możliwość nawiązania kontaktu poprzez pobranie różnego rodzaju formularzy (np. propozycje zakupu różnego rodzaju dokumentów, w tym elektronicznych baz danych) oraz pocztę elektroniczną. Oczywiście dochodzą jeszcze do tego tzw. informacje „systemowe”: katalog OPAC wysyła powiadomienia o terminie zwrotu dokumentu, przetrzymanych dokumentach, rezerwacjach itp. Na poziomie 2 gromadzenie informacji wydaje się nadal tradycyjne, a interaktywność dość ograniczona;

3 – interakcja dwustronna – zakres poziomu 2 zostaje wzbogacony o możliwość przekazywania wypełnionych formularzy po uprzedniej autoryzacji (np. zapisy *on-line* do biblioteki, zmiana danych osobowych), na tym etapie następuje już automatyzacja części działań, które odbywają się *on-line* [Pichur 2006, s. 119]. Wszystkie formy komunikacji synchronicznej, wszelkiego rodzaju komunikatory GG, Skype, czaty, serwisy społecznościowe, SL znajdują się na poziomie 3, także niektóre formy komunikacji asynchronicznej, takie jak ankiety, kwerendy, zapytania *on-line*, blogi, fora, samodzielne uzupełnianie własnego dorobku naukowego przez pracowników oraz usługi e-learningowe (np. szkolenia biblioteczne). Na tym poziomie odbywają się także działania „systemowe”: system OPAC pozwala na samodzielne zamawianie, rezerwację czy prolongatę dokumentów;

4 – transakcja – czyli pełne elektroniczne załatwienie sprawy: decyzja, powiadomienie usługobiorcy, dostawa i płatność [*Elektroniczna...* 2010]. Usługi na

poziomie 4 są już po części w bibliotekach realizowane. Wiele bibliotek wychodzi naprzeciw oczekiwaniom swoich użytkowników i na stronach domowych zamieszcza informację, jakiego rodzaju usługi realizowane są *on-line* i jaka forma zapłaty jest preferowana. Do najczęstszych płatnych usług *on-line* należą kwerendy (biblioteczne, bibliograficzne i rzeczowe), najczęściej wykonywane na zamówienia pracowników placówek akademickich i innych instytucji naukowych, oraz usługi związane z wymianą międzybiblioteczną (serwis Subito). Nową usługą *on-line* jest „digitalizacja na żądanie” (przykład Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu), gdzie na podstawie złożonego zamówienia pracownia wykonuje digitalizację.

Podsumowanie

Strony www bibliotek, obecnie chętniej nazywane serwisami czy portalami, są dziś przede wszystkim platformami organizacyjnymi, gdzie bibliotekarze i użytkownicy tworzą wspólną przestrzeń interakcji oraz wymiany informacji i wiedzy. Przykładem są tu biblioteki akademickie, które łączą wspólne obszary działania, bowiem świadczą usługi tej samej grupie społecznej (studentom, pracownikom akademickim, naukowym). Na jednym wspólnym portalu integrują informacje i usługi wszelkiego typu [Pawłowska 2004, s. 180]. Dla użytkownika ważne jest, by informacje, których poszukuje, były zgromadzone w jednym miejscu oraz by z tego miejsca prowadziły linki do innych źródeł informacji; jeśli zaś użytkownik zapragnie złożyć zamówienie na płatną usługę *on-line*, będzie mógł zrealizować operację płatniczą bez zbytnich utrudnień. Takim miejscem powinien być portal biblioteczny, tam też, oprócz informacji oraz odsyłaczy do określonych tematycznie stron internetowych, powinna znajdować się wyszukiwarka, czat, forum dyskusyjne, aplikacje poczty elektronicznej czy blog. Najważniejszymi zatem cechami dzisiejszych portali bibliotecznych powinna być ich konwersacyjność i interakcyjność, czyli komunikacja z użytkownikami, oraz wspólne budowanie atrakcyjnej wizytówki biblioteki, jaką jest jej strona www. Parafrazując motto artykułu – idealni użytkownicy bibliotek nie podążają za opowieścią, której kolejne odcinki mogą śledzić na domowych stronach bibliotek, ale czynnie biorą w niej udział.

Literatura

- Adamczyk J., *Web 3.0 źródłem nowej wiedzy*, E-marketing [dostęp 19.01.2010], <http://www.e-marketing.pl/artyk/artyk107.php>.
- Bard A., Söderqvist J., *Netokracja: nowa elita władzy i życie po kapitalizmie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.
- Bigo Ł., *Web 2.0 – ewolucja, rewolucja czy... anarchia?* [dostęp 04.07.2010], <http://www.idg.pl/news/85027/Web.2.0.ewolucja.rewolucja.czy.anarchia.html>.
- Blog bibliotekarza – *Śmierć bibliotekarza* [dostęp 15.06.2010], <http://smiercbibliotekarza.blogspot.com/>.
- Buładak A., Olszowy-Kata A., *Elektroniczny wizerunek Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego*, [w:] *Elektroniczny wizerunek biblioteki*, pod. red. M. Wojciechowskiej, Ateneum, Gdańsk 2008.
- Derfert-Wolf L., *Blogi i RSS dla bibliotekarzy i bibliotek*, EBIB 2007 nr 7 [dostęp 09.02.2010], <http://www.ebib.info/2007/88/a.php?derfert>.
- Elektroniczna platforma wspomaga realizację usług publicznych*, Gazeta Ubezpieczeniowa [dostęp 16.07.2010], http://www.gu.com.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=9614&Itemid=313.
- Filiciak M., Ptaszek G., *Komunikowanie (się) w mediach elektronicznych: język, edukacja, semiotyka: monografia*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
- Gogołek W., *Komunikacja sieciowa: uwarunkowania, kategorie, paradoksy*, Oficyna Wydawnicza ASPRA JR., Warszawa 2010.
- Gustowski W., *E-społeczność: jak budować i wykorzystywać społeczności internetowe w nowoczesnych działaniach e-marketingowych*, Internetowe Wydawnictwo „Złote Myśli”, Gliwice 2008.
- Jenkins H., *Kultura konwergencji: zderzenie starych i nowych mediów*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.
- Koszowska A., *Biblioteki w Second Life – Info Island, Biblioteka 2.0* [2010a] Blog społeczności czytelników i bibliotekarzy cyfrowych [dostęp 02.07.2010], <http://blog.biblioteka20.pl>.
- Koszowska A., *Tagowanie i biblioteczne katalogi 2.0*, [2010] [dostęp 15.06.2010b], <http://blog.biblioteka20.pl/?p=66>.
- Miłkowski G., *Dzieło sztuki zapisane w CSS, czyli rzecz o trendach w projektowaniu stron WWW*, Webhosting.pl [dostęp 21.04.2010], <http://webhosting.pl/Dzieło.sztuki.zapisane.w.CSS.czyli.rzecz.o.trendach.w.projektowaniu.stron.WWW>.
- Pawłowska A., *Organizacje wirtualne w sektorze publicznym*, [w:] *Społeczeństwo informacyjne – wizja czy rzeczywistość?*, Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne AGH, Kraków 2004.
- Pichur A., *Innowacyjność usług publicznych – projekt zastosowania Internetu w administracji Małopolski*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 730, AE, Kraków 2006.
- Rozmowa Izabeli Wielickiej z Lidią Derfert -Wolf przeprowadzona w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego na temat Elektronicznych usług informacyjnych [dostęp 12.05.2010], http://www.e-fakty.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=5091&Itemid=0.

Portal biblioteki pomostem w procesie komunikacji i wymiany informacji...

Strategia informatyzacji Rzeczypospolitej Polskiej – ePolska, Komitet Badań Naukowych, 10 marzec 2003 [dostęp 12.05.2010], [http://www.cie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/79D0526B49538AE3C-125721F00335DF3/\\$file/strategia_informatyzacji_polsk_-_epolska.pdf](http://www.cie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/79D0526B49538AE3C-125721F00335DF3/$file/strategia_informatyzacji_polsk_-_epolska.pdf).

Tapscott D., *Cyfrowa dorosłość: jak pokolenie sieci zmienia nasz świat*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010.

Urbanowicz K., *Web 3.0 to będzie łąbski Web*, „Newsweek” 2007 nr 51/52.

Weil D., *The Corporate Blogging Book: Absolutely Everything You Need to Know to Get it Right*, Portfolio, New York 2006.

Wikipedia [dostęp 21.04.2010], <http://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia>.

Wodecki A., *Second Life Uniwersytetu* [dostęp 02.07.2010], http://www.e-edukacja.net/czwar-ta/_referaty/sesja_1/03_e-edukacja.pdf.

A LIBRARY PORTAL AS A BRIDGE IN THE PROCESS OF COMMUNICATION AND INFORMATION EXCHANGE BETWEEN A LIBRARY AND ITS USER

Summary

The article contains presentation of the issues of communication between librarians and users by means of library portal. The author has carried out a review of the most important Web 2.0 tools, facilitating interactive exchange of information, such as: newsletter, blog, forums, chat, RSS and the Second Life. The article points at the fact that users can remarkably influence the quality of tools using them.

Ewa Mydlarz, Ewa Parzonka

BIBLIOTEKARZ BLIŻEJ CZYTELNIKA, CZYLI O POTRZEBIE ROZWOJU KADRY BIBLIOTECZNEJ

*Ile zaś w takowych poszukiwaniach
bibliotekarze szczególną podać mogą pomoc,
tyle z ich strony, tym końcem podejmowane trudy i chętne na to poświęcanie, jest piękne.
W tym najzaczniejsza bibliotekarska otwiera się czynność.*

Joachim Lelewel, *Bibliograficznych ksiąg dwoje...*, t. 2, Wilno 1826, s. 310

Świat wieku XXI to wszechobecna technologia i napływ informacji, który zmienia nasze życie na wszystkich płaszczyznach, tworząc nowoczesne „społeczeństwo informacyjne”¹ [*Społeczeństwo informacyjne ...* 2008, s. 13]. Ten twór, często nazywany też „społeczeństwem medialnym”, jest przesycony wiedzą i informacją (zob. m.in. [Kanczak, Szołtysik 2006, s. 185-193; Globan-Klas 2005, s. 42]). Mowa tu o wartościach niematerialnych, których nie da się do końca ani zdefiniować, ani wycenić, jednak to one stanowią o terażniejszości i przyszłości. Aby sprawnie się poruszać w tym „niematerialnym oceanie”, musieliśmy nauczyć się jego wartościowania i selekcji. Wszystko po to, aby nie doprowadzić do wykluczenia społecznego (zob. m.in. [Globan-Klas, Sienkiewicz 1999; Pindłowa 2006, s. 45-50]). Proces ten nie ominął bibliotek, które zareagowały wprowadzeniem nowych metod udostępniania informacji. Innymi słowy, zapotrzebowanie na wiedzę i informację zobligowało je do przededefiniowania swoich zadań i dotychczasowych sposobów działania. Dzisiaj czytelników nie satysfakcjonują już biblioteki w tradycyjnej postaci [Czerwińska 2000, s. 63] i nawet laik dojdzie do wniosku, że samo gromadzenie piśmiennictwa i udostępnianie go w różnych formach to za mało, by zaspokoić nowe potrzeby i oczekiwania odbiorców. Nie zmienia to fak-

¹ *Johoka shakai*, sformułowanie ukute przez japończyka Tadao Umesao, robi międzynarodową karierę od 1963 roku.

tu, że za szyldem biblioteki niezmiennie kryją się zawsze trzy elementy: ludzie, zbiory i budynek.

W niniejszej pracy skupimy się na człowieku – bibliotekarzu, próbując odpowiedzieć na pytanie, kim jest dzisiaj i jakie zadania musi spełniać w nowoczesnej bibliotece. Nasze rozważania oprzemy na teorii oraz praktyce, ukazując kapitał ludzki Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego. Krótki rys historyczny zawodu bibliotekarza pozwoli lepiej zrozumieć zmiany, które zachodzą w środowisku pracowników bibliotek początku XXI wieku.

Na przestrzeni tysiącleci zmieniały się podstawowe funkcje i zadania bibliotek, jednak zawsze były one odzwierciedleniem potrzeb danej społeczności (zob. m.in. [Maleczyńska 1982, s. 41-56; Gaca-Dąbrowska 1982, s. 109-127; Majkowska-Aleksiewicz 1982, s. 161-165; Szyndler 1982]). W naszym kręgu kulturowym zapotrzebowanie na bibliotekarzy pojawiło się w starożytności. Opieka nad zbiorami (m.in. w Aleksandrii, Pergamonie) nie była jednak ich podstawowym obowiązkiem. Pierwsi bibliotekarze to najczęściej ludzie wykształceni, osoby wybierające się ponad przeciętność, którzy pośredniczyli między twórcą dokumentów a jego ewentualnym odbiorcą. Stali oni na straży powierzonych sobie woluminów, chroniąc je od zniszczenia lub kradzieży, oraz zajmowali się porządkowaniem zbiorów. Dopiero w okresie późniejszym ów „opiekun woluminów” tworzył ich opracowania, tyle że w ograniczonym zakresie.

Po upadku Rzymu w V w. n.e. kontrolę nad europejskimi bibliotekami stopniowo zaczęły przejmować Kościoły katolickie, na wiele wieków zdobywając monopol na naukę. Siłą rzeczy najbardziej znanymi zbiorami książek i dokumentów z tego okresu stały się biblioteki katedralne oraz klasztorne, w których pieczę nad nimi sprawowali wyznaczeni kanonicy lub zakonnicy. Do ich zadań należało porządkowanie woluminów i dokumentów, bardzo często ich spisywanie oraz wypożyczanie. Spisy zasobów były w tym czasie zjawiskiem rzadkim, a więc dobra pamięć, oraz naturalnie czytanie i sumienność, musiały cechować średniowiecznego bibliotekarza. Sprawował on swoją funkcję przez dłuższy czas, najczęściej dożyłotnio. W Polsce, wraz z przyjęciem chrześcijaństwa, dokładnie w takiej formie rozwinęły się pierwsze biblioteki. Kilkaset lat później największym księgozbiorem w średniowiecznej Polsce poszczycić się mógł jednak nie klasztor, ale Akademia Krakowska. Statuty Kolegium Większego z 1429 r. mówiły, że co roku z grona profesorów i byłych rektorów Akademii wybranych ma być dwóch kustoszów, mających bezpłatnie zajmować się księgozbiorem. Według Kazimierzy Maleczyńskiej ten fakt świadczył o wysokim prestiżu społecznym bibliotekarza. Nie ulega jednak wątpliwości, że opieka nad zbiorami w tym okresie była

pełniona na marginesie podstawowych obowiązków i nie wymagała fachowego przygotowania, czyli nie można jeszcze mówić o profesji bibliotekarza.

Wraz z końcem średniowiecza pojawił się w Europie druk, co zaowocowało znaczącą rozbudową księgozbiorów, przede wszystkim przy dworach królewskich. Ich opiekunami stawali się uczeni, pisarze, nierzadko urzędnicy królewscy. Nieraz stanowisko to było opłacane, jednak nie traktowano tego jako stałej praktyki. Nieco inaczej wyglądało to w Bibliotece Akademii Krakowskiej, gdyż już w latach 1533-1538 utworzono tam pierwsze płatne stanowisko kustosa, do którego obowiązków należało przede wszystkim prowadzenie zakupu ksiąg, likwidacja dubletów oraz zapewnienie bezpieczeństwa zbiorów. Opracowywanie zasobów nadal nie było traktowane priorytetowo.

Dopiero w dobie oświecenia bibliotekarstwo stało się zawodem, chociaż nie w dzisiejszym rozumieniu. W Polsce światło rozporządzenia Komisji Edukacji Narodowej mówiły, że bibliotekarzem może być człowiek wykonujący tylko i wyłącznie ten zawód, za co ma otrzymywać stałe wynagrodzenie. Komisja szczególnie uwagę poświęciła działalności bibliotek przy szkołach wyższych, równając bibliotekarzy z kadrą profesorską, co niezmiernie podniosło prestiż zawodu. W bibliotekach kościelnych i zakonnych, tak jak dotychczas, obsługą zasobów zajmowały się różne osoby, nie dbano jednak o ich specjalistyczne wykształcenie. Działalność tych osób polegała głównie na udostępnianiu zbiorów.

Wiek XIX, zwłaszcza jego druga połowa, to ważny okres w procesie kształtowania się nowoczesnego zawodu bibliotekarza. Dostępu do wiedzy domagały się coraz szersze kręgi społeczne, poczynając od nowych warstw społecznych: burżuazji i inteligencji w pierwszej połowie tego „długiego wieku”, po chłopów i robotników w jego drugiej części. W tamtym czasie istotnym zmianom uległy funkcje bibliotek. Między innymi rozwinęła się koncepcja dostępnej dla każdego biblioteki publicznej, jednak takie instytucje, pozbawione wsparcia państwowego, nie miały większych szans na dużą aktywność. Niezależnie od tego funkcjonowały dawne i powstawały nowe księgozbiory naukowe. Pomimo ograniczeń ze strony zaborców, wtedy właśnie napisano pierwsze podręczniki bibliotekarstwa (Joachim Lelewel, Władysław Górski i in.), na uniwersytetach wprowadzono wykłady z bibliografii (Paweł Jarkowski, Karol Estreicher i in.) i rozpoczęto wydawanie pierwszych polskich fachowych czasopism („Bibliografia Polska”, „Wiadomości Bibliograficzne Warszawskie”, „Biblioteka Naukowego Zakładu im. Ossolińskich”).

Koniec XIX wieku to czas rozwoju nauki, a co za tym idzie, zwiększone zapotrzebowanie na literaturę fachową. W efekcie pojawiło się zapotrzebowanie na

bibliotekarza, który potrafiłby opracować zbiory i wyszukać w nich konkretne informacje. I tak przy bibliotekach powstają pierwsze komórki, których podstawowym zadaniem jest kompleksowe przygotowanie informacji tak, aby czytelnik mógł do niej dotrzeć. Na świecie w tym czasie dzieje się więcej: powstają pierwsze szkoły bibliotekarskie i związki zawodowe oraz tworzone są podstawy prawne zawodu, co w Polsce zaistniało dopiero na początku XX wieku. Bibliotekarze przełomu dwóch ostatnich stuleci to najczęściej ludzie o wyższym wykształceniu humanistycznym, osoby wybitne, które poświęciły swoje życie pracy naukowej, nadając w ten sposób czynnościom bibliotekarskim charakter stały. Tym samym otrzymujemy obraz bibliotekarza „omnibusa”. Od okresu międzywojennego bibliotekarze polscy postulowali opracowanie odrębnej pragmatyki zawodowej, utworzenie systemu kształcenia bibliotekarzy oraz zatrudnianie w bibliotekach osób z kwalifikacjami bibliotekarskimi, co jednak rzadko miało miejsce. Po II wojnie światowej przez wiele lat nie mogli się doczekać uznania ich jako grupy zawodowej, co nastąpiło dopiero w 1968 r. [Ustawa o bibliotekach... 1968]; zatem od drugiej połowy XX w. możemy mówić o zawodowym bibliotekarstwie polskim. Od bibliotekarza wymaga się już nie tylko wiedzy humanistycznej, ale również umiejętności z zakresu nauk ścisłych. To czas, kiedy pojawiają się pierwsze specjalizacje.

U progu lat siedemdziesiątych XX w. Jadwiga Kołodziejska tak widziała nowoczesnego pracownika biblioteki polskiej: „Typ uniwersalnego, wszytkowiedzącego bibliotekarza należy już od kilkudziesięciu lat do przeszłości. W jednej bibliotece pracują dziś koło siebie: bibliograf, katalogujący specjalista od klasyfikacji piśmiennictwa, specjaliści w zakresie zbiorów specjalnych, znawcy starych druków, rękopisów, muzykaliów, grafiki, kartografii, zbiorów audiowizualnych, mikrofilmowych itp. Wszyscy oni mają bardzo różne – ale przeważnie wyższe – wykształcenie, a łączy ich właściwie jedynie wspólny cel, jakim jest gromadzenie, sprawne opracowanie i udostępnianie zbiorów” [Kołodziejska 1973, s. 201].

Omówione na wstępie potrzeby „społeczeństwa informacyjnego” wywarły zdecydowany wpływ na zmianę obrazu współczesnego polskiego bibliotekarstwa. Czterdzieści lat temu rozpoczęła się trwająca do dziś era komputeryzacji bibliotek. W ostatnich latach, na wzór najważniejszych zachodnich bibliotek, powstały w nich nowe specjalizacje: bibliotekarza dziedzicznego i systemowego oraz brokera informacji. Pierwsza ma związek z coraz większą specjalizacją wiedzy (zob. m.in. [Jazdon 2001, s. 7-10; Bogłowska 2001, s. 25-27; *Bibliotekarz dziedziczny...* 2001]). Dzisiejsi bibliotekarze nie są w stanie ogarnąć ogromnych ilości informacji napływających do bibliotek. Na stanowisko bibliotekarza dzie-

dzinowego powołuje się więc człowieka z wyższym wykształceniem niebibliotekoznawczym, zgodnym z profilem gromadzonych zbiorów. Jego umiejętności wykorzystywane są: w oddziale gromadzenia, gdzie odpowiedzialny jest za wybór znanej sobie literatury; w oddziale opracowania, gdzie odpowiada za opracowanie rzeczowe; w oddziale udostępniania i informacji naukowej zaś jego wiedza jest pomocna w bezpośrednich kontaktach z czytelnikami.

Bibliotekarzowi systemowemu powierzono pieczę nad systemem komputerowym biblioteki. Jego kompetencje obejmują wszystkie zagadnienia związane z automatyzacją placówki (zob. m.in. [Krysiak 1996, s. 19; Jazdon 2003; Smentek 2006]). Specjalista ten nie musi być z wykształcenia informatykiem, natomiast kluczowe jest, aby dobrze orientował się w podstawowych zadaniach i procedurach bibliotecznych. Preferowane jest, aby bibliotekarz systemowy podlegał bezpośrednio dyrekcji biblioteki.

Kolejną nowością w bibliotekarstwie XXI w. jest broker informacji (zob. m.in. [Drzewiecki 2000, s. 7-9; Nowak 2006, s. 51-63; Kamińska 2008]). Specjalizacja ta powstała w odpowiedzi na rozrastające się zasoby informacyjne, napływające do nas różnymi kanałami. Podstawowym zadaniem brokera informacji jest służyć informacją i wiedzą czytelnikowi, dlatego pracuje on z reguły w dziale informacji naukowej. Wyszukuje on – w katalogach, bazach danych i innych dostępnych źródłach w bibliotece, a także poza nią – informacje niezbędne do poruszania się po zasobie, a następnie je selekcjonuje i weryfikuje. Od zwykłego nawigatora czy „tradycyjnego” pracownika informacji różni go to, że nie tylko wyszukuje i dostarcza informacje, ale potrafi je zweryfikować, uporządkować i skategoryzować.

Te trzy nowe specjalizacje biblioteczne nie funkcjonują w odosobnieniu. Od około dwudziestu lat nowoczesną bibliotekę określa się mianem „instytucji uczącej się” (por. m.in. [Perechuda 1998, s. 69; Senge 1998, s. 26; Materska 2005, s. 17-19; Kamińska 2005, s. 133-138; Piotrowicz 2008, s. 44-46]), gdyż według teoretyków uczyć się przyszłości można tylko zespołowo [Crozier 1993, s. 164]. „Biblioteka jako organizacja ucząca się – jak trafnie definiuje Joanna Kamińska – powinna dążyć do opanowania zdolności rozpoznawania sygnałów płynących z otoczenia oraz elastycznego reagowania na nie poprzez wspomaganie uczenia się wszystkich uczestników. W bibliotece jako organizacji uczącej się każdy pracownik angażuje się w identyfikowanie i rozwiązywanie problemów, ciągłe eksperymentowanie oraz zmianę i doskonalenie biblioteki, przez co zwiększa jej zdolność do wzrostu, uczenia się i osiągnięcia założonych celów” [Kamińska 2005, s. 135]. Stąd płynie potrzeba permanentnego rozwoju każdego z bibliotekarzy,

która polega na nieustannym samodoskonaleniu w dążeniu do profesjonalizacji oraz całym zbiorze czynników składających się na rozwój zawodowy. Procesy te nigdy się nie kończą, ewoluując zgodnie z rozwijającym się zapotrzebowaniem stawianym przez społeczeństwo informacyjne.

W ostatnich latach w bibliotekach akademickich na świecie zaczęły funkcjonować dwa nowe modele bibliotekarzy: „uczestniczący” i „hybrydowy”. Na bazie doświadczeń Davida Shumakera i Laury A. Tyler [Shumaker, Tyler 2007] Judith A. Siess stwierdziła, że: „bibliotekarz uczestniczący [...] to osoba potrafiąca określić potrzebę, źródło i wartość informacji, często zanim jeszcze partner z zespołu lub klient o tym pomyśli, i która dostarcza informacje wtedy, kiedy są potrzebne. Aby być w stanie to zrobić, bibliotekarz musi znać daną dziedzinę i rozumieć wykonywaną przez zespół pracę i jej cele” [Siess 2009]². W polskiej literaturze fachowej dużo częściej niż o „bibliotekarzu uczestniczącym” mówi się o „bibliotekarzu hybrydowym” (por. m.in. [Kanczak, Szołtyśnik 2006, s. 188 i nast.; Piotrowicz 2004; 2005, s. 188-192]). Według Agnieszki Kanczak i Kariny Szołtyśnik jest to nowoczesny bibliotekarz, stający się dla czytelnika przewodnikiem po świecie wiedzy, łącząc w sobie kompetencje psychologiczne, prakseologiczne, społeczne i zawodowe. „W obrębie kompetencji psychologicznych pracownika nowoczesnej biblioteki – według autorek – mieści się samoświadomość, samoocena i samokontrola, które w przypadku bibliotekarza [hybrydowego] dotyczą osobistego przekonania pełnionej misji. Nieustanny zalew informacjami, rozwój nowych źródeł i technologii, za którymi człowiek – użytkownik nie zawsze musi nadążyć, sprawia, że bibliotekarz powinien być ciągle o krok dalej, żywo reagować na wszelkie zmiany i unowocześnienia, widzieć potrzebę własnego rozwoju, nie tylko wymuszoną przez przełożonych, ale płynącą z niego samego”. Kolejnymi cechami bibliotekarza hybrydowego mają być kompetencje prakseologiczne, wyrażające się sumiennością, motywacją i adaptacją. Bibliotekarz hybrydowy powinien spełniać swoje posłanie, będąc dla czytelnika przywódcą – przewodnikiem po zbiorach, wykazując daleko idącą empatię, perswazję i współdziałanie. Postawa taka ma go charakteryzować nie tylko wobec użytkowników, ale również w stosunku do współpracowników w zespole. Sylwetka bibliotekarza hybrydowego kończy przegląd ewolucji zawodu bibliotekarza na przestrzeni dziejów.

Położenie kamienia węgielnego pod budowę Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej (DCINiE) stało się przełomowym momentem dla wielu pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wro-

² Autorka nie podaje konkretnej pracy D. Shumakera i L.A. Tyler.

clawiu [Żmigrodzka 2009, s. 60-63]. Uświadomiło im nadchodzące zmiany i potrzebę dalszego rozwoju, tym bardziej że nowe Centrum ma spełniać najwyższe standardy światowe.

Przygotowując się do nowych zadań, pracownicy Biblioteki zaczęli podejmować studia podyplomowe zgodne z profilem uczelni, czyli z zakresu nauk ekonomicznych. Ukończenie takich studiów umożliwi im, zgodnie z najnowszymi trendami (bibliotekarz dziedzinowy), zdobycie profesjonalnej wiedzy, a co za tym idzie, lepszą obsługę czytelnika. Do obrazu bibliotekarza dziedzinowego najbardziej pasuje dwoje pracowników z Oddziału Opracowania Zbiorów i Sekcji Wydawnictw Ciągłych, którzy ukończyli studia magisterskie w zakresie ekonomii, a podyplomowe z bibliotekoznawstwa. Troje innych bibliotekarzy pracujących w Oddziale Informacji Naukowej (OIN) ukończyło studia w odwrotnej kolejności – magisterium z bibliotekoznawstwa, a podyplomowe z ekonomii. Ponadto dwoje pracowników będących magistrami filologii również ukończyło studia podyplomowe z bibliotekoznawstwa. Patrząc na teoretyczny model „bibliotekarza dziedzinowego”, wydaje się, że umiejętności filologów nie znajdą pełnego wykorzystania. Po głębszym jednak namyśle dochodzi się do wniosku, że to właśnie oni wnoszą świeże, „nieekonomiczne” spojrzenie, gdyż posiadają wiedzę odbiegającą od profilu gromadzonych w Bibliotece zbiorów.

W ostatnich latach w Polsce nastąpił wzrost zainteresowania bibliotekarzy podnoszeniem kwalifikacji zawodowych, które umożliwiała im awans na stanowiska starszego bibliotekarza i kustosa bibliotecznego. Paradoksalnie na proces ten wpłynęło zaostrzenie przepisów [Rozporządzenie Ministra Edukacji i Sportu... 2005], które zobligowały potencjalnych kandydatów do ukończenia wyższych studiów bibliotekarskich, lub, w razie posiadania dyplomu innej uczelni, do podjęcia studiów podyplomowych z zakresu bibliotekoznawstwa. W Bibliotece od 2005 r. aż pięć osób podjęło i ukończyło studia bibliotekoznawcze na uniwersytetach w Łodzi i Wrocławiu, a dwóch kolejnych pracowników zdobyło tytuł licencjata bibliotekoznawstwa (2009/2010). Reasumując, na 49 zatrudnionych, 33 osoby posiadają wyższe wykształcenie, co obrazuje tab. 1, przy czym w przeciągu pięciu ostatnich lat widać wyraźną tendencję wzrostową w zakresie zdobywania wykształcenia bibliotekarskiego.

W nowoczesnej polskiej bibliotece naukowej znaczącą rolę odgrywają bibliotekarze dyplomowani. Pierwsze przepisy normujące stanowisko bibliotekarza dyplomowanego w Polsce pojawiły się na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX w. (zob. m.in. [Ustawa o szkolnictwie wyższym... 1958; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 listopada 1961 oraz Rozporządzenie Rady

Tabela 1. Struktura wykształcenia pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Rodzaj wykształcenia	Rok 2005	Rok 2010
Wyższe	31	36
w tym bibliotekarskie	20	33
Średnie	19	13
w tym bibliotekarskie	6	5

Źródło: opracowanie własne.

Ministrów z dnia 13 września 1961]. Niezwykle wysoką rangę bibliotekarze ci uzyskali w 1982 r., kiedy zaliczono ich do grupy pracowników naukowo-dydaktycznych uczelni [Ustawa o szkolnictwie wyższym... 1982]. Stan ten nie trwał długo, gdyż kolejna ustawa na długie piętnaście lat pozbawiła ich takiego statusu [Ustawa o szkolnictwie wyższym... 1990]. Dopiero od 2005 r. bibliotekarzy dyplomowanych zaliczono ponownie w poczet nauczycieli akademickich [Ustawa Prawo o szkolnictwie... 2005]. Wytyczne odnośnie do egzaminu państwowego określiło Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego [Rozporządzenie Ministra Nauki... 2006]. W skali kraju jest ich zaledwie kilkuset. Ciężką na nich dodatkowe obowiązki, dlatego działalność bibliotekarzy dyplomowanych – podobnie do innych pracowników naukowych uczelni – podlega okresowej ocenie merytorycznej. Pod koniec 2006 r. w Bibliotece czworo bibliotekarzy dyplomowanych odeszło na emeryturę. W następnym roku dwie osoby zdały państwowy egzamin. Kolejnych pięć zaliczyło go w latach 2009 i 2010. Obecnie zatrudnionych jest ośmiu bibliotekarzy dyplomowanych (tab. 2). W odniesieniu do dwóch bibliotek o podobnym profilu: Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu (BG UEP) i Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (BG UEK), sytuacja na dzień 31 sierpnia 2010 r. przedstawia się następująco: BG UEP posiada jednego bibliotekarza dyplomowanego na 48 osób zatrudnionych, a BG UEK – 7 bibliotekarzy na 71 pracowników³.

³Za informacje dotyczące BG UEK dziękujemy pani Urszuli Cieraszewskiej, a odnoszących się do BG UEP pani Barbarze Rossie. Zasób BG UEK wynosi ok. 388 tys. wol., a BG UEP 442 tys. wol., przy 400 tys. wol. w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Tabela 2. Stan zatrudnienia bibliotekarzy dyplomowanych w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Lata	Liczba bibliotekarzy dyplomowanych
2000-2005	5
2006	1
2007	3
2008	3
2009	4
2010	8

Źródło: opracowanie własne.

Coraz powszechniejsze bazy danych udostępniane w języku angielskim oraz duża liczba obcokrajowców studiujących na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu w ramach wymiany studenckiej ERASMUS wymogło na pracownikach biblioteki podjęcie nauki języków obcych na kursach, głównie angielskiego. Od roku akademickiego 2005/2006 bibliotekarze zaczęli korzystać z bezpłatnych kursów nauki języków obcych realizowanych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, finansowanego ze środków Unii Europejskiej. W tym trybie szkolenia ukończyło sześć osób. Ponadto od wielu lat bibliotekarze uczestniczą w płatnych kursach języków obcych prowadzonych na Uniwersytecie Ekonomicznym przez lektorów Studium Języków Obcych oraz organizowanych przez inne szkoły językowe. Obecnie bierze w nich udział siedem osób. Dzisiaj większość pracowników posługuje się językiem angielskim na różnych poziomach zaawansowania, a wielu z nich deklaruje znajomość języków: niemieckiego, rosyjskiego i francuskiego.

Jedną z istotnych form podnoszenia kwalifikacji jest uczestnictwo w konferencjach problemowych. Ich organizatorami są z reguły stowarzyszenia zawodowe oraz biblioteki naukowe, o czym na długo przed datą rozpoczęcia można dowiedzieć się ze stron internetowych Serwisu Elektronicznej Biblioteki (EBIB). W latach 2006-2010 jedenastu pracowników Biblioteki wygłosiło szesnaście referatów na dziesięciu konferencjach zorganizowanych przez różne instytucje na terenie całego kraju, co znajduje potwierdzenie w corocznych sprawozdaniach placówki dostępnych na internetowej stronie biblioteki.

W Bibliotece od 2006 r. zauważalna jest rosnąca aktywność publikacyjna pracowników (tab. 3⁴).

⁴Według stanu na 15.10.2010.

Tabela 3. Aktywność publikacyjna bibliotekarzy
Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Rok	Liczba publikujących bibliotekarzy
2000	0
2001	1
2002	1
2003	0
2004	2
2005	0
2006	3
2007	17
2008	8
2009	8
2010	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Bibliografii Publikacji Pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*.

Każda biblioteka uczelniana na mocy przepisów ministerialnych i statutów uczelni zobowiązana jest do pracy dydaktycznej. W Bibliotece UE dydaktyką objętych jest wiele grup użytkowników: wszyscy słuchacze studiów dziennych, zaocznych i wieczorowych, kadra naukowa oraz uczestnicy studiów doktoranckich. Pracownicy biblioteki od roku akademickiego 2006/2007 obsługują proces dydaktyczny na trzech wrocławskich wydziałach UE⁵. Do końca roku akademickiego 2009/2010 zajęcia z przedmiotu „Biblioteczne systemy informacyjne” przeznaczone były dla studentów pierwszego roku. Od nowego roku akademickiego (2010/2011) wprowadzono nową formę szkolenia. Dla studentów pierwszego roku studiów licencjackich pracownicy OIN opracowali szkolenie w formie e-learningu, którego celem jest zapoznanie użytkowników z podstawami systemu bibliotecznego PROLIB. Szkolenie to ułatwi im dotarcie do interesującej ich literatury i sprawi, że będą się oni czuli swobodniej w murach uczelnianej biblioteki. Natomiast dla studentów pierwszego roku studiów magisterskich i doktoranckich przewidziano obowiązkowy czterogodzinny cykl zajęć o nazwie „Elektroniczne źródła informacji naukowej”. Podstawowym celem zajęć jest zapoznanie uczestników z zawartością i możliwościami wykorzystania wiedzy oferowanej przez elektroniczne bazy danych, które posiada Biblioteka. Do tego typu szkoleń zaangażowano blisko 40% załogi. O ile warunkiem podstawowym dla osób pro-

⁵ Czwarto, jeleniogórski wydział UE nie jest objęty tym cyklem.

wadzących zajęcia z elektronicznych źródeł informacji naukowej jest posiadanie dyplomu studiów z bibliotekoznawstwa, o tyle dla bibliotekarzy dyplomowanych prowadzenie tych zajęć jest obligatoryjne. Ćwiczenia te odbywają się w formie zajęć w laboratoriach komputerowych. Dla porównania w poznańskiej bibliotece szkolenie z przysposobienia bibliotecznego przeprowadzane jest dla studentów pierwszego roku w formie tradycyjnej, natomiast krakowska placówka te same szkolenia oferuje w dwóch postaciach: tradycyjnej i elektronicznej.

Biblioteka prowadzi też szkolenia dla kadry naukowej i uczestników studiów podyplomowych. Na specjalnie organizowanych spotkaniach zapoznają się oni z elektronicznymi źródłami udostępnianymi przez Bibliotekę. Odpowiednio przygotowane ćwiczenia pozwalają im zgłębić wiedzę na temat nowoczesnych źródeł informacji. Zajęcia te prowadzą pracownicy OIN i, pomimo że są one nieobowiązkowe, cieszą się dużym zainteresowaniem. Podobnie sprawę szkoleń tych grup traktują poznańska oraz krakowska BG UE.

Kierownictwo biblioteki wspiera stałe doskonalenie bibliotekarzy w ramach wewnętrznych struktur placówki. Efektem są liczne szkolenia w oddziałach oraz między nimi. Doskonalenie zawodowe związane jest z podnoszeniem jakości opracowania zbiorów, ujednoczaniem opisu bibliograficznego po przejściu w 2007 r. na format MARC21, pobieraniem rekordów z katalogu NUKAT oraz haseł wzorcowych z CKHW. Zajęcia te, w zależności od podejmowanej tematyki, prowadzą pracownicy różnych działów, a w szczególnych przypadkach zapraszani są specjaliści z zewnątrz. Obsługi elektronicznych źródeł uczą pracownicy OIN. Od ubiegłego roku punkt ciężkości przesunął się na szkolenia związane z wprowadzeniem nowej formy udostępniania zbiorów (wolny dostęp) w budowanym Centrum i dlatego Oddział Opracowania Zbiorów organizuje szkolenia związane z klasyfikacją rzeczową księgozbioru.

Innym, istotnym aspektem dydaktyki bibliotecznej organizowanej przez bibliotekę, są praktyki zawodowe dla studentów bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego oraz pracowników innych bibliotek. W roku 2005 weszło w życie rozporządzenie ministerialne w sprawie kwalifikacji zawodowych, jakie powinna posiadać osoba zatrudniona w uczelni na stanowisku kustosa bibliotecznego, starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty [Rozporządzenie Ministra Edukacji i Sportu... 2005], zastępując ustawę z 1991 roku [Zarządzenie Ministra Edukacji... 1991]. Największe zmiany odnoszą się do starszego bibliotekarza, gdyż w przeciwieństwie do wcześniejszych przepisów, jako warunek awansu postawiono ukończenie studiów wyższych oraz odbycie co najmniej dwutygodniowej praktyki w innej bibliotece naukowej. Biblioteka organizuje praktyki zawodowe

dla pracowników innych bibliotek naukowych Wrocławia i regionu, odpowiednio: w 2008 r. dla dziewięciu, w 2009 r. dwojga, a do połowy 2010 r. dla kolejnych sześciu osób. W Krakowie w latach 2007-2009 przeszkolonych zostało 10 pracowników oraz 30 studentów bibliotekoznawstwa, natomiast w Poznaniu w latach 2007-2009 uczestniczyły w szkoleniach łącznie 22 osoby. Należy zaznaczyć, że na terenie Krakowa istnieją dwie uczelnie wyższe kształcące przyszłych bibliotekarzy (Uniwersytet Pedagogiczny i Uniwersytet Jagielloński), uczelnie wyższe w Poznaniu nie mają w swojej ofercie takiego kierunku, a we Wrocławiu kierunek bibliotekoznawstwa prowadzi tylko Uniwersytet Wrocławski.

Kolejnym sposobem na podnoszenie kwalifikacji przez bibliotekarzy mogą być staże organizowane w zagranicznych bibliotekach, które finansowane są przez unijny program „Uczenie się przez całe życie”, a dokładnie mówiąc, przez jego składową ERASMUS⁶. Do roku 2007 biblioteki naukowe mogły wysyłać jedynie bibliotekarzy dyplomowanych i pracowników z tytułem doktora, od tego czasu twórcy programu stworzyli możliwość wyjazdu także pracownikom administracyjnym uczelni. W efekcie każdy pracownik biblioteki znający język obcy może odbyć praktykę w wybranej placówce poza granicami kraju. Warto dodać, że wyjazdy na staże są inicjowane wyłącznie przez bibliotekarzy, gdyż to oni sami muszą znaleźć za granicą bibliotekę, do której chcą pojechać, rola uczelni zaś ogranicza się do prawnego sfinalizowania podjętych uzgodnień. Do tej pory nikt z naszych bibliotekarzy nie skorzystał z takiej formy doskonalenia. Podobnie wygląda ta kwestia w BG UEP, natomiast biblioteka krakowska może się poszczycić dwoma uczestnikami międzynarodowej wymiany.

Wszystkie biblioteki, które pretendują do miana nowoczesnych, wprowadzają do swoich witryn internetowych biblioteki cyfrowe, gdzie udostępniane są zdigitalizowane zbiory, na razie te najcenniejsze. Ułatwia to czytelnikowi dostęp do literatury i jednocześnie chroni oryginały. W grudniu 2006 r. Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu przystąpiła do konsorcjum bibliotek naukowych Dolnego Śląska o nazwie Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa (DBC), co faktycznie zapoczątkowało w niej erę cyfrową [Matysiak 2010, s. 255-269]. W Bibliotece digitalizacją zbiorów zajmują się dzisiaj dwie osoby, które na co dzień pracują w Oddziałach Informacji Naukowej i Opracowania Zbiorów. Oso-

⁶ ERASMUS w latach 1995-2006 wchodził w skład wspólnotowego programu Socrates, a od 2007 r. jest częścią programu „Uczenie się przez całe życie”, którego głównym celem jest podnoszenie jakości i atrakcyjności kształcenia, a także ułatwianie międzynarodowej współpracy i wymiany naukowej.

by te odbyły szkolenie o nazwie „Redaktor biblioteki cyfrowej”, zorganizowane przez konsorcjum DBC. Pracownicy ci są ponadto stałymi uczestnikami corocznych konferencji i warsztatów organizowanych przez Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe – twórcę powszechnie używanego do digitalizacji programu dLibra. W najbliższej przyszłości, już w DCINiE, przewidziana jest dalsza rozbudowa komórki i do nowoczesnej, bogato wyposażonej pracowni cyfrowej trafić ma kolejnych dwóch pracowników technicznych. Usługi mają być świadczone nie tylko wobec DBC i DCINiE, ale również dla zewnętrznych odbiorców. Ambitnie podchodzą do tych kwestii biblioteki ekonomiczne w Poznaniu i Krakowie. Biblioteka w Poznaniu udostępnia swoje zbiory w WBC (Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa), a od 2009 r. digitalizację prowadzi jeden przeszkolony bibliotekarz w Sekcji Szkoleń, Baz Danych i Digitalizacji, będącej częścią składową Oddziału Informacji Naukowej. W najbliższej przyszłości zatrudnionych ma być pięciu kolejnych pracowników w wydzielonej już, samodzielnej sekcji digitalizacji. Krakowska biblioteka udostępnia zbiory poprzez Akademicką Bibliotekę Cyfrową – Kraków (ABC-Kraków). Posiada własną pracownię cyfrową, podlegającą Oddziałowi Informatyzacji Biblioteki, w której pracują dwie osoby. Jak wysoko ceni się tam nowe formy udostępniania zbiorów, świadczy fakt, że oddział ten jest samodzielną jednostką, podlegającą bezpośrednio dyrekcji biblioteki.

Inną wewnętrzną strukturą Biblioteki, odbiegającą od standardowych, są tzw. zespoły zadaniowe. Odnosi się to do grup bibliotekarzy „kompletowanych” z różnych komórek organizacyjnych, powoływanych doraźnie do rozwiązania konkretnego zadania. Tworzenie „zespołów zadaniowych” ma długą historię i jest dzisiaj wypadkową tradycji i nowoczesnego zarządzania biblioteką. Dzięki wspólnej pracy bibliotekarzy dyrekcja skuteczniej może wykorzystać ich potencjał intelektualny [Wojciechowska 2008, s.107-108], przy czym jest rzeczą oczywistą, że pracownicy wchodzący w skład zespołów na co dzień wykonują swoje podstawowe obowiązki. Obecnie w Bibliotece funkcjonują trzy takie grupy. W pierwszym zespole, który powołano w roku akademickim 2006/2007 ds. szkolenia studentów z przedmiotu „Biblioteczne systemy informacyjne” (obecnie: „Elektroniczne źródła informacji naukowej”), znaleźli się bibliotekarze ze wszystkich działów. Każdy z prowadzących zajęcia – przypomnijmy, że są nimi bibliotekarze dyplomowani i absolwenci bibliotekoznawstwa – ma za zadanie przeprowadzenie czterogodzinnego szkolenia dla określonych grup studentów. Ćwiczenia odbywają się w salach laboratoryjnych, gdzie studenci na konkretnych przykładach zapoznają się z ofertą elektronicznych źródeł informacji. Zespół nie ma oddzielnego kierownictwa, natomiast za kwestie organizacyjne odpowiada

OIN, który cyklicznie szkoli jej członków. Drugi zespół zadaniowy zajmuje się klasyfikacją księgozbioru przeznaczanego do udostępniania w otwartych magazynach DCINiE. Składa się on z dwudziestu członków legitymujących się wyższym wykształceniem kierunkowym. Za grupę odpowiada kierownik Oddziału Opracowania Zbiorów. Każdy z członków zespołu zobowiązany jest do sklasyfikowania pod kątem „wolnego dostępu” określonej liczby woluminów w skali miesiąca, co weryfikowane jest przez pracowników Oddziału Opracowania. Od indywidualnej decyzji każdego klasyfikującego zależy, do którego działu trafi książka w DCINiE. Do pracy tej niezbędna jest dobra orientacja, i to nie tylko w zagadnieniach związanych z ekonomią, ale również w innych dziedzinach wiedzy reprezentowanych w zbiorach Biblioteki. Zadaniem trzeciego zespołu jest fizyczne przygotowanie księgozbioru sklasyfikowanego przez drugi zespół. Praca jego szesnastu członków wymaga dokładności i polega na wklejeniu etykiety RFID i zakodowaniu każdego egzemplarza książki i woluminu czasopisma w systemie PROLIB. Zespoły zadaniowe funkcjonują także w Poznaniu i Krakowie. Zwyczajowo organizowane są według potrzeb. W Poznaniu funkcjonują zespoły: ds. opracowania nowego regulaminu organizacyjnego, ds. opracowania nowego regulaminu korzystania ze zbiorów oraz zespół ds. opracowania projektu nowej strony internetowej biblioteki, a w Krakowie działa jeden zespół ds. promocji biblioteki.

Niemal sześćdziesiąt lat temu (1951) w Krynicy Zdroju odbyła się konferencja bibliotekarzy naukowych zainicjowana przez ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, na której ustalono nowy kierunek bibliotekarstwa naukowego. Wyrażał się on tym, że w każdej polskiej bibliotece naukowej powinien powstać ośrodek informacyjno-bibliograficzny [Kałuża 2006, s. 19]. Wizjonerstwo poprzedniej generacji bibliotekarzy okazało się niezwykle trafne i dzisiaj w Bibliotece pracownicy OIN stanowią ok. 15% jej zasobu ludzkiego. Członkowie tej agendy zajmują się wyszukiwaniem i opracowywaniem informacji, czyli są dla czytelników i bibliotekarzy przewodnikami po świecie wiedzy. OIN prowadzi szkolenia biblioteczne dla kadry naukowej, doskonalili w zawodzie swoich kolegów i koleżanki oraz kadrę innych bibliotek Dolnego Śląska. Dlatego pracownicy tego oddziału muszą ustawicznie nadążać za postępem wiedzy, szczególnie pod kątem zmian w najnowszych bazach danych i nośnikach elektronicznych.

Starożytnego opiekuna woluminów i foliatów różniło bardzo wiele od zawodowego bibliotekarza z pierwszej połowy XX w., jednak dzisiejszego bibliotekarza od tamtych wzorców różni niemal wszystko. Lawinowy napływ informacji do biblioteki naukowej, jako ośrodka informacji, stawia jej ogromne wyzwania, a jednocześnie może być dla niej szansą na zmianę wizerunku biblioteki i bibliotekarza

w oczach społeczeństwa. Kierownictwo Biblioteki zauważyło te trendy i dostosowało do nich politykę kadrową. Przy zatrudnianiu nowych pracowników dobrze widziane jest posiadanie przez nich wykształcenia z zakresu dwóch dziedzin: bibliotekoznawstwa i ekonomii – z myślą o bibliotekarzach dziedzinowych, których w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu jest dzisiaj siedmioro. Po zakupieniu przez bibliotekę w 1996 r. zintegrowanego systemu komputerowego PROLIB do zarządzania nim powołano jednoosobową Sekcję Informatyki. Od roku 2006 zadania bibliotekarza systemowego przejął pracownik zatrudniony w OIN.

Podnoszenie kwalifikacji i ustawiczne uczenie się bibliotekarzy stało się normą. Pracownicy Biblioteki chętnie podejmują trud dodatkowego kształcenia na różnych stopniach zaawansowania, poświęcając niejednokrotnie swój prywatny czas oraz fundusze. Władze Uniwersytetu ze zrozumieniem odnoszą się do tego zjawiska i partycypują w dofinansowywaniu kształcącej się kadry biblioteki. Dzięki temu bibliotekarze studiujący na kierunkach ekonomicznych są zwalniani z opłat semestralnych, natomiast ci, którzy podejmują studia bibliotekoznawcze, otrzymują tzw. urlopy szkoleniowe. Perspektywicznie patrząc, ważne jest, aby problem ten dostrzegany był przez władze co najmniej w takim stopniu jak do tej pory, gdyż kompleksowo wykształcona kadra podnosi rangę nie tylko samej Biblioteki, ale również całej Uczelni.

Zagadnieniem odrębnym, aczkolwiek związanym z doskonaleniem zawodowym, jest uczestnictwo bibliotekarzy w konferencjach i wyjazdach na staże zagraniczne. Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu w tych pierwszych jest dość licznie reprezentowana, natomiast staże nie są doceniane, czego powodem najprawdopodobniej jest brak dokładniejszej wiedzy bibliotekarzy na ten temat. Wydaje się, że w przyszłości warto zwrócić większą uwagę na możliwość wyjazdu poza granice kraju. Przyniosłoby to, oprócz porównania własnej wiedzy i doświadczenia z bibliotekarzami w innych państwach, poszerzenie ich horyzontów myślowych, a kontakty w przyszłości mogłyby zaowocować długofalową współpracą międzynarodową.

Z zaprezentowanych przeobrażeń wynika, że nowoczesne biblioteki naukowe nie mogą już funkcjonować w oderwaniu od bibliotek cyfrowych i wszystko wskazuje na to, że w najbliższej przyszłości nastąpi dynamiczny rozwój tej formy udostępniania zbiorów. Dlatego już teraz w bibliotekach naukowych tworzy się komórki lub niezależne oddziały, które powoli przygotowują się do zwiększenia swojej oferty pod tym kątem. Jednak nie wszystko zależy od postawy bibliotekarzy. Potrzebne są daleko idące zmiany, szczególnie w prawie autorskim oraz

mentalności autorów dzieł naukowych, którzy niezbyt chętnie wyrażają zgodę na publikowanie swoich prac w bibliotekach cyfrowych.

Na zakończenie warto podkreślić, że współczesny bibliotekarz musi ustawicznie się uczyć, aby nadążać za zmianami. Na podstawie analizy dotyczącej rozwoju kadry w Bibliotece oraz porównania z osiągnięciami w wybranych bibliotekach śmiało można stwierdzić, że poziom merytoryczny jej pracowników wytrzymał konfrontację z innymi placówkami o takim samym profilu. Zaprezentowane zmiany zachodzące w postawach i motywacjach bibliotekarzy Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu – ciągłe doskonalenie się i rozwój w myśl potrzeb i najnowszych trendów, a także przygotowanie do udostępniania czytelnikom księgozbioru w wolnym dostępie, świadczą o tym, że w przyszłym Centrum zarówno bibliotekarz, jak też księgozbiór i informacja o nim, znajdą się bliżej czytelnika.

Literatura

- Bauwen M., *The Cybrarians Manifesto*, [w:] *Business Information Review*, 1997 [dostęp 15.08.2010], <http://listserv.uh.edu/cgi-bin/wa?A2=ind9304C&L=PACS-L&P=R3879&I>.
- Bibliotekarz dziedzinowy w bibliotekach akademickich*, red. A. Bogłowska, J. Szewczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2001.
- Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?*, Politechnika Łódzka, Łódź 2006.
- Bogłowska A., *Bibliotekarz dziedzinowy w polskich bibliotekach akademickich*, „Bibliotekarz” 2001, nr 4.
- Crozier M., *Przedsiębiorstwo na podsłuchu. Jak uczyć się zarządzania postindustrialnego*, PWE, Warszawa 1993.
- Czerwińska E., *Czytelnik kreatorem nowego oblicza biblioteki uczelnianej*, [w:] *Elektroniczna biblioteka dzisiaj. Efektywne wykorzystanie baz CD-ROM w sieciach komputerowych*, red. B. Zajączkowska, Wydawnictwo AE, Katowice 2000.
- Davenport T., Prusak L., *Blow up the Corporate Library*, “International Journal of Information Management” 1993 no 13.
- Drzewiecki M., *Brokerzy informacji*, „Poradnik Bibliotekarza” 2000 nr 10.
- Elektroniczna biblioteka dzisiaj. Efektywne wykorzystanie baz CD-ROM w sieciach komputerowych*, red. B. Zajączkowska, Wydawnictwo AE, Katowice 2000.
- ERASMUS [dostęp 17.08.2010], <http://www.erasmus.org.pl>.
- Gaca-Dąbrowska Z., *Zawód bibliotekarza w II Rzeczypospolitej*, „Roczniki Biblioteczne” 1982, R. 26, z. 1-2.
- Globan-Klas T., *Cywilizacja medialna. Geneza, ewolucja, eksplozja*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2005.
- Globan-Klas T., Sienkiewicz P., *Spółczesność informacyjna. Szanse, zagrożenia, wyzwania*, Wydawnictwo Fundacji Postępu Telekomunikacji, Kraków 1999.

- Gmiterek W., *Bibliotekarze dyplomowani – wczoraj, dziś i jutro*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*, t.1, Poznań, 15-17 czerwca 2005 r. Konferencja naukowa, Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, 2005 [dostęp 17.08.2010], <http://www.ml.put.poznan.pl/2005/referaty.html#41>.
- Jazdon A., *Bibliotekarz dziedzinowy – nowe spojrzenie po latach*, „Bibliotekarz” 2001 nr 2.
- Jazdon A., *O nowych stanowiskach, specjalnościach i zawodach*, [w:] *Wielkopolskie forum bibliotekarzy. Zawód bibliotekarza i współpraca różnych sieci*, Leszno 2003 [dostęp 13.08.2010], <http://www.mbpleszno.leszczynskie.net/STRONA204.HTM>.
- Kałuża E., *Wczorajsza przyszłość: jutro bibliotekarstwa polskiego w artykułach Przeglądu Bibliotecznego z lat 1946-1988 (gazetka ścienna)*, [w:] *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?*, Politechnika Łódzka, Łódź 2006.
- Kamińska J., *Biblioteka jako organizacja ucząca się*, [w:] *Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy*, red. Z. Dacko-Pikiewicz, M. Chmielarska, Wyższa Szkoła Biznesu, Dąbrowa Górnicza 2005.
- Kamińska M.H., *Kształcenie infobrokerów w Polsce*, EBIB 2008 nr 4 [dostęp 13.08.2010], <http://www.ebib.info/2008/95/a.php?kaminska>.
- Kanczak A., Szołtyś K., *Czy w bibliotece XXI. wieku jest miejsce dla bibliotekarza?*, [w:] *Biblioteki XXI. wieku. Czy przetrwamy?*, Politechnika Łódzka, Łódź 2006.
- Krysiak E., *Kto to jest „bibliotekarz systemowy”?*, „Bibliotekarz” 1996 nr 10.
- Kołodziejka J., *Biblioteka a świat współczesny*, Ossolineum, Wrocław 1973.
- Kultura organizacyjna w bibliotece*, red. H. Brzezińska-Stec, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2008.
- Leleweł J., *Bibliograficznych ksiąg dwoje*, t. 2, J. Zawadzki, Wilno 1826.
- Majkowska-Aleksiewicz A., *Kształtowanie się zawodu bibliotekarza w Polsce Ludowej*, „Roczniki Biblioteczne” 1982 R. 26, z. 1-2.
- Maleczyńska K., *Kształtowanie się zawodu bibliotekarza w Polsce do 1914 r.*, „Roczniki Biblioteczne” 1982 R. 26, z. 1-2.
- Materska K., *Edukacyjny paradygmat biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy*, [w:] *Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy*, red. Z. Dacko-Pikiewicz, M. Chmielarska, Wyższa Szkoła Biznesu, Dąbrowa Górnicza 2005.
- Matysiak D., *Digitalizacja jako proces zabezpieczenia i udostępniania zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, [w:] *Wybrane aspekty ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego*, red. A. Kowalska, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań-Kalisz 2010.
- Nowak E.P., *Broker informacji – odpowiedź na zapotrzebowanie XXI wieku*, „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 2006 nr 1.
- Perechuda K., *Metody zarządzania przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo AE, Wrocław 1998.
- Pindłowa W., *Rola biblioteki w procesie wyłączenia i włączania społecznego*, [w:] *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?*, Politechnika Łódzka, Łódź 2006.
- Piotrowicz G., *Kultura organizacyjna jako zasób strategiczny współczesnej biblioteki akademickiej*, [w:] *Kultura organizacyjna w bibliotece*, red. H. Brzezińska-Stec, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2008.
- Piotrowicz G., *Model hybrydowy współczesnej polskiej biblioteki akademickiej*, [w:] *Polskie bibliote-*

- ki akademickie w Unii Europejskiej*, Łódź 23-25 czerwca 2004, Konferencja naukowa Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej 2004 [dostęp 19.08.2010], http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne_teksty/piotrowicz.pdf.
- Piotrowicz G., *Kreowanie serwisów informacyjnych w hybrydowej bibliotece uczelnianej*, [w:] *Profesjonalna informacja w Internecie*, red. M. Kocójowa, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005.
- Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy*, red. Z. Dacko-Pikiewicz, M. Chmielarska, Wyższa Szkoła Biznesu, Dąbrowa Górnicza 2005.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Sportu w sprawie kwalifikacji zawodowych, jakie powinna posiadać osoba zatrudniona na stanowisku kustosa bibliotecznego, starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty z 20 maja 2005 r. (DzU 2005, nr 101, poz. 844).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 sierpnia 2006 r. w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej (DzU 2006, nr 155 poz. 1112).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 1961 r. w sprawie uposażenia pracowników szkół wyższych, Polskiej Akademii Nauk i jej placówek naukowych (DzU 1961, nr 43, poz. 225).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 listopada 1961 r. w sprawie warunków zatrudniania oraz kwalifikacji pracowników techniczno-badawczych i dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej w Polskiej Akademii Nauk (DzU 1961, nr 52, poz. 286).
- Senge P., *Pięta dyscyplina: teoria i praktyka instytucji uczących się*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1998.
- Shumaker D., Tyler L.A., *Embedded Library Services*, [w:] *An Initial Inquiry into Practices for Their Development, Management, and Delivery*, Denver 2007 [dostęp 20.08.2010], <http://www.sla.org/pdfs/sla2007/ShumakerEmbeddedLibSvcs.pdf>.
- Siess J. A., *Bibliotekarstwo uczestniczące – co to takiego i czy nas bezpośrednio dotyczy?*, EBIB 2009 nr 9 [dostęp 20.08.2010], <http://www.ebib.info/2009/109/a.php?siess>.
- Smentek D., „*Jak dobrze, że jesteś*”, czyli bibliotekarz systemowy oczami producenta oprogramowania, EBIB 2006 nr 2 [dostęp 18.08.2010], <http://www.ebib.info/2006/72/smentek.php>.
- Spółeczeństwo informacyjne*, red. J. Papińska-Kacperek, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Szyndler B., *I książki mają swoją historię*, LSW, Warszawa 1982.
- Ustawa o bibliotekach z dnia 9 kwietnia 1968 r. (DzU 1968, nr 12, poz. 63).
- Ustawa o szkolnictwie wyższym z dnia 25 listopada 1958 r. (DzU 1958, nr 68, poz. 336).
- Ustawa o szkolnictwie wyższym z dnia 4 maja 1982 r. (DzU 1982, nr 14, poz. 113).
- Ustawa o szkolnictwie wyższym z dnia 12 września 1990 r. (DzU 1990, nr 65, poz. 385).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (DzU 2005, nr 164, poz. 1365).
- Wojciechowska M., *Zespoły zadaniowe i heurystyczne metody rozwiązywania problemów*, [w:] *Zarządzanie kadrami w bibliotece*, red. J. Kamińska, B. Żołędowska-Król, SBP, Warszawa 2008.
- Wybrane aspekty ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego*, red. A. Kowalska, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań-Kalisz 2010.
- Zarządzanie kadrami w bibliotece*, red. J. Kamińska, B. Żołędowska-Król, SBP, Warszawa 2008.

Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie określenia kwalifikacji zawodowych jakie powinna posiadać osoba zatrudniona w uczelni na stanowisku kustosa bibliotecznego, starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty, M.P. 1991 nr 36, poz. 266.

Żmigrodzka B., *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej*, „Portal” 2009 nr 2/3(4).

A LIBRARIAN CLOSER TO A READER – ABOUT THE NEED TO DEVELOP LIBRARY STAFF

Summary

The authors present duties of a contemporary librarian – an employee of Wrocław University of Economics against the background of history of the profession. Librarians face the increase of information, digitalisation of library resources and first of all now as the information society is being built expectations of library users. The authors point at the need for professional specialisation.

Agnieszka Bobruk, Magdalena Pruszyńska

OPRACOWANIE 4D CZYLI KATALOGOWANIE NOWEJ GENERACJI

Wstęp

Pojęcie „opracowanie 4D” to termin stworzony na potrzeby niniejszego referatu. Jest to nowe spojrzenie na zmiany, które zachodzą w sposobie katalogowania danych. Pierwszym etapem w historii katalogowania były karty katalogowe, następnym komputeryzacja i możliwość przeglądania informacji o zbiorach w komputerze, trzeci wymiar to Internet i obecność katalogów w przestrzeni internetowej. Kolejny etap to era nowych zbiorów, automatyczne generowanie danych katalogowych oraz interaktywny udział użytkowników w tworzeniu katalogów.

Obecnie kataloguje się nie tylko książki, zbiory dźwiękowe, graficzne i cyfrowe, lecz także strony internetowe poprzez tworzenie profesjonalnych skryptów do wykazywania tych stron – wszystko po to, aby zawarte na stronie internetowej wiadomości mogły zostać zauważone przez użytkownika i zaistnieć w sieci. Bibliotekarze skupiają się przede wszystkim na opisie formalnym, szczególnie na strukturze i opisie haseł osobowych. W przyszłości opis ten będzie rozszerzony o informacje dotyczące instytucji, w których pracuje autor, języki, w których ukazały się publikacje, wersje nazwiska w różnych językach itp.

Przyszłość katalogowania to przede wszystkim tworzenie takiej informacji o zbiorach, która pozwala na szybkie do niej dotarcie i uzyskanie przez użytkownika sieci dostępu do treści np. książki poprzez wyszukiwarki, takie jak Google.

RDA (Anglo-amerykańskie Reguły Katalogowania)

Obszerne informacje i łatwe ich wyszukiwanie w sieci wspomogą nowe standardy katalogowania. Jednym z takich standardów jest RDA (Resource Description and Access). Jest to nowsza wersja AACR2 (Anglo-American Cataloguing Rules, Second Edition). Prace nad nowym formatem miały na celu stworzenie koncepcyjnego modelu powiązań atrybutów, które są niezależne od formatów w strukturze danych, oraz komunikacji, ponieważ w każdych przepisach zasady stają się

coraz bardziej złożone w zależności od formatu zasobów. Budowa ich zawiera zasady ogólne i następujące po nich specjalistyczne, obejmujące książki i inne materiały drukowane, materiały kartograficzne, manuskrypty, muzykę, nagrania dźwiękowe, nagrania wideo, materiały graficzne, materiały elektroniczne, mikrofilmy i zasoby ciągłe.

RDA ma na celu sformułowanie jak najprostszych zasad, szybko adaptujących różne zasoby z minimum specjalistycznych instrukcji. Całość ma być oparta na odpowiednio dobranych przykładach tak, aby katalogujący nie zastanawiał się, jaki format wybrać.

Z powodu braku jednolitych zasad i konsekwencji w działaniu wśród bibliotekarzy pojawia się także dylemat, czy akademickie prace naukowe opracowywać jako wydawnictwo ciągłe, czy zwarte.

RDA ma być rozwiązaniem katalogowania i wyszukiwania zasobów informacyjnych dostępnych w szerokim zakresie formatów oraz adaptacji. Dobrym przykładem jest powieść opublikowana w twardej i miękkiej oprawie, w druku standardowym i olejnym, w alfabecie Braille'a, w plikach cyfrowych, nagraniach mówionych na taśmach i na płytach CD. Dodatkowo powieść ta może być źródłem adaptacji dla innych form przekazu, jak filmów, oper oraz baletu. RDA będzie umożliwiało powiązanie tych relacji tak, aby użytkownik otrzymywał informacje o wszystkich zbiorach z rozgraniczeniem na rodzaj nośnika: książka, wideo, CD itp. Natomiast bibliotekarz nie będzie musiał się zastanawiać, czy książka na CD jest dokumentem elektronicznym i należy opracowywać ją jako dokument elektroniczny, czy dokumentem tekstowym zapisanym na nośniku elektronicznym i katalogować go jako książkę [Chapman 2006].

Opracowywanie zbiorów cyfrowych a standaryzacja opisu – dokąd zmierzamy?

Tradycyjnej bibliotece od kilku lat towarzyszą biblioteki cyfrowe. O ile zbiory biblioteczne są wspólne dla obydwu typów bibliotek, o tyle katalogowanie odbywa się niejednokrotnie równoległe i nie zawsze opisy są łączone w katalogu OPAC i katalogu cyfrowym. Różne też są zasady opracowania tych zbiorów.

Popularnym i rozpowszechnionym formatem metadanych jest Dublin Core¹. Jego 15 elementów pozwala na stworzenie opisu bibliograficznego źródeł elek-

¹ Ogólny standard metadanych.

tronicznych. Istnieją tablice zgodności między Dublin Core a formatem MARC² (MACHine-Readable Cataloguing), umożliwiające pobieranie danych za pomocą protokołu Z39.50 [Nahotko 2004]. Początkowo opisy w systemie dLibra oparte na Dublin Core przypominały katalogowanie tradycyjne, gdy jeszcze nie było Internetu oraz związanej z tym wymiany informacji i danych. Dokumenty się dublowały, a ich opisy bardzo różniły. Autorzy o takich samych imionach i nazwiskach byli wprowadzani kilkakrotnie, co powodowało rozdrobnienie informacji. Jest to dowód na to, że dane katalogowe muszą być dokładne, każdy znak jest ważny (np. litera, kropka, przecinek), bo precyzyjne wprowadzanie danych gwarantuje niepowtarzanie się informacji w postaci zduplikowanych rekordów, a przez to są one szybciej dostępne i nie wprowadzają w błąd użytkownika.

Działania lokalne i międzynarodowe NUKAT, OCLC oraz World Cat

Biblioteki opracowywały swoje zbiory w dopasowaniu do potrzeb lokalnych użytkowników. Polski projekt NUKAT (Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny), Nowozelandzkie Biblioteki NUC – New Zealand National Union Katalog, inne narodowe katalogi, WorldCat³ i OCLC (Online Computer Library Center) spowodowały, że nie ma dowolności w interpretacji formatu oraz danych. Pomimo różnorodności systemów struktura danych jest jednolita i może następować wymiana rekordów między bibliotekami, co znacznie skraca czas opracowywania zbiorów.

Nowym przedsięwzięciem NUKAT jest Autostrada Informacji Cyfrowej, projekt dofinansowywany ze środków Unii Europejskiej w latach 2009-2012, mający na celu rozbudowę i unowocześnienie katalogów NUKAT i KaRo, katalogu *on-line* bibliotek Uniwersytetu Warszawskiego (UW) i biblioteki cyfrowej e-bUW. Wszystkie działania w ramach tego projektu mają na celu uzupełnienie informacji o zbiorach o pozycje nie wprowadzone jeszcze do katalogu, rozszerzenie liczby opisów poprzez przejście i scalenie opisów publikacji z 30 polskich bibliotek

² Format służący do zapisu i wymiany danych zgodnie z normą ISO 2709:1996 (PN-ISO 2709:1998), używany w bazach katalogowych i bibliograficznych. Dane te są uporządkowane, ujednolicone tak, by odpowiednio zaprojektowane oprogramowanie mogło je prawidłowo zinterpretować [Biblioteka Narodowa].

³ Katalog rozproszony łączący zbiory 71 000 bibliotek ze 112 krajów, które są uczestnikami serwisu Online Computer Library Center. Katalog jest tworzony i prowadzony przez biblioteki, których zbiory są w nim ujęte [Wikipedia].

naukowych oraz dostarczenie wykazu bezpośredniej zawartości zbiorów dzięki bibliotece cyfrowej [NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej (2010)].

Nowe zbiory i zasoby specjalne

Ebook jako cyfrowa prezentacja druku daje nowe możliwości rozpowszechniania książek. Ich zapis w takich formatach, jak: PDF, HTML, DjVu, powoduje, że zawartość książek staje się bardziej powszechna i elastyczna od tradycyjnej wersji drukowanej. Postać elektroniczna może być w pełni indeksowana, przez co czytelnicy mogą poszukiwać tych książek przez wyszukiwarki.

Wydawnictwo Springer, spełniając oczekiwania użytkowników, wprowadziło na rynek kolekcje Springer E-books i przeprowadziło badania dotyczące korzyści wynikających z istnienia ebooków dla bibliotek akademickich i naukowych oraz ich użytkowników w latach 2007 i 2008:

- a) dla bibliotekarzy:
 - powiększenie istniejących kolekcji,
 - nowe programy do gromadzenia zbiorów,
 - zapoznanie użytkowników z ebookami;
- b) dla użytkowników:
 - łatwiejszy i szybszy sposób na odnalezienie właściwej treści,
 - dostępność ebooków jest większa w porównaniu z tradycyjnymi książkami z biblioteki [Velde, Ernst 2009].

Bibliotekarze, umieszczając informacje o ebookach w katalogu w formacie MARC, list URL lub list od A do Z, docierają do szerszego grona użytkowników. Na przykład Wydawnictwo Springer dostarcza rekordy w formacie MARC wszystkim klientom ebooków. Bibliotekarze mogą pobierać bezpłatnie rekordy generowane przy użyciu metadanych Springera (zawierają one najczęstsze pola potrzebne bibliotekom do załadowania ebooków do OPAC). Opisy rekordów są również dostępne przez usługę OCLCs WorldCat Collection Sets lub samodzielnie z World-Cat na podstawie numerów kontrolnych OCLC.

Możliwość znalezienia ebooków w takich wyszukiwarkach, jak np. Google, powoduje wzrost popularności z nich korzystania. Większą rolę w kierowaniu do ebooków odgrywa jednak katalog biblioteczny. Możliwe jest to dzięki ładowaniu rekordów MARC do OPAC biblioteki. Obligatoryjne jest umieszczenie informacji na stronie biblioteki.

Monitoring korzystania z ebooków w dwóch australijskich uniwersytetach przed i po wgraniu rekordów MARC w katalogu bibliotecznym pokazuje wyraźny

wzrost użycia ebooków, gdy opisy istnieją w OPAC. Prawdopodobieństwo korzystania z ebooków skatalogowanych jest dwa razy większe, niż z tych nie skatalogowanych.

Format ONIX – nowa forma wymiany informacji między wydawcami, księgarzami i bibliotekarzami

Na rynku polskim dostępna jest czytelnia *on-line* ibuk, która oferuje dostęp do elektronicznych wersji popularnych podręczników akademickich. Działa ona na zasadach wypożyczalni. Biblioteka wykupuje pakiet, który zawiera np. pięć jednoczesnych dostępów do wybranej pozycji. Wydawnictwo nie oferuje jeszcze możliwości pobierania opisów subskrybowanych pozycji ani też narzędzi kontrolujących aktualność linków i dostępu do bazy. Czytelnia oferuje opis, spis treści, a także fragment publikacji dla każdego użytkownika. Dostępny jest również zapis danych w formacie ONIX. Jest to format metadanych rozszerzony o opis bibliograficzny, ilustracje, recenzje, streszczenia, fragmenty publikacji i spis treści. Niestety obecnie w Polsce nie ma możliwości wykorzystania tego formatu na potrzeby bibliotek. Natomiast OCLC wykorzystuje ten format poprzez pobieranie danych w formacie ONIX od wydawcy, wzbogacenie ich za pomocą narzędzi WorldCat i odesłanie do wydawcy do użycia w jego systemach. Te wzbogacone metadane są w ten sposób wcześniej dostępne także dla bibliotek. Inną usługą oferowaną przez OCLC jest kontraktowe katalogowanie dla wydawców, przyjmując za punkt wyjścia dane tytułu z ONIXa. OCLC oferuje rozwiązania katalogowe dla wydawców i sprzedawców, którzy dostarczają bibliotekom rekordy MARC [OCLC].

Tagowanie – interaktywne porozumienie z czytelnikiem

Nowe interaktywne technologie wspomagają dotarcie do użytkowników, ułatwiają im dostęp i komunikację. Jedną z takich metod jest dodanie możliwości tagowania do katalogu, czyli udostępnienie czytelnikom możliwości dodawania własnych słów kluczowych – tagów opisujących rekordy.

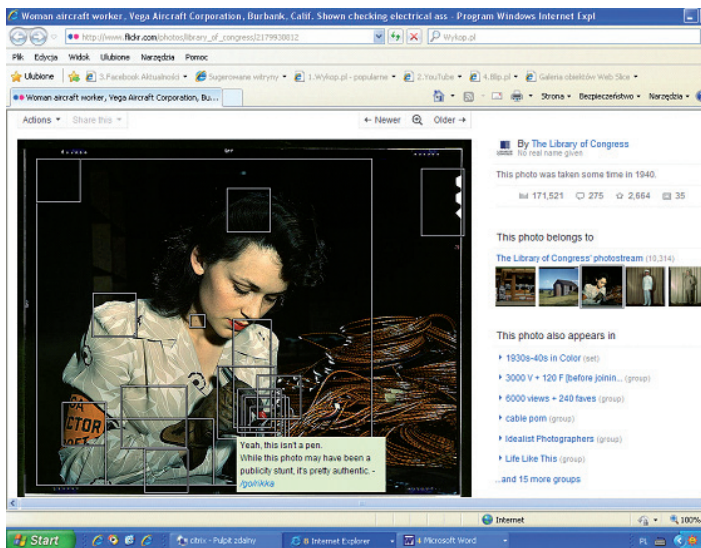
Na Uniwersytecie Pensylwanii czytelnicy mogą otagowywać dane katalogowe własnymi terminami na potrzeby własne lub innych użytkowników. Możliwość tagowania wywołuje zarówno pozytywne, jak i negatywne konsekwencje. Jednym z problemów przy tagowaniu jest brak hierarchii i synonimów. W kartotece haseł wzorcowych w wyniku powiązań relacyjnych można dotrzeć do terminów

węższych i szerszych, w liczbie pojedynczej i mnogiej. Zagroženiem dla tagowania jest również tzw. *spagging*, czyli złe intencje użytkownika, który taguje w celu uzyskania korzyści lub aby celowo wyrządzić szkodę. Jedyne sposoby przeciwdziałania temu zjawisku to udostępnienie użytkownikom możliwości zgłaszania błędnych tagów oraz usuwanie ich na bieżąco przez bibliotekarzy.

Tagowanie pokazuje najnowsze i najbardziej poszukiwane pozycje, daje duże możliwości przy opisie zbiorów specjalnych, takich jak grafika czy filmy. Jego połączenie z kontrolowanym słownictwem daje możliwość szerszego przeszukiwania zbiorów.

Same opisy nie zawierają w sobie wiele informacji. Otagowanie ich daje możliwość zaistnienia zbiorom bardzo trudnym do wyszukiwania. Na przykład jeśli ktoś nie zna tytułu i autora poszukiwanego obrazu, to trudno mu go znaleźć. Biblioteka Kongresu umożliwiła swoim czytelnikom tworzenie tagów dla obrazów. Przykład taki przedstawiony jest na stronie http://www.flickr.com/photos/library_of_congress/2179930812.

Oprócz dodawania tagów istnieje tam również możliwość umieszczania komentarzy – zarówno na samym zdjęciu, jak i pod nim (rys. 1).

Rys. 1. Przykład tworzenia tagów przez czytelników przy opisie fotografii znajdującej się w katalogu Biblioteki Kongresu

Źródło: [http://www.flickr.com/photos/library_of_congress/2179930812/in/set-721576036713-70361/].

Tags

- Library of Congress [Biblioteka Kongresu]
- woman [kobieta]
- worker [pracownik]
- wires [kable, przewody]
- blouse [bluzka]
- armband [opaska na rękę]
- lipstick [szminka]
- labor [praca]
- red [czerwony]
- 1942
- june [czerwiec]
- USA
- factory [fabryka]
- Vega [nazwa firmy]
- Aircraft [lotnictwo, samolot]
- war time [czas wojny]
- gloves [rękawiczki]
- cables [kable]
- Bransby, David
- assembly [montaż]
- color [kolor]
- glove [rękawiczka]
- brunette [brunetka]
- Burbank [nazwa miejscowości]
- coil [krąg]
- electrical [elektryczny]
- employed [zatrudniony, zatrudniona]
- inspector [inspektor]
- David Bransby

Podane powyżej tagi wskazują na różnorodność interpretacji i sposobu poszukiwania zamieszczonego zdjęcia. Każdy tag wskazuje wiele wyników użytkownikowi poszukującemu zdjęć na określony temat, co byłoby niemożliwe przy tradycyjnym sposobie opisywania danych. Zbiory graficzne czy filmowe są trudne do opisywania i do wyszukiwania, natomiast tagi uzupełniają formalne opisy poprzez swobodne słowa, które dokładniej opisują poszczególne elementy zbiorów, takie jak kolor, kształt itp. Nie jest to natomiast możliwe przy tradycyjnym

opisie rzeczowym, który jest sztywny, a słowa kluczowe lub hasła przedmiotowe są z góry określone i sformalizowane [Steele 2009].

Kolejnym przykładem na interaktywność relacji bibliotekarz – czytelnik jest ich kontakt w Second Life. Istnienie bibliotek w wirtualnej przestrzeni to możliwość reklamy i dostarczenia szerokiej informacji na temat zbiorów, a także odsłanie użytkownika do katalogu realnej biblioteki.

Wiki stworzone dla pilotażowego projektu OSMOSIS

Biblioteki w Nowej Zelandii są szczególnie aktywne w opracowaniu zbiorów, większość z nich bierze udział w New Zealand National Union Catalogue (NUC), znanym również jako Katalog Bibliotek Nowozelandzkich. Wszystkie rekordy i informacje o zbiorach gromadzi Biblioteka Narodowa Nowej Zelandii (NLNZ). W roku 2006 NLNZ i OCLC podpisały partnerską umowę o współpracy. Pozwala to na aktywną pracę w trzech bazach: lokalnego katalogu biblioteki, NUC i OCLC. OSMOSIS jest narzędziem programowym, które identyfikuje nabytki i ubytki w zasobach bibliotecznych. W roku 2008 NLNZ użyła OSMOSIS do poprawnego wsadowego procesu uaktualnienia zasobów Biblioteki Narodowej w NUC. Aby komunikacja między bibliotekami biorącymi udział w projekcie (1 biblioteka publiczna, 4 biblioteki uniwersyteckie oraz 1 konsorcjum skupiające 5 bibliotek publicznych) działała sprawnie i bez zakłóceń, stworzono dwie wiki⁴. Pierwsza z nich to repozytorium do dokumentacji potrzebnej nowozelandzkim i międzynarodowym użytkownikom OSMOSIS. Druga ma zakres lokalny i zawiera dokumentację projektu oraz sumaryczne raporty. Platformą działania była *wetpaint*. Obydwie wiki były stworzone jako strony prywatne. Dokumenty były chronione przez moderatorów, którzy mogli je zmieniać, użytkownicy zaś mogli dodawać komentarze. Największe wykorzystanie wiki odnotowano w pierwszym roku działania projektu. Platforma służyła do kontroli tego, co już zostało zrobione i kiedy będzie dostępna kolejna porcja gotowych rekordów. Umożliwiała ona też wymianę doświadczeń, zadawanie pytań i uzyskiwanie odpowiedzi od całej grupy.

Wyniki realizacji projektu wykazały, że dane w katalogach bibliotecznych nie zawsze dają się porównywać. Spowodowane jest to lokalnym opisywaniem książek. Biblioteki dopasowywały zasady katalogowania do potrzeb użytkowników danej biblioteki. Kolejne problemy to niepełne rekordy oraz niska jakość

⁴ Nazwa specjalistycznych stron internetowych (Web 2.0), które można nie tylko oglądać, ale też tworzyć, edytować i zmieniać bezpośrednio za pomocą przeglądarki internetowej [Wikipedia].

rekordów ebooków dostarczanych przez wydawców lub dostawców [Mincic-Obradovic 2007].

Katalogowanie a wyszukiwanie

W katalogu mieści się skrót całości zbioru. Szukanie informacji i jej odnajdywanie to ważne umiejętności. Dziś informacja jest rozproszona, np. książki z kolekcji Safari szukamy na stronach z bazami danych, ponieważ nie znajdziemy o nich informacji w katalogu. Niejednokrotnie, szukając pełnej informacji, przeszukujemy katalog elektroniczny oraz tradycyjny, bazy danych, biblioteki cyfrowe i księgarnie internetowe.

Katalogi bibliotek ewoluują, co za tym idzie, zmieniają się również katalogujący. Muszą oni połączyć ze sobą naukę katalogowania (normy, strefy, kropki, pola itp.) z nowymi sposobami zapisu danych. Przyszli bibliotekarze zorganizują i zindeksują strony danych cyfrowych, będą używać mutliwyszukiwarek wielobazowych, będą indeksować zapytania. Już teraz katalogerzy wychodzą naprzeciw użytkownikom: dodają okładki, spisy treści, źródła elektroniczne dostępne w sieci, starają się, aby w katalogach wyszukiwało się jak w wyszukiwarce: po formach, po formach odmiennych, z rodzajnikami i bez, omijając reguły ortograficzne.

Opracowanie 4D to nowe metody opisu wszystkich rodzajów dokumentów, tak aby każdy użytkownik dowolnie wybraną drogą mógł do niego dotrzeć, a sposób prezentacji danych był przejrzysty i interaktywny. Opracowanie 4D nie będzie istnieć, póki nie wprowadzimy opisów wszystkich książek do katalogów, nie połączymy się z NUKAT, KaRo (Katalog Rozproszonych Bibliotek Polskich), nie będziemy posiadać książek w bibliotece cyfrowej, a nasz katalog nie będzie otwarty na użytkownika.

Katalogowanie będzie istnieć i ma swą przyszłość, ponieważ zbiory się zmieniają, formy opisu także, ale sam fakt katalogowania pozostaje bez zmian.

Literatura

Biblioteka Narodowa [dostęp 06.11.2010], <http://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/nfs/marc/co-to-jest-format-marc>.

Chapman A., *RDA: A New International Standard*, Ariadne 2006 nr 49 [dostęp 20.07.2010] <http://www.ariadne.ac.uk/issue49/chapman/>.

Katalog Biblioteki Kongresu [dostęp 20.07.2010], http://www.flickr.com/photos/library_of_congress/2179930812.

Mincic-Obradovic K., *New work spaces: wikis for cataloging collaborations*, Library Hi Tech 2009 vol. 26 nr 7 [dostęp 20.07.2010], <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?issn=0741-9058&volume=26&issue=7&articleid=1812406&show=abstract>.

Nahotko M., *Metadane. Sposób na uporządkowanie Internetu*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2004.

NUKAT– Autostrada Informacji Cyfrowej [dostęp 20.07.2010], <http://autostrada.buw.uw.edu.pl/>.

OCLC now offers Metadata Services for Publishers to enhance title metadata for use in the supply chain [dostęp 20.07.2010], <http://www.oclc.org/us/en/news/releases/200954.htm>.

Steele T., *The new cooperative cataloging*, Library Hi Tech 2009 vol. 27 nr 1 [dostęp 20.07.2010], <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=1775784&show=abstract>.

Wikipedia [dostęp 06.11.2010], <http://pl.wikipedia.org/wiki/Wiki>.

Wikipedia [dostęp 06.11.2010], <http://pl.wikipedia.org/wiki/WorldCat>.

Velde Van der W., Ernst O., *The future of eBooks? Will print disappear? An end-user perspective*, "Library Hi Tech" 2009 vol. 27 nr 4 [dostęp 20.07.2010], <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?issn=0737-8831&volume=27&issue=4&articleid=1827323&show=abstract>.

4D DESCRIPTION OR NEXT GENERATION CATALOGUING

Summary

The paper aims to present recent trends in cataloguing. The authors pay special attention to the ways of data presentation and to interactive catalogues. Another problem which is discussed in this paper are new collections and their influence on users and librarians.

Elżbieta Pieńkowska

KLASYFIKACJA ZBIORÓW DO WOLNEGO DOSTĘPU JAKO CZĘŚĆ SKŁADOWA SYSTEMU INFORMACYJNO- -WYSZUKIWAWCZEGO BIBLIOTEKI

J.-C.C.: *Trzeba przyznać, że nie ma trudniejszej rzeczy niż klasyfikowanie książek w bibliotece. Chyba że próba przywrócenia odrobiny ładu w świecie. Ale kto by się na to poważył? Jak zatem segregować książki? Według dziedzin? Wówczas jednak na jednej półce stałyby tomy o bardzo różnych formatach. A więc według formatów? A może według epok lub autorów? Są autorzy, którzy pisali o wszystkim. Jeśli zdecyduje się pan na klasyfikację dziedzin, taki autor jak Kircher znajdzie się w każdym dziale.*

U.E.: *Leibniz miał ten sam problem, sprowadzający się do systematyzacji wiedzy. To samo pytanie zadawali sobie d'Alembert i Diderot w odniesieniu do Encyklopedii.*

J.-C. Carriere, U. Eco, *Nie myśl, że książki znikną*,
wywiad przeprowadził Jean-Philippe de Tonnac,
Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2010

Analiza systemów klasyfikacji zbiorów do wolnego dostępu

Informacje o zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu są dostępne poprzez języki informacyjno-wyszukiwawcze: język katalogu systematycznego, język haseł przedmiotowych, słowa kluczowe i od niedawna, tj. od połowy 2007 r., język haseł przedmiotowych KABA. Pierwszy z wymienionych był używany do 1980 roku. W miarę rozwoju opracowania rzeczowego wprowadzono własny język haseł przedmiotowych (1980-1999), którego kartoteka haseł wzorcowych została bazą dla słów kluczowych stosowanych w PROLIB od 1996 roku [Żmijewska 2007]. Natomiast język KABA jest przyjęty w OPAC tylko w opisach kopiowanych z NUKAT. Klasyfikacja zbiorów do wolnego dostępu jest piątym językiem informacyjno-wyszukiwawczym przyjętym w 2009 roku. Decyzja o jego wprowadzeniu była podjęta już na etapie projektowania założeń funkcjonalnych nowego gmachu Biblioteki.

Za podstawę pracy przyjęto następujące zasady:

- schemat klasyfikacji musi być sztywny, ale na tyle elastyczny, żeby pozwalać na rozbudowę działów w miarę rozwoju piśmiennictwa i wzrostu zasobu zbiorów Biblioteki,
- klasyfikacja zbiorów musi odpowiadać na zapotrzebowania Uczelni,
- zmiana w organizacji pracy i udostępnianiu zbiorów nie może powodować przyrostu zatrudnienia.

Przygotowanie projektu schematu klasyfikacji zostało poprzedzone analizą różnych rozwiązań systemów klasyfikacji zbiorów w wolnym dostępie, zwanej w dalszej części pracy klasyfikacją WD. Postanowiono ocenić systemy klasyfikacji stosowane w bibliotekach naukowych pod kątem możliwości ich wdrożenia w Bibliotece:

1. Klasyfikacja Biblioteki Kongresu (KBK, angielski skrót – LCC) – biblioteki uniwersyteckie (w Gdańsku, w Łodzi i w Warszawie),
2. Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna (UKD) – wybrane biblioteki techniczne (Biblioteka Politechniki Łódzkiej i Biblioteka Politechniki Świętokrzyskiej) oraz Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
3. Światowe systemy klasyfikacji w wybranych naukach,
4. Polskie rozwiązania w zakresie klasyfikacji.

Ad 1. Podział piśmiennictwa w KBK jest inny niż w piśmiennictwie europejskim, dlatego w Polsce klasyfikację KBK stosują wielkie biblioteki ogólne¹. Przyjęcie klasyfikacji KBK wymaga:

- nabycia tablic podstawowych (9 tytułów) i corocznej prenumeraty *on-line*, w zależności od liczby stanowisk, tzn. za każde stanowisko oddzielnie; zakup tablic jest jednorazowy, ale należy co 2-3 lata odnawiać ich stan posiadania; ważny jest sprawdzony pośrednik w kontaktach z Biblioteką Kongresu;
- przeszkolenia pracowników we własnym zakresie danej biblioteki; według jednej z bibliotek efektywny czas szkolenia wynosi od sześciu do ośmiu miesięcy;
- założenia, że przy wpływie pięciu tysięcy tytułów rocznie do klasyfikowania muszą być już zatrudnione dwie osoby, na przykład: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie zatrudniała w 2008 r. dziesięć osób w osobnej sekcji Oddziału Opracowania Zbiorów.

¹ Należy mieć na uwadze również techniczną stronę stosowania klasyfikacji KBK. Przdział przedmiotowy danego tytułu jest w języku polskim, ale jego angielskie odpowiedniki umieszcza się obowiązkowo w opisach – pole 699. Poza tym w skład opracowanej już sygnatury KBK wchodzi oznaczenie cyfrowe kolejnego egzemplarza w obrębie określonego tytułu w danym zakupie.

W Stanach Zjednoczonych dominują na równych prawach klasyfikacje KBK i Deweya (KDD), z tej drugiej czerpie swój rodowód UKD, która przeważa w Europie. Ze względu na odmienne podziały piśmiennictwa istnieją tablice przejścia między obu klasyfikacjami: UKD i KBK. Na przykład prawo i nauki polityczne stanowią odrębny dział KBK, a w UKD są częścią nauk społecznych.

Ad 2. UKD jest używana przede wszystkim w bibliotekach specjalnych, głównie technicznych [Konopka 2008]. Wyjątek stanowi Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Nauki społeczne są jednak szczególnie trudne do klasyfikowania, zarówno one same, jak i piśmiennictwo z ich zakresu. UKD proponuje bowiem zbyt dużo możliwości (zmiany symboli i ujęcia tematów), jak na potrzeby klasyfikacji WD. UKD nie była brana pod uwagę w Bibliotece ze względu na brak tradycji stosowania (w przeszłości jedynie Oddział Informacji Naukowej używał w swojej działalności kart CİNTE). Natomiast polskie wydanie skrócone tablic UKD na potrzeby bieżącej bibliografii narodowej było ważną pomocą w realizacji projektu klasyfikacji WD w Bibliotece – wyjaśniało terminy, stanowiło płaszczyznę porozumienia między jego uczestnikami.

Ad 3. Najbardziej znanym systemem klasyfikacji światowej literatury ekonomicznej jest system klasyfikacji czasopisma „Journal of Economic Literature”, co oznacza, że jest przede wszystkim przeznaczony do bieżącego opracowania rzeczowego prac ściśle związanych z naukami ekonomicznymi. Podobną funkcję pełni w informatyce, uważany za standard, system CCS (Computing Classification System) stworzony przez amerykańskie stowarzyszenie naukowe ACM (Association for Computing Machinery).

Ad 4. Na gruncie polskim istotne były systemy klasyfikacyjne: Polska Klasyfikacja Tematyczna² oraz schemat klasyfikacji działowej w „Przewodniku Bibliograficznym”. Uzupełnieniem analizy były lokalne klasyfikacje zbiorów, z których najważniejsza była klasyfikacja Biblioteki Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego oparta na Polskiej Bibliografii Prawniczej. Źródłem informacji były też schematy klasyfikacji zbiorów w bibliotekach naukowych, np. w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego z 2008 r., oraz podstawowe dzieła z określonych kierunków nauk społeczno-ekonomicznych.

Projekt schematu opracował kierownik Oddziału Opracowania Zbiorów, który zdecydował, że wstępne prace rozpocznie się od analizy księgozbioru Czytelni Ogólnej, uznając, że jej zbiory są reprezentatywne dla najnowszego okresu dzia-

² Wykaz dyscyplin naukowych według klasyfikacji KBN [dostęp 24.08.2006], <http://www.kbn.gov.pl/pub/kbn/docs/dyscypliny.html>.

łałości Biblioteki. Istotne było zdobycie praktycznego doświadczenia w pracy nad klasyfikacją WD. Prace w czytelni polegały na przeglądzie wybranych losowo działów i ocenie poprawności przyporządkowania zbiorów do danego działu na bazie przyjętego w 1995 r. specjalnie opracowanego dla czytelni schematu klasyfikacji zbiorów. Wykonano je w okresie wakacyjnym 2008 roku. Pierwszy zespół tworzyli pracownicy Oddziału Opracowania: dwie osoby o wykształceniu bibliotekoznawczym plus studia podyplomowe z zakresu ekonomii (handel zagraniczny, formy organizacyjne przedsiębiorstw oraz zarządzanie zasobami ludzkimi), jedna – absolwent Wydziału Inżynierjno-Ekonomicznego Uczelni, kierunek zarządzanie i inżynieria produkcji.

Podczas tworzenia projektu klasyfikacji konsultowano się również z pracownikami naukowymi. Było to inspirujące doświadczenie dla twórcy projektu. Naukowcy odnieśli się ze zrozumieniem do problemów stojących przed bibliotekarzami, chociaż w pracach bibliotekoznawczych często podkreśla się problemy wynikające z różnicy między klasyfikacją nauk a klasyfikacją piśmiennictwa. Użytkowano również projekt dziedzinowej klasyfikacji turystyki z Wydziału Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze.

Interesujące było zapoznanie się ze stanowiskiem Sekcji Nauk Ekonomicznych Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów „w sprawie propozycji likwidacji nauk ekonomicznych jako dziedziny nauk i sprowadzenie tych nauk jedynie do roli dyscypliny”³.

Na podstawie projektu zaakceptowanego pod koniec maja 2009 r. rozpoczęto kolejne prace nad tworzeniem szczegółowej klasyfikacji wielopoziomowej. Z inicjatywy jednego z członków zespołu radykalnej przebudowie uległ dział informatyki, którego podział został bardziej związany z procesem nauczania na Uczelni.

Aby mieć gwarancję rozmieszczenia na półkach 50% zbiorów w dniu otwarcia nowego gmachu biblioteki, podjęto trudną decyzję o skróceniu wielu działów w schemacie klasyfikacji. Kwestia poprawy klasyfikacji była brana pod uwagę już w momencie jej projektowania⁴, ale o tym rozwiązaniu zdecydował czas i możliwości zespołu. Ostatecznie została zatwierdzona klasyfikacja w dwóch wersjach ściśle ze sobą powiązanych: wersja skrócona, zawierająca tylko wykaz działów

³ Stanowisko_dotyczące_propozowanego_podziału_nauk [dostęp 15.12.2008], <http://www.ue.wroc.pl/uczelnia/1580>.

⁴ Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie porządkowała swoje zbiory w wolnym dostępie przez rok od momentu otwarcia dla czytelników (informacja uzyskana w 2008 r. w BUW).

głównych, oraz wersja rozbudowana w stosunku do skróconej, zawierająca opisy poszczególnych działów i wybranych poddziałów (utworzona ze względu na brak czasu i możliwości zespołu) oraz uzupełniona o indeks.

Główny podział klasyfikacji przedstawia się następująco:

O	Dział ogólny. Naukoznawstwo. Nauki bibliologiczne
F	Filozofia
P	Pedagogika. Psychologia
S	Zagadnienia społeczne. Polityka społeczna. Socjologia
PA	Prawo i polityka. Administracja. Samorząd terytorialny
H	Historia
JL	Językoznawstwo. Literatura
SK	Sztuka. Kultura fizyczna i sport
V	Kolekcje
E	Nauki ekonomiczne
G	Gospodarka
Z	Nauki o zarządzaniu
ZL	Zarządzanie zasobami ludzkimi. Praca
FR	Finanse. Rachunkowość
MK	Marketing. Konsumpcja
ST	Statystyka. Demografia
IT	Informatyka i technologie informacyjne
M	Matematyka
FA	Fizyka. Astronomia
CH	Nauki chemiczne. Przemysł chemiczny
B	Nauki biologiczne. Ekologia. Ochrona środowiska
R	Rolnictwo. Nauki o żywności i żywieniu
GE	Nauki o Ziemi. Geografia
NS	Nauki stosowane

Nie przyjęto porządku alfabetycznego w oznaczeniu działów, ponieważ zespołowi zależało na użyciu pewnego rodzaju akronimów w celu lepszej identyfikacji zbiorów, do wykorzystania w tworzeniu sygnatury wolnego dostępu (SWD) oraz nieograniczaniu rozbudowy klasyfikacji, która jest problemem wielu schematów klasyfikacji. Utworzono dwie specjalne kolekcje: jedna dotycząca Uczelni, druga – o nazwie Wratislaviana – zawierająca zbiory Biblioteki na temat Wrocławia, jego historii, kultury, zagadnień społeczno-ekonomicznych oraz związane z nim albumy, przewodniki, mapy.

Organizacja i zarządzanie projektem

Na początku czerwca 2009 r. roku rozpoczęto prace nad wdrożeniem klasyfikacji WD. Przyjęto założenie, że w tych pracach uczestniczą wszyscy bibliotekarze o odpowiednim przygotowaniu, którzy wyrazili zgodę na dodatkową pracę. Niezbędna była gwarancja systematycznej pracy, ale też i odpowiedzialność zawodowa. Stworzony w ten sposób zespół zadaniowy nazwano Zespołem Klasyfikującym, a kierownik Oddziału Opracowania Zbiorów otrzymał zadanie koordynowania jego prac. Wprowadzenie takiej formy organizacji ważnego dla biblioteki zadania było dla pracowników pewnym *novum*. Poza pojedynczymi akcjami nie wprowadzano do tej pory do biblioteki w sposób zorganizowany zarządzania poziomego.

Oddział Opracowania Zbiorów nie był w stanie sam podołać zadaniu, ponieważ już w 2006 r. zaczął się dla niego szczególnie trudny okres. W grudniu 2006 r. odszedł na emeryturę cały skład Oddziału Katalogów Rzeczowych i pracownicy musieli praktycznie już 2 stycznia 2007 r. przejąć opracowanie rzeczowe. Jeszcze pod koniec 2006 r. udało się odtworzyć kartotekę wzorcową słów kluczowych, która umożliwiła kontrolowanie słownictwa w opracowaniu rzeczowym. Rok 2007 był rokiem przełomowym, ponieważ system PROLIB otrzymał format MARC 21, a to oznaczało radykalną zmianę w opracowaniu formalnym zbiorów. Pod koniec 2008 r. nastąpiło podpisanie umowy z Centrum NUKAT o kopiowaniu, a w następnym roku – umowa o współkatalogowaniu oraz przygotowanie pracownika do funkcji korektora (nomenklatura stanowiska przyjęta w Centrum NUKAT).

Na pierwszym zebraniu Zespołu Klasyfikacyjnego ustalono w toku dyskusji zasady realizacji projektu, który miał objąć zbiory Biblioteki za okres 1990-2009 (Oddział Opracowania otrzymał zadanie klasyfikacji bieżącego wpływu). Przyjęto sposób i formę rozliczenia pracy w postaci formularza „Wykaz opracowanych tytułów” (tab. 1)⁵, sposób pobierania książek, ustalenie normy miesięcznej 100 sygnatur, rozliczanie w obrębie danego etapu („Ewidencja pracy” – pierwszy etap – po 3 miesiącach pracy – tab. 2). Dokonano próbnego sklasyfikowania losowo wybranej partii książek i jego oceny. Do koordynatora należało przygotowanie odpowiedniej liczby egzemplarzy schematu przyjętej klasyfikacji WD.

⁵ Druk jest opracowany w ustawieniu poziomym ze względu na pole uwag przeznaczone na wpisanie sygnatur pozycji z księgozbioru wieloegzemplarzowego; jedna karta zawiera 10 pozycji; przyjęto jako optymalną liczbę 5 kart ze względu na czas niezbędny na korektę i wpisanie symbolu klasyfikacji WD do rekordu opisu.

Tabela 1. Wykaz opracowanych tytułów

Nazwisko i imię

Numery inwentarzowe

Lp.	Nr inwentarzowy	Opis skrócony (pierwsze wyrazy tytułu, wydanie, rok)	Klasyfikacja WD	Sygnatura WD	Uwagi
1					
2					

Kontrola merytoryczna

Zatwierdzam

Tabela 2. Ewidencja pracy

Nazwisko i imię

Lp.	Inwentarz	Zakres sygnatur	Liczba pozycji	Data przekazania do opracowania	Kontrola	Uwagi
1						
2						

Narzędziem porozumiewania była lista e-mail, założona w celu szybkiego przekazywania informacji członkom zespołu. Wspomniane wyżej ustalenia oznaczały, że podstawą klasyfikowania jest opracowanie zbiorów z autopsji. W miarę upływu czasu liczba konsultacji malała dzięki nabywaniu doświadczenia przez zespół. Należy też podkreślić, że poprzez zapytania członkowie zespołu aktywnie wpływali na kształt klasyfikacji.

Postanowiono rozpocząć prace od najnowszych książek i stopniowo, cofając się, objąć klasyfikacją wszystkie zbiory, które wpłynęły do Biblioteki po 1990 roku. Jednocześnie nie kolidowałoby to z następnym etapem, jakim jest kodowanie zbiorów w systemie RFID. Na potrzeby systemu PROLIB firma Max Elektronik zaprojektowała, przy współudziale Biblioteki, moduł SWD, który został wdrożony w lipcu 2010 roku.

Wypracowano schemat organizacji pracy: Zespół Klasyfikacyjny nadaje symbole, które wprowadza do danego rekordu opisu Oddział Opracowania Zbiorów. Jeśli symbol budzi zastrzeżenia, to zgłaszane są uwagi do kierownika oddziału. W razie ich akceptacji następuje zwrot karty WD do jej autora z prośbą o przeanalizowanie symbolu klasyfikacji. Należy pamiętać, że w systemie PROLIB wszelkie zmiany w opisie wymagają zdjęcia autoryzacji z danego opisu, a po wprowadzeniu symbolu klasyfikacji do określonego pola opis należy ponownie autoryzować. W razie problemów z autoryzacją trzeba bowiem poprawić pola żądane

przez system PROLIB (np. wskaźniki). Należy dodać, że przyjęto również zasadę zaznaczania symbolu klasyfikacji WD na danej książce należącej do księgozbioru archiwalnego Biblioteki.

Pierwsze wnioski i kierunki zmian w systemie klasyfikacji WD

Literatura na temat wprowadzania wolnego dostępu w bibliotekach jest jeszcze niska, pierwsze podsumowanie tej problematyki w Polsce odnotowano dopiero w 2009 roku [Baran 2010]. Następnym etapem była konferencja „Biblioteka otwarta na zmiany”, zorganizowana we wrześniu 2010 r. przez Bibliotekę Uniwersytecką w Olsztynie, w czasie której wiele bibliotek podjęło się oceny przyjętego przez nie wolnego dostępu do zbiorów. Interesujące były stwierdzenia Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie na temat Klasyfikacji Biblioteki Kongresu, m.in. dotyczące rozbudowanych symboli klasyfikacyjnych, które utrudniają zlokalizowanie książki na półce [Fedorczyk-Falis 2010].

Dlatego można stwierdzić, że wprowadzenie nowej formy wyszukiwania do systemu informacyjno-wyszukiwawczego Biblioteki oznaczało przede wszystkim dla pracowników konieczność podnoszenia wiedzy szczególnie z zakresu nauk ekonomicznych. Natomiast Oddział Opracowania Zbiorów poszerzył swoje zadania w zakresie opracowania rzeczowego zbiorów o wprowadzenie nowego języka informacyjno-wyszukiwawczego. Z faktu przyjęcia i realizacji klasyfikacji WD wynika również możliwość analizy struktury zbiorów. Okazało się też, że innym problemem, nie brany pod uwagę wcześniej, stało się „rozjechanie się” używanej terminologii. Dwadzieścia lat zmian w nauce polskiej zaowocowało innym podziałem wiedzy. Klasyfikowanie coraz starszych pozycji zaczęło napotykać trudności. Dlatego nieunikniona jest weryfikacja schematu klasyfikacji WD. Ten etap należy traktować jako tymczasowy, ale nie oznacza to, że sama praca nad schematem klasyfikacji będzie ukończona. Pracuje się na stale zmieniającym się zbiorze. Dlatego trzeba być otwartym na zmiany.

Jedno się jednak nie zmienia: zawsze, każdemu opracowującemu zbiory powinny przyświecać zasady Jadwigi Ćwiekowej, które zacytowała w swojej pracy Urszula Żmijewska, związana z opracowaniem zbiorów przez 40 lat pracy w Bibliotece:

- „wysoki poziom sprawności intelektualnej, zainteresowania naukowe, pożądanym czynnikiem jest kontakt z nauką;
- umiejętność przyswajania i rozumienia opracowanego tekstu, stosowanie myślenia analitycznego przy analizie treści dzieła;

Klasyfikacja zbiorów do wolnego dostępu...

- zdolność koncentracji uwagi na zmieniającej się tematyce piśmiennictwa;
- trafność w podejmowaniu decyzji przy wyborze tematów dzieła i umiejętność syntetycznej wykładni tematyki dzieła przez charakterystykę tematyczną;
- spostrzegawczość, dokładność i odpowiedzialność” [Żmijewska 2007, s. 98].

Literatura

- Baran S., *Wolny dostęp – czytelnictwo – przestrzeń biblioteczna* [dostęp 2.11.2010], http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/3-4_9-ie/uwm.htm.
- Batorowska H., Czubała B., *Wybrane zagadnienia nauki o informacji i technologii informacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2000.
- Fedorczyk-Falis M., *Blaski i cienie wolnego dostępu do zbiorów. Z doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie* [dostęp 2.11.2010], http://bg.uwm.edu.pl/informacje/pliki/blaski_i_cienie.pdf.
- Konopka J., *Zastosowanie UKD do organizacji księgozbioru w wolnym dostępie do pól (na przykładzie Biblioteki Głównej Politechniki Świętokrzyskiej)*, „Przegląd Biblioteczny” 2008, z. 3.
- Opracowanie przedmiotowe dokumentów z zakresu nauk ścisłych: matematyczno-przyrodniczych i technicznych. Język haseł przedmiotowych KABA: teoria, praktyka, przyszłość. Kazimierz Dolny, 20-22 września 2006* [dostęp 11.16.2006], <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/kaba>.
- Ścibor E., *Klasyfikacja piśmiennictwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2001.
- Żmijewska U., *Opracowanie rzeczowe zbiorów*, [w:] *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, red. B. Żmigrodzka, Wydawnictwo AE, Wrocław 2007.

CLASSIFICATION FOR FREE ACCESS TO THE COLLECTIONS AS PART OF THE LIBRARY'S INFORMATION RETRIEVAL SYSTEM

Summary

The topic of the article is developing classification for free access to the collections in the new library building. The classification is another information retrieval language used in subject cataloguing of the collections. The paper is divided into two sections: the analysis of classification systems for free access to the collections and the organization and project management. The summary includes first conclusions and directions of changes in the library's classification system.

Kinga Żmigrodzka

ZASTOSOWANIE TECHNOLOGII RFID W BIBLIOTEKACH – NOWE ROZWIĄZANIA

Technologia RFID (Radio Frequency Identification), czyli identyfikacji obiektów drogą radiową, chociaż testowana już podczas II wojny światowej, dopiero od lat dziewięćdziesiątych XX w. znalazła szerokie zastosowanie w wielu gałęziach przemysłu. Obecnie najczęściej wykorzystywana jest w sektorze transportu i logistyki, stając się głównym narzędziem w procesach zarządzania łańcuchami dostaw. Stosowana jest także do identyfikacji zwierząt, bagażu w transporcie lotniczym, w transakcjach płatniczych oraz w sektorze medycznym. W połowie ostatniej dekady XX w. podjęto próby implementacji RFID do identyfikacji zbiorów w bibliotekach, a już w 1999 r. system ten po raz pierwszy został zainstalowany w bibliotece Rockefeller University w Nowym Jorku oraz Farmington Community Library w Michigan.

Ta mnogość zastosowań jest możliwa dzięki ogromnej różnorodności samej technologii. Za akronimem RFID kryją się wszelkie systemy służące do identyfikacji obiektów przy wykorzystaniu fal radiowych, natomiast różnią się one sposobem kodowania, długością fal, szybkością transmisji, budową i działaniem etykiet, a także standardami i normami.

Niezależnie od powyższych różnic zasada działania wszędzie jest niemal taka sama. Podstawowymi elementami RFID są etykieta (tzw. transponder RFID, tag), czytnik oraz oprogramowanie. Etykieta składa się z cienkiego układu scalonego zawierającego *chip* z pamięcią mikroprocesorową oraz anteny nadawczo-odbiorczej. Czytnik to urządzenie składające się z jednej bądź wielu anten oraz dekodera. Emitując fale radiowe o określonej częstotliwości, czytnik aktywuje etykietę, która następnie transmituje odpowiedź w postaci danych w niej zapisanych z powrotem do czytnika. Tak otrzymane dane w formie fal radiowych zostają zamienione na zapis cyfrowy przez urządzenie dekodujące czytnika. W takiej postaci dane mogą zostać przesłane do komputera.

Zależnie od środowiska, w jakim zostanie wdrożone, RFID oferuje różnorodne rozwiązania, które pozwalają w jak najlepszy sposób wykorzystać możliwości poszczególnych systemów. Zatem na rynku RFID wyróżnić możemy dwa podsta-

wowe rodzaje etykiet różniące się źródłem pobierania energii: aktywne i pasywne. Etykiety aktywne prócz chipa i anteny posiadają wbudowaną baterię, która stanowi ich własne źródło energii. Zazwyczaj działają one w bardzo wysokim zakresie częstotliwości: 455 MHz, 2,45 GHz oraz 5,8 GHz. Pozwala to na maksymalizację zasięgu odczytu nawet do 100 metrów, dlatego też ten rodzaj etykiet najczęściej znajduje zastosowanie w sektorach logistyki i transportu. W zależności od typu etykiety aktywnej jedne z nich wysyłają sygnał dopiero gdy zostaną pobudzone falami radiowymi wysyłanymi przez czytnik (etykiety te zwane są etykietami półpasywnymi); drugie niezależnie od czytnika wysyłają sygnał w określonych odstępach czasu. Etykiety aktywne ze względu na posiadaną baterię są nieco większe (najmniejsze z nich są wielkości monety), posiadają stosunkowo małą pamięć – średnio od 32 do 64 KB, a także mają bardziej ograniczoną żywotność (w zależności od typu wbudowanego zasilania od kilku do kilkunastu lat).

Etykiety pasywne pozbawione są własnego źródła energii, dzięki czemu są mniejsze, tańsze oraz mają znacznie dłuższą żywotność (większość producentów gwarantuje minimum 10 lat działania). Operują w bardzo szerokim zakresie częstotliwości, przez co ich zasięg odczytu wynosić może od kilku centymetrów do 10 metrów. Etykiety pasywne działają na zasadzie indukcji elektromagnetycznej. Czytnik uaktywnia transponder poprzez wysyłane fale radiowe¹, które następnie indukują odpowiednią ilość prądu elektrycznego potrzebnego do wysłania w stronę czytnika wiadomości z danymi zawartymi w mikrochipie. W zależności od producenta i oferowanej przez niego ceny, etykiety mogą być wyposażone w pamięć aż do 2048 bitów [Butters 2008, s. 6]. Obecnie pasywne systemy RFID są masowo stosowane w handlu do znakowania zarówno pojedynczych jednostek towaru, jak i opakowań zbiorczych, które używane są podczas transportu, w systemach płatniczych, kontroli dostępu, transporcie osobowym.

Drugim kryterium rozróżnienia etykiet jest możliwość sposobu zapisania danych. Wyróżniamy tutaj etykiety RO (*read only*) pozwalające jedynie na odczyt danych zapisanych na chipie bez możliwości ich zmiany; WORM (*write once read*

¹Lub wytworzone przez nie pole elektromagnetyczne, zależnie od częstotliwości, w jakiej pracują etykiety. Przy częstotliwościach LF i HF etykiety pobierają energię z pola elektromagnetycznego wytworzonego wokół anteny czytnika i etykiety. Energia ta aktywuje obwody elektryczne chipa i zmienia ładunek elektryczny anteny etykiety. Zmiana ta zostaje wychwycona przez antenę czytnika, zamieniona na dane w systemie zero-jedynkowym i tak przesłana do komputera. Przy częstotliwościach UHF antena czytnika emituje energię w postaci fal radiowych i w takiej formie zasila etykietę. Energia ta pobudza *chip* do zmiany ładunku anteny i odbicia sygnału zwrotnego do czytnika.

many times) umożliwiające jednorazowy zapis danych przez użytkownika; R/W (*read/write*) pozwalające na wielokrotne zmiany zapisu za pomocą czytnika. Ten ostatni typ etykiet może być wyposażony również w zabezpieczenie hasłem, co chroni etykietę przed odczytaniem lub zmianą danych przez niepowołane osoby.

Niezależnie od sposobów zasilania etykiety technologię RFID można podzielić na typy w zależności od częstotliwości nadawanego sygnału radiowego. Najczęściej stosowane są trzy pasma częstotliwości: LF, HF i UHF.

LF (Low Frequences) operuje najczęściej w częstotliwości 125 kHz. Oznacza to, że emitowane wokół anteny pole elektromagnetyczne jest stosunkowo słabe, dzięki czemu zupełnie bezpiecznie jest wykorzystywane do znakowania zwierząt poprzez wszczępienie im pod skórę niewielkiego znacznika z anteną. Etykiety LF stosowane są także do znakowania kart w zakładach pracy, co umożliwia kontrolę dostępu do budynków oraz monitoruje czas pracy pracowników.

HF (High Frequency) najczęściej działa w częstotliwości 13,56 MHz. Ogromną zaletą tej częstotliwości jest fakt, że jest ona dostępna w większości krajów na świecie, przeznaczona dla przemysłu, nauki i medycyny, zatem korzystanie z niej nie wymaga specjalnych zezwoleń. Dużym atutem etykiet działających w HF jest pamięć użytkowa mogąca pomieścić informacje od 256 aż do 2048 bitów. Maksymalny zasięg odczytu wynosi około 70 cm. RFID HF najczęściej stosowane jest do kontroli przepływu towarów, szczególnie w znakowaniu pojedynczych jednostek, kontroli dostępu, w systemach płatniczych oraz jako systemy antykradzieżowe.

UHF (Ultra High Frequency) to technologia najpóźniej wprowadzona i wykorzystana w systemach RFID. Operuje ona w niejednorodnym zakresie częstotliwości od 866 do 960 MHz, ale także 2,45 do 5,8 GHz. Wybór konkretnej częstotliwości zależy od wewnętrznych regulacji w poszczególnych krajach. Pojemność pamięci użytkowej jest znacznie mniejsza, jedynie od 64 do 96 bitów², natomiast maksymalny zasięg odczytu może wynosić do kilku metrów. Obecnie RFID UHF wykorzystywane jest w bardzo różnorodnych aplikacjach. UHF RFID jest nowszą technologią niż HF, nie oznacza to jednak, że stanowi jej naturalną ewolucję, której celem jest zupełne wyeliminowanie starszej. Pierwotnie prace nad UHF skierowane były na zupełnie inne cele, którym owa technologia miała służyć. Chodziło głównie o skuteczne narzędzie identyfikujące obiekty w sektorze transportu i logistyki, głównie w magazynowaniu, kontroli przepływu towarów i zarządzaniu łańcuchami dostaw. UHF gwarantowało dużo szerszy zasięg odczytu,

² Na rynku są już dostępne etykiety o pojemności 256 bitów, ale znacznie podnosi to ich cenę, przez co przestają być konkurencyjne w stosunku do etykiet o częstotliwościach HF.

szybszy przesył informacji oraz możliwość odczytania znacznie większej liczby etykiet jednocześnie. Z powodu wysokiej ceny początkowo UHF nie znalazło zastosowania w handlu detalicznym. Jednak wraz z ogromnym zainteresowaniem wielkich koncernów, jak Wal-Mart, Tesco, Gillette, Procter & Gamble, Hewlett-Packard, Johnson & Johnson, instytucji rządowych, jak Ministerstwo Obrony Stanów Zjednoczonych, oraz – przede wszystkim – powołaniem międzynarodowej grupy EPCglobal i jej pracami nad ujednoczeniem formatów danych i ich przesyłem, UHF obecnie staje się coraz powszechniej stosowaną technologią także na polu dotychczas zmonopolizowanym przez HF.

Prócz różnic związanych z częstotliwościami, jakie wykorzystywane są w poszczególnych aplikacjach oraz innych typach zasilania etykiet, dodatkowo należy wspomnieć o różnorodności standardów stosowanych w implementacjach systemów RFID. Wśród najczęściej stosowanych można wyróżnić: Tiris, Unique, Q5, Hitag, Mifare, Icode [Bieńkowski 2009, s. 43]. Ta ogromna różnorodność bardzo szybko zwróciła uwagę międzynarodowych instytucji normalizacyjnych i obecnie, w zależności od typu urządzeń, produkowane są one zgodnie z międzynarodowymi normami ISO, takimi jak: 10536, 11784, 11785, 14223, 14443, 15693, 18000 i 19762, oraz EPCglobal Class 1 Generation 2 UHF RFID, nazywany w skrócie „Gen2”. Mimo podjętych prac normalizacyjnych nadal największym problemem jest brak współpracy między indywidualnymi dostawcami etykiet. Oznacza to, że pomimo stosowania norm ISO etykiety produkowane przez jednego producenta nie będą odczytane przez urządzenia innego.

Mnogość rozwiązań technologicznych, standardów i coraz bardziej poszerzający się obszar zastosowań RFID powodują, że wybór właściwego systemu wymaga bardzo dokładnej analizy wymagań i potrzeb dla konkretnej aplikacji. Każde wdrożenie musi zostać indywidualnie przeanalizowane. Znane muszą być cele, zakładane efekty i dokładna charakterystyka działania systemu, a także jego wymagania zależne od środowiska, w jakim zostanie zaimplementowany. Technologia RFID wykorzystująca ultrawysokie częstotliwości pozwala na szybszy przesył danych, dzięki czemu nadajniki dużo szybciej komunikują się z odbiornikami. Jednocześnie umożliwia transmisję danych na większe odległości. Z drugiej strony pociąga to za sobą wzrost kosztów produkcji, zwiększone zużycie energii oraz mniejszą odporność na zakłócenia związane z występowaniem pól elektromagnetycznych i metalowych elementów w otoczeniu nadajnika. Bardzo istotna jest także znajomość uregulowań prawnych panujących w poszczególnych krajach – częstotliwości niskie i wysokie są dostępne na całym świecie bez opłat licencyjnych.

Jeśli chodzi o konkretne obszary zastosowań technologii RFID, to biblioteki mają bardzo niewielki udział w rynku, gdyż stanowią zaledwie niewielki procent światowych wdrożeń. Niemniej jednak systemy te od nieco ponad dziesięciu lat sukcesywnie implementowane są w największych bibliotekach na świecie i obecnie stają się już niemal standardem w nowoczesnych bibliotekach, także w Polsce. Głównym atutem systemów RFID w bibliotekach jest możliwość jednoczesnego zastąpienia kodów kreskowych, służących do identyfikacji zbiorów, oraz pasków magnetycznych chroniących zbiory przed kradzieżą. Na sprawne jego funkcjonowanie składają się etykiety wklejane do materiałów bibliotecznych, przenośne oraz stacjonarne czytniki, bramki zabezpieczające przy wyjściach wyposażone w anteny nadawczo-odbiorcze oraz zintegrowany system biblioteczny, z którym współpracuje aplikacja RFID. Sam sposób działania oraz korzyści płynące z zastosowania RFID w bibliotece są już szeroko znane bibliotekarzom i użytkownikom nowoczesnych bibliotek. Za pomocą fal radiowych na etykietę nanoszone są informacje o danym rekordzie bibliograficznym, lokalizacji, statusie oraz wypożyczeniu. Oprawa czy nieznaczna odległość nie stanowią przeszkody dla odbioru danych, dlatego też etykiety umieszczane są zazwyczaj z tyłu książki, po wewnętrznej stronie okładki, a ich odczyt następuje w sposób zdalny, bezdotykowy i jednoczesny dla wielu pozycji. Tą samą drogą dane przesyłane są do czytników oraz bramek, co umożliwia samodzielne wypożyczanie i zwrot materiałów bibliotecznych oraz pozwala na zdalną kontrolę zbiorów wynoszonych na zewnątrz. W momencie wypożyczenia książki natychmiast zmieniany jest status etykiety, a informacja o wypożyczonych pozycjach przesyłana jest do systemu bibliotecznego. Podobna sytuacja następuje przy zwrotach. Etykieta jest aktywowana, a dana pozycja 'ściągnięta' z konta czytelnika. Dzięki temu odbiornik umieszczony w bramce przy wyjściu odczytuje i rozpoznaje pozycje wypożyczone oraz alarmuje w przypadku nieuprawnionego wynoszenia książek.

Prócz tego technologia identyfikacji zbiorów drogą radiową daje możliwość prowadzenia inwentaryzacji zbiorów szybszej niż tradycyjna. Przeprowadzana jest poprzez równomierne przesuwanie anteny-czytnika w niewielkiej odległości od półki. Tempo przeprowadzania skonstrum to od 2 do 20 książek w ciągu sekundy. Dane z czytnika zostają porównane z danymi o wypożyczonych pozycjach znajdującymi się w bazie systemu bibliotecznego, dając pełny raport o zaginionych egzemplarzach. W podobny sposób również na co dzień można sprawdzać właściwy układ książek na półce i na bieżąco weryfikować informacje o brakach.

Przez dziesięć lat kwestia wyboru konkretnej aplikacji właściwie sprowadzała się do wyboru konkretnej firmy i oferowanej przez nią ceny. Proponowane przez

producentów systemy dla bibliotek działały w częstotliwościach 13,65 MHz. Częstotliwości HF stały się niemal standardem dla wszystkich aplikacji bibliotecznych na całym świecie, a w latach dziewięćdziesiątych, kiedy zaczynały być wdrażane w bibliotekach, były jedyną dostępną technologią. Jednak wraz z pojawieniem się technologii RFID UHF, a przede wszystkim jej wykorzystywaniem do znakowania pojedynczych jednostek, rynek producentów i odbiorców podzielił się na zwolenników fal o wysokich częstotliwościach oraz zwolenników fal ultrawysokich. Wyrazem tego jest burzliwa polemika, która zdominowała literaturę przedmiotu. Polemika ta od 2-3 lat przeniosła się także na teren aplikacji bibliotecznych, co z jednej strony poszerzyło możliwość wyboru pomiędzy różnymi rozwiązaniami technologicznymi, z drugiej zaś postawiło bibliotekarzy przed zupełnie nowymi problemami.

Podjmując decyzję o wyborze technologii pracującej w konkretnej częstotliwości, dosyć trudno tu o jednoznaczną odpowiedź, która z nich jest najbardziej odpowiednia dla aplikacji bibliotecznych. Każda z nich posiada swoje zalety, ale także i wady. Spory i argumenty stawiane przez zwolenników HF i UHF³ zazwyczaj krążą wokół takich zagadnień, jak: cena, doświadczenie, działanie (zakłócenia, praca w otoczeniu wody i metalu, podatność na działanie innych pól elektromagnetycznych, szybkość przesyłu danych), pojemność pamięci zewnętrznej i bezpieczeństwo.

Cena. Technologia RFID w porównaniu z innymi wcześniej stosowanymi systemami zabezpieczeń i identyfikacji jest bardzo droga. Implementacja systemu dla księgozbioru wielkości 200 tysięcy woluminów to koszt rzędu 2 mln złotych. Dlatego też do dziś wielu bibliotek nie stać na wybór najnowszych rozwiązań.

Według danych z 2008 r. cena etykiety UHF była już o 50% niższa niż HF [Ching, Tai 2009, s. 355]. Trudno przewidzieć, w jaki sposób różnica w cenach będzie kształtowana przez rynek w najbliższych latach. Konkurencyjność etykiet UHF jest oparta jedynie na wielkości produkcji, gdyż faktyczny koszt wytworzenia jednej etykiety UHF jest taki sam jak etykiety HF. Jeśli utrzyma się tendencja implementowania technologii UHF do znakowania pojedynczych jednostek, ich cena będzie nadal spadać. Wydaje się jednak, że na takie wnioski jest jeszcze za wcześnie, a argument ten nie powinien być traktowany jako główna przesłanka wyboru danego rozwiązania. Należy pamiętać, że koszty wdrożenia systemu

³Opieram się tu głównie na artykułach, opiniach i komentarzach zamieszczonych w czasopiśmie „RFID Journal”, analizie testów przeprowadzonych w bibliotece Uniwersytetu w Hongkongu opublikowanych przez Steve H. Ching i Alice Tai oraz publikacjach ‘white paper’ Alana Buttersa.

w bibliotece mają charakter ciągły, a wraz z zakupem nowych materiałów konieczny będzie zakup kolejnych etykiet.

Doświadczenie. Technologia HF jest już od lat stosowana w bibliotekach, dzięki czemu dostawcy dużo większą uwagę zwrócili na to, by samą aplikację możliwie najbardziej dostosować do potrzeb tego środowiska. Także same etykiety produkowane przez większość producentów nadają się do zastosowania przy materiałach bibliotecznym. Jeśli chodzi o producentów technologii UHF, to taka praca jest jeszcze przed nimi. Warto przytoczyć tutaj zastrzeżenia Alana Buttersa (*notabene* zwolennika zastosowania RFID UHF w bibliotekach), który słusznie zauważa, że prace nad zastosowaniem UHF oscylowały głównie wokół etykiet przeznaczonych do monitorowania łańcuchów dostaw i to wymagania tego sektora były brane pod uwagę przy projektowaniu etykiet oraz całych aplikacji. Zatem nie zostały tam uwzględnione kwestie istotne dla bibliotek, m.in.:

- Żywotność etykiet stosowanych w logistyce jest ograniczona do czasu przejścia przez cały łańcuch dostaw od wytwórcy do odbiorcy, natomiast w bibliotece droga ta jest przemierzana wielokrotnie. Książka aż do całkowitego przeczytania jest kilkadziesiąt razy wypożyczana i zwracana, a co za tym idzie, status etykiety musi być kilkadziesiąt razy (jeśli nie więcej) zmieniany.
- Wymagana żywotność etykiet przewidziana dla łańcucha dostaw mierzona jest co najwyżej w miesiącach. Dla aplikacji bibliotecznym winna być mierzona latami.
- W łańcuchach dostaw etykiety zazwyczaj przyklejane są na kartony lub palety, czyli materiały raczej sztywne. Natomiast użytkowanie materiałów bibliotecznym wymaga etykiet dużo bardziej elastycznych.
- Ponad dziesięć lat stosowania etykiet HF pozwoliło się przekonać, że są one całkowicie bezpieczne dla materiałów bibliotecznym. Jeśli chodzi o etykiety UHF, warto sprawdzić, czy są wykonane z materiałów bezpiecznych dla zbiorów bibliotecznym. Głównie chodzi tu o wytrzymałość kleju, jego reakcje w kontakcie w papierem.

Niezależnie od powyższych wątpliwości aplikacje biblioteczne oparte na UHF znajdują coraz szerszą rzeszę zwolenników, m.in. w Australii, gdzie do 2006 r. firma Civica przeprowadziła cztery duże implementacje systemu. Rozwiązania te cieszą się szczególną popularnością w krajach azjatyckich, czego dowodem jest realizacja w 2008 r. rządowego projektu Hong Kong RFID Centre, które wspiera wszelkie aplikacje UHF RFID w rozmaitych dziedzinach gospodarki. W Polsce dotychczas tylko jedna biblioteka zdecydowała się na zakup RFID pracującego w ultrawysokich częstotliwościach. Jest to biblioteka Uniwersytetu Papieskiego

w Krakowie. Niższa cena etykiet UHF w standardzie Gen2 była głównym powodem wyboru właśnie takiego rozwiązania. Przeglądając jednak zastrzeżenia oferentów, widać, że zastosowanie RFID UHF także w Polsce budzi dość duże kontrowersje, zwłaszcza w aspekcie bezpieczeństwa i wpływu promieniowania na człowieka. Wątpliwości te są w pełni uzasadnione, gdyż zamówione czytniki produkowane według norm FCC/12TSI/CFNF1, w Polsce przeznaczone są wyłącznie do zastosowań komercyjnych oraz przemysłowych.

Działanie. Z pewnością, jeśli chodzi o parametry maksymalnego zasięgu odczytu, technologia UHF RFID jest zdecydowanie bardziej efektywna. HF umożliwia odczyt do 70 cm, natomiast przy UHF zwiększony zostaje do kilku metrów. Ponadto im wyższa częstotliwość, tym szybszy transfer danych, co może zapewnić m.in. nieporównywalnie sprawniejsze przeprowadzanie skontrum. W przypadku HF operacja ta przebiega w tempie od 2 do 20 książek na sekundę, natomiast UHF pozwala na odczyt kilkuset pozycji w tym samym czasie.

Kolejnym atutem UHF jest mniejsza podatność na maskowanie jednej etykiety przez drugą, szczególnie w razie umieszczania kilku książek na urządzeniu służącym do samodzielnych wypożyczeń. Producenci systemów RFID HF zalecają, by unikać kładzenia książek na czytniku w równych stosach, gdyż zachodzi możliwość przysłonięcia jednej etykiety przez drugą. Skutek może być taki, że nie zostanie 'zauważona' przez system, przez co nie zostanie zmieniony jej status, a w konsekwencji będzie to powód niezręcznej sytuacji, w której czytelnik opuszczający bibliotekę z książką o niezmienionym statusie spowoduje uruchomienie alarmu na bramce. Etykiety UHF są dużo bardziej odporne na maskowanie, gwarantując niemal 100% odczyt wszystkich pozycji będących w zasięgu anteny. Dzięki temu proces ten przebiega znacznie szybciej.

Potwierdzeniem zalet i większej skuteczności działania UHF RFID były testy przeprowadzone w latach 2006-2008 w bibliotece University of Hong Kong [Ching, Tai 2009, s. 347-359]. Dowiodły, że liczba samodzielnych wypożyczeń po implementacji UHF RFID wzrosła o 50%, czego nie odnotowano w tak wysokim stopniu w ramach technologii HF. Podczas testu nie zdarzyła się także sytuacja 'niezauważenia' etykiety przez czytnik. Trudno jednak w tym miejscu w zupełności zgodzić się z wnioskami przeprowadzonego testu, gdyż porównania tych dwóch rozwiązań dokonano na zupełnie innych typach księgozbiorów. UHF było testowane na bardzo poczytnym księgozborze wielkości 8000 woluminów o krótkim terminie wypożyczenia, natomiast HF zaimplementowano na kolekcji CD/DVD. Wybór ten argumentowano tym, że działanie HF na księgozborze „drukowanym” jest powszechnie znane, choć dużo bardziej istotny wydaje się

drugi argument. Jak dotychczas, rozwiązania wykorzystujące UHF nie są w stanie poradzić sobie z aluminiową powłoką płyt i zakłóceniami fal, jakie powoduje. I to jest główny mankament użycia fal o wysokich częstotliwościach.

Bardzo dużą wadą, a raczej mankamentem technologii RFID są zakłócenia powstające podczas pracy w otoczeniu metalu, a jest to podstawowy materiał, z którego w większości bibliotek wykonywane są regały. Zarówno HF, jak i UHF „nie lubią” metalu. Jednakże im większy zasięg odczytu, tym większa podatność na zakłócenia spowodowana odbiciami fal od metalowych części. Pole działania RFID HF jest mniejsze, ale dzięki temu dużo łatwiejsze do wyznaczenia, co pozwala ograniczyć niepożądane interferencje. 70-centymetrowy zasięg fal pozwala także na implementację RFID w bibliotece działającej już od lat, bez specjalnych zmian w jej aranżacji. UHF wymaga zachowania znacznie większych odległości pomiędzy antenami, a co za tym idzie, poważniejszych zmian w aranżacji przestrzeni. Jak w przypadku HF, czytelnik narażony jest na niedogodności spowodowane ‘niezauważeniem’ przez system wypożyczanej książki, tak przy UHF może okazać się, że wypożyczył książki, których *de facto* nie miał w ręku. Jeśli w trakcie operacji samodzielnego wypożyczania inna osoba znajdzie się za blisko czytnika, może się okazać, że jej książki zostaną także przy okazji ‘zauważone’ przez czytnik. Zatem jeśli wadą RFID HF jest ‘niewidzenie’ wszystkich etykiet, to wadą UHF jest ‘widzenie’ zbyt wielu.

Warto wspomnieć także o zastrzeżeniach związanych z niską przenikalnością fal UHF przez wodę⁴. W literaturze przedmiotu można niejednokrotnie spotkać się z zarzutami, że mała zdolność penetracji wody przez fale o bardzo wysokiej częstotliwości może powodować, że etykieta przysłonięta ręką nie zostanie wykryta przez antenę. Jednak testy przeprowadzone w bibliotece University of Hong Kong nie wykazały szczególnego spadku detekcji etykiet.

Pamięć. Jak zostało przedstawione wyżej, pamięć etykiet HF wynosi od 256 bitów aż do 2048 bitów, dzięki czemu jest nieporównywalnie większa niż w standardowych etykietach UHF, gdzie wynosi od 64 do 96 bitów. Oczywiście istnieje możliwość zwiększenia jej do ponad 250 bitów, jednak znacząco wpływa to na ich cenę. Obecnie cenowa konkurencyjność etykiet UHF jest osiągnięta przede wszystkim dzięki ograniczaniu ich pamięci wewnętrznej. Jest to bardzo niekorzystne dla aplikacji bibliotecznych, które wymagają dosyć dużej pamięci użytkowej⁵. Jednym z proponowanych rozwiązań jest zapisanie na etykiecie jedynie

⁴ Im niższa częstotliwość, tym wyższe wskaźniki przenikania przez materiały, m.in. przez wodę.

⁵ W odniesieniu do książek w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu na samą sygnaturę przeznaczono ponad 50 znaków, co zajmuje ponad 400 bitów pamięci.

statusu danej pozycji, bez informacji o pełnym rekordzie bibliograficznym, które byłyby pozyskiwane z kodu paskowego. Niestety takie wyjście kłóciłoby się z ideą zastosowań RFID w bibliotekach, których głównym celem jest zastąpienie nie tylko paska magnetycznego, ale przede wszystkim kodów kreskowych. Dopiero taka aplikacja pozwala w pełni wykorzystać technologię RFID i jej możliwości bezdotykowego, zdalnego komunikowania się etykiet z zintegrowanym systemem bibliotecznym.

Bezpieczeństwo. Z uwagi na to, że początkowo UHF przeznaczano głównie do kontroli ruchu towarów w sieciach zaopatrzeniowych oraz identyfikacji opakowań zbiorczych w transporcie, problem wpływu promieniowania elektromagnetycznego na człowieka nie był przedmiotem badań producentów. Postępowanie takie usprawiedliwia fakt, że RFID UHF operuje w podobnym spektrum częstotliwości co telefonia komórkowa, a ta jest dopuszczona do działania w bliskim kontakcie z człowiekiem. Prawdą jest jednak, że nie ma dokładnych opracowań i przepisów określających wpływ promieniowania na pracownika przebywającego w jego spektrum przez co najmniej 8 godzin. Ponadto żadna z firm wdrażających RFID UHF w bibliotekach nie opracowała szczegółowego dokumentu, który zawierałby konkretne wskazówki dotyczące częstotliwości, mocy oraz dopuszczalnego czasu oddziaływania na człowieka. Nie przeprowadzono dotychczas (a przynajmniej nie opublikowano) na ten temat żadnych badań, a taki brak informacji nie jest najlepszą reklamą dla produktu.

Zatem jakie fale wybrać? Niestety na pytanie to nie da się znaleźć prostej odpowiedzi. Obecnie obie częstotliwości stosowane są w bibliotekach. Każda z nich ma swoje mocniejsze i słabsze strony. Z pewnością zastosowanie fal ultrawysokich w technologiach RFID daje możliwości, na które fale wysokie nigdy nie pozwolą. Jednak wciąż jest to technologia dosyć młoda, szczególnie jeśli chodzi o implementację na poziomie znakowania pojedynczych jednostek. Nawet jeśli jest z powodzeniem stosowana w handlu detalicznym, to nie należy zapominać, że biblioteka stanowi mimo wszystko instytucję o zupełnie innym charakterze niż supermarket czy magazyn. Jest miejscem nauki i zdobywania wiedzy, a wybór konkretnej książki sam w sobie jest aktem wymagającym dużo większej refleksji niż wybór makaronu w supermarkecie. Sama idea bibliotek z wolnym dostępem do zbiorów, a w takich przecież stosowana jest technologia RFID, opiera się na możliwości przeglądu szerszej literatury danego tematu przez potencjalnego czytelnika. Zatem sam czas dokonania transakcji, który w przypadku RFID UHF jest o ułamki sekund szybszy niż w HF, jest sprawą drugorzędną. Patrząc od strony pracownika biblioteki, także szybkość przesyłu danych nie jest kluczową kwestią.

W razie swobodnego dostępu do zbiorów sprawna inwentaryzacja to nie tylko sprawdzenie i wykrycie braków, ale przede wszystkim utrzymanie właściwego porządku i układu książek na półce. RFID UHF w ciągu sekundy pozwala na przeprowadzenie skontrum całego regału, a także na szybkie zlokalizowanie w obszarze kilku metrów konkretnej pozycji. Niestety za tak szybkim skontrum nie idzie jednocześnie sprawdzenie poprawności układu książek na półce.

Próbując jednak wybrać którąś z opcji, bardziej skłaniam się do wniosków Alana Buttersa [2008]. W dokumencie *RFID for libraries: comparison of High Frequency (HF) and Ultra High Frequency (UHF) options* wskazuje na trzy możliwe alternatywne scenariusze. Jednym z nich jest równorzędne funkcjonowanie obu rozwiązań w zależności od wymagań danej aplikacji. Drugim jest zupełnie nowa technologia, choć wykorzystująca fale o ultrawysokiej częstotliwości. Trzeci, najbardziej korzystny dla bibliotek scenariusz, to dominacja technologii UHF, dającej jednak możliwość sprawnego odczytu zarówno w węższym, jak i w szerszym polu. Zachowa ona zatem główną zaletę UHF, jaką jest znacznie większe pole odczytu etykiety i szybkość przesyłu danych, a zarazem pozwoli ograniczyć podstawowe wady, jak zakłócenia spowodowane falami odbitymi oraz niekorzystne oddziaływanie pola elektromagnetycznego na człowieka. RFID to obecnie jedna z najprężniej rozwijających się technologii i niezmiernie trudno przewidzieć, jakie zmiany i rozwiązania, także dla bibliotek, może przynieść w niedalekiej przyszłości.

Literatura

- Andersen L., *Beyond the barcode: next generation libraries*, "ISO Focus+" 2010 nr 4.
- The Basics of RFID Technology* [dostęp 09.08.2010], <http://www.rfidjournal.com/article/view/1337/4>.
- Bieńkowski M., *Radiometki w urzędzie*, „IT w administracji” 2009 nr 9.
- Butters A., *Radio Frequency identification: an introduction for library professional*, „APLIS” 2006 vol. 19, nr 4 [dostęp 09.08.2010], <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=23485712&lang=pl&site=ehost-live>.
- Butters A., *RFID for libraries: a comparison of High Frequency (HF) and Ultra High Frequency (UHF) options*, 2008 [dostęp 09.08.2010], <http://www.sybis.com.au/Sybis/HF%20vs%20UHF%20Whitepaper.pdf>.
- Ching S.H., Tai A., *HF RFID versus UHF RFID — technology for library service transformation at City University of Hong Kong*, „The Journal of Academic Librarianship” 2009 nr 4 [dostęp 09.08.2010] http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MIimg&_imagekey=B6W50-4WJ2CGV-1-5&_cdi=6556&_user=585298&_pii=S0099133309000706&_origin=search&_coverDate=07%2F31%2F2009&_sk=999649995&view=c&wchp=dGLbVzW-zSkWA&md5=719

- bb42ebfc6de71360812cb561b3bff&ie=/sdarticle.pdf.
- Informacja nr 2 dla wykonawców [dostęp 09.08.2010], <http://upjp2.edu.pl/news/tr9msgmejx>.
- Karbowniczek M., *RFID przyszłość i terażniejszość*, 2006 [dostęp 09.08.2010], <http://elektronika2b.pl/biznes/538-rfid-przyszlosc-i-terazniejszosc>.
- Kern C., Nauer M., *Implementing RFID in libraries for process automation – experiences from over twenty current installations* [dostęp 09.08.2010], <http://webdoc.gwdg.de/edoc/aw/liber/lq-2-04/Nauer.pdf>.
- Halliday S., *RFID standards driver global adoption*, „ISO Focus+” April 2010, s. 1.
- Harmon C.K., *RFID standards: opening a world of possibilities*, „ISO Focus+” 2010 nr 4.
- Hickman B. P., *Fast forward: how ISO standards bolster the promising market*, „ISO Focus+” 2010 nr 4.
- Heesakkers H.J. (Driek), *RFID for libraries: HF or UHF*, 2007 [dostęp 09.08.2010] <http://libraryspring.blogspot.com/2007/10/rfid-for-libraries-hf-or-uhf-1.html>.
- Normy i standardy technologii RFID* [dostęp 09.08.2010], http://www.rfid.net.pl/rfid_technologie/normy_i_standardy_technologii_rfid.html.
- Report: HF wins first round of RFID frequency battle*, 2006 [dostęp 09.08.2010], <http://www.rfidjournal.com/article/view/6459>.
- Sosik i Szczygłowski, *RFID – EPCGlobal, opis standardu, przykłady stosowania*, 2009 [dostęp 09.08.2010], <http://www.rfid-lab.pl/rfid-epcglobal-opis-standardu-przyk%C5%82ady-stosowania>.
- Traunchard S., *RFID standards: a diversity of applications*, „ISO Focus+” 2010, nr 4.
- UHF RFID – Libraries taking the next step into the future*, 2006 [dostęp 09.08.2010], http://www.adilam.com.au/library/Why_UHF.pdf.

APPLICATION OF RFID IN LIBRARIES – NEW SOLUTIONS

Summary

The article presents Radio Frequency Identification technology. It shows a modus operandi and the differences among applied frequencies, standards, models and sources of power. The main part of the article focuses on merits and faults of two competing RFID technologies in library applications – HF and UHF RFID.

Barbara Żmigrodzka

UDZIAŁ BIBLIOTEKARZY W PROCESIE TWORZENIA NOWEJ SIEDZIBY BIBLIOTEKI

Wstęp

Biblioteka Główna znajduje się w bardzo trudnej sytuacji lokalowej – zarówno w zakresie magazynowania i udostępniania zbiorów, jak też w odniesieniu do warunków pracy personelu. Biblioteka mieści się w adaptowanych pomieszczeniach stuletniego budynku szpitalnego. Brak odpowiednich pomieszczeń w obecnym budynku ogranicza w znaczący sposób rozwój nowych technologii, a przede wszystkim uniemożliwia zwiększenie dostępu do posiadanych zasobów informacyjnych dla szerszego kręgu użytkowników czy wolnego dostępu do zbiorów tradycyjnych.

Już ponad 40 lat temu powstał pierwszy projekt nowej siedziby biblioteki [Orlik 1969], którego współautorem był ówczesny dyrektor Biblioteki Aleksander Kudelski. Według tego opracowania powierzchnia nowego budynku biblioteki (z otwartymi magazynami!) miała wynosić ponad 9000 m². Projekt ten miał być zrealizowany w połowie lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku, jednak z powodów ekonomicznych budowy zaniechano.

W następnych latach wielokrotnie wpisywano w plany rozwoju Uczelni budowę nowej biblioteki, jednakże dopiero wraz z udostępnieniem funduszy Unii Europejskiej realne stało się myślenie o tej inwestycji. Pod koniec 2005 r. powstał pomysł budowy biblioteki, której funkcje zostały poszerzone zgodnie z najnowszymi trendami o działalność na rzecz społeczeństwa w zakresie szeroko pojmowanej informacji ekonomicznej.

Podstawą do dalszych działań zarówno w zakresie finansowania, jak i projektowania był – opracowany przez bibliotekarzy na początku stycznia 2006 r. – *Program użytkowy*, w którym określone zostały podstawowe założenia, funkcje i wielkość nowej biblioteki: „celem inwestycji jest kompleks informacyjno-biblioteczny, który zaspokoi potrzeby Uczelni w dziedzinie organizowania warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej oraz pełnić będzie rolę ośrodka informacji ekono-

micznej dla administracji publicznej, instytucji finansowych, instytucji naukowo-badawczych, podmiotów gospodarczych, władz lokalnych i regionalnych, a także wszystkich zainteresowanych problematyką ekonomiczną” [Żmigrodzka 2006, s. 6].

Finansowanie

Wniosek o dofinansowanie z funduszy unijnych, sporządzony przez dyrektora Biblioteki, jako karta przedsięwzięcia został zgłoszony w Urzędzie Marszałkowskim 31 stycznia 2006 roku¹. We wniosku podano podstawowe założenia projektu, wielkość obiektu oraz koszt budowy i wyposażenia.

Jednym z warunków przyjęcia projektu przez instytucję zarządzającą, czyli Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, było dostarczenie, sporządzonego według wytycznych Urzędu, *Studium wykonalności*. Studium to zostało opracowane przez pracowników naukowych UE na bazie *Programu użytkowego* i przy aktywnym udziale bibliotekarzy. Zawierało przede wszystkim opis projektu, uwarunkowania społeczno-ekonomiczne realizacji przedsięwzięcia, spójność z celami Regionalnego Programu Operacyjnego, udział nowego przedsięwzięcia w rynku oraz analizę przedsięwzięcia.

Uzasadnienie konieczności budowy Centrum określa poniższy cytat:

„Idea projektu polega na przekształceniu biblioteki uczelni wyższej w nowoczesną jednostkę pełniącą (!) charakter naukowy, dydaktyczny i usługowy dla całej społeczności regionu i stworzeniu nowoczesnej bazy sprzyjającej i wspomagającej jej funkcjonowanie. To, co jest w tym przedsięwzięciu bardzo istotne,

¹ Karta przedsięwzięcia o numerze 4623 zapisanego w SEP dnia 2006-01-31

1. Budowa kompleksu o powierzchni 8.000m² przy ul. Komandorskiej 118-120 na potrzeby Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej.

2. Wyposażenie w/w Centrum w meble i odpowiedni sprzęt umożliwiający nowoczesne opracowanie, przechowywanie i udostępnianie zbiorów tradycyjnych i elektronicznych.

Celem przedsięwzięcia jest poprawienie jakości usług bibliotecznych, poprzez budowę nowoczesnego kompleksu, który zaspokoi potrzeby Uczelni w dziedzinie organizowania warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej oraz pełnić będzie rolę ośrodka informacji ekonomicznej dla administracji publicznej, instytucji finansowych, podmiotów gospodarczych, a także wszystkich zainteresowanych problematyką ekonomiczną.

Zadaniem Centrum będzie:

1. Gromadzenie, opracowanie i przechowywanie tradycyjnych zbiorów bibliotecznych głównie z dziedziny nauk ekonomicznych i zarządzania

2. Nowoczesne udostępnianie poprzez wolny dostęp posiadanych zbiorów papierowych

3. Udostępnianie za pośrednictwem komputerów prenumerowanych przez bibliotekę baz online oraz zdigitalizowanych zbiorów własnych i zewnętrznych.

4. Szkolenie użytkowników w zakresie wykorzystywania wiedzy dostępnej w Internecie w pracy naukowej oraz praktyce gospodarczej.

5. Kształcenie studentów na wszystkich etapach studiów (w tym podyplomowych) w zakresie informacji naukowej i ekonomicznej.

6. Publikowanie dorobku naukowego pracowników Akademii Ekonomicznej.

to okoliczność, że służyć ona będzie także transferowi osiągnięć naukowych do praktyki gospodarczej, a z drugiej strony będzie gromadzić materiał faktograficzny na potrzeby badań naukowych oraz wyniki tych badań. Stworzona jednostka będzie więc instytucją dokonującą w praktyce transferu innowacji (zarówno absorpcji, jak i dyfuzji), w efekcie będzie to więc instytucja proinnowacyjna” [Korenik i in. 2008, s. 6].

Wniosek o dofinansowanie wraz ze wspomnianym wyżej studium wykonalności i innymi wymaganymi dokumentami został złożony w sierpniu 2008 r. i po pozytywnej ocenie formalnej i merytorycznej został zaakceptowany jako projekt kluczowy dla województwa dolnośląskiego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego (Priorytet 7. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury edukacyjnej na Dolnym Śląsku) z poniższym uzasadnieniem:

„Celem projektu jest stworzenie nowoczesnego centrum informacji naukowej i ekonomicznej, w którym wszyscy studenci i zainteresowani mieszkańcy Dolnego Śląska będą mieli łatwy dostęp do zbiorów biblioteki, zarówno drukowanych, jak i elektronicznych. Projekt ma charakter przedsięwzięcia ponadregionalnego. Z oferty Centrum Informacji Naukowej AE korzystać będą nie tylko studenci AE czy mieszkańcy Dolnego Śląska, ale również społeczności województw ościennych (poprzez tzw. wolny dostęp do zbiorów tradycyjnych i elektronicznych biblioteki). Projekt ma strategiczny charakter dla regionu, jego celem jest ułatwienie i poprawa jakości dostępu do fachowej literatury z dziedziny nauk ekonomicznych i zarządzania, co przyczynia się do wzrostu wiedzy i jej wykorzystania w różnych dziedzinach, głównie gospodarczej. Realizacja inwestycji wpłynie na poprawę jakości kształcenia, co również będzie przekładało się na wzrost gospodarczy ściśle związany z naukami ekonomicznymi” [Indykacyjny... 2008]. Po podpisaniu umowy na dofinansowanie 60% kosztów z funduszy unijnych należało zadbać o resztę finansowania. Uczelnia zapewniła finansowanie, przeznaczając na ten cel fundusze uzyskane ze sprzedaży budynku pełniącego funkcje domu studenckiego, uzyskano również dofinansowanie z funduszy centralnych.

Projekt

Równoległe ze staraniami o finansowanie inwestycji, przystąpiono do opracowania założeń projektowych nowej biblioteki.

Andrew McDonald na konferencji zorganizowanej przez LIBER Architecture Group w Utrechcie w 2006 r. przedstawił 11 zasad projektowania bibliotek. We-

Fot. 1. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

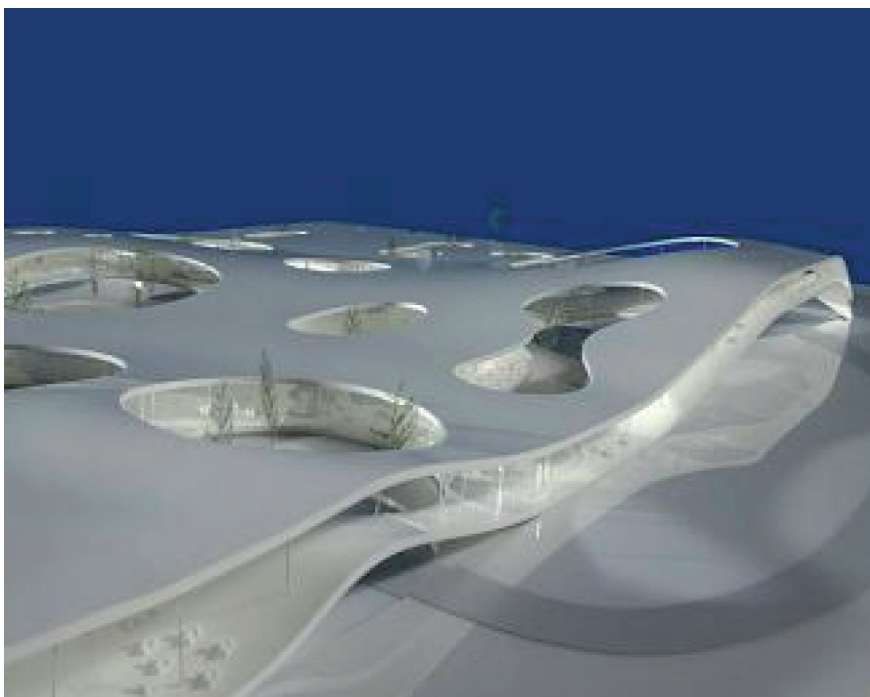
dług tych zasad przestrzeń biblioteczna powinna być przede wszystkim elastyczna, funkcjonalna, dostępna, zróżnicowana w zależności od funkcji danej części biblioteki (przestrzeń otwarte, kabiny do pracy indywidualnej, miejsca spotkań i relaksu), interaktywna (promująca kontakty użytkowników z bibliotekarzami), sprzyjająca i inspirująca. Ponadto musi mieć duszę (*have „oomph”*), którą tworzy architektura, kolorystyka, wyposażenie, a nawet rzeźby czy ogrody wewnętrzne [McDonald 2006]. Fotografie 1-6 pokazują przykłady bibliotek „z duszą”².

Fot. 2.
Projekt
Universitätsbibliothek
w Cottbus

Źródło: [Degkwitz 2006,
s. 12].

² Wszystkie zdjęcia bez wskazania źródła zostały wykonane przez autorkę artykułu.

Fot. 3. Projekt biblioteki Ecole Polytechnique Fédérale w Lozannie

Źródło: [Bisbrouck 2006, s. 6].

Fot. 4. Fontanna przed biblioteką uniwersytecką w Łodzi

Fot. 5. Reźba w Bibliothèque des Sciences Humaines L'Université Libre w Brukseli

Fot. 6. Rzeźby filozofów w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie

Z kolei wg Tiny Hohmann biblioteka powinna być miejscem, gdzie ludzie czują się dobrze i gdzie się odbywają różnorodne działania. Ludzie oczekują przestrzeni, gdzie będą mogli studiować indywidualnie lub w grupach, przeszukać katalog bądź sprawdzić pocztę, otrzymać poradę, uczestniczyć w lekcji lub imprezie kulturalnej albo po prostu spotkać się ze znajomymi i odpocząć [Hohmann 2006].

Kierując się tymi wskazówkami, kierownictwo Biblioteki przystąpiło do opracowania podstawowych założeń funkcjonalnych, które zostały zapisane we wspomnianym wyżej *Programie użytkowym*. Na podstawie *Programu użytkowego* został przygotowany na początku 2007 r. *Program funkcjonalno-użytkowy*, którego celem było „uzyskanie optymalnych rozwiązań projektowych dla budynku Centrum Informacji, spełniających wymagania współczesnej techniki, standardów użytkowych skomplikowanego funkcjonalnie obiektu oraz wysokiej wartości estetycznej” [Chowaniec 2007, s. 6]. Według tego Programu w DCINiE oprócz biblioteki oraz ośrodka informacji ekonomicznej świadczącego usługi dla biznesu, miało się znaleźć wydawnictwo uczelniane, samoobsługowa księgarnia wydawnictw ekonomicznych, kawiarnia oraz pokój dla dzieci użytkowników. Dzięki takim założeniom użytkownik uzyskałby pełny dostęp do zasobów biblioteki, możliwość zakupu publikacji chwilowo niedostępnych w bibliotece oraz możliwość spotkań towarzyskich przy kawie w obszernym holu na parterze, a także pozostawienia dziecka pod fachową opieką na czas studiów w bibliotece. Aby te wszyst-

kie funkcje można było zrealizować, należało tak zaprojektować obiekt, by było to miejsce komfortowej pracy nie tylko dla jego gości, ale też dla pracowników (niekrzyżujące się drogi bibliotekarzy i czytelników, udogodnienia typu automaty do wypożyczeń i zwrotów, automaty do kopiowania materiałów bibliotecznych, komputery, kabiny do pracy indywidualnej i grupowej, bezprzewodowy Internet, a także taki drobiazg, jak wystarczająca liczba gniazdek elektrycznych do podłączenia komputerów użytkowników). W *Programie użytkowym* określone zostały również wymagania, jakie obiekt musi spełniać, by być w pełni przystosowany dla czytelników niepełnosprawnych, np. odpowiednie windy, szerokie odstęp między regałami czy sprzęt komputerowy przystosowany do różnych typów niepełnosprawności. W trosce o pracowników pomyślano o pokojach socjalnych i szatniach na każdym piętrze oraz prysznicach. *Program funkcjonalno-użytkowy* określał szczegółowo funkcje, liczbę i wielkość poszczególnych pomieszczeń

Fot. 7. Biblioteka Uniwersytecka w Gdańsku

oraz wymagania techniczne stawiane tego typu obiektom użyteczności publicznej. Określenie najbardziej optymalnej funkcjonalności zgodnej z najnowszymi trendami w budownictwie bibliotecznym było zadaniem bibliotekarza. Podjęcie decyzji określających kształt przyszłej siedziby, jej funkcje i udogodnienia dla czytelników ułatwiły wizyty w nowych obiektach bibliotecznych w Polsce (np.

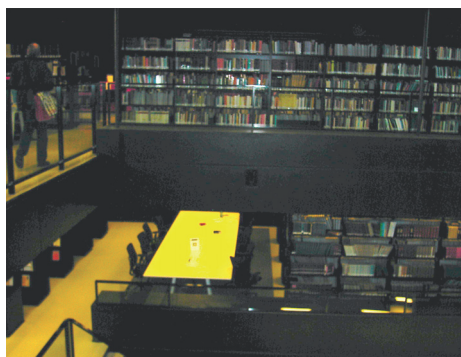
Fot. 8. Katholieke Universiteit Leuven, Campusbibliotheek w Arenbergu

w Gdańsku – fot. 7) i za granicą oraz rozmowy z pracownikami tych bibliotek (wielką pomoc uzyskaliśmy ze strony wicedyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi dra Jerzego Andrzejewskiego, który podzielił się z nami swoim doświadczeniem zdobytym w trakcie projektowania i budowy nowego gmachu swojej biblioteki), dzięki czemu uzyskano nowoczesne rozwiązania, unikając nietrafnych pomysłów zastosowanych w niektórych bibliotekach:

- Podobnie jak we wszystkich zwiedzanych bibliotekach zastosowano wolny dostęp do większości zbiorów.
- Do zabezpieczenia i kontroli zbiorów w otwartych magazynach wybrano system RFID, który umożliwia pełną samoobsługę w zakresie wypożyczeń, całodobowe zwroty wypożyczonych książek (wrzutnia na zewnątrz budynku) oraz ułatwia porządkowanie książek znajdujących się w wolnym dostępie. Jednocześnie, realizując założenia deklarowane we wniosku o dofinansowanie (biblioteka otwarta dla wszystkich), nie przyjęto rozwiązania zastosowanego w Arenbergu, ograniczającego dostęp do zbiorów wyłącznie dla zarejestrowanych użytkowników (fot. 8), jednakże w celu zapobieżenia nieuprawnionemu wynoszeniu książek z czytelni zaprojektowano instalację bramek zabezpieczających na każdym piętrze obszarów czytelni-magazynowych,

Fot. 9, 10.
Universiteitsbibliotheek
w Utrechcie (Holandia)

a nie przy wejściu do Centrum, uzyskując przy okazji psychologiczny efekt otwartości biblioteki.

- Pozostawiono możliwość zamawiania podstawowych skryptów przez Internet. Jak wskazują doświadczenia innych bibliotek, wypożyczenie podstawowych skryptów w systemie wolnego dostępu powoduje ogromne zamieszanie w obszarach czytelni-magazynowych na początku roku akademickiego, nie dając w zamian korzyści związanych z wolnym dostępem, ponieważ w tym momencie studenci chcą wypożyczyć konkretny skrypt, nie szukając zamienników. Wydaje się, że dla podstawowych podręczników kupowanych przez bibliotekę w wielu egzemplarzach (w naszym wypadku przeważnie 1 podręcznik na 10 studentów) lepszym systemem zamawiania jest Internet, dlatego zdecydowaliśmy o takim rozwiązaniu. Skrypty udostępniane przez wypożyczalnię można będzie zwracać poprzez wrzutnię zewnętrzną.
- Mając w pamięci widok bibliotek z ciągami pustych regałów (np. w Bibliotece Politechniki w Cottbus), zdecydowano o umieszczeniu zbiorów na trzech piętrach, pozostawiając czwarte piętro jako rezerwę dla nowych nabytków.
- Wybór kolorystyki był również zdeterminowany oglądem innych bibliotek. Kolorystyka ścian i podłóg nowo budowanych bibliotek naukowych jest przeważnie pastelowa (dominują przyjemne dla oka kolory zielony i beżowy), spotkać można jednak biblioteki w odcieniach szarości, a nawet z czarnymi ścianami (Biblioteka Uniwersytetu w Utrechcie w Holandii – fot. 9-10) z jednej strony, a z drugiej niezwykle kolorowe (Biblioteka Politechniki w Cottbus w Niemczech – fot. 11-12). Mając w pamięci wrażenia estetyczne z tych bi-

Udział bibliotekarzy w procesie tworzenia nowej siedziby biblioteki

Fot. 11, 12. Universitätsbibliothek in Cottbus

Źródło: [<http://fiveprime.org/hivemind/Tags/btu>].

Fot. 13. Centre Céramique in Maastricht

Fot. 14.
Universidad Nacional de Educación
a Distancia w Madrycie

fot. M. Świrad

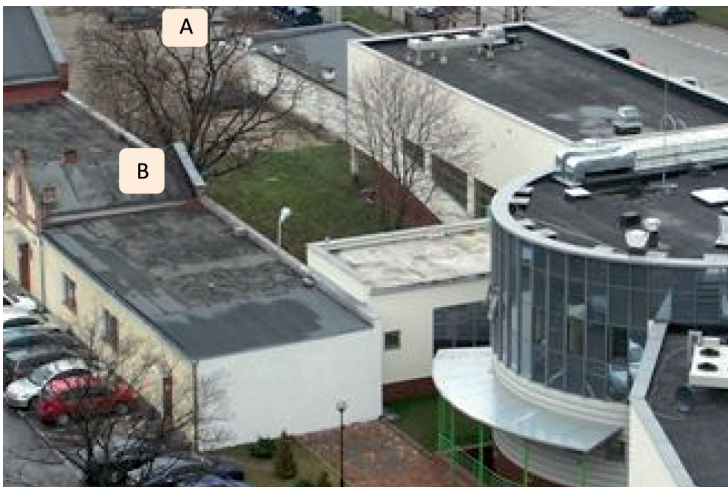
Fot. 15.

Uniwersytet w Debreczynie

Źródło: [Viragos 2006, s. 6].

bliotek, wybraliśmy podłogi w pastelowych kolorach, pozostawiając białe ściany.

- Zainspirowani przez studentów, przewidzieliśmy pokój dla dzieci użytkowników, które, w czasie gdy ich rodzice będą pracować w bibliotece, będą mogły się bawić w specjalnie dla nich przygotowanym pomieszczeniu z odpowiednim zapleczem.
- W patio zaprojektowano schody służące, tak jak w Maastricht, również jako siedziska (fot. 13).

Fot. 16.
Widok
miejsca budowy
przed
rozpoczęciem
prac budowlanych

fot. S. Dziągwa

- Lada przy świetliku, podobnie jak w Madrycie czy w Debreczynie, przeznaczona została na stanowiska komputerowe (fot. 14-15).

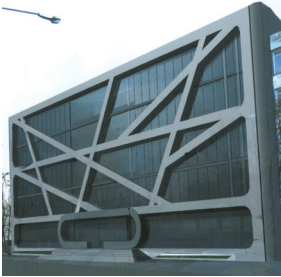
W połowie 2007 r. w wyniku ogłoszonego przetargu wybrano wykonawcę koncepcji architektonicznej, projektu budowlanego oraz wykonawczego.

Nowy obiekt miał stanąć na terenie kampusu uczelni składającego się z wielu budynków, które powstawały w ciągu stu lat, architekt miał więc nietatwe zadanie dopasowania wyglądu nowych obiektów do istniejącej zabudowy: od ulicy budynki wybudowane w latach siedemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w., a od dziedzińca murowany budynek dziewiętnastowieczny (fot. 16). Ze względu na kształt i wielkość terenu przeznaczanego pod tę budowę oraz wymagań określonych przez Urząd Miejski Wrocławia (Decyzja lokalizacji inwestycji celu publicznego z dn. 06.03.2007) musiały powstać 2 budynki tworzące kompleks w kształcie zbliżonym do litery Z (rys. 1), co z kolei pozwoliło na czytelne podzielenie obiektu na strefy dostępu poszczególnych grup użytkowników.

Rys. 1. Plan kampusu – lokalizacja DCINiE zaznaczona kolorem pomarańczowym

Źródło: [Koncepcja... 2007].

Rys. 2, 3, 4, 5. Nieprzyjęte propozycje architektów

Źródło: Archimedia.

Rys. 6. Wizualizacja zaakceptowanej elewacji budynku A – główne wejście

Źródło: Archimedia.

Rys. 7. Wizualizacja zaakceptowanej elewacji budynku B – strona południowa

Źródło: Archimedia.

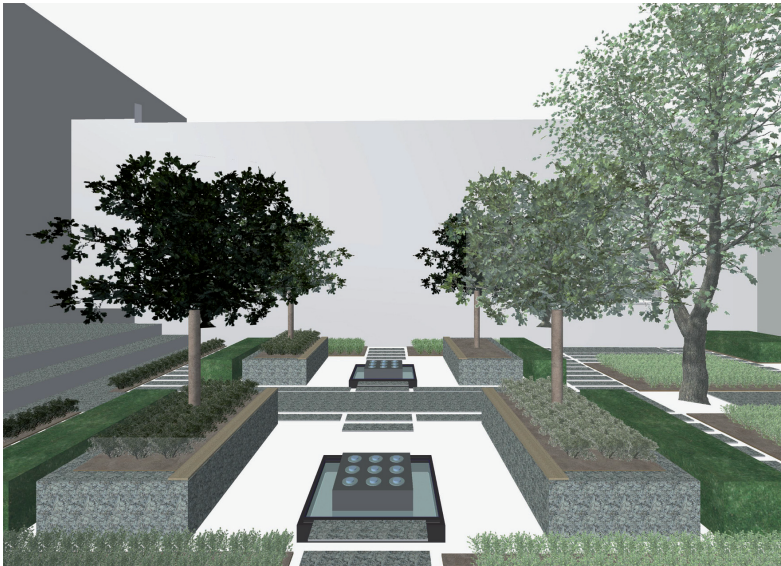
Pierwsze wizualizacje przedstawione w grudniu 2007 r. nie wzbudziły entuzjazmu przyszłych użytkowników i władz uczelni (rys. 2-5).

Wreszcie na początku 2008 r. zaakceptowane zostały kształty brył oraz elewacje DCINiE (rys. 6-8).

W tworzeniu projektu oprócz służb technicznych uczelni bardzo aktywnie uczestniczyli bibliotekarze. Jak określił to R.J. Bazillion, powodzenie projektu zależy od współpracy architekta i bibliotekarza. Bibliotekarz musi mieć wizję nowej biblioteki, która powinna być inspiracją do procesu projektowania³ [Bazillion, Braun 1994, s. 16].

Na potrzeby pracy nad tym projektem powołany został zespół złożony z kadry kierowniczej Biblioteki, w którym lokalizacją i wyposażeniem magazynów zajął się kierownik sekcji magazynów, a sprawami związanymi z komputeryzacją nowego obiektu zastępca dyrektora – informatyk z wykształcenia. Za całość rozwiązań funkcjonalnych i estetycznych odpowiada dyrektor Biblioteki.

³ „There is no such thing as a passive role for a librarian in the design process, but rather an obligation to see as far into the future as present trends will allow. That vision should inspire the design process. That is why a productive relationship between librarian and architect is the sine qua non of any successful project”.

Rys. 8.
Wizualizacja
patio

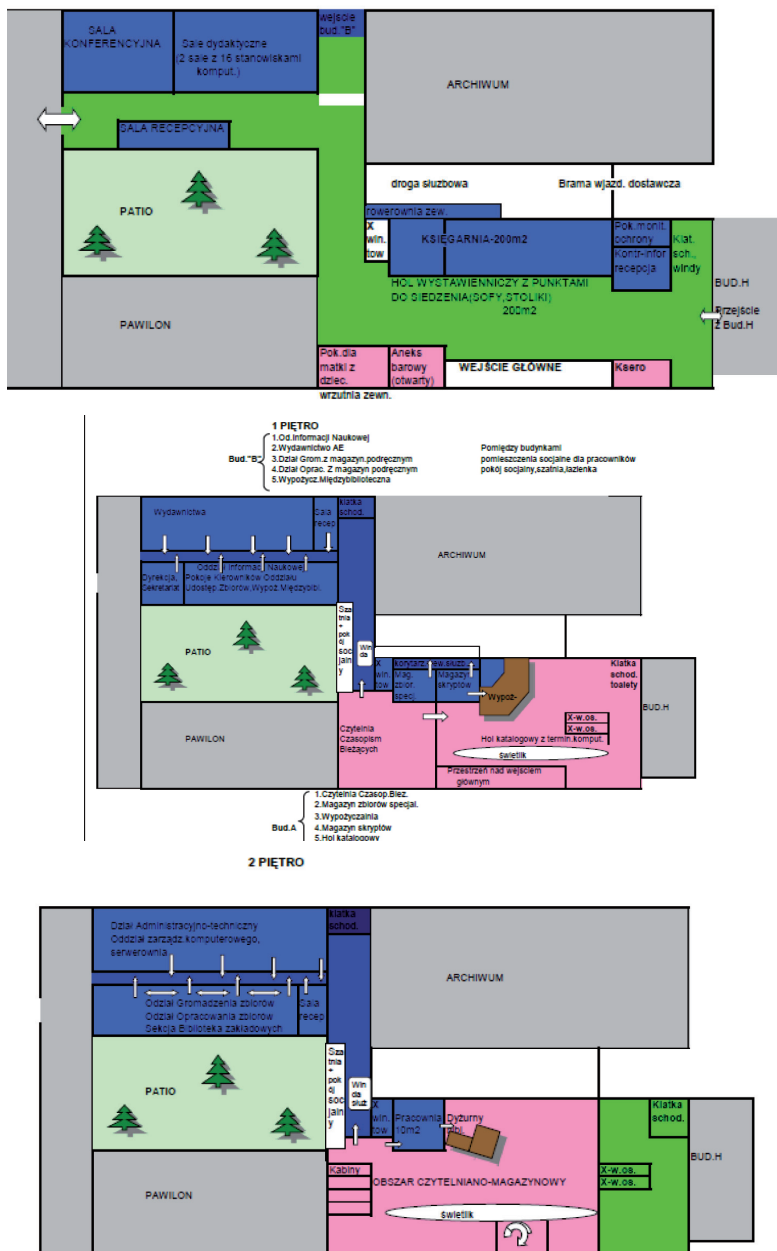
Źródło:
Archmedia.

Podstawą pracy architektów był *Program funkcjonalno-użytkowy* oraz wymagania określone przez bibliotekarzy. Mimo że koncepcja biblioteki z otwartymi magazynami była szczegółowo opisana w *Programie funkcjonalno-użytkowym*, pierwszym niełatwym zadaniem było przekonanie architektów, że biblioteka, jaką pamiętają z czasów swoich studiów na wyższej uczelni, jest już przeżytkiem. W celu ułatwienia zrozumienia kształtu i funkcji nowoczesnej biblioteki przekazano architektom materiały obrazujące przykłady realizacji bibliotek na świecie (zdjęcia, opisy bibliotek, publikacje) oraz dokumentację fotograficzną zebraną przez pracowników Biblioteki w czasie ich wizyt w nowo wybudowanych obiektach.

We wszystkich naradach z architektami, zarówno na etapie opracowania koncepcji architektonicznej, projektu budowlanego, jak i przede wszystkim projektu wykonawczego, istotny głos mieli bibliotekarze, podpowiadający architektom rozwiązania dotyczące funkcjonalności, wyglądu i wyposażenia Centrum, które powinny być zastosowane w nowej bibliotece:

- Po pierwszych nieudanych próbach przekazania architektom naszych wymagań dotyczących układu funkcjonalnego sami wykonaliśmy schematy rozwiązań funkcjonalnych nowej biblioteki, które były podstawą do dalszych działań architektów (rys. 9).
- Niełatwe okazało się przekonanie architektów, aby zaprojektowali schody wewnętrzne łączące poszczególne piętra, które pozwolą czytelnikowi poru-

Udział bibliotekarzy w procesie tworzenia nowej siedziby biblioteki

Rys. 9. Schematy sporządzone przez bibliotekarzy w październiku 2007 roku

Źródło: D. Matysiak.

Fot. 17.
Wrzutnia
z sortownicą
w bibliotece
uniwersyteckiej
w Arenbergu

ścić się swobodnie po całym obszarze czytelniano-magazynowym bez potrzeby wychodzenia na zewnętrzną klatkę schodową.

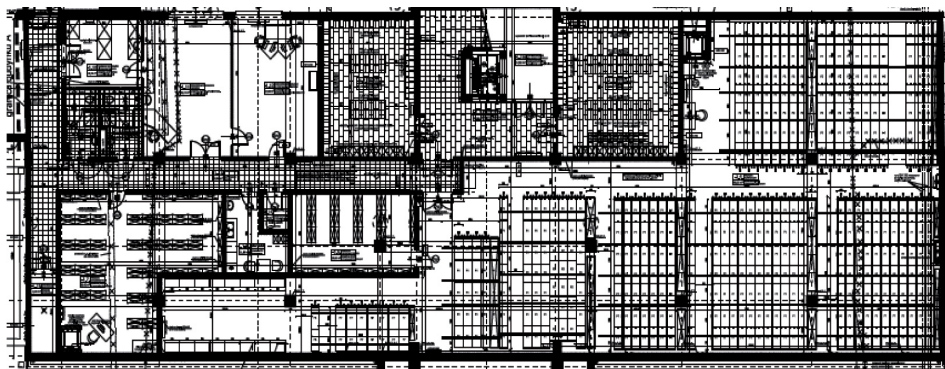
- Ze względów estetycznych architekt chciał umieścić wrzutnię zewnętrzną po lewej stronie głównego wejścia, jednakże takie rozwiązanie powodowałoby krzyżowanie się drogi osób wchodzących do biblioteki z drogą bibliotekarza wiozącego zwrócone książki do magazynu, który zaprojektowano po prawej stronie tego wejścia, oraz wydłużyło tę drogę i, mimo że nie udało się przekonać architekta, który zakwalifikował ten problem jako zagadnienie mniejszej wagi w stosunku do problemu „zepsucia” reprezentacyjnej przestrzeni hallu, wrzutnia została zaprojektowana zgodnie z wolą bibliotekarza.
- Po burzliwej dyskusji udało się przekonać architekta, aby ściany między klatką schodową a obszarem czytelniano-magazynowym były szklane, tak by z panoramicznej windy był widok na otwarte magazyny, a nie na betonowe ściany klatki schodowej.
- Na życzenie bibliotekarzy zaprojektowano windę służbową przeznaczoną m.in. do dostarczania nowych nabytków czy materiałów intrologatorskich, jednakże najtrudniej było przekonać architekta, aby winda ta była dostępna z zewnątrz budynku na poziomie gruntu.
- Udało się przekonać architekta, aby zaprojektował ustawienie regałów w ten sposób, by przejścia między nimi były doświetlone światłem naturalnym. Nie wszystko się udało:
- Pierwotnie książki z wrzutni miały trafiać bezpośrednio do magazynu kompaktowego w pobliże windy towarowej, jednak ze względu na wysoki koszt urządzenia do przesyłu zwracanych książek z parteru do piwnicy oraz nie-

możliwość usytuowania windy towarowej łączącej wszystkie kondygnacje (która powinna znajdować się obok lady bibliotekarza przy ścianie południowej), bezpośrednio obok wrzutni zewnętrznej, która powinna być dostępna z ulicy (ściana północna); ulokowano ją w odległości kilku metrów od windy towarowej.

- Z powodu braku miejsca zrezygnowano z urządzenia do sortowania zwracanych książek, jak to jest w Arenbergu (fot. 17).
- Czasami wymagania związane z przepisami przeciwpożarowymi kolidowały z funkcjonalnością, np:
 - zaprojektowano szerokie rozsuwane drzwi do otwartych magazynów, jednakże przepisy przeciwpożarowe wymusiły zmianę polegającą na wykonaniu dodatkowych drzwi ewakuacyjnych, na skutek czego pierwotne szerokie wejście do tych pomieszczeń musiało być zmniejszone o połowę;
 - wymagania dotyczące długości drogi ewakuacyjnej wymusiły przeniesienie klatki schodowej w budynku B, co zburzyło idealną funkcjonalność wzajemnie uzupełniających się sal dydaktyczno-konferencyjnych, które ostatecznie znalazły się po dwóch stronach klatki schodowej.
- Ze względu na wymagania unijne (brak jakichkolwiek przychodów przez 5 lat po otwarciu Centrum) trzeba było zrezygnować z księgarni, kawiarni oraz usług kserograficznych, zastępując je salą wystawową oraz urządzeniami do bezpłatnego skanowania z możliwością przesyłania skopiowanych materiałów drogą elektroniczną.

Ostatecznie w styczniu 2009 r. został zatwierdzony projekt Centrum, które zgodnie z opisem architektów „zostało zaprojektowane tak, aby harmonizowało z otoczeniem. Jednocześnie zamierzeniem projektantów było stworzenie charakterystycznego i czytelnego wyznacznika przestrzennego, stosownie do zaprojektowanej funkcji budynku DCINiE. Dominującą częścią obiektu jest budynek A, liczący 5 kondygnacji naziemnych. Projektowany budynek wyróżnia się oryginalną formą bryły m.in. poprzez zastosowanie „drugiej fasady” w postaci tafli szkła TVG zdobionych folią dekoracyjną, która tworzy wzór graficzny. Główne wejście do budynku od strony ul. Wielkiej zostało zaakcentowane poprzez osiowe przeszklenie elewacji oraz świetlik znajdujący się we wnętrzu. Przebiecia w stropach na każdej kondygnacji spełniają funkcje doświetlenia i wzbogacają przestrzenie wnętrza, a jednocześnie umożliwiają optyczny kontakt z użytkownikami znajdującymi się na innych piętrach. Projektowany obiekt będzie dostępny i przyjazny dla szerokiej publiczności. We wnętrzu wyróżniającą się przestrzeń będzie tworzył czterokondygnacyjny obszar czytelniano-magazynowy, kryty częściowo

szklanym dachem, połączony schodami zawieszonymi w przestrzeni świetlika. Cały obiekt podzielono na 4 strefy funkcjonalne: ogólnodostępną, czytelnianą dla użytkowników, wewnętrzną dla pracowników oraz techniczną. Układ funkcjonalny budynku A oraz B umożliwi strefowanie dostępu do poszczególnych części i łatwą orientację w jego strukturze. Projektowany budynek będzie połączony w poziomie parteru funkcjonalnie z pomieszczeniami budynków istniejących: P oraz H" [*Projekt wykonawczy...* 2009, s. 18].

Rys. 10. Rzut przyziemia budynku A

Źródło: [*Projekt wykonawczy...* 2009, rys. A-03].

Budynek A został przeznaczony do magazynowania i udostępniania zasobów bibliotecznych.

W przyziemiu (rys. 10) zaprojektowano magazyn kompaktowy oraz specjalnie zabezpieczony przeciwpożarowo (gaszenie gazem) magazyn cennych zbiorów⁴. Na tym poziomie znajdzie się też pracownia konserwacji zbiorów, magazyn sprzętu komputerowego oraz szatnie dla użytkowników.

Na parterze (rys. 11-12) na wprost wejścia głównego (1) będzie wypożyczalnia (2) z magazynem skryptów (3). Przy wejściu głównym będzie zewnętrzny automat do samodzielnego zwrotu książek (4) czynny całą dobę. W holu zlokalizowano ponadto otwartą czytelnię prasy (5) oraz przeszkloną salę wystawową (pierwotnie miała to być księgarnia wydawnictw ekonomicznych) (6). Miała tu być również kawiarnia, ale z powodu wspomnianych wcześniej wymagań unijnych, będzie w tym miejscu punkt informacyjny (7). Będzie ponadto pokój dla

⁴ Szczegółowy opis lokalizacji zbiorów w nowym miejscu zawiera artykuł D. Matysiak zamieszczony w niniejszej monografii.

dzieci czytelników (8) oraz portiernia z monitoringiem (9). Hol ten połączy oba budynki Centrum tworząc jednocześnie wygodne przejście przez kilka sąsiednich budynków dydaktycznych (11,12). Po lewej stronie będzie szklana ściana z widokiem na mały ogródek z fontannami otwarty dla użytkowników Centrum (10).

Rys. 11. Rzut parteru budynku A

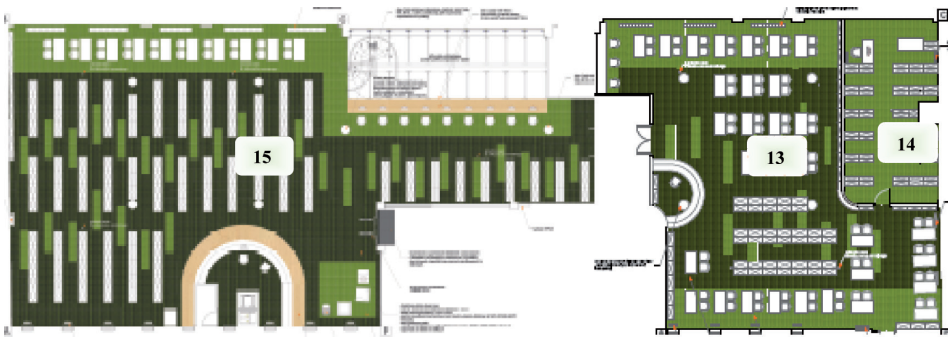
Źródło: [Projekt wykonawczy... 2009, rys. AW-1].

Rys. 12.
Wizualizacja
fragmentu holu
budynku A
– wypożyczalnia
i czytelnia prasy

Źródło:
Archimedia.

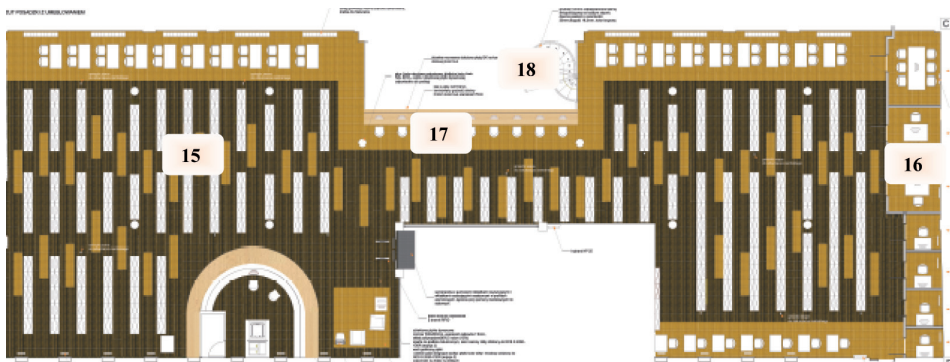
Pierwsze piętro (rys. 13) jest podzielone na dwie przestrzenie – jedna to czytelnia czasopism bieżących i zbiorów specjalnych (13), przy której zaprojektowano magazyn zbiorów specjalnych (14). Druga to obszar otwartych magazynów (15) dostępnych dla każdego czytelnika.

Rys. 13. Rzut I piętra budynku A

Źródło: [Projekt wykonawczy... 2009, rys. AW-10, AW-11].

Piętra drugie, trzecie i czwarte są jednakowe w wyglądzie i układzie (rys. 14-15) – to otwarty magazyn z kabinami do pracy grupowej (16) i indywidualnej oraz komputerami dla czytelników (17). Wszystkie piętra łączą kręcone schody, ulokowane w przestrzeni świetlika (18).

Rys. 14. Rzut II piętra budynku A

Źródło: [Projekt wykonawczy... 2009, rys. AW-12].

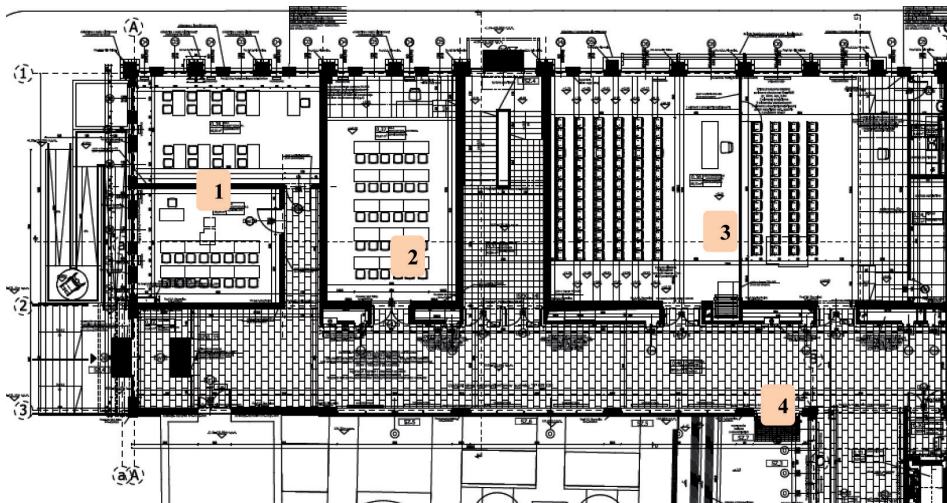
Budynek B łączy funkcje dydaktyczne, usługowe i biurowe. Znajdą się tu sale dydaktyczne i konferencyjne, ośrodek informacji ekonomicznej z czytelnią, a ponadto administracja Centrum, oddziały gromadzenia i opracowania zbiorów oraz pomieszczenia socjalne dla pracowników (w tym pokój dla kobiet ciężarnych).

Rys. 15. Otwarty magazyn

Źródło: Archimedia.

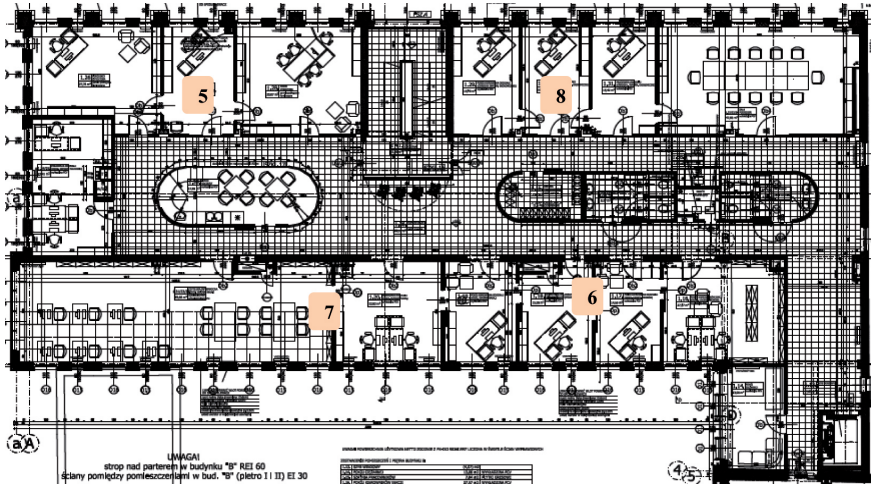
Na parterze (rys. 16) znajdują się dwie sale dydaktyczne (laboratoria komputerowe) (1), obok mała sala seminaryjna (2), za klatką schodową sala konferencyjna (3) oraz wyjście na patio (4).

Rys. 16. Rzut parteru budynku B

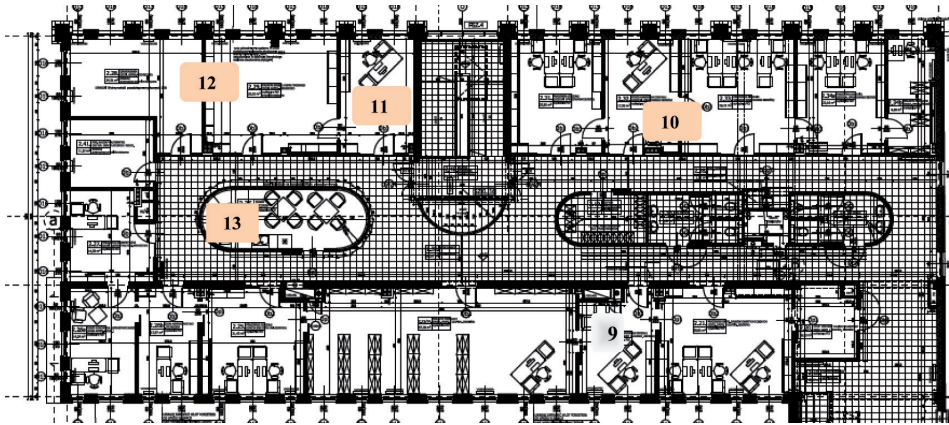
Źródło: [Projekt wykonawczy... 2009, rys. A-05].

Na pierwszym piętrze (rys. 17) są m.in.: pokoje dyrekcyjnego DCINIE z sekretariatem (5), pracownie Oddziału Udostępniania Zbiorów z wypożyczalnią międzybiblioteczną (6), Ośrodek Informacji Ekonomicznej z Czytelnią Europejską (7) oraz Oddział Dokumentacji i Promocji (8).

Rys. 17. Rzut I piętra budynku B

Źródło: [Projekt wykonawczy... 2009, rys. A-07].

Rys. 18. Rzut II piętra budynku B

Źródło: [Projekt wykonawczy... 2009, rys. A-09].

Na drugim piętrze (rys. 18) będzie m.in. Oddział Gromadzenia Zbiorów z punktem dostaw zlokalizowanym obok windy oraz magazynem materiałów przeznaczonych do wymiany (9), Oddział Opracowania Zbiorów (10), pracownia digitalizacji zbiorów (11) i Dział Zarządzania Komputerowego (12) z serwerownią.

Dla komfortu pracy bibliotekarzy zaprojektowano na każdym piętrze w budynku B pokoje socjalne (13) wyposażone w szafki i stoliki, gdzie każdy pracownik może w trakcie przerwy spożyć posiłek i napić się kawy czy herbaty.

Realizacja

Na początku 2009 r. powołano komisję przetargową (pod przewodnictwem dyrektora Biblioteki), której zadaniem było przygotowanie dokumentów i przeprowadzenie postępowania przetargowego na wybór generalnego wykonawcy inwestycji. W skład komisji weszli przedstawiciele władz uczelni, kadry naukowej, technicznej i administracji. Komisja musiała określić zakres prac, które zostaną zlecone generalnemu wykonawcy. Na wniosek dyrektora biblioteki, oparty na doświadczeniach innych bibliotek, zdecydowano, że generalny wykonawca oprócz standardowego wyposażenia obiektu (windy, toalety itp.) i wszystkich instalacji, ma dostarczyć wyposażenie montowane na miejscu, takie jak regały przesuwne i stacjonarne, lady w wypożyczalni i w czytelnich, trybuna i pulpit wykładowcy

Fot. 18. Narada z kierownikiem budowy

fot. L. Wasylina

Fot. 19. Bibliotekarze na budowie

fot. L. Wasylina

do sali konferencyjnej, dzięki czemu np. za prawidłowe ustawienie regałów na właściwie wykonanej podłodze czy wbudowanie szyn regałów przesuwnych odpowiada ten sam wykonawca. W wyniku przetargu, do którego przystąpiło 12 oferentów, wybrano firmę, która zaoferowała najniższą cenę.

Budowa rozpoczęła się w lipcu 2009 roku. Pracownicy Biblioteki jako współtwórcy projektu, najlepiej znający wszystkie jego szczegóły, regularnie wizytują budowę, w trosce, by wszystkie zaprojektowane rozwiązania znalazły odpowiedni wyraz materialny (fot. 18-19).

Dyrektor biblioteki uczestniczy w cotygodniowych radach budowy oraz w nadzorach autorskich. Wsparty wiedzą i gustem pracowników Biblioteki, decyduje na równi z architektem o kształcie i kolorystyce wszystkich detali montowanych w budynku (wykładzin, kafelków, regałów, okien, klamek, drzwi, żaluzji itp.) oraz kolorze ścian i elewacji, pilnując, aby efekt ostateczny nie odbiegał funkcjonalnie czy estetycznie od wymarzonej wizji. W lipcu 2011 r. budynek A był na takim etapie (fot. 20).

Fot. 20. Budynek A – 19 lipca 2011 roku

foto. B. Hulanicka

Kolejnym etapem prac związanych z nową biblioteką jest jej wyposażenie. W związku z koniecznością przygotowania księgozbioru do wolnego dostępu (ok. 200 tysięcy woluminów) już pod koniec 2009 r., a więc prawie dwa lata przed otwarciem Centrum, powołana została komisja przetargowa (pod przewodnictwem dyrektora Biblioteki i z udziałem bibliotekarzy), której zadaniem było określenie wymagań dotyczących systemu RFID. W trakcie obrad tej komisji istotny spór dotyczył tego, jaki system przesyłu fal radiowych wybrać: UHF czy HF. Ostatecznie przeważał głos bibliotekarzy, którzy, opierając się na doświadczeniach innych bibliotek, wybrali szerzej stosowany w bibliotekach, a więc sprawdzony, system HF⁵. Zdecydowano również, że dostawa urządzeń RFID będzie dwuetapowa. W pierwszym etapie (w maju 2010 r.) wykonawca dostarczył kodery oraz etykiety, które wklejane są do książek przeznaczonych do wolnego dostępu; reszta urządzeń zostanie dostarczona przed otwarciem DCINiE (w sierpniu 2011 r.).

Na koniec wreszcie należy wybrać meble oraz sprzęt elektroniczny. Jest to zadanie, które może być powierzone wyłącznie przyszłemu użytkownikom, czyli bibliotekarzom. W nowej siedzibie będzie 140 nowych komputerów, setki krzeseł do czytelnicy, sal dydaktycznych i konferencyjnych, różne rodzaje stołów, skanery

⁵ Wady i zalety obu systemów RFID omówiono w artykule K. Żmigrodzkiej zamieszczonym w niniejszej monografii.

do otwartych magazynów i do pracowni bibliotekarskich, profesjonalny skaner do digitalizacji zbiorów oraz sprzęt do pracowni konserwacji zbiorów. Dobór kupowanego sprzętu musiał zgodnie z wymaganiami unijnymi być dokonany w momencie składania wniosku. Instytucja zarządzająca, czyli Urząd Marszałkowski, nie zaakceptowała całości wyposażenia, odrzucając np. ekspresy do kawy czy lodówki, ale także meble do pracowni oddziałów gromadzenia i opracowania, uzasadniając, że to wyposażenie nie jest przeznaczone bezpośrednio do celów edukacyjnych. Udało się jednak przekonać urząd, że wyposażenie tych oddziałów służy bezpośrednio celom edukacyjnym Centrum, ponieważ źródła informacji, zanim zostaną udostępnione, muszą być nabyte, opracowane formalnie i rzeczowo oraz zarejestrowane w elektronicznym systemie bibliotecznym, a informacje udostępniane użytkownikom wyszukane i przetworzone (wyposażenie pokoi dyrektora i administracji, pokoi socjalnych będzie zakupione ze środków Uczelni lub zabrane ze starego budynku).

Wnioski

Proces tworzenia nowej siedziby biblioteki to zadanie trudne i czasochłonne. Jak wynika z doświadczeń innych bibliotek oraz własnych, bez udziału bibliotekarzy nie powstałyby nowe obiekty w kształcie odpowiadającym potrzebom ich użytkowników. Budowa biblioteki wymaga niezwykle aktywnego zaangażowania jej pracowników i szukania sojuszników wśród władz i administracji uczelni.

Mając od początku przychylność władz Uczelni oraz wsparcie ze strony administracji i służb technicznych (szczególnie zastępcy kanclerza ds. technicznych, który z niezwykłą determinacją oraz ponad służbowym zaangażowaniem wspiera starania dyrektora Biblioteki o jak najlepszy kształt przyszłej siedziby DCINiE), pierwszym zadaniem dyrektora Biblioteki było przekonanie współpracowników do wizji biblioteki otwartej. Idea wolnego dostępu do zbiorów jest rozwiązaniem rewolucyjnym w stosunku do tradycyjnych magazynów, budziła więc spore wątpliwości załogi. Jednakże ujrzanie na własne oczy pięknych bibliotek z otwartymi magazynami w Łodzi, Warszawie i Kielcach uświadomiło wielu wątpiącym, że takie rozwiązanie jest nie tylko wygodne dla czytelników, ale ułatwia i uatrakcyjnia również pracę bibliotekarzy, a pełnienie roli doradcy i przewodnika jest ciekawsze niż ekspedienta, który tylko podaje książki i odnosi je do magazynu. Przekonanie załogi Biblioteki do tego pomysłu było niezmiernie istotne, zważywszy, że prace związane z przygotowaniem księgozbioru do wolnego dostępu wymagają dodatkowego wysiłku całego zespołu, bo przecież przez cały okres przygotowaw-

czy Biblioteka normalnie obsługuje czytelników. Dzięki zaangażowanej postawie załogi, w październiku 2011 r. cały przeznaczony do udostępniania księgozbiór powinien się znaleźć odpowiednio ułożony i zabezpieczony w otwartych magazynach.

KALENDARIUM BUDOWY

- grudzień 2005 r. – podjęcie decyzji o budowie
- styczeń 2006 r. – opracowanie *Programu użytkowego* [Żmigrodzka 2006]
- 26 stycznia 2006 r. – Uchwała nr 3/2006 Senatu Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu z dnia 26 stycznia 2006 r. w sprawie umożliwienia sprzedaży Domu Studenckiego „Oaza” określająca, że „Środki uzyskane przez Uczelnię ze sprzedaży Domu Studenckiego „Oaza” zostałyby przeznaczone na finansowanie projektu o nazwie Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej”
- 31 stycznia 2006 r. – zgłoszenie wniosku do Urzędu Marszałkowskiego w postaci elektronicznej Karty przedsięwzięcia o numerze 4623 zapisanego w SEP dnia 2006-01-31
- marzec 2006 r. – udział dyrektora Biblioteki w Konferencji Liber Architecture Group w Utrechcie, której częścią było zwiedzanie kilkunastu bibliotek w Belgii i Holandii
- 28 czerwca 2006 r. – Uchwała nr 122/2006 Senatu Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu w sprawie poparcia planu budowy Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowo-Ekonomicznej, w której „Senat wyraża zgodę na rozpoczęcie w 2006 r. inwestycji pn. Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej”
- 6 marca 2007 r. – uzyskanie Decyzji nr 44/07 o lokalizacji inwestycji celu publicznego wydanej przez Wydział Architektury i Budownictwa Urzędu Miejskiego
- czerwiec 2007 r. – ogłoszenie przetargu na wykonanie projektu budowlanego i wykonawczego
- sierpień 2007 r. – podpisanie umowy z firmą architektoniczną
- 24 września 2007 r. – Zarządzenie nr 67/2007 Rektora Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu z dnia 24 września 2007 r. w sprawie utworzenia Biura Realizacji Inwestycji oraz powołania Komitetu Sterującego inwestycją „Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej we Wrocławiu”, w którego składzie, obok Prorektora ds. Rozwoju i Promocji

Uczelni, kanclerza, kwestora, pełnomocnika rektora ds. realizacji Inwestycji i przedstawicieli służb administracyjnych oraz prawnych Uczelni, znaleźli się dyrektor Biblioteki Głównej i jego zastępca

- wrzesień 2007 r. – wycieczka pracowników Biblioteki do nowych obiektów bibliotecznych w Łodzi, Warszawie i Kielcach
- grudzień 2007 r. – powstanie koncepcji architektonicznej DCINiE
- styczeń 2008 r. – podpisanie preumowy z Urzędem Marszałkowskim Województwa Dolnośląskiego (Umowa dotycząca przygotowania projektu indywidualnego zawarta we Wrocławiu w dniu 29.01.2008, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 Priorytet: 7 – Rozbudowa i modernizacja infrastruktury edukacyjnej na Dolnym Śląsku („Edukacja”) Działanie: 7.1 – Rozwój infrastruktury szkolnictwa wyższego dla Projektu: „Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu”)
- luty 2008 r. – zatwierdzenie koncepcji architektonicznej
- czerwiec 2008 r. – uzyskanie pozwolenia na budowę (Decyzja nr 1403/2008 z dnia 30.06.2008 r. wydana przez Wydział Architektury i Budownictwa Urzędu Miasta Wrocławia)
- 13 sierpnia 2008 r. – złożenie wniosku o dofinansowanie oraz Studium wykonalności w Urzędzie Marszałkowskim
- 30 października 2008 r. – zakończenie oceny merytorycznej wniosku o dofinansowanie
- 29 grudnia 2008 r. – podpisanie umowy o dofinansowanie z funduszy unijnych (Umowa o dofinansowanie projektu „Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej” nr UDA-RPDS.07.01.00-02-001/08-00 z dnia 29.12.2008 r.)
- 26 lutego 2009 r. – ogłoszenie przetargu na budowę i wyposażenie DCINiE
- 27 lutego 2009 r. – ogłoszenie przetargu na pełnienie nadzoru inwestorskiego
- 8 czerwca 2009 r. – podpisanie umowy z inżynierem kontraktu
- 15 czerwca 2009 r. – podpisanie umowy z generalnym wykonawcą
- czerwiec 2009 r. – rozpoczęcie klasyfikacji księgozbioru przeznaczanego do wolnego dostępu (ponad 40 000 tytułów książek i czasopism)
- lipiec 2009 r. – rozpoczęcie prac budowlanych
- styczeń 2010 r. – ogłoszenie przetargu na dostawę systemu RFID
- marzec 2010 r. – podpisanie umowy z wykonawcą systemu RFID

- kwiecień 2010 r. – udział zastępcy dyrektora Biblioteki w Konferencji Liber Architecture Group w Madrycie, której częścią było zwiedzanie kilkunastu bibliotek w Hiszpanii
- lipiec 2010 r. – rozpoczęcie kodowania księgozbioru przeznaczanego do wolnego dostępu
- marzec 2011 r. – ogłoszenie przetargu na dostawę mebli
- kwiecień 2011 r. – ogłoszenie przetargu na dostawę sprzętu komputerowego
- 30 maja 2011 r. – planowany termin zakończenia budowy
- lipiec, sierpień, wrzesień 2011 r. – wyposażanie Centrum i przeprowadzka księgozbioru
- 28 września 2011 r. – planowane otwarcie DCINiE

Literatura

- Bazillion R.J., Braun C., *Academic library design: building a „teaching instrument”*, “Computers in Libraries” 1994 vol. 14 issue 2, s. 12-16.
- Bisbrouck M.-F., *Architectural Competition for EPFL Library (Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne – Switzerland): Viewpoint of Technical Panel*, “LIBER Quarterly” 2006 vol. 16 issue 2 [dostęp 10.10.2010], <http://liber.library.uu.nl>.
- Chowaniec K., *Program funkcjonalno-użytkowy*, Wrocław 2007 (niepubl.).
- Degkwitz A., *The cultural scope of chromatic spaces – The Building of the ICMC/IKMZ Cottbus* “LIBER Quarterly” 2006 vol. 16 issue 2 [dostęp 10.10.10], <http://liber.library.uu.nl>.
- Hohmann T., *New aspects of library design*, “LIBER Quarterly” 2006 vol. 16 issue 2 [dostęp 10.10.2010], <http://liber.library.uu.nl>.
- Indykatorywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013* [dostęp 11.11.2010], <http://dolny-slask.pl/default.aspx?docId=3564>.
- Koncepcja architektoniczna budynku Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej na terenie Akademii Ekonomicznej przy ul. Komandorskiej 118/120 we Wrocławiu*, Archimedia Architekci & Inżynierowie Poznań 2007 (niepubl.).
- Korenik S.i in., *Studium wykonalności Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej*, Wrocław 2008 (niepubl.).
- McDonald A., *The ten commandments revisited: the qualities of good library space/*, “LIBER Quarterly” 2006 vol. 16 Issue 2 [dostęp 10.10.10], <http://liber.library.uu.nl>.
- New library buildings in Europe*, ed. I. Feldsien-Sudhaus, „LIBER Architecture Group” 2010, dokument elektr.
- Orlik E.R., *Założenia techniczno-ekonomiczne budynku Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu*, Łódź 1969 (niepubl.)
- Projekt budowlany*, Archimedia Architekci & Inżynierowie, Poznań 2008 (niepubl.).
- Projekt wykonawczy*, Archimedia Architekci & Inżynierowie, Poznań 2009 (niepubl.).
- Żmigrodzka B., *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej. Program użytkowy*, Wrocław 2006 (niepubl.).

THE ROLE OF THE LIBRARY STAFF IN CREATING A NEW LIBRARY BUILDING

Summary

Lower Silesia Centre for Scientific and Economic Information will function as a regional information centre and as a library accessible for all residents of the region. It will be a place for learning, obtaining information and meeting. The article describes the role of the library staff in the realisation of such vital public space: from the programme definition to the collaboration with architects and builders.

Dorota Matysiak

DOLNOŚLĄSKIE CENTRUM INFORMACJI NAUKOWEJ I EKONOMICZNEJ NOWYM MIEJSCEM DLA KSIĘGOZBIORU BIBLIOTECZNEGO

Wstęp

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu w swojej 65-letniej historii dwukrotnie zmieniał lokalizację. Wraz ze zmianami topograficznymi uczelni zmieniała się sytuacja lokalowa biblioteki. Pierwsze przenosiny odbyły się w 1949 r. z pomieszczeń przy ul. Uniwersyteckiej 22/26 na ul. Tęczową 60 (ok. 2 km), drugie w 1954 r. z ulicy Tęczowej na ulicę Komandorską 118/120 (odległość ok. 2,5 km). Biblioteka zajęła pomieszczenia budynku A – piwnice zaadaptowano na magazyny, na parterze umieszczono wszystkie oddziały biblioteki. W późniejszych latach biblioteka otrzymała dodatkowe pomieszczenia na pierwszym piętrze.

Z roku na rok powiększające się zbiory biblioteczne wymagały nowych pomieszczeń na terenie kampusu uczelnianego. Pod koniec lat sześćdziesiątych ubiegłego stulecia powstał projekt budowy nowego gmachu bibliotecznego o powierzchni 9 tys. m².

Niestety ten, jak i inne późniejsze projekty nie znalazły swojego urealnienia w postaci nowej biblioteki. Cały obszar zajmowany przez bibliotekę to obecnie ok. 2 tys. m². Na tej powierzchni usytuowane są, oprócz oddziałów zamkniętych pozwalających jej funkcjonować, m.in.: czytelnia ogólna z 96 miejscami dla czytelników, czytelnia czasopism z 29 miejscami oraz mała czytelnia Oddziału Informacji Naukowej z dostępem do internetowych baz danych. W holu katalogowym mieści się 7 stanowisk komputerowych z dostępem do elektronicznego katalogu bibliotecznego oraz możliwością korzystania z Internetu. Wszelkie wolne przestrzenie, które nie utrudniają poruszania się pracownikom, zajmowane są przez dodatkowe regały, na których mieszczą się zbiory biblioteczne. Zapelniające się magazyny wymuszają ciągłe przekładanie zbiorów i tworzenie stosów z książek mniej używanych (fot. 1)¹.

¹ Zdjęcia, które nie są podpisane, wykonała autorka artykułu.

Fot. 1.
„Szukanie”
miejsca
na półkach
poprzez
tworzenie
stosów

Miejsce przechowywania zbiorów w nowym budynku

„15 czerwca 2009 roku to początek budowy Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej (DCINiE). Centrum ma być otwarte w październiku 2011 r. i do tego czasu pracownicy Biblioteki muszą przygotować księgozbiór do wolnego dostępu, tzn. opracować klasyfikację tematyczną oraz sklasyfikować i oznakować przy pomocy elektronicznych transponderów ok. 200 tys. woluminów książek i czasopism” [<http://www.bg.ue.wroc.pl>].

Głównym założeniem projektu była koncepcja elastyczności pomieszczeń bibliotecznych (tzn. funkcja danej kondygnacji czy jej fragmentu nie była z góry określona). Wyeliminowanie ścian działowych pozwoliło na stworzenie wnętrza jednoprzestrzennego, w którym elementem „ograniczającym” są rozstawione regularnie kolumny i ciągi regałów (nie dłuższe niż 8 m). Konsultacje bibliotekarzy z architektami, wprowadzenie do projektu własnych pomysłów i rozwiązań pozwoliło na stworzenie nowoczesnego, funkcjonalnego budynku. Dzięki tej współpracy już teraz znane są przyszłe miejsca pracy oraz miejsca, do których zostaną przeniesione zbiory. Wcześniejsza znajomość powierzchni i lokalizacji poszczególnych pomieszczeń pozwala na przygotowanie procesu przenosin kolekcji bibliotecznej.

Obecne pomieszczenia Biblioteki to 2277 m², w tym powierzchnia trójkondygnacyjnego magazynu – 898,4 m² dla ok. 400 tys. woluminów. Z księgozbioru korzysta ponad 22 tys. zarejestrowanych czytelników, czytelnicy zaś oferują tylko 145 miejsc.

Nowy budynek biblioteczny umożliwi pełniejsze wykorzystanie zbiorów zgromadzonych przez Bibliotekę. Zgodnie z projektem budowane są dwa połączone ze sobą budynki, zwane A i B. W budynku A (sześć poziomów) zaprojektowano m.in.: zamknięte pomieszczenia magazynowe oraz (od pierwszego do czwartego piętra) magazyny z wolnym dostępem do zbiorów, wypożyczalnię z magazynem skryptów, czytelnię czasopism bieżących, stanowiska komputerowe i inne pomieszczenia dostępne dla użytkowników. W budynku B (4 poziomy) przewidziane są pomieszczenia administracyjne DCINiE, Oddział Gromadzenia Zbiorów, Oddział Opracowania Zbiorów, Oddział Informacji Naukowej oraz Ośrodek Informacji Ekonomicznej.

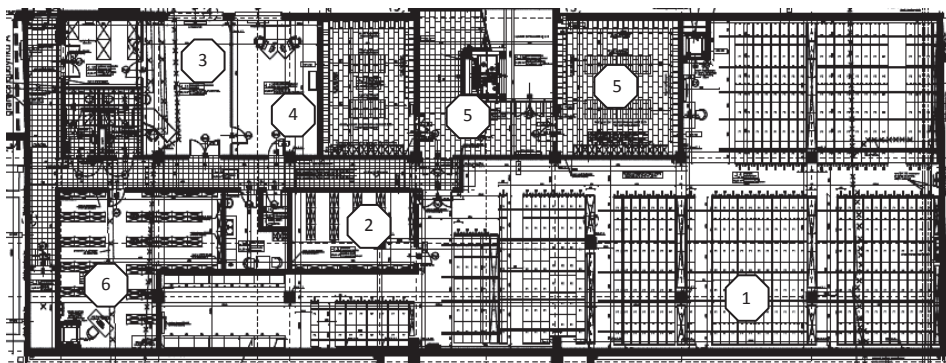
Przygotowując księgozbiór biblioteczny do przeprowadzki, mamy na uwadze, że cały księgozbiór znajdujący się obecnie w jednym magazynie zostanie przeniesiony do różnych miejsc. Do magazynu kompaktowego zostanie przeniesiony księgozbiór w dotychczasowym układzie (*numerus currens*) i zbiory najcenniejsze. Do magazynu skryptów i magazynu zbiorów specjalnych przeniesione zostaną wybrane zbiory w układzie *numerus currens*, do zamkniętych oddziałów – ich księgozbiory podręczne. Największy problem stanowi rozmieszczenie kolekcji na poszczególnych piętrach budynku A (obszary otwartego magazynu), gdzie zamiast *numerus currens* będzie układ rzeczowy.

Magazyn kompaktowy

Na poziomie I, w przyziemiu, będzie m.in. (rys. 1): magazyn kompaktowy (1), a w nim regały w systemie jezdnym, regały na czasopisma wielkoformatowe (16 sztuk) oraz magazyn druków cennych (2), tzw. skarbczyk. Na tym poziomie znajduje się też pracownia konserwacji zbiorów (3), magazyn sprzętu komputerowego (4), szatnie dla użytkowników (5) oraz magazyn wydawnictwa uczelnianego (6).

W magazynie kompaktowym znajdują się starsze wydania książek i czasopism. Przewidziane jest ulokowanie starszych roczników wydawnictw ciągłych oraz czasopism wielkoformatowych na specjalnych regałach w wydzielonej części tego magazynu. Na powierzchni niespełna 500 m² zostanie zamontowanych 965 regałów w systemie jezdnym. Tutaj swoje miejsce znajdzie też kolekcja map ściennych – przeniesiona zostanie na specjalnie przygotowane regały, w których zamiast półek będzie zamontowana siatka z haczykami.

Przewidywana wielkość księgozbioru w tym magazynie to ok. 200 tys. woluminów. W celu lepszego wykorzystania przestrzeni na regałach układ książek będzie odpowiadał obecnemu układowi: format książki + *numerus currens*.

Rys. 1. Rzut architektoniczny poziomu I

Źródło: [Projekt wykonawczy... 2009, rys. A-02].

Wewnątrz magazynu kompaktowego zaprojektowano magazyn na zbiory najcenniejsze, tzw. skarbczyk. Już od paru lat zbiory najcenniejsze – rękopisy, druki XVI-, XVII-, XVIII- i XIX-wieczne są pod szczególną opieką pracowników – co jest zrozumiałe ze względu na ich wartość materialną oraz historyczną². Wszystkie pozycje, które trafią do tego magazynu, zostały poddane zabiegowi odkażania (tzw. fumigacji).

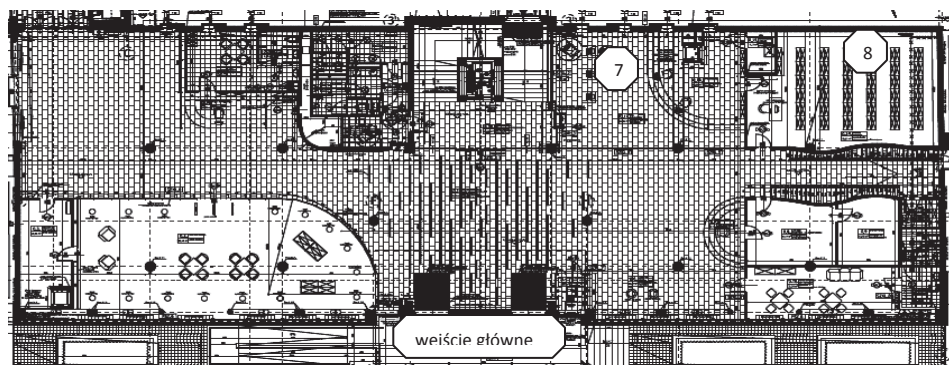
Magazyn skryptów

Na parterze (poziom II – rys. 2) na wprost wejścia głównego będzie zlokalizowana wypożyczalnia (7) z dołączonym do niej magazynem skryptów (8). Przy wejściu głównym będzie czynny całą dobę zewnętrzny automat do samodzielnego zwrotu książek – tzw. wrzutnia.

W niektórych nowo powstałych placówkach bibliotecznych (dotyczy to bibliotek naukowych) został wydzielony osobny magazyn skryptów, tak jest m.in. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi. Ideą tego magazynu jest wydzielenie z istniejącego zbioru tych tytułów podręczników, które są najpopularniejsze i stanowią tzw. trzon lekturowy dla studentów danej uczelni.

Podobne rozwiązanie zostanie zastosowane w DCINiE. Od połowy 2009 r. pracownicy Oddziału Udostępniania Zbiorów przygotowują wybraną wcześniej część księgozbioru do magazynu skryptów. Przestrzeń ta, podobnie jak magazyny na po-

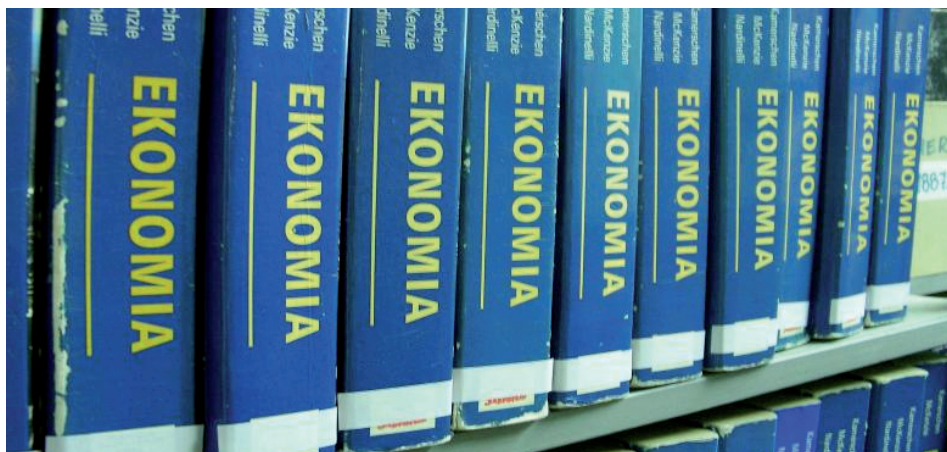
² Kolekcja szczegółowo przedstawiona w artykule Agnieszki Rogalińskiej, *Kolekcja starych druków w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, [w:] *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, red. B. Żmigrodzka, Wydawnictwo AE, Wrocław 2007.

Rys. 2. Rzut architektoniczny poziomu II

Źródło: [Projekt wykonawczy... 2009, rys. A-04].

szczególnych piętrach, może również pełnić funkcję magazynu otwartego. Podręczniki tam umieszczone mają być wypożyczane po wcześniejszym ich zamówieniu (na zasadach obecnie obowiązujących) z tą różnicą, że powinny być przystosowane również do automatycznego zwrotu z wykorzystaniem wrzutni (automat do samodzielnego zwrotu książek). Na wybranych pozycjach naklejany jest na grzbiecie biały pasek (informacja o lokalizacji – fot. 2) oraz etykieta RFID, która po przeprowadzce umożliwi ich automatyczne zwracanie przez użytkownika. W magazynie skryptów docelowo przewiduje się umieszczenie ok. 10-12 tys. woluminów.

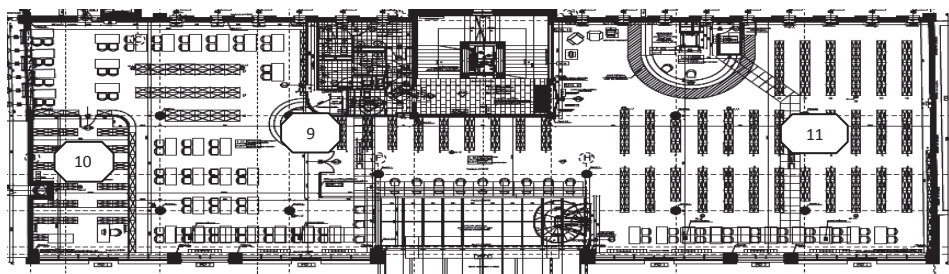
Fot. 2. Książki oklejone białym paskiem przygotowane do magazynu skryptów

Będzie to księgozbiór płynny, aktualizowany w miarę zapotrzebowania. Podręczniki mniej wykorzystywane z czasem zostaną poddane selekcji, a część trafi jako zbiór archiwalny do magazynu kompaktowego. Układ zastosowany w tym magazynie w celu usprawnienia pracy magazyniera będzie układem sygnaturowym (*numerus currens*).

Do czasu przeprowadzki pracownicy wypożyczalni będą mogli przetestować wypożyczanie zakodowanych książek poprzez system RFID (temat RFID omówiony szerzej w artykule K. Żmigrodzkiej).

Czytelnia Czasopism Bieżących i magazyn zbiorów specjalnych

Pierwsze piętro (poziom III) zostało podzielone na dwie przestrzenie – jedna to czytelnia czasopism bieżących (9) i zbiorów specjalnych, przy której zaprojektowano magazyn zbiorów specjalnych (10). Druga to obszar otwartych magazynów (11) dostępnych dla każdego czytelnika (rys. 3).

Rys. 3. Rzut architektoniczny poziomu III

Źródło: [Projekt... 2009, rys. A-06].

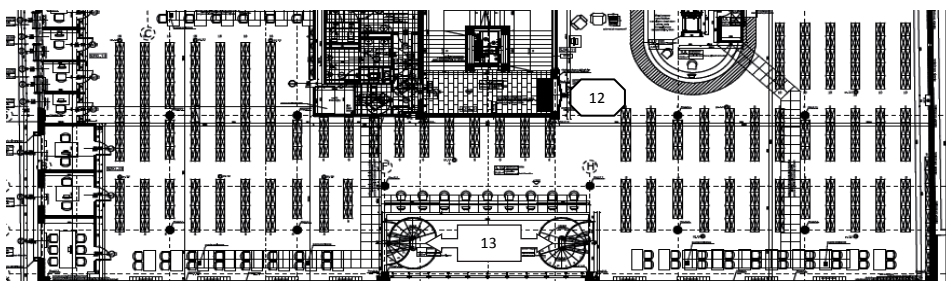
W zbiorach Biblioteki znajduje się ok. 40 tys. woluminów czasopism. Podobnie jak książki – czasopisma zostaną przeniesione w kilka różnych miejsc. Prasa codzienna i popularne tygodniki będą udostępniane na parterze budynku A w holu głównym, gdzie powstanie ogólnodostępna czytelnia prasy. Kolejnym miejscem udostępniania czasopism będzie czytelnia czasopism bieżących. W czytelni będą udostępniane w wolnym dostępie najnowsze roczniki wszystkich obecnie prenumerowanych czasopism w układzie systematycznym. Trzecią lokalizacją czasopism będą otwarte magazyny. Przyjęliśmy, że roczniki czasopism z ostatnich dziesięciu lat (z wyłączeniem rocznika bieżącego) znajdują się w wolnym dostępie bez możliwości ich wypożyczenia poza obręb placówki. W najbliższym czasie roczniki te otrzymają paski odpowiedniego koloru oraz etykiety RFID

(tak jak książki). Ostatnie miejsce, gdzie zostaną przeniesione czasopisma, to magazyn kompaktowy.

Obok czytelni czasopism bieżących znajdować się będzie magazyn zbiorów specjalnych. Do tego magazynu zostaną przeniesione wszystkie prace doktorskie i habilitacyjne, które już wcześniej wyodrębniono z księgozbioru archiwalnego – tworząc tym samym odrębną kolekcję, posiadającą swój inwentarz. Oprócz tych prac, do magazynu zbiorów specjalnych zostaną przeniesione płyty CD oraz normy, które obecnie udostępnia biblioteka Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego.

Obszary czytelniano-magazynowe

Na czterech piętrach Centrum (poziom III, IV, V i VI) zlokalizowano otwarte magazyny (12) dostępne dla czytelników (rys. 4).

Rys. 4. Rzut architektoniczny poziomu IV

Źródło: [Projekt... 2009, rys. A-08].

Fot. 3. Książki oklejone paskami odpowiednimi dla danego piętra

W tym miejscu będą przechowywane i udostępniane zbiory (w zasadzie od 1990 r.) ułożone tematycznie według własnej klasyfikacji. Już podczas prac projektowych ustalono wraz z architektami, że każde piętro będzie mieć swój kolor i tym samym klasyfikowane książki otrzymały kolorowy pasek odpowiedni dla danego piętra (fot. 3).

Pomiędzy piętrami czytelnicy będą mogli swobodnie poruszać się dzięki kręconym schodom (13), które zaprojektowano w przestrzeni świetlika.

Księgozbiory podręczne

Podczas przeprowadzki nie można zapomnieć o księgozbiorach podręcznych każdego oddziału bibliotecznego, które liczą od kilkudziesięciu do kilkuset woluminów, np. Oddział Informacji Naukowej posiada bogaty zbiór leksykonów, encyklopedii i słowników z różnych dziedzin wiedzy. Przeniesienie małych księgozbiorów pozostanie w gestii pracowników danego działu. W odniesieniu do księgozbiorów większych należy również wykorzystać te same metody co przy przenoszeniu zbioru magazynowego.

Przygotowanie księgozbioru do wolnego dostępu

Przygotowanie do przeprowadzki pracownicy biblioteki rozpoczęli od momentu podjęcia decyzji o budowie nowego obiektu. Nowa idea udostępniania zbiorów

Fot. 4. Prace kodyfikacyjne z zastosowaniem systemu RFID

Fot. 5. Dawne i nowe naklejki na książkach

przedstawiona w *Programie użytkowym DCINiE* wymusiła na pracownikach podjęcie żmudnych i długofalowych prac.

Pierwszym etapem było opracowanie i wdrożenie klasyfikacji księgozbioru (temat szerzej omówiony w artykule E. Pieńkowskiej). Kolejnym etapem jest oklejanie dokumentów kolorowym paskiem. Dzięki dużemu zaangażowaniu pracowników, do dnia przeprowadzki uda się okleić odpowiednim paskiem książki i czasopiśma, które będą w obszarach maga-

zynów otwartych. Książki otrzymują jeden z czterech kolorów – biały (magazyn skryptów), zielony (I piętro), pomarańczowy (II piętro) i żółty (III piętro). Piętro czwarte jest traktowane jako rezerwa na nowe nabytki lub na rozbudowę klasyfikacji i mimo ustalonego już koloru (fiolet) nie ma jeszcze przypisanych do niego pozycji książkowych.

Następny etap przygotowania księgozbioru to jego kodowanie w systemie RFID. W maju 2010 r. rozpoczęto wklejanie transponderów RFID (fot. 4) do egzemplarzy, które znajdują się na poszczególnych piętrach. Ich zakodowanie umożliwi użytkownikowi samodzielne wypożyczenie poprzez specjalne automaty (*self-check*), oraz usprawni proces porządkowania zbiorów. Prace te są w toku i, podobnie jak klasyfikowanie, ich zakończenie przewiduje się w czerwcu 2011 roku.

Równoległe z etykietami RFID każdy egzemplarz książki otrzymuje nową sygnaturę wolnego dostępu (SWD). Prace nad nową sygnaturą, która jest zbiorem znaków identyfikujących poszczególne egzemplarze, toczyły się przez dłuższy czas. W ich wyniku nowa sygnatura zawiera: klasyfikację, trzy pierwsze litery nazwiska autora i tytułu oraz numer inwentarzowy danego woluminu (fot. 5) (temat SWD omówiono szerzej w artykule E. Pieńkowskiej).

Ponadto przed przeniesieniem księgozbioru do magazynu kompaktowego pracownicy będą musieli każdą książkę przetrzeć szmatką nasączoną płynem przeciwegrybicznym. Jest to bardzo ważne – tym bardziej, że obecnie w pomieszczeniach magazynowych (mimo wietrzenia i zamontowanych specjalnych urządzeń do suszenia) występują na ścianach wykwity grzybów.

Metody przeprowadzek bibliotecznych

Przeprowadzka to „skomplikowana operacja logistyczna, wymagająca zarówno koncepcyjnego opracowania harmonogramu działania, określenia koniecznych do ich wykonania sił, środków i materiałów, potem kierowania akcją, jak i ciężkiej fizycznej pracy. Pakowanie zbiorów, ich transport i sensowne rozmieszczenie w nowym miejscu poprzedzają miesiące żmudnych przygotowań” [Stachowska-Musiał 2000].

Jak przygotować zbiory, w jaki sposób je przenieść, jakiej użyć metody? Na te i inne pytania kierownictwo biblioteki wraz z całym zespołem już od ponad roku próbuje odpowiedzieć poprzez wdrożenie różnych prac przygotowawczych

Planując proces przeprowadzki, należy podjąć decyzję o sposobie przetransportowania książek ze starego miejsca na nowe. W polskich opracowaniach na ten temat spotyka się opisy prac podjętych podczas przeprowadzki, niestety brakuje omówienia różnorodnych metod. W literaturze obcojęzycznej metody takie omawia m.in. Steven Carl Fortriede. Autor wyróżnia pięć najczęściej stosowanych metod podczas przeprowadzek zbiorów bibliotecznych na terenie USA [Fortriede 2010], które w skrócie omówiono w dalszej części artykułu.

Metoda blokowa

Metoda polegająca na przenoszeniu całych regałów z wykorzystaniem podnośników pionowych jest najczęściej stosowana, gdy pomieszczenia, do których zbiory mają być przeniesione, znajdują się na tym samym poziomie. Przy tej metodzie ważne jest, aby podłoga, po której poruszają się podnośniki z regałami, była równa. Metoda bardzo efektywna – jednak ze względu na częste uskoki, progi, czasem schodki pomiędzy pomieszczeniami stosowana sporadycznie. Przeszkodą w jej stosowaniu są również otwory drzwiowe, które bywają niższe i węższe niż regały na podnośniku. Niektóre przedsiębiorstwa w USA specjalizują się w takich przeprowadzkach [Fortriede 2010].

Metoda łańcuchowa

Metoda zwana łańcuchową polega na wykorzystaniu grupy ludzi ustawionych w jednej linii i przekazujących sobie książki. Z doświadczeń autora wynika, że chcąc przenieść książki na odległość ok. 60 metrów, potrzeba do tej pracy ok. 40 osób i proces przenosin trwa prawie 2 godziny. W tym czasie można „przerzucić” około 3 tys. woluminów. Metoda dobra przy przenoszeniu niewielkiego księgozbioru. Do usprawnienia pracy warto przy niej wykorzystać windy, taśmociągi i pochylnie. Metoda kosztowna i rzadko stosowana. Głównym jej minusem jest

czynnik ludzki: dużo uczestniczących osób, różne możliwości fizyczne ludzi (jedni są mocniejsi, inni słabsi). Mankamentem tej metody jest również możliwość pogubienia książek [Fortriede 2010].

Metoda pudełkowa

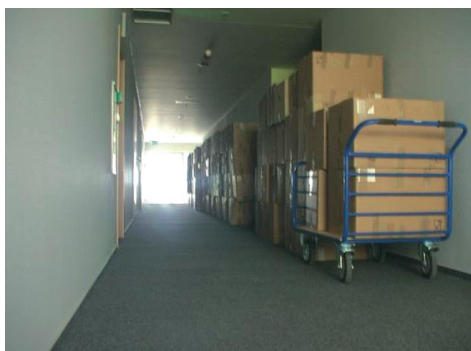
Jest to najczęściej wykorzystywana metoda przenoszenia zbiorów, polegająca na przenoszeniu zbiorów zapakowanych do pojemników. Przy tej metodzie potrzebny jest specjalny plan. Pakowanie i wypakowanie pojemników musi przebiegać w logicznym ciągu. Należy pamiętać o jakości pojemników i ich wielkości. Do przenoszenia można wykorzystać kartony, jeśli jednak mają różne wielkości – to przy transporcie istnieje groźba ich przewracania. Metoda wymaga jednakowej wielkości pojemników najlepiej z tego samego materiału i zamykanych z góry. Wykorzystując specjalne plastikowe kontenery (fot. 6), które są mocniejsze, zwiększamy koszt operacji.

Proces pakowania pojemników musi być przemyślany. Efektem złe zapakowanych pojemników są pomyłki w sygnaturach (jeśli przenosimy z zachowaniem kolejności sygnaturowej). Jeśli w pracach uczestniczą osoby spoza biblioteki, to istnieje też ryzyko niewłaściwego ułożenia książek w poszczególnych pojemnikach. Przy tej metodzie wskazane jest korzystanie z wózków ręcznych, a jeśli jest taka możliwość, nawet z taśmociągów. Warto tutaj pamiętać, że pracownik mniej się zmęczy pchaniem wózków niż dźwiganiem kartonów. Metoda ma zastosowa-

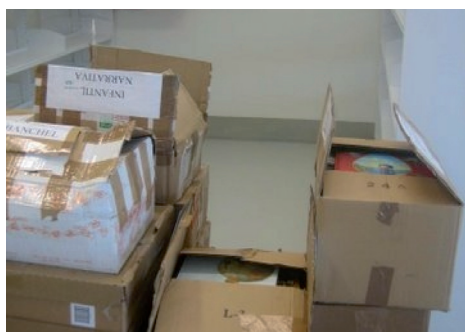
Fot. 6. Pakowanie zbiorów do kontenerów w BUW

Źródło: [Kobierska-Maciuszko 2001].

Fot. 7, 8. Przygotowane kartony z książkami – Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II – Kraków

Źródło: [<http://upjp2.edu.pl/strona/bxtnxq2oz>].

Fot. 9, 10. Biblioteca Pública Municipal de Carabanchel, Madrid przed wypakowaniem

fol. M. Świrad

nie w bibliotekach, których zbiory wynoszą ponad 10 tys. woluminów (fot. 7-10) [Fortriede 2010].

Metoda wózkowa I

Metoda wykorzystywana w małych bibliotekach, gdzie do przeprowadzki wystarczą tylko wózki biblioteczne (można wypożyczyć z innych bibliotek). Trudności mogą występować, gdy przeprowadzka przeprowadzana jest pomiędzy budynkami. W celu uniknięcia spadania książek z wózków warto zabezpieczyć zbiory folią lub zastosować wózki z półkami pochyłymi. Dla lepszego porządku należy ponumerować wózki i zastosować transport jak w metodzie łańcuchowej.

Efektywność tej metody zależy od trzech czynników:

- ładowności wózków,

- odległości do nowych półek,
- organizacji pracy.

Dla przykładu – przy użyciu 150 wózków 2-półkowych przez trzy dni z 30-osobowym zespołem przeniesiono 600 tys. woluminów w tym samym budynku (!). Autor nie podaje, ile godzin dziennie ten zespół pracował [Fortriede 2010].

Metoda wózkowa II

Jest to metoda przenoszenia bardzo dużych kolekcji na specjalnie skonstruowanych wózkach bibliotecznych. Dzięki swojej konstrukcji są wytrzymałe, mocne i stabilne. W zależności od wielkości mieszczą od 250 do 400 woluminów. Waga wózka z książkami wynosi od 700 kg do blisko 1 tony. Pionowa dwustronna konstrukcja wózków pozwala na załadowanie go z jednej strony od góry ku dołowi, potem należy wózek obrócić i pakować następną partię znów od góry ku dołowi. Przy zastosowaniu odpowiedniego znakowania przy pakowaniu rozpakowywanie jest łatwiejsze – gdyż wiadomo, gdzie jest początek, a gdzie koniec partii książek. Przy tej metodzie wymagane są wózki odpowiedniej wielkości, tak aby można było nimi manewrować w pomieszczeniach. W USA jest kilka firm, które wykorzystują tak skonstruowane wózki do prac przy przenoszeniu zbiorów bibliotecznych.

Wyżej wymienione metody mają jedną cechę wspólną – jeśli już są wykorzystywane, to biblioteka jest w czasie przeprowadzki zamknięta dla czytelników. Inne metody, które wymienia Steven Fortriede w swoim opracowaniu (nie polecając ich), traktuje jako nieskuteczne, kosztowne i mało efektywne [Fortriede 2010].

Checkout-and-Return

Podczas przeprowadzki biblioteka jest otwarta dla użytkowników. Prace związane z przeprowadzką i udostępnianie zbiorów przebiegają równolegle. Powoduje to olbrzymi chaos oraz trudności z lokalizacją książek. Łatwo wówczas o pomyłki, pracownicy potrzebni do przenoszenia zajęci są obsługą czytelników. Pracownicy są zdezorientowani, które prace są ważniejsze: obsługa czytelnika, czy przenoszenie zbiorów [Fortriede 2010].

Walk-in – line Method

To metoda polegająca na zatrudnieniu wolontariuszy. Metoda dobra dla zintegrowania lokalnej społeczności poprzez swoisty *happening*. Polega na tym, że każdy z uczestników przenosi karton z jednego punktu do drugiego (ze starej biblioteki do nowej) i wraca po następny. Niestety metoda, podobnie jak po-

przednia, nie daje gwarancji sprawnego i szybkiego uporządkowania zbiorów w nowym miejscu.

Często przy przeprowadzkach stosuje się dwie-trzy metody jednocześnie. Najczęściej metodę pudełkową łączy się z metodą wózkową oraz z metodą tańcuchową.

Jaką metodę zastosuje dany zespół bibliotekarzy, uzależnione jest m.in. od:

- wielkości księgozbioru, który jest do przeniesienia,
- wielkości pomieszczeń – czy wózki mogą swobodnie przemieszczać się między regałami,
- liczby osób uczestniczących w przeprowadzce,
- czynnika finansowego, który również ma duże znaczenie.

Niewiele bibliotek może sobie pozwolić na komfort wynajęcia specjalistycznej firmy, która zajęłaby się przeprowadzką w kompleksowym ujęciu [Fortriede 2010].

Z doświadczeń polskich bibliotek

Rodzi się pytanie, jak przenieść około 300 tys. woluminów (zakładamy, że około 100 000 będzie w rękach czytelników) w okresie niespełna trzech miesięcy? Chcąc uniknąć błędów przy przeprowadzce i skorzystać z cudzych doświadczeń, wysłano zapytanie do innych placówek (głównie bibliotek naukowych), które w ostatnim dziesięcioleciu przeprowadzały takie prace (ankietę wysłano do 10 placówek – odpowiedziało 7).

W ankiecie zadano 11 pytań:

1. *W którym roku i w jakich miesiącach nastąpiło przeniesienie księgozbioru do nowego miejsca?*
2. *Czy księgozbiór był przenoszony w nowe miejsce w tym samym budynku?*
3. *Jeśli nie, to jaka była odległość między starą a nową lokalizacją księgozbioru?*
4. *Jakiej wielkości księgozbiór został przeniesiony?*
5. *Czy wcześniej robiono symulacje przenoszenia księgozbioru?*
6. *Czy księgozbiór był w nowym miejscu układany w innym systemie (np. tematycznie, alfabetycznie...)?*
7. *Czy do nowego miejsca został przeniesiony księgozbiór tylko z biblioteki głównej, czy również z innych bibliotek (instytutowych, wydziałowych) itp.?*
8. *W jaki sposób był przenoszony księgozbiór?*

9. Czy do przeniesienia księgozbioru zatrudniono firmy z zewnątrz – czy tylko przy udziale własnych pracowników?

10. Jeśli tylko własny personel:

- czy otrzymali dodatkowe wynagrodzenie,
- jak wyglądała organizacja pracy (czy była to praca na zmiany, czy w zespołach – jak licznych)?

11. Jak funkcjonowała biblioteka w czasie przeprowadzki?

Tabela 1. Zestawienia odpowiedzi na ankietę

Pytanie \ Uczelnia	Bibl. Uniw. Białystok	Bibl. Uniw. Gdańsk	Wydział Pedag.-Art. UAM Kalisz	Wydział Prawa UŚ Katowice	Bibl. Uniw. Łódź	Bibl. Uniw. Olsztyn	Wydział Prawa UW. Wrocław
Pyt. 1	2005 III-V	2006 IX-XI	2009 XII-I	2003 VII-IX	2006 VII-IX	2007 VI-X	2003 I-II
Pyt. 2	nie	nie	tak	nie	nie	nie	nie
Pyt. 3	kilka km	z 3-ch bibliotek max. 20 km	do 100 m	300 m	budynki połączone	ok. 2 km	do 200 m
Pyt. 4	550 tys.	200 tys.	40 tys.	200 tys.	100 tys.	powyżej 600 tys.	200 tys.
Pyt. 5	nie	nie	nie	nie	tak	tak	nie
Pyt. 6	nie	tak	nie	nie	tak	tak	częściowo
Pyt. 7	nie	główna + wydziałowe	wydziałowa	wydziałowa	główna + wydziałowa	główna + wydziałowa	wydziałowa
Pyt. 8	kontenery	kontenery	torby, wózki	kontenery + wózki	wózki	kontenery	kontenery + wózki
Pyt. 9	pracownicy bibl. + firma	pracownicy bibl.	pracownicy bibl.	pracownicy bibl.	pracownicy bibl.	pracownicy bibl. + inne osoby	pracownicy bibl. + inne osoby
Pyt. 10	tak, zespół kilku osób	tak, zespół 7-10-osob, jedna zm.	tak	tak, godz. 8-18	tak, pracownicy, dwie zmiany	tak, pracownicy, 15-20 osób, 1 zmiana	tak, pracownicy dwie zmiany
Pyt. 11	zamknięta	stara otwarta, nowa zamknięta	otwarta 2 godz. dziennie	zamknięta	zamknięta	zamknięta	otwarta

Źródło: opracowanie własne.

Wynik ankiety miał głównie dać odpowiedź na pytanie, czy przeniesienie tak dużego księgozbioru w okresie trzech miesięcy jest realne, czy nie? Z uzyskanych odpowiedzi (w tym trzy biblioteki wydziałowe) można jednoznacznie odpowiedzieć, że postawione przed pracownikami zadanie będzie możliwe do wykonania (tab. 1).

Pierwsze pytanie to czas, w którym najlepiej dla użytkowników przeprowadzić przeprowadzkę. Z nadesłanych odpowiedzi wynika, że najlepszy termin to okres przerwy wakacyjnej, gdy brak dostępu do księgozbioru jest najmniej uciążliwy dla użytkowników. Drugi termin to przerwa międzysemestralna, jednak wtedy nie ma gwarancji, że w tak krótkim czasie uda się przenieść duży księgozbiór. Jest to możliwe tylko przy małej kolekcji.

W literaturze przedmiotu proponowane jest zrobienie symulacji przeprowadzki. Główny nacisk kładzie się na czas wykonywania prac, wielkość zapotrzebowania na sprzęt (wózki, kartony, kontenery) oraz liczbę pracowników. Tylko dwie placówki wykonały takie symulacje dla usprawnienia prac związanych z przeprowadzką (pyt. 5). Taka symulacja pozwoliła określić czas potrzebny na pakowanie, rozpakowanie paczek, kontenerów i wózków oraz liczbę osób potrzebną przy tych pracach. Symulację wydajności pracy opisuje Ewa Kobierska-Maciuszko: „Pierwsze symulacje wydajności pracy przy przeprowadzce wykonaliśmy już w lutym 1998, czyli na rok przed planowanym rozpoczęciem przeprowadzki. Za podstawowy wskaźnik do obliczeń przyjęliśmy 20 sekund dla jednej książki, to znaczy: czas zdjęcia jej z półki, odkurzenia i spakowania do kontenera. Oczywiście to był przelicznik, wiedzieliśmy, że w praktyce pakowacz będzie sięgać po jedną, dwie lub trzy książki na raz. Wskaźnik ten okazał się trafnie dobrany i praktyka pierwszych pięciu miesięcy najintensywniejszej przeprowadzki magazynu głównego potwierdziła prawdziwość tego założenia. Te 20 s/1 wol. to był punkt wyjścia, wszystkie następne przeliczenia, oczywiście przy pewnych założeniach, takich jak np. praca ośmiu zespołów dwuosobowych, praca na dwie zmiany łącznie z sobotami, pozwoliły nam ostrożnie przewidywać czas potrzebny na przeprowadzkę magazynu głównego – cztery miesiące” [Kobierska-Maciuszko 2001].

Kolejne zagadnienie stanowi to, kto ma przenosić zbiory: czy tylko pracownicy biblioteki, czy wynajmując specjalistyczną firmę, wykorzystać innych pracowników uczelni, a może studentów? Nie ma wątpliwości, że pracownicy biblioteki muszą uczestniczyć w tych pracach. Odpowiedzią na pytanie 8 był wybór metody przeniesienia księgozbioru. Najczęściej do pakowania zbiorów wykorzystywane były kontenery i wózki. To, jak zostanie księgozbiór zapakowany, a potem rozpakowany, jest czynnikiem wpływającym na czas całej operacji. W razie wynajęcia

firmy specjalistycznej główną barierą mogą być koszty. Z doświadczenia innych (pyt. 9) wynika, że optymalne wydaje się włączenie do tych czynności pracowników biblioteki oraz osób z zewnątrz (np. studentów czy pracowników porządkowych). Prace najczęściej przebiegały w zespołach kilkusobowych i pracowano na dwie zmiany. Elementem dopingującym powinno być zapewnienie gratyfikacji finansowej dla wszystkich osób biorących udział w przenoszeniu zbiorów. Z nadesłanych ankiet (pyt. 10) wynika, że wszyscy pracownicy otrzymali gratyfikacje pieniężne w formie dodatkowego wynagrodzenia (nadgodziny) bądź dużo wyższych premii.

Ostatnim problemem, nad którym należy się zastanowić, to czy placówka ma być całkowicie zamknięta dla użytkowników (pyt. 11). Korzystanie ze zbiorów podczas przeprowadzki powinno być uniemożliwione. Specyfika szkoły wyższej powoduje, że okres wakacyjny jest dobrym czasem dla szerszego korzystania ze zbiorów przez pracowników naukowych, należy więc zawczasu wystąpić do katedr, instytutów i jednostek administracji uczelnianej informację o planowanych utrudnieniach w dostępie do zbiorów. W celu uniknięcia sytuacji konfliktowych na trzy-cztery miesiące przed zamknięciem biblioteki powinny być wywieszane zawiadomienia o planowanym dłuższym zamknięciu placówki. Jeśli biblioteka posiada (a większość tak) własną stronę www, to również za jej pośrednictwem należy poinformować ewentualnych użytkowników o zamknięciu na dłuższy czas dostępu do księgozbioru. Z doświadczeń innych placówek wynika, że warto wprowadzić dwugodzinne dyżury, aby odebrać książki od tych studentów, którzy muszą szybko rozliczyć się z uczelnią (rozliczenie karty obiegowej).

Przeprowadzka

Przeprowadzkę planujemy na okres letni; o ile termin zakończenia budowy nie ulegnie zmianie, powinna zacząć się najpóźniej 1 lipca 2011 roku. Jej zakończenie zaplanowane jest na 24 września 2011 roku. Jak pokazują wyniki ankiety, zadanie to jest możliwe do wykonania, jeśli na te prace wykorzysta się 6 dni w tygodniu. Oczywiście przy założeniu, że pracownicy (prawie 50-osobowy zespół) w bardzo minimalnym stopniu wykorzystają urlopy wypoczynkowe w okresie letnim.

Jak już wcześniej zaznaczono, zakładamy, iż ok. 100 tys. woluminów będzie w okresie przeprowadzki wypożyczone przez czytelników – do przeniesienia zostanie ok. 300 tys. woluminów. Odległość pomiędzy starym a nowym miejscem zbiorów ma duże znaczenie dla czasu wykonania prac – im krótsza odległość, tym szybciej pracę uda się zakończyć. Odległość między starą siedzibą Biblioteki

a nową to maksymalnie 150-200 metrów. Czynnikiem pozytywnym jest fakt, że cała operacja odbędzie się na terenie kampusu uczelnianego i nie będzie potrzeby korzystania z dróg publicznych.

Przewiduje się przeprowadzenie symulacji pojemności półek na regałach w poszczególnych działach. Najprościej policzyć, ile metrów bieżących zajmuje zbiór obecnie, jest to miarodajne jednak tylko wówczas, gdy przenosimy zbiory z półki na półkę. Problem zaczyna się, gdy w nowym miejscu przewidziano dla księgozbioru inny układ.

System PROLIB pozwala na wyszukanie poprzez klasyfikację WD (wolny dostęp), z dokładnością do ok. 50 woluminów, ile pozycji będzie zawierać poszczególne działy czy poddziały. Ewentualny błąd obliczeniowy wynika z faktu, że pracujemy na zbiorze, do którego cały czas dochodzą nowe pozycje. Takie obliczenia są bardzo żmudne i czasochłonne, jednak ich wynik pozwoli na układanie w nowym miejscu książek bezpośrednio na regały. Jeśli podczas prac symulacyjnych okaże się niemożliwe tak dokładne określenie miejsca – pozostaje sposób przenoszenia poszczególnych woluminów na piętra z podziałem tylko na działy główne i dopiero po przeniesieniu wszystkich pozycji, rozmieszczenie ich na półkach – w takiej sytuacji należy liczyć się z wydłużeniem prac.

Z dostępnych dokumentów (wykaz wyposażenia DCINIE) wiadomo, że na czterech piętrach otwartych magazynów oraz w magazynie skryptów stanie w sumie 1870 regałów. Regały będą mieć po 5 półek o długości 0,9 m. Z obliczeń wynika, że na tych regałach zmieści się ponad 250 tys. woluminów ($1870 \times 5 \times 0,9 = 8415 \text{ mb} \times 25 \text{ wol.} = 252\,450 \text{ wol.}$, co docelowo stanowić będzie ok. 60% kolekcji. W chwili otwarcia Centrum na każdej półce ustawionych będzie ok. 25 woluminów, da to rezerwę na nowe nabytki oraz na książki, które aktualnie są wypożyczone.

Do przeprowadzki pozostało niewiele czasu. Już teraz jednak musimy umieć odpowiedzieć na pytania:

- Jak przenieść zbiory (w czym)?
- Czy wykorzystać tylko własnych pracowników bibliotecznych?
- Czy istnieje możliwość wykorzystania innych osób bądź firmy?
- Jakimi środkami finansowymi dysponujemy do realizacji przeprowadzki?

Najbardziej efektywne jest spakowanie zbioru w kontenery i duże torby oraz użycie posiadanych wózków bibliotecznych do ich przeniesienia. W celu zmniejszenia obciążenia fizycznego pracowników warto zamontować niewielki taśmociąg, gdyż droga z pomieszczeń piwnicznych wymusza poruszanie się po krętych schodach i na pewno będzie to etap bardzo uciążliwy. Przymuszczalnie zdecydujemy się na zatrudnienie profesjonalnej firmy przeprowadzającej takie

zadania. Jeśli jednak okaże się, że prace te musimy wykonać własnymi siłami, to konieczny staje się zakup kontenerów lub ich wypożyczenie z innej placówki. Już teraz mamy ok. 90 dużych toreb nieodpłatnie udostępnionych przez Bibliotekę Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego UAM w Kaliszu. W pierwszej kolejności musimy spakować zbiory znajdujące się na regałach przenoszonych do nowego budynku (umowa z generalnym wykonawcą przewiduje ich przeniesienie). Musimy spakować ok. 28 tys. jednostek (książki i czasopisma), które znajdują się na 120 regałach. Jeśli sytuacja pozwoli, spakowanie tych zbiorów wykonamy jeszcze przed lipcem 2011 roku. Zbiór ten swoje docelowe miejsce znajdzie w magazynie kompaktowym. Już teraz przygotowanych do przeniesienia jest około 3200 paczek, ze spakowanymi czasopismami, które w związku z remontem dachu w jednym z magazynów musiały być ewakuowane (fot. 11).

Fot. 11. Tymczasowy magazyn czasopism

Kolejny etap prac to przeniesienie książek i czasopism, które będą przeznaczone do wolnego dostępu – zależy nam, aby do dnia otwarcia w magazynach znalazły się zbiory odpowiednio przygotowane.

Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu zatrudnia ok. 50 pracowników. W przeprowadzce powinni uczestniczyć wszyscy, choć przy planowa-

niu należy również przewidzieć problemy tzw. losowe i ludzkie. Przy założeniu, że 1/3 załogi może być wyłączona z prac, pozostaje do dyspozycji 34 pracowników.

Przyjmując, że prace budowlane zakończą się w przewidywanym terminie i nic nie stanie na przeszkodzie, już 1 lipca 2011 r. będziemy mogli rozpocząć przeprowadzkę zbiorów. Chcąc wykonać postawione zadanie – udostępnić czytelnikom księgozbiór przeznaczony do wolnego dostępu i wypożyczania, należy przewidzieć 78 dni intensywnej pracy na dwie zmiany. Przy dobrej mobilizacji pracowników możliwe będzie zakończenie przeprowadzki już pod koniec września. Jest to wskazane, gdyż od kilku lat rok akademicki dla studentów stacjonarnych zaczyna się przed 1 października, studenci zaoczeni zaś często rozpoczynają swoje zajęcia już w połowie września. Przyjmując wersję zakończenia prac do połowy września, czas byłby skrócony do 67 dni. Czy uda się w tak krótkim czasie przenieść ok. 300 tys. woluminów? Z obliczeń wynika, że dziennie powinniśmy przemieścić 4478 woluminów ($300\ 000 : 67$ dni). Dzienną liczbę woluminów dzielimy na 12 godzin pracy ($4478 : 12$ godzin = 374). Wynik wskazuje, że w ciągu godziny powinno zostać przeniesionych prawie 380 woluminów. Z praktyki wiemy, że jest to jeden pełny regał. Znanie są rozmiary kontenerów, które możemy wypożyczyć – kontener średni o pojemności $0,085\text{ m}^3$ ($37 \times 57 \times 40$) i duży o pojemności $0,128\text{ m}^3$ ($56 \times 76 \times 30$). Przy założeniu, że do dużego kontenera zmieści się zawartość dwóch półek książek³, a do średniego około półtorej półki, na spakowanie jednego regału potrzebujemy trzy duże kontenery lub odpowiednio cztery średnie. Przyjmując za poprawne powyższe obliczenia, musimy dziennie spakować i rozpakować ok. 15 regałów. Optymalna liczba kontenerów do sprawnego przeniesienia zbiorów wynosi 45 dużych bądź 60 średnich. Z tych obliczeń można wnioskować, że przemieszczenie takiej liczby książek jest możliwe do wykonania. Wszystko zależy od dobrego zaplanowania prac przy samym przenoszeniu. Chcąc przyśpieszyć pakowanie, podczas którego dodatkowo będzie przeprowadzane czyszczenie książek (przecieranie szmatką z płynem przeciwgrzybicznym), zespoły pakowaczy powinny składać się z dwóch osób – jedna czyści, druga wkłada książkę do torby czy kontenera. Teoretycznie każdy zespół powinien mieć do dyspozycji pięć pojemników (jeden pojemnik na każdy zastosowany kolor oraz na pozycje bez pasków – do magazynu kompaktowego). Jednak z braku dostatecznego miejsca między regałami warto zastanowić się nad innym rozwiązaniem. Wydaje się, że optymalnym rozwiązaniem może być wybieranie książek i czasopism z paskiem

³ Jeśli średnia wielkość (objętość) książki to: $23 \times 3 \times 17 = 0,0012\text{ m}^3 \times 50$ egz. [uśredniona liczba książek na półce] = $0,06\text{ m}^3 \times 2$ półki = $0,12\text{ m}^3$.

zielonym (1-sze piętro), potem kolejny kolor – na kolejne piętro. Ustalając szczegółowy grafik, należy tak podzielić personel, aby większa jego część uczestniczyła w układaniu książek na półkach – co jest czynnością bardziej czasochłonną niż pakowanie. Równocześnie nie można przypisać zawsze tych samych osób do jednego rodzaju prac, musi być wprowadzony grafik pozwalający uczestniczyć pracownikom w pakowaniu, rozpakowywaniu, jak i układaniu książek na ich docelowe miejsce.

Po spakowaniu partii księgozbioru – pojemniki czy torby powinny zostać przewiezione samochodem bądź innym transportem do nowej siedziby. Do prac przy dźwiganiu kontenerów czy toreb powinny być zatrudnione inne osoby – nie bibliotekarze. Należy uwzględnić narastające zmęczenie fizyczne pracowników. Z każdym kolejnym dniem wydajność może być coraz mniejsza. Z dotychczasowych doświadczeń (przy przenoszeniu wewnętrznym w magazynach) wynika, że im lepsza atmosfera, tym praca postępowała szybciej i była mniej uciążliwa. Włączone radio czy magnetofon z muzyką będzie elementem bardzo korzystnym, aby zniwelować monotonię pakowania i rozpakowywania. Aby usprawnić czekającą nas pracę, musimy pamiętać o materiałach biurowych (kartki samoprzylepne, nożyczki, flamastry, markery, sznurek), które będą pomocne przy znakowaniu kontenerów, toreb i wózków.

Należy brać pod uwagę również wariant pesymistyczny: że opóźnienia w pracach budowlanych czy wydłużenie czasu przeprowadzki nie pozwolą na przeniesienie całości księgozbioru przed rozpoczęciem roku akademickiego. W takim wypadku przeprowadzka będzie wykonana dwuetapowo. W pierwszym etapie (przed otwarciem Centrum) zostanie przeniesiony tylko księgozbiór, którego miejscem docelowym będą obszary wolnego dostępu, następnie już po rozpoczęciu roku akademickiego będzie można przy pomocy studentów (najlepiej metodą łańcuchową) przemieścić resztę księgozbioru.

W oczekiwaniu, że ekipa budowlana odda w terminie nowy budynek oraz że nic innego nie przekreśli naszych planów – dalej przygotowujemy księgozbiór do wielkiej przeprowadzki.

Literatura

- Chamberlain Habich E., *Moving Library Collections* [dostęp 15.07.2010], <http://libweb.uoregon.edu/acssvc/shift>.
- Fortriede S.C., *Moving Your Library, Getting the collection from here to there*, American Library Association, Chicago 2010.

- Górna B., Zięba W., *Biblioteka Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego w nowej siedzibie*, "Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia" 2005 nr 2.
- Kobierska-Maciuszko E., *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie w nowym gmachu – rozwiązania funkcjonalne w koncepcji architektonicznej, przeprowadzka, początek* [dostęp 20.07.2010], <http://www.ebib.oss.wroc.pl/2001/22/maciuszko2html>.
- Kompendium wiedzy o logistyce*, red. E. Gołębska, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Projekt wykonawczy. Pracownia Architektoniczna Archimedia Architekci & Inżynierowie*, Poznań 2009 (niepubl.).
- Rogalińska A., *Kolekcja starych druków w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, [w:] *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, red. B. Żmigrodzka, Wydawnictwo AE, Wrocław 2007.
- Stachowska-Musiał E., *Przeprowadzka zbiorów a problemy ich ochrony. Z doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, [w:] *Chrońmy oryginały*, red. B. Drewniewska-Idziak, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2000
- Studium Wykonalności Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej*, Wrocław 2008.
- Żmigrodzka B., *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej* [dostęp 10.07.2010], <http://www.ebib.info/2009/103/a.php?zmigrodzka>.
- http://www.bg.ue.wroc.pl/index.php?option=com_content&view [dostęp 26.07.2010].
- <http://upjp2.edu.pl/strona/bxtznxq2oz> [dostęp 25.08.2010].

LOWER SILESIA CENTRE FOR SCIENTIFIC AND ECONOMIC INFORMATION AS A NEW PLACE FOR LIBRARY RESOURCES

Summary

The article presents problems of moving library resources to a new library building. The text presents methods of the above action. It also shows a detailed analysis of the planned process, taking into account the present state of the site for the new centre and possible risk factors associated with building works.

Joanna Kasprzyk-Machata, Marzena Zgorzelska

PUBLIKACJE PRACOWNIKÓW BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIwersYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCLAWIU

Wstęp

W artykule zamieszczono wykaz publikacji pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu wydanych w latach 1947-2010. Datę początkową stanowi rok otwarcia Biblioteki, datę końcową rok bieżący (prace opublikowane w 2010 roku). Wykaz prezentuje dorobek naukowy i kulturotwórczy obecnych oraz byłych pracowników Biblioteki w jej ponad 60-letniej historii. W bibliografii zarejestrowano publikacje wydane przez autorów w okresie ich zatrudnienia w Bibliotece Głównej.

W zestawieniu bibliograficznym uwzględniono autorskie i współautorskie prace samoistne wydawniczo oraz opracowania zamieszczone w wydawnictwach zwartych i ciągłych, takie jak: rozdziały, fragmenty, artykuły, recenzje, referaty i komunikaty opublikowane w materiałach konferencyjnych oraz głosy w dyskusjach mające charakter naukowy, popularno-naukowy oraz dydaktyczny. Uwzględniono publikacje wydane tradycyjnie, na nośnikach elektronicznych, a także zamieszczone w Internecie. Bibliografia zawiera pozycje w języku polskim, wydane zarówno w Polsce, jak i za granicą, oraz pozycje w językach obcych.

Materiał bibliograficzny został uszeregowany alfabetycznie, według nazwisk autorów. W obrębie haseł autorskich publikacje ułożono chronologicznie, a w obrębie tego samego roku alfabetycznie. Pozycje opracowane przez kilku autorów opisane zostały tylko pod nazwiskiem pierwszego, dla współautorów (pracowników Biblioteki) sporządzono opisy skrócone wraz z odsyłaczami, kierującymi do pełnego opisu bibliograficznego. Przygotowano również odsyłacze przy autorach o podwójnym nazwisku lub w razie zmiany nazwiska. W całym zestawieniu publikacji zastosowano numerację ciągłą. Każda pozycja numerowana była tylko raz.

W przypadku prac współautorskich pozycja otrzymała numer tylko dla pierwszego współautora lub redaktora.

Opisy sporządzono z autopsji oraz na podstawie bibliografii publikacji pracowników uczelni drukowanych w latach 1964-2000 i wersji elektronicznej bibliografii publikacji pracowników o nazwie *Bibliografia Publikacji Pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* opracowywanej w Oddziale Informatyki Naukowej Biblioteki Głównej.

Opisy opracowano zgodnie z normami stosowanymi w Bibliografii Narodowej, stosując obowiązujące elementy opisu bibliograficznego zawarte w normach: PN-N-01152-1: 1997 *Opis bibliograficzny. Książki*, PN-N-01152-13: 2000 *Opis bibliograficzny. Dokumenty elektroniczne*, PN-N-01152-2: 1997 *Opis bibliograficzny. Wydawnictwa ciągłe*.

Opisy są jednolite i zawierają w odniesieniu do wydawnictw samoistnych wydawniczo (książek): tytuł właściwy, dodatek do tytułu (istotny), imię i nazwisko autora i współautora (czasami redaktora), oznaczenie wydania, miejsce wydania, nazwę wydawcy, rok wydania, określenie objętości wraz z informacją o zamieszczonych rysunkach, tabelach, streszczeniach i bibliografii załącznikowej oraz nazwę i numer serii.

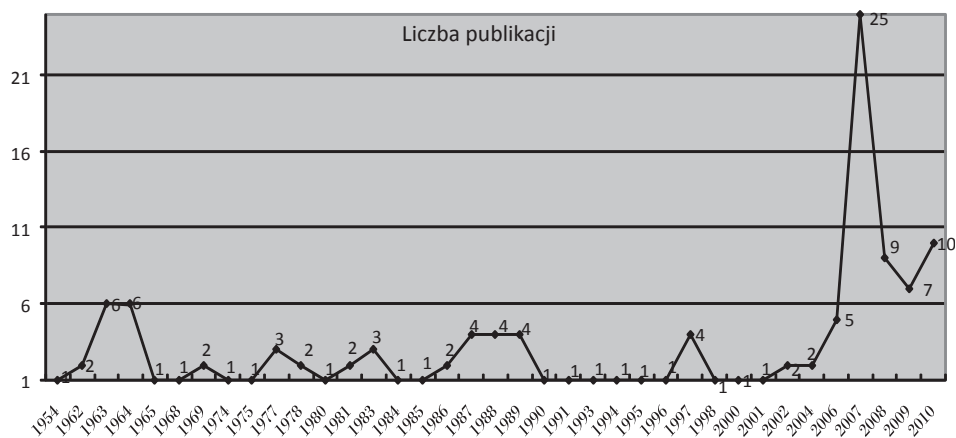
W pracach niesamoistnych wydawniczo podano: tytuł fragmentu, imię i nazwisko autora, tytuł całości, informację dotyczącą redakcji, miejsce wydania oraz rok wydania, objętość z informacją o zamieszczonych rysunkach, tabelach, streszczeniu i bibliografii załącznikowej oraz nazwę i numer serii. Natomiast opisy dotyczące artykułów w czasopismach zawierają: tytuł artykułu, autora, nazwę czasopisma, jego numer, rok wydania, strony, na których zawarty został artykuł, oraz informacje o bibliografii, tabelach i rysunkach.

Analiza statystyczna publikacji pracowników Biblioteki

W 64-letniej historii Biblioteki jej pracownicy opublikowali łącznie 121 pozycji. Pierwsza wydana została w 1954 r., natomiast ostatnie, ujęte w spisie wydawnictwa, ukazały się w 2010 roku. W Bibliotece od momentu otwarcia w 1947 r., przez dłuższy lub krótszy czas, pracowało łącznie prawie 250 osób, z czego 34 posiadają opublikowany dorobek, który został zamieszczony w poniższej bibliografii.

Na rysunku 1 i w tab. 1 przedstawiono liczbę publikacji pracowników Biblioteki Głównej w poszczególnych latach. Z długiej historii Biblioteki w wykazie wzięto pod uwagę tylko te lata, w których ukazało się co najmniej jedno wydawnictwo autorstwa pracownika Biblioteki. Najwięcej publikacji ukazało się w 2007 r.,

Publikacje pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Rys. 1. Liczba publikacji w poszczególnych latach

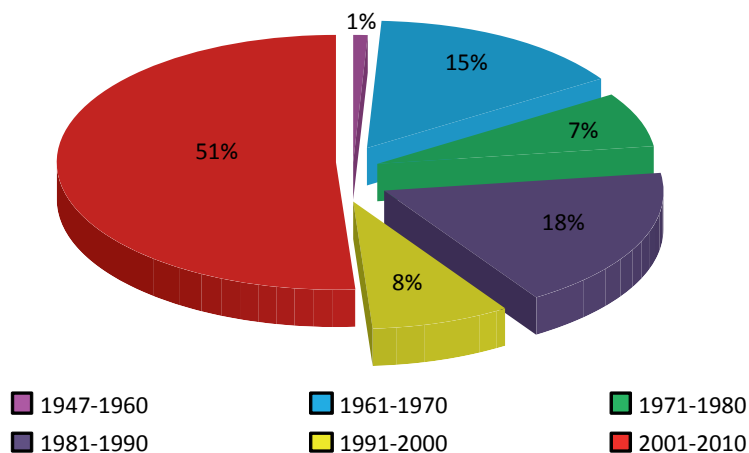
Tabela 1. Publikacje w poszczególnych latach

Rok wydania	Liczba publikacji	Rok wydania	Liczba publikacji
1954	1	1988	4
1962	2	1989	4
1963	6	1990	1
1964	6	1991	1
1965	1	1993	1
1968	1	1994	1
1969	2	1995	1
1974	1	1996	1
1975	1	1997	4
1977	3	1998	1
1978	2	2000	1
1980	1	2001	1
1981	2	2002	2
1983	3	2004	2
1984	1	2006	5
1985	1	2007	25
1986	2	2008	9
1987	4	2009	7
		2010	10
		suma	121

Źródło: opracowanie własne.

w którym wydrukowano aż 25 różnego rodzaju prac. Tak imponujący dorobek przypadający na jeden rok, związany jest niewątpliwie z obchodzonym w tym czasie 60-leciem powstania Biblioteki. Z okazji jubileuszu wydana została okolicznościowa monografia, w której swoje prace zamieściło 17 pracowników Biblioteki. Jubileusze przypadające na lata wcześniejsze, chociażby na 1997 czy 1987 r. również, choć już nie w tak znaczący sposób, przyczyniały się do wzmożonej aktywności piśmienniczej pracowników Biblioteki. Zdecydowanie najczęściej, bo aż 30 razy, w przeciągu jednego roku ukazało się od 1 do 4 publikacji. W dwóch latach wyszło po 6 publikacji, natomiast tylko po jednym razie ukazało się w jednym roku 10, 9, 7 i 5 prac. W okresie od otwarcia Biblioteki aż do dnia dzisiejszego było 27 lat, w czasie których bibliotekarze nie wydali żadnej publikacji.

Wykres na rys. 2 obrazuje liczbę publikacji pracowników Biblioteki w podziale na poszczególne dziesięciolecia, przy czym za pierwszy okres przyjęty został przedział czasowy 1947-1960, ponieważ pierwsza publikacja została wydana dopiero w 1954 roku. Kolejne przedziały to 1961-1970, 1971-1980, 1981-1990, 1991-2000 i 2001-2010. Wartości procentowe wyraźnie wskazują, że najliczniej wydawnictwa ukazywały się w przeciągu ostatniego dziesięciolecia. Jest to bardzo dobry prognostyk na przyszłość, mogący świadczyć o stale zwiększającym się zaangażowaniu bibliotekarzy w pracę naukową i twórczą.

Rys. 2. Publikacje w poszczególnych okresach

Źródło: opracowanie własne.

Bibliografia publikacji pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego stanowi interesujące źródło do analizy nie tylko w ujęciu chronologicznym. Ciekawym źródłem informacji jest również aspekt wydawniczo-formalny zawarty w spisie publikacji.

Autorki zestawienia bibliograficznego zawarte w nim publikacje ze względu na cechy wydawniczo-formalne podzieliły na:

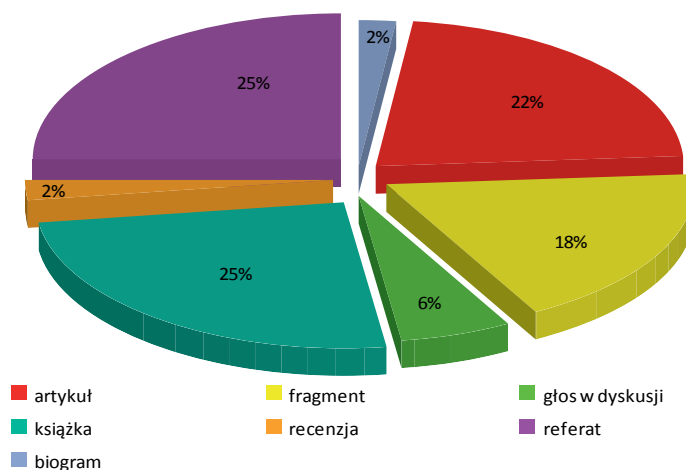
- książki (monografie, podręczniki, skrypty, informatory, bibliografie),
- rozdziały i fragmenty w pracach zbiorowych,
- artykuły zamieszczone w czasopismach,
- materiały konferencyjne (referaty, głosy w dyskusjach, sprawozdania),
- biogramy,
- inne (recenzje).

Tabela 2. Podział publikacji ze względu na cechy wydawniczo-formalne

Rodzaj publikacji	Liczba publikacji
Artykuł w czasopiśmie	27
Fragment i rozdział	22
Książka	30
Materiały konferencyjne	37
– referat	30
– głos w dyskusji	7
Biogramy	3
Inne	2

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 2 zamieszczono zestawienie zbiorcze, z którego wynika, że najpopularniejszą formą publikacji są referaty i głosy pracowników Biblioteki w dyskusjach na konferencjach, następnie zamieszczane w publikacjach. Drugą pod względem liczebności grupą wydawnictw wyodrębnioną ze względu na cechy wydawniczo-formalne są książki, zarejestrowano ich w bibliografii 30. Artykuły z czasopism stanowią trzecią grupę publikacji. Łącznie ukazało się ich 27. Niewiele mniej, bo 22 pozycje, to fragmenty prac zbiorowych. W bibliografii znalazły się także 3 biogramy zamieszczone w słowniku oraz 2 prace o innym charakterze (recenzje). Wykres na rys. 3 ilustruje grupy publikacji oraz pokazuje, jaki procent całości stanowią poszczególne ich rodzaje pod względem ich cech wydawniczo-formalnych.

Rys. 3. Publikacje według cech wydawniczo-formalnych

Źródło: opracowanie własne.

SPIS BIBLIOGRAFICZNY

BOBRUK AGNIESZKA

1. „Być czy mieć” – wpływ kultury organizacyjnej na satysfakcję zawodową i warunki pracy młodszych bibliotekarzy / Agnieszka Liszka // W: *Kultura organizacyjna w bibliotece: Ogólnopolska Konferencja Naukowa*. Białystok, 4-6 czerwca 2007. – Białystok, 2008. – s. 298-308 rys. wykr. abstr. bibliogr.

2. „Być krok do przodu” – jak wyprzedzić oczekiwania użytkowników Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej / Agnieszka Liszka // W: *Biblioteki w procesie dydaktycznym i badaniach naukowych*. III Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej: Łódź, 25-27 czerwca 2008 r. Materiały konferencyjne. – Łódź, 2008. – s. 211-223 wykr. streszcz. sum. bibliogr.

3. E-książki w katalogach bibliotek. E-books in library catalogues / Beata Starosta, Agnieszka Bobruk // *Biuletyn EBIB* [Dokument elektroniczny]. – 2009 nr 20. – Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/starosta.php>

CHRAPCZYŃSKA BEATA

4. Oferta usług z zakresu informacji naukowej w bibliotekach polskich szkół wyższych – historia, stan obecny i perspektywy / Beata Chrapczyńska // W: Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 147-160 sum. bibliogr.

5. Nowoczesne usługi informacyjne kluczem do sukcesu użytkowników. Stan obecny i perspektywy [Modern information services as a key to users' success. Present situation and future perspectives] / Beata Chrapczyńska // W: Seria III: ePublikacje Instytutu INiB UJ. Red. Maria Kocójowa nr 5. Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników. – Kraków, 2008. [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.inib.uj.edu.pl/wyd_iinb/s3_z5/chrapczyńska-n.pdf

6. Wymiana profesjonalnej informacji pomiędzy biblioteką a czytelnikiem na przykładzie Oddziału Informacji Naukowej Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / Beata Chrapczyńska // W: Wymiana informacji i rozwój profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa opartego na wiedzy. – Katowice, 2008. – s. 333-344 sum. bibliogr. – (Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej / Prace PTIN; nr 7).

CIEŚLIŃSKA EWA

7. Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa: czyli upowszechnianie dorobku naukowego w Internecie / Ewa Cieślińska, Jędrzej Leśniewski, Kinga Żmigrodzka // *Nasza Akademia*. – 2007 nr 2 (36), s. 12-13 bibliogr.

8. Wypożyczanie międzybiblioteczne jako jedna z form udostępniania zbiorów / Ewa Cieślińska // W: Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 103-116 rys. tab. sum. bibliogr.

9. Czy na pewno zagrożenie? Książka cyfrowa jako alternatywa i ratunek dla książki drukowanej na przykładzie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej / Ewa Cieślińska, Kinga Żmigrodzka // W: Dokąd zmierzamy? Książka i jej czytelnik: Międzyzdroje, 20-22 września 2007 r. Materiały z II ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego. – Szczecin 2008. – s. 141-150 streszcz. sum. bibliogr. – (Seria „Bibliotekarza Zachodniopomorskiego”; T. 4).

10. Wymiana międzybiblioteczna i dary w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu / Ewa Cieślińska // W: Współpraca regionalna i ogólnopolska bibliotek naukowych Wrocławia. – Wrocław, 2009. – s. 91-95 tab. [Materiały konferencyjne – Dokument elektroniczny].

11. Kolekcja prac doktorskich zgromadzonych w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu / Ewa Cieślińska // W: Zbiory specjalne i regionalne w polskich bibliotekach naukowych i publicznych. Materiały III Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego, 9 – 11 września 2009. – Szczecin 2010. – s. 119-132 tab. streszcz. bibliogr.

Czerech Agnieszka zob. KOZIK AGNIESZKA

DRAMIŃSKA AGNIESZKA

12. Czasopisma elektroniczne w bibliotece / Agnieszka Dramińska // W: Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 133-146 sum. bibliogr.

13. Współpraca biblioteki ze środowiskiem naukowym macierzystej uczelni na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu / Agnieszka Dramińska // W: Biblioteki w procesie dydaktycznym i badaniach naukowych. III Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej: Łódź, 25-27 czerwca 2008 r. Materiały konferencyjne. – Łódź, 2008. – s. 147-164 tab. wyk. sum. bibliogr.

DZIERŻAK MAŁGORZATA

14. Biblioteka Studium Języków Obcych jako uczestnik procesu dydaktycznego szkoły wyższej / Małgorzata Dzierżak // W: Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 217-227 sum. bibliogr.

15. Jednostki organizacyjne uczelni / Ryszard Broł, Władysław Czupryk, Tomasz Dąbrowski, Jolanta Domaradzka, Józef Dziechciarz, Małgorzata Dzierżak, Elżbieta Grzelak, Mirosław Pawlikowski, Małgorzata Świrad, Michał Uherek, Barbara Żmigrodzka. W: Księga 60-lecia Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu. – Wrocław, 2007. – s. 493-528.

FERCZ JULIAN

16. Miejsce biblioteki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu w zespole polskich bibliotek społeczno-ekonomicznych / Julian Fercz // W: V Ogólnopolska narada bibliotek społeczno-ekonomicznych. Aktualne problemy funkcjonowania zespołu polskich bibliotek społeczno-ekonomicznych. Jachranka 14-16.05.1984. – Warszawa, 1984. – s. 42-49.

GÓRECKI LEON

17. Walka o polskość szkoły ludowej na Górnym Śląsku w latach 1801-1872 (w świetle sprawozdań powiatowych inspektorów szkolnych). – Opole, 1964. – 219 s. mapa, tab. bibliogr. Maszynopis powiel.

KORTA JACEK

18. Technologia przetwarzania w systemie WINT / Jacek Korta // *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*. – 1981 nr 181, s. 193-198.

19. Construction and application of a computer-aided data structure analyzer / Jacek Korta, Janusz Wojdyła // W: Proceedings of the Sixth International seminar on database management systems, 24-29 October 1983 Matrafured, Hungary. – Budapest 1983. – s. 66-75 il.

20. Technologia konwersacyjnego przetwarzania danych / aut. Wojciech Domiński, Jacek Korta, Barbara Łukasik-Makowska, Elżbieta Niedzielska, Ryszard Nikodem, Janusz Wojdyła, Stanisław Zimnocho. – Warszawa: PWE, 1987. – 300 s. rys. schem. fot. bibliogr.

KOZIK AGNIESZKA

Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1992-1994. 1997, (współaut.)

Zob. poz. 92

Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za rok 1995. 1998, (współaut.)

Zob. poz. 94

KUDELSKI ALEKSANDER

21. [Głos w dyskusji] / Aleksander Kudelski // W: Materiały z konferencji rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek. – Warszawa, 1962. – s. 207.

22. [Głos w dyskusji] / Aleksander Kudelski // W: Materiały z narady przedstawicieli bibliotek wyższych szkół ekonomicznych. Poznań 17 i 18 stycznia 1963 r. / Aleksander Kudelski // *Biuletyn Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu*. – 1963 nr 7, s. 85, 88, 90, 108.

23. Kilka słów z historii (WSH i WSE we Wrocławiu) / Jan Jasiński, Aleksander Kudelski // W: Drugi Zjazd Absolwentów Wyższej Szkoły Handlowej i Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu. – Wrocław 1964. – s. 10-27.

24. Materiały do kroniki bibliotek wyższych szkół ekonomicznych za lata 1945-1963 / Aleksander Kudelski // *Roczniki Biblioteczne*. – 1964 R. 8 z. 1-2, s. 319-324 tab.

25. Materiały z konferencji rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek / red. S. Draczkó. – Warszawa: PWN 1962. – 326 s. Rec.: Kudelski Aleksander // *Zentralblatt fuer Bibliothekswesen*. – 1965 H.2, s. 97-101.

LEŚNIEWSKI JĘDRZEJ

26. Angelus Silesius: Johannes Scheffler. Życie a twórczość Anioła Ślązaka / Jędrzej Leśniewski. – Pszczyna: Towarzystwo Miłośników Ziemi Pszczyńskiej, Pszczyńskie Centrum Kultury, 2007. – 47 s.

Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa: czyli upowszechnianie dorobku naukowego w Internecie. 2007, (współaut.)

Zob. poz. 7

27. Cywilnoprawna ochrona materiałów bibliotecznych w dobie społeczeństwa informacyjnego / Jędrzej Leśniewski // W: Wybrane aspekty ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego. – Poznań-Kalisz, 2010. – s. 73-87 fot. rys. abstr. bibliogr. [Materiały konferencyjne]

28. Prawne możliwości uczestnictwa bibliotek w kształtowaniu konkurencyjności regionu / Jędrzej Leśniewski // W: Regionalne dziedzictwo kulturowe jako baza dla kształtowania tożsamości lokalnych. – Poznań-Kalisz, 2010. – s. 169-182 abstr. bibliogr. [Materiały konferencyjne]

Liszka Agnieszka zob. BOBRUK AGNIESZKA

MARCINKOWSKA JOLANTA

29. [Głos w dyskusji] / Jolanta Marcinkowska // W: Materiały z narady przedstawicieli bibliotek wyższych szkół ekonomicznych. Poznań 17 i 18 stycznia 1963 r.

// *Biuletyn Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu*. – 1963 nr 7, s. 86.

30. Bibliografia publikacji pracowników nauki Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu za lata 1950-1962 / Jolanta Marcinkowska, Halina Pabiszowa. – Wrocław 1964. – 112 s. – (Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu; 20).

31. Bibliografia publikacji pracowników nauki Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu za lata 1963-1968 / Jolanta Marcinkowska. – Wrocław 1968. – 81 s. – (Prace Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu; 17(39)).

32. Działalność informacyjna biblioteki na rzecz studentów zaocznych / Jolanta Marcinkowska // *Roczniki Biblioteczne*. – 1969 z. 1-2, s. 249-259 rez. sum.

33. Obsługa informacyjna badań prowadzonych w wyższych uczelniach ekonomicznych / Jolanta Marcinkowska, Barbara Sobala. – Poznań: Akademia Ekonomiczna, 1977. – 15 s. + zał. Sesja naukowa nt. Organizacja informacji naukowej w zespole bibliotek specjalnych (na przykładzie polskich bibliotek ekonomicznych). Poznań, 19-20 IX 1977.

34. Obsługa informacyjna badań prowadzonych w wyższych uczelniach ekonomicznych / Jolanta Marcinkowska, Barbara Sobala // W: Organizacja informacji naukowej w zespole bibliotek specjalnych (na przykładzie polskich bibliotek ekonomicznych). Materiały z Sesji naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Akademii Ekonomicznej w Poznaniu i Komisję Informacji Naukowej przy Oddziale PAN w Poznaniu /19-20 IX 1977 r./. – Poznań 1978. – s. 143-152 tab. rez. sum.

35. Organizacja działalności dydaktycznej biblioteki naukowej specjalnej / Jolanta Marcinkowska, Barbara Sobala // W: Udział biblioteki uczelnianej w procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoły wyższej (na przykładach bibliotek uczelni ekonomicznych. Międzynarodowe seminarium porównawcze. Poznań-Błażejewko 26-28 września 1984. – Poznań 1985. – s. 1-8.

36. Przegląd systemów klasyfikacyjnych stosowanych w polskich bibliotekach społeczno-ekonomicznych / Jolanta Marcinkowska, Barbara Sobala, Zbigniew Stankiewicz // W: Systemy klasyfikacyjne stosowane w zespole polskich bibliotek społeczno-ekonomicznych. Sprawozdanie z VI Ogólnopolskiej Narady Bibliotek Społeczno-ekonomicznych. Jachranka 22-24 IX 1986. – Warszawa 1986. – s. 89-107 tab.

37. Przegląd systemów klasyfikacyjnych stosowanych w polskich bibliotekach społeczno-ekonomicznych / Jolanta Marcinkowska, Barbara Sobala, Zbigniew Stankiewicz // *Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji*. – 1987 nr 6, s. 21-27 tab. bibliogr.

MATYSIAK DOROTA

38. Miniprezentacja Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu / Dorota Matysiak, Marek Dubiński // *Bibliotekarz*. – 2006 nr 6, s. 20-22.

39. Wolny dostęp – alternatywna forma udostępniania zbiorów w bibliotekach naukowych / Dorota Matysiak // W: *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu* / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 117-132 fot. sum. bibliogr.

40. Formy współpracy Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z innymi bibliotekami naukowymi / Dorota Matysiak // W: *Współpraca regionalna i ogólnopolska bibliotek naukowych Wrocławia*. – Wrocław, 2009. – s. 73-79 tab. bibliogr. [Dokument elektroniczny – materiały konferencyjne]

41. Digitalizacja jako proces zabezpieczenia zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego / Dorota Matysiak // W: *Wybrane aspekty ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego*. – Poznań-Kalisz, 2010. – s. 255-269 fot. abstr. bibliogr. [materiały konferencyjne]

MICHNIEWICZ WILHELM

42. Gromadzenie i uzupełnianie zbiorów w bibliotekach wyższych szkół ekonomicznych według stanu na dzień 31 XII 1959 r. / Wilhelm Michniewicz // *Roczniki Biblioteczne*. – 1962 [druk. 1963] R. 6 z. 1-2, s. 219-243 zsf. rez.

43. [Głos w dyskusji] / Wilhelm Michniewicz // W: *Materiały z narady przedstawicieli bibliotek wyższych szkół ekonomicznych. Poznań 17 i 18 stycznia 1963 r.* / Wilhelm Michniewicz // *Biuletyn Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu*. – 1963 nr 7, s. 47, 50, 88, 108.

44. Założenia do polityki gromadzenia dokumentów w sieci bibliotek głównych wyższych szkół ekonomicznych / Wilhelm Michniewicz. – Poznań: Akademia Ekonomiczna 1977. – 15 s. + zał. Sesja naukowa nt. Organizacja informacji naukowej w zespole bibliotek specjalnych (na przykładzie polskich bibliotek ekonomicznych). Poznań, 19-20 IX 1977.

45. Założenia do polityki gromadzenia dokumentów w sieci bibliotek głównych wyższych szkół ekonomicznych / Wilhelm Michniewicz // W: Organizacja informacji naukowej w zespole bibliotek specjalnych (na przykładzie polskich bibliotek ekonomicznych). Materiały z Sesji naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Akademii Ekonomicznej w Poznaniu i Komisję Informacji Naukowej przy Oddziale PAN w Poznaniu. – Poznań, 1978. – s. 143-152 tab. rez. sum.

Mydlarz Ewa zob. CIEŚLIŃSKA EWA

NOWOTARSKI BARTŁOMIEJ

46. Satyagraha Mahatmy Gandhiego / Stanisław Czaja, Bartłomiej Nowotarski // *Człowiek i Światopogląd*. – 1987 nr 4, s. 86-95.

47. O pewnym dedukcyjnym modelu teorii racjonalnego tworzenia prawa / Bartłomiej Nowotarski // *Acta Universitatis Vratislaviensis*. – 1988 No 983, s. 19-30 res.

48. Zjawisko ekonomiczne – niektóre metody i płaszczyzny badawcze (analiza syntaktyczna) / Bartłomiej Nowotarski // *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*. – 1988 nr 402, s. 17-38 res. rez. sum.

49. Komu potrzebna jest filozofia Ayn Rand? / Bartłomiej Nowotarski // *Studia Filozoficzne*. – 1989 nr 2, s. 157-165 rez. streszcz. sum.

50. Rewolucja w ontologii środowiska naturalnego człowieka / Bartłomiej Nowotarski // *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*. – 1989 nr 489, s. 59-70 sum. bibliogr.

PABISZ HALINA

51. [Głos w dyskusji] / Halina Pabisz // W: Materiały z konferencji rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek / Halina Pabisz. – Warszawa, 1962. – s. 216-217.

52. [Głos w dyskusji] / Halina Pabisz // W: Materiały z narady przedstawicieli bibliotek wyższych szkół ekonomicznych. Poznań 17 i 18 stycznia 1963 r. // *Biuletyn Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu*. – 1963 nr 7, s. 89-99.

53. Bibliografia historii Śląska za lata 1957-1958 / Halina Pabisz, Jerzy Pabisz. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1964. – 115 s.

Bibliografia publikacji pracowników nauki Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu za lata 1950-1962. 1964, (współaut.)

Zob. poz. 30

54. Uwagi w sprawie oddziałów informacji naukowej w bibliotekach szkół wyższych / Halina Pabisz // *Przegląd Biblioteczny*. – 1964 z. 4, s. 226-234.

55. Sesja Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich / Halina Pabisz, Janina Kelles-Krauz // *Roczniki Biblioteczne*. – 1969 z. 1-2, s. 380-384.

PARZONKA EWA

56. Biblioteka przyszłości, ale jakiej? Uwarunkowania ekonomiczne i demograficzne / Ewa Parzonka, Elżbieta Pieńkowska // W: Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? Łódź, 19-21 czerwca 2006 r. Materiały Konferencyjne. – Łódź, 2006. – s. 97-114 tab. sum. bibliogr.

57. Kształtowanie się wizerunku bibliotekarza w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / Ewa Parzonka // W: Wizerunek bibliotekarza. – Wrocław, 2006. – s. 51-63 tab. bibliogr. – (Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia; 3).

58. The Library of the Future, but what Future? Economic and Demographic Conditioning / Ewa Parzonka and Elżbieta Pieńkowska // *World Libraries*. – 2006 V. 16, No 1/2. [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.worlib.org/vol16no1-2/parzonka_v16n1-2.shtml

59. Gromadzenie, opracowanie i udostępnianie wydawnictw ciągłych / Ewa Parzonka // W: Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław 2007. – s. 66-79 tab. sum. bibliogr.

60. Pierwsi bibliotekarze dyplomowani / Ewa Parzonka, Elżbieta Pieńkowska // W: Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław 2007. – s. 19-30 fot. sum. bibliogr.

61. Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu – kierunek nowoczesność / Ewa Parzonka // W: Między hybrydą a cyfrą. – Wrocław 2010, s. 51-56 tab. bibliogr. [Materiały konferencyjne – Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=5941&dirids=1>

62. Michniewicz Wilhelm / Ewa Parzonka // W: Słownik pracowników książki polskiej. Suplement III. – Warszawa 2010. – s. 189-190, bibliogr.

PIEŃKOWSKA ELŻBIETA

63. Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1990-1991 / Elżbieta Pieńkowska, Maria Stankiewicz, Marzena Zgorzelska. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1995. – 183 s.

Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1992-1994. 1997, (współaut.)

Zob. poz. 92

Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za rok 1995. 1998, (współaut.)

Zob. poz. 94

Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za rok 1996-1997. 2000, (współaut.)

Zob. poz. 95

64. Aleksander Kudelski – pierwszy dyrektor Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / Elżbieta Pieńkowska // W: Wizerunek bibliotekarza. – Wrocław, 2006. – s. 121-128 fot. bibliogr. – (Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia; 3).

Biblioteka przyszłości, ale jakiej? Uwarunkowania ekonomiczne i demograficzne. 2006, (współaut.)

Zob. poz. 56

The Library of the Future, but what Future? Economic and Demographic Conditioning. 2006, (współaut.)

Zob. poz. 58

Pierwsi bibliotekarze dyplomowani. 2007, (współaut.)

Zob. poz. 60

65. Wybrane problemy opracowania wydawnictw zwartych / Elżbieta Pieńkowska // W: Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 80-87 sum. bibliogr.

66. Kudelski Aleksander / Elżbieta Pieńkowska // W: Słownik pracowników książki polskiej. Supplement III. – Warszawa 2010. – s. 159, bibliogr.

67. Sołtysik Kazimierz / Elżbieta Pieńkowska // W: Słownik pracowników książki polskiej. Supplement III. – Warszawa 2010. – s. 258-259 bibliogr.

PIETRASZKIEWICZ JANINA

68. O niektórych problemach budowy słownika haseł przedmiotowych / Janina Pietraszkiewicz, Zbigniew Stankiewicz, Urszula Żmijewska // *Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji*. – 1990 nr 3, s. 16-21 bibliogr.

69. Słownik katalogu przedmiotowego. Stan z dnia 30.04.1989 / Janina Pietraszkiewicz, Zbigniew Stankiewicz, Urszula Żmijewska. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1991. – 90 s.

70. Słownik języka informacyjno-wyszukiwawczego biblioteki społeczno-ekonomicznej / Janina Pietraszkiewicz, Zbigniew Stankiewicz, Urszula Żmijewska. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1997. – 100 s.

ROGALIŃSKA AGNIESZKA

71. Listy Władysława Orkana do Tadeusza Piniego w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Lwowskiego / [Oprac.]: Grzegorz Brodacki, Agnieszka Rogalińska // *Czasopismo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich*. – 2001 z. 12, s. 53-103 bibliogr.

72. Józef Hofmann. Geniusz zapomniany. Dzieciństwo i młodość / Jan Źdźarski. – Bielsko-Biała, 2002, Rec.: Józef Hofmann geniusz przypomniany / Agnieszka Rogalińska // *Ruch Muzyczny*. – 2004 nr 6, s. 34-35 fot. rys.

73. Józef Hofmann. Ocalić od zapomnienia / Agnieszka Rogalińska // *Musicalia. Rzecz o muzyce i okolicach*. – Wrocław, 2007 listopad. – s. 6-7 rys.

74. Józef Hofmann – stan badań w Polsce oraz polska bibliografia hofmannowska za lata 1957-2003 / Agnieszka Rogalińska // *Muzyka*. – 2007 R. 52 nr 2, s. 115-122 sum. bibliogr.

75. Kolekcja starych druków w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / Agnieszka Rogalińska // W: *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu* / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 31-46 tab. sum. bibliogr.

76. Współpraca biblioteki ze środowiskiem uczelni przy tworzeniu biblioteki cyfrowej na przykładzie doświadczeń Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu / Agnieszka Rogalińska // W: *Biblioteki w procesie dydaktycznym i badaniach naukowych*. III Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 25-27 czerwca 2008 r. Materiały konferencyjne. – Łódź, 2008. – s. 181-193 tab. wykr. streszcz. sum. bibliogr.

SOBALA BARBARA

77. Informator dla kandydatów na studia wyższe / Barbara Sobala. – Wrocław: Wyższa Szkoła Ekonomiczna, 1974. – 21 s. il. tab.

78. Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1969-1974 / Barbara Sobala. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1975. – 153 s.

79. Informator dla kandydatów na studia dzienne / Barbara Sobala. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1977. – 40 s. tabl.

Obsługa informacyjna badań prowadzonych w wyższych uczelniach ekonomicznych. 1977, (współaut.)

Zob. poz. 33

Obsługa informacyjna badań prowadzonych w wyższych uczelniach ekonomicznych. 1978, (współaut.)

Zob. poz. 34

80. Wykaz bieżących wydawnictw informacyjnych gromadzonych przez biblioteki naukowe Wrocławia / współred. Barbara Sobala. – Wrocław: Politechnika Wrocławska, 1980. – 121 s.

81. Informator dla kandydatów na studia dzienne (rok 1981) / Barbara Sobala. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1981. – 75 s.

82. Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1975-1980 / Barbara Sobala, Barbara Ściobłowska. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1983. – 314 s.

Organizacja działalności dydaktycznej biblioteki naukowej specjalnej / Jolanta Marcinkowska, Barbara Sobala. 1985, (współaut.)

Zob. poz. 35

Przegląd systemów klasyfikacyjnych stosowanych w polskich bibliotekach społeczno-ekonomicznych. 1986, (współaut.)

Zob. poz. 36

83. Akademia Ekonomiczna imienia Oskara Lanego w artykułach i notatkach prasowych. Bibliografia za lata 1970-1985 / Barbara Sobala, Barbara Ściobłowska, Elżbieta Zagrajek, Barbara Żmigrodzka. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1987. – 124 s.

Przegląd systemów klasyfikacyjnych stosowanych w polskich bibliotekach społeczno-ekonomicznych. 1987, (współaut.)

Zob. poz. 37

84. [Głos w dyskusji] / Barbara Sobala // W: Działalność informacyjna w polskich bibliotekach społeczno-ekonomicznych a zagadnienia współpracy. VII Ogólnopolska Narada Bibliotek Społeczno-Ekonomicznych. Jachranka 1-3 IX 1988. – Warszawa 1988. – s. 8.

85. Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1981-1986 / Barbara Sobala, Barbara Ściobłowska, Barbara Żmigrodzka. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1989. – 344 s.

Informator Biblioteki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. 1989, (współaut.)

Zob. poz. 91

86. Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1987-1989 / Barbara Sobala, Maria Stankiewicz. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1993. – 341 s.

87. Akademia Ekonomiczna, Wrocław. Oskar Lange Akademie fuer Wirtschaft in Wrocław / Barbara Sobala. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1994. – 23 s. fot.

Biblioteka Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu. 50 lat istnienia. Informator. 1997, (współaut.)

Zob. poz. 93

SOŁTYSIK KAZIMIERZ

88. W sprawie nauczania ogólnych zasad bibliotekarskich w wyższych szkołach ekonomicznych / Kazimierz Sołtysik // *Życie Szkoły Wyższej*. – 1954 nr 6, s. 60-63.

89. Sytuacja lokalowa bibliotek wyższych szkół ekonomicznych według stanu na dzień 31 XII 1959 r. / Kazimierz Sołtysik // *Roczniki Biblioteczne*. – 1962 [druk. 1963] z. 1-2, s. 191-217 Zsfg. rez.

STANKIEWICZ MARIA

90. Edward Chwalewik – bibliofil, bibliotekarz, społecznik / Maria Stankiewicz // *Roczniki Biblioteczne*. – 1985 (wyd. 1988) R. 29 z. 1/2, s. 439-466 il. rez. sum.

91. Informator Biblioteki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / Maria Stankiewicz. Red. Barbara Sobala. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1989. – 15 s. fot.

Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1987-1989. 1993, (współaut.)

Zob. poz. 86

Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1990-1991. 1995, (współaut.)

Zob. poz. 63

92. Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1992-1994 / Oprac. Maria Stankiewicz; współpraca Agnieszka Czerech, Elżbieta Pieńkowska. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1997. – 255 s.

93. Biblioteka Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu. 50 lat istnienia. Informator / Maria Stankiewicz. Red. Barbara Sobala. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1997. – 12 s. fot.

94. Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za rok 1995 / Maria Stankiewicz, Agnieszka Kozik, Elżbieta Pieńkowska. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1998. – 130 s.

95. Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za rok 1996-1997 / Maria Stankiewicz, Elżbieta Pieńkowska. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 2000. – 334 s.

STANKIEWICZ ZBIGNIEW

96. Języki informacyjno-wyszukiwawcze w Bibliotece Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. (Komunikat) / Zbigniew Stankiewicz // W: Systemy klasyfikacyjne stosowane w zespole polskich bibliotekach społeczno-ekonomicznych. Sprawozdanie z VI Ogólnopolskiej narady bibliotek społeczno-ekonomicznych. Jachranka 22–24 IX 1986. – Warszawa, 1986. – s. 142-147 tab.

Przegląd systemów klasyfikacyjnych stosowanych w polskich bibliotekach społeczno-ekonomicznych. 1986, (współaut.)

Zob. poz. 36

Przegląd systemów klasyfikacyjnych stosowanych w polskich bibliotekach społeczno-ekonomicznych. 1987, (współaut.)

Zob. poz. 37

O niektórych problemach budowy słownika haseł przedmiotowych. 1990, (współaut.)

Zob. poz. 68

Słownik katalogu przedmiotowego. Stan z dnia 30.04.1989. 1991, (współaut.)

Zob. poz. 69

Słownik języka informacyjno-wyszukiwawczego biblioteki społeczno-ekonomicznej. 1997, (współaut.)

Zob. poz. 70

ŚCIOBŁOWSKA BARBARA

Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1975-1980. 1983, (współaut.)

Zob. poz. 82

Akademia Ekonomiczna imienia Oskara Lanego w artykułach i notatkach prasowych. Bibliografia za lata 1970-1985. 1987, (współaut.)

Zob. poz. 83

Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1981-1986. 1989, (współaut.)

Zob. poz. 85

ŚWIRAD MAŁGORZATA

97. Wdrażanie elektronicznej wymiany danych w obiekcie gospodarczym / Andrzej Małachowski, Elżbieta Niedzielska, Małgorzata Świrad // *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*. – 1996 nr 716, s. 33-43 rys. bibliogr.

98. Wybrane problemy weryfikacji i analizy modeli obiektowych systemów komunikacji gospodarczej / Małgorzata Świrad, Marek Skwarnik // W: *Metodologia tworzenia systemów komunikacji gospodarczej*. – Wrocław, 1997. – s. 67-76 rys. bibliogr.

99. Informatyka ekonomiczna. Materiały do ćwiczeń / Joanna Bryndza, Anna Chmielewska, Wojciech Domiński, Helena Dudycz, Mirosław Dyczkowski, Magdalena Kunasiewicz, Barbara Łukasik-Makowska, Ryszard Nikodem, Artur Rot, Robert Sierocki, Marek Skwarnik, Małgorzata Świrad, Radosław Wójtowicz. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 2002. – 133 s. rys. tab.

100. Swobodny dostęp do katalogów i wypożyczeń za pośrednictwem Internetu. Doświadczenia i wnioski / Barbara Łukasik-Makowska, Małgorzata Świrad // W: Infobazy' 02. Bazy danych dla nauki: Gdańsk-Sobieszewo, 24-26 czerwca 2002 r. Materiały konferencji organizowanej pod patronatem Komitetu Badań Naukowych. – Gdańsk, 2002. – s. 169-176 rys. schem. tab. wykr. streszcz. sum.

101. Informatyka ekonomiczna. Materiały do ćwiczeń / Joanna Bryndza, Wojciech Domiński, Helena Dudycz, Mirosław Dyczkowski, Jolanta Jacieczko, Magdalena Kunasiewicz, Barbara Łukasik-Makowska, Ryszard Nikodem, Robert Sierocki, Marek Skwarnik, Małgorzata Świrad, Ewa Wojtkiewicz-Wydra, Radosław Wójtowicz. – Wyd. 2 zm. i poszerz. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 2004. – 169 s. rys. tab. wykr. bibliogr.

102. Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu: Stan i zamierzenia / Małgorzata Świrad // W: Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 9-18 tab. sum. bibliogr.

103. Komputeryzacja Biblioteki – doświadczenia i wnioski / Małgorzata Świrad // W: Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 47-53 tab. sum.

Jednostki organizacyjne uczelni. 2007, (współaut.)

Zob. poz. 15

104. Identyfikacja specyficznych cech kultury organizacyjnej grupy pracowników biblioteki / Małgorzata Świrad // W: Kultura organizacyjna w bibliotece: Ogólnopolska Konferencja Naukowa. Białystok, 4-6 czerwca 2007. – Białystok, 2008. – s. 263-274 rys. tab. abstr. bibliogr.

105. Cele i zadania Korporacji Bibliotekarzy Wrocławskich / Emilia Starak-Czerniejewska, Małgorzata Świrad // W: II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych. Wrocław, 18-19 czerwca 2009. – [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja „Elektronicznej Biblioteki”, 2009. – (EBIB Materiały konferencyjne nr 20). Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/starak.php>

106. Dla kogo budujemy biblioteki? / Małgorzata Świrad // W: Między hybrydą a cyfrą. – Wrocław 2010, s. 9-14, bibliogr. [Materiały konferencyjne – Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=5941&dirids=1>

ŚWIRNIAK ZOFIA

107. Budownictwo bibliotek akademickich – aspekt funkcjonalności / Zofia Świrniak // W: *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu* / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 198-216 sum. bibliogr.

TICHY BARBARA

108. Usługi Oddziału Informacji Naukowej w latach 1962-2006 / Barbara Tichy // W: *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu* / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 161-174 sum. bibliogr.

109. Leszek Barg – prawnik, bibliotekarz, badacz, historyk medycyny / Barbara Tichy // W: *Osobowości wrocławskiego bibliotekarstwa*. – Wrocław, 2008. – s. 213-229 fot. bibliogr. – (Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia; 7).

WECKO MAŁGORZATA

110. Witryna internetowa biblioteki jako narzędzie jej promocji oraz jedna z form kontaktu z czytelnikami / Małgorzata Wecko // W: *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu* / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 175-185 sum. bibliogr.

ZAGRAJEK ELŻBIETA

111. Biblioteka Główna 1947-1982. Informator / Elżbieta Zagrajek, Barbara Żmigrodzka. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 1983. – 34 s.

Akademia Ekonomiczna imienia Oskara Lanego w artykułach i notatkach prasowych. Bibliografia za lata 1970. 1987, (współaut.)

Zob. poz. 83

ZGORZELSKA MARZENA

Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1990-1991. 1995, (współaut.)

Zob. poz. 63

112. Wykorzystanie internetowych baz danych w bibliometrii / Marzena Zgorzelska // W: *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki*

Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 186-197 tab. sum. bibliogr.

ŻMIGRODZKA BARBARA

Biblioteka Główna 1947-1982. Informator. 1983, (współaut.)

Zob. poz. 111

Akademia Ekonomiczna imienia Oskara Lanego w artykułach i notatkach prasowych. Bibliografia za lata 1970-1985. 1987, (współaut.)

Zob. poz. 83

Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1981-1986. 1989, (współaut.)

Zob. poz. 85

113. Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław: Akademia Ekonomiczna, 2007. – 233 s. [4] k. tabl. wyk. bibliogr.

114. Jubileusz Biblioteki Głównej / Barbara Żmigrodzka // *Forum Akademickie*. – 2007 nr 1, s. 14-15.

115. Koncepcja otwartego dostępu do zbiorów w Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej / Barbara Żmigrodzka // *Nasza Akademia*. – 2007 nr 3/4 (37/38), s. 46 il.

Jednostki organizacyjne uczelni. 2007, (współaut.)

Zob. poz. 15

116. Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej / Barbara Żmigrodzka // *Biuletyn EBIB* [Dokument elektroniczny]. – 2009 nr 3 (103). Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/2009/103/a.php?zmigrodzka>

117. Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej / Barbara Żmigrodzka // *Portal. Kwartalnik Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*. – 2009 nr 2/3 (4), s. 60-63 fot. rys. bibliogr.

ŻMIGRODZKA KINGA

Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa: czyli upowszechnianie dorobku naukowego w Internecie. 2007, (współaut.)

Zob. poz. 7

Czy na pewno zagrożenie? Książka cyfrowa jako alternatywa i ratunek dla książki drukowanej na przykładzie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej. 2008, (współaut.)

Zob. poz. 9

118. Nowe formy pracy Oddziału Gromadzenia Zbiorów / Kinga Żmigrodzka // W: Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 54-65 sum. bibliogr.

119. Udział Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu w konsorcjach bibliotek naukowych/ Kinga Żmigrodzka // W: Współpraca regionalna i ogólnopolska bibliotek naukowych Wrocławia. – Wrocław 2009. – s. 43-48 tab. bibliogr. [Dokument elektroniczny]

120. Od łańcuchów do RFID/ Kinga Żmigrodzka// W: Stare i nowe w bibliotece: współpraca czy konkurencja. Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne = The old and the new solutions in the library : cooperation or competition : the Conference of the Library of the University of Łódź. – Łódź, 2010. – s. 171-182 abstr. bibliogr.

ŻMIJEWSKA URSZULA

O niektórych problemach budowy słownika haseł przedmiotowych. 1990, (współaut.)

Zob. poz. 68

Słownik katalogu przedmiotowego. Stan z dnia 30.04.1989. 1991, (współaut.)

Zob. poz. 69

Słownik języka informacyjno-wyszukiwawczego biblioteki społeczno-ekonomicznej. 1997, (współaut.)

Zob. poz. 70

121. Opracowanie rzeczowe zbiorów / Urszula Żmijewska // W: Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu / red. Barbara Żmigrodzka. – Wrocław, 2007. – s. 88-102 sum. bibliogr.

Literatura

- Bibliografia publikacji pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*. http://opac.bg.ae.wroc.pl/cgi-bin/wspd_cgi.sh/WService=wsbroker2/prlogin.w [dostęp: 14.09.2010].
- Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1992-1994*, oprac. M. Stankiewicz; współpraca A. Czerech, E. Pieńkowska, AE, Wrocław 1997, 255 s.
- Marcinkowska J., *Bibliografia publikacji pracowników nauki Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu za lata 1963-1968*, WSE, Wrocław 1968, 81 s. (Prace Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu; 17(39)).
- Marcinkowska J., Pabisz H., *Bibliografia publikacji pracowników nauki Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu za lata 1950-1962*, WSE, Wrocław 1964, 112 s., (Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu; 20).
- Pieńkowska E., Stankiewicz M., Zgorzelska M., *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1990-1991*, AE, Wrocław 1995, 183 s.
- PN-N-01152-1: 1997 *Opis bibliograficzny. Książki*.
- PN-N-01152-13: 2000 *Opis bibliograficzny. Dokumenty elektroniczne*.
- PN-N-01152-2: 1997 *Opis bibliograficzny. Wydawnictwa ciągłe*.
- Sobala B., *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1969-1974*, AE, Wrocław 1997, 153 s.
- Sobala B., Stankiewicz M., *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1987-1989*, AE, Wrocław 1993, 341 s.
- Sobala B., Ściobłowska B., *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1975-1980*, AE, Wrocław 1983, 314 s.
- Sobala B., Ściobłowska B., Żmigrodzka B., *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1981-1986*, AE, Wrocław 1989, 344 s.
- Stankiewicz M., Kozik A., Pieńkowska E., *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za rok 1995*, AE, Wrocław 1998, 130 s.
- Stankiewicz M., Pieńkowska E., *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za rok 1996-1997*, AE, Wrocław 2000, 334 s.

PUBLICATIONS OF THE STAFF OF THE MAIN LIBRARY OF WROCLAW UNIVERSITY OF ECONOMICS

Summary

The article contains statistical analysis of the publications of the library staff published within the years 1947-2010 and a list of these publications.

Kronika budowy

Fot. 1. Wmurowanie kamienia węgielnego (październik 2007 r.)

Fot. 2. Podpisanie umowy z generalnym wykonawcą (czerwiec 2009 r.)

Fot. 3. Fundamenty (listopad 2009 r.)

Fot. 4. Elewacja od ul. Wielkiej (lipiec 2010 r.)

Fot. 5. Widok z góry

Fot. 6. Elewacja od ul. Wielkiej

Fot. 7. Elewacja od południa

Fot. 8. Elewacja od południa

Fot. 9. Patio

Fot. 10. Pakowanie księgozbioru

Fot. 11. Przenosiny księgozbioru

Fot. 12. Przenosiny księgozbioru

Fot. 13. Układanie książek w strefie wolnego dostępu

Fot. 14. Strefa wolnego dostępu

Fot. 15. Strefa wolnego dostępu